Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

BERGLIOT IBSEN

de tre

Erindringer om Henrik Ibsen

Suzannah Ibsen

Sigurd Ibsen

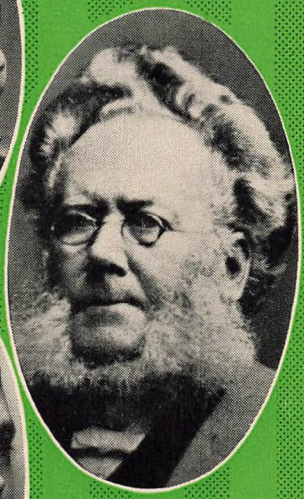

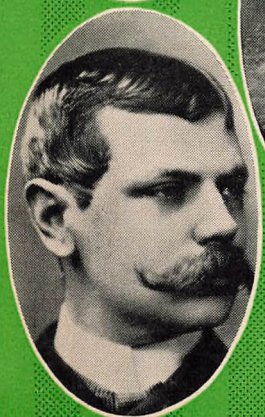

SCHØNBERGS KULTURELEFANTER

DE TRE

Erindringer om

HENRIK IBSEN · SUZANNAH IBSEN
SIGURD IBSEN

Samlet og gjenfortalt av

BERGLIOT IBSEN

DET SCHØNBERGSKE FORLAG

KØBENHAVN

© Gyldendal Norsk Forlag A/S 1948. Omslag: Verner Larsen.
1. oplag september 1965. Sat med Korpus Baskerville.
Printed in Norway by Reistad & Sønn, Oslo.

FORORD

av Francis Bull

Denne boken handler om «de tre», Henrik Ibsen, hans hustru Suzannah og sønnen Sigurd. Naturligvis forteller den også litt om en fjerde person, om henne som har skrevet erindringene, svigerdatteren i det Ibsenske hus; men det skjer nesten bare uforvarende og i indirekte form. Så langt Bergliot Ibsen kan, holder hun i disse minner sitt eget jeg i skyggen, og fortsetter det som hun under hele sitt ekteskap bestrebte seg på: å bøye sitt impulsive Bjørnsonske temperament inn under den Ibsenske familietone og selvdisiplin.

Jeg skal ikke gi meg inn på å vurdere de bidrag boken gir til belysning av Henrik Ibsens og Suzannah Ibsens personligheter, — beretningene og brevene kan tale for seg selv. Men jeg vil gjerne få si litt om Bergliot Ibsen selv, til orientering for leserne av boken.

Bjørnstjerne og Karoline Bjørnsons eldste sønn Bjørn var akkurat jevngammel med Sigurd Ibsen, — født senhøstes 1859; men mens Sigurd Ibsen vokste opp uten søsken, ble det i «bjørnefamilien» en barneflokk på fem, — den nest yngste var Bergliot, som ble født i Kristiania 16. juni 1869. Efter et par år i Italia flyttet Bjørnsons i 1875 til Aulestad, og der vokste Bergliot opp, fra hun var 6 til hun ble 13 år gammel; men fra 1882 til 1887 bodde familien Bjørnson i Paris. Der begynte Bergliot å lære å synge, og efterat foreldrene var reist hjem igjen til Aulestad, vendte hun år efter år tilbake til Paris for å utdanne seg til sangerinne. De fortryllende «Aulestadbrevene» Bjørnson i denne tid sendte henne, har fru Ibsen året efter sin fars død overgitt til offentligheten, og i dem kan man lese om hvilke forventninger han satte til hennes sangkunst.

Han ble heller ikke skuffet. Den musikalske sans var hennes slektsarv fra Nordraak'ene, og hennes røst eide en yndefull velklang, som sammen med hennes vakre ytre og intense hengivelse i sangen gjorde hennes romanse-aftener til uforglemmelige opplevelser. Helst foredrog hun Kjerulfs og

Griegs melodier til tekster av Bjørnson, eller sang Grundtvigske og andre salmer på kirkekonserter.

Sin debut hadde hun hatt i Paris alt i 1888, og i 1890-årene var hun ofte ute på langvarige konsert-turnéer, især i Norge og Danmark, — delvis ledsaget av sin far, som da leste oversettelser av Hugos «Aarhundredernes legende». Også efterat hun, 11. oktober 1892, var blitt gift med Sigurd Ibsen, fortsatte hun en tid med sine konsertreiser, men i det 20. århundre har hun nesten utelukkende sunget i veldedig øyemed.

Det brå og maktfulle, det varme og storslagne i Bergliot Ibsens vesen, klangen i hennes røst, utseendet — alt sammen bærer bud om at der er meget Bjørnsonsk grunnstoff i henne; men denne bok er vidnesbyrd om hvor bevisst hun som hustru satte seg det mål å gjøre seg så Ibsensk som mulig, for den manns skyld som hun elsket.

Og gjennom denne boken minner hun oss om det tragiske i hennes manns skjebne. Som vidtskuende politisk tenker og skribent har Sigurd Ibsen vel aldri hatt sin likemann i Norge, og man må blues på landets vegne når man tenker på hvordan han gang på gang ble behandlet her hjemme; men saken kan nok til en viss grad forklares: all den overvettes omhu og omtanke hans foreldre viste ham, kunne ikke bøte på den ene ting at de hadde latt ham leve opp i en utlendighet, som gjorde at han i Norge var uten en eneste barndoms- eller ungdomsvenn, uten intimt kjennskap fra barnsben av til folket og landet. Det var en av hovedgrunnene til at han i norsk praktisk politikk alltid ble en ensom mann, og betraktet og fryktet som en halvveis utenforstående. Fru Ibsen sier ikke dette med rene ord; men hun har selv tilbragt så stor en del av sitt liv i utlendighet, og hun hadde, med familie- og vennelivet på Aulestad til bakgrunn, mottatt et så intenst inntrykk av «de tre»s Ibsenske ensomhet, at hun får oss til både å sørge over Sigurd Ibsens tragedie, og forstå noen av årsakene til den, — og til å se hans minne i et nytt og klarere lys.

Villa Ibsen, Seis am Schlern,
Syd-Tyrol.

I den ensomme tid her oppe på fjellet fra 1942 til 1945, hvor jeg i tre år hverken fikk brev eller aviser, så man levde her uten å ane, hvad der foregikk ute i verden, er dette påbegynt.

I denne triste tid måtte jeg uvilkårlig tenke på de opfordringer, jeg hadde fått om å skrive mine erindringer om Henrik og Suzannah Ibsen og om deres sønn og eneste barn, Sigurd.

Talent for dette arbeid har jeg ikke, men allikevel vil jeg prøve å skrive om hvad jeg har hørt og oplevd. Mitt hus er fylt med ting som har tilhørt dem, og jeg gjemmer en del brev, som de har skrevet til hverandre.

Disse brev hadde forlengst vært tilintetgjort, hvis det hadde stått til Sigurd. De tre, Sigurd og hans foreldre, var alltid redde for at utenforstående skulde få innblikk i deres private liv og hvad deres var. De skydde offentligheten. Når jeg allikevel idag føler trang til å gi andre et lite innblikk i deres innbyrdes forhold og dokumentere hvad jeg sier ved hjelp av disse brev, så er det, fordi så meget av det som er blitt sagt om dem, strider mot det jeg selv har oplevd. Jeg vil da nu prøve på å gi et billede av disse tre merkelige mennesker, hvis samliv man sjelden vil finne sidestykke til.

Jeg synes, at jeg må begynne med å fortelle litt om Henrik Ibsens familie og hans barndom. Sigurd har så ofte fortalt mig om det. Jeg skal ikke fordype mig i slekten Ibsens genealogi, som er belyst av fremragende personalhistorikere. Jeg vil bare minne om, at slekten oprinnelig bestod av skippere fra Stege på Møen i Danmark, og at de i stor stil drev handel på Bergen, hvor Henrik Ibsens tippoldefar tok borgerskap og giftet sig. Gjennem kvinnene i slekten fikk familien Ibsen, foruten dansk og norsk, også skotsk og tysk blod.

Henrik Ibsens bestefar var det, som bosatte sig i Skien. Han var skipper og druknet på sjøen, før hans sønn Knud

han. For eksempel hadde hans far en gang lovet ham en riksdaler, hvis han vilde sette poteter på et stykke i haven. Han gjorde arbeidet og potetene kom op. Men lønnen uteblev. Det var ikke den tapte riksdaler Henrik Ibsen ikke kunde glemme, men at faren ikke hadde holdt sitt løfte.

For sin mor følte han en viss ømhet; og da hun døde i 1869, skrev han til søsteren: «Vor kjære gamle Moder er altså død. Tak fordi du så kjærlighedsfuldt har båret pligtene for os andre. Du er visselig den bedste . . .»

Han hadde ikke sett sin mor i en menneskealder. Når han av og til nevnte henne, beskrev han henne som en mild og kjærlig natur. Men hun hadde ikke formådd å bøte på forholdene i hjemmet. Hun levet under trykket av mannens tyranni; og hun blev derfor uløselig knyttet sammen med de minner, Henrik Ibsen senere aldri orket å vende tilbake til. Når han derfor ender brevet med å si: «Tro ikke, at jeg mangler den hjertevarme, som først og fremst må være tilstede, hvor et sandt og stærkt åndsliv skal trives,» er det riktig. Henrik Ibsen var ikke ufølsom; han var snarere overfølsom.

Faren døde i 1877 av alderdomssvakhet, omtrent 80 år gammel. Der har vært en pause på 25 år, hvor far og sønn overhodet ikke skrev til hverandre. De skiltes i virkeligheten, da Henrik Ibsen som 16-årig drog ut for å bryte sig en bane. Ved samme leilighet tapte han kontakten med brødrene, de spredtes over verden. Selv blev han som bekjent apotekerlærling i Grimstad. Faren syntes ikke han hadde råd til å la gutten studere, men Henrik Ibsen skaffet sig selv sin studentereksamen. Heller ikke i hans kunstneriske streben opmuntret faren ham. Først da Henrik Ibsen hadde fått et stort navn, skrev han og anerkjente sin sønns diktning. Men da var det for sent, som så meget annet kom for sent i Henrik Ibsens liv. Han besvarte ikke sin fars brev.

Livet, som gjennem farens fallitt hadde fjernet gutten fra hans naturlige omgangskrets, hadde nu også skilt ham fra hans nærmeste, og det eneste han bevarte fra barndomshjemmet, var den arv av ensomhetsfølelse og bitterhet, det hadde lagt ned i ham. Den var så dyp, at den ikke bare kom til å prege hans verker, men hele hans forhold til omverdenen. Bedre blev det heller ikke av de mange motgangens år, som fulgte, før han slog virkelig gjennem.

I Grimstad blev han i fem år. Slet om dagen med sine plikter, leste og diktet om natten. Her fødtes hans første

Villa Ibsen, Seis am Schlern,
Syd-Tyrol.

I den ensomme tid her oppe på fjellet fra 1942 til 1945, hvor jeg i tre år hverken fikk brev eller aviser, så man levde her uten å ane, hvad der foregikk ute i verden, er dette påbegynt.

I denne triste tid måtte jeg uvilkårlig tenke på de opfordringer, jeg hadde fått om å skrive mine erindringer om Henrik og Suzannah Ibsen og om deres sønn og eneste barn, Sigurd.

Talent for dette arbeid har jeg ikke, men allikevel vil jeg prøve å skrive om hvad jeg har hørt og oplevd. Mitt hus er fylt med ting som har tilhørt dem, og jeg gjemmer en del brev, som de har skrevet til hverandre.

Disse brev hadde forlengst vært tilintetgjort, hvis det hadde stått til Sigurd. De tre, Sigurd og hans foreldre, var alltid redde for at utenforstående skulde få innblikk i deres private liv og hvad deres var. De skydde offentligheten. Når jeg allikevel idag føler trang til å gi andre et lite innblikk i deres innbyrdes forhold og dokumentere hvad jeg sier ved hjelp av disse brev, så er det, fordi så meget av det som er blitt sagt om dem, strider mot det jeg selv har oplevd. Jeg vil da nu prøve på å gi et billede av disse tre merkelige mennesker, hvis samliv man sjelden vil finne sidestykke til.

Jeg synes, at jeg må begynne med å fortelle litt om Henrik Ibsens familie og hans barndom. Sigurd har så ofte fortalt mig om det. Jeg skal ikke fordype mig i slekten Ibsens genealogi, som er belyst av fremragende personalhistorikere. Jeg vil bare minne om, at slekten oprinnelig bestod av skippere fra Stege på Møen i Danmark, og at de i stor stil drev handel på Bergen, hvor Henrik Ibsens tippoldefar tok borgerskap og giftet sig. Gjennem kvinnene i slekten fikk familien Ibsen, foruten dansk og norsk, også skotsk og tysk blod.

Henrik Ibsens bestefar var det, som bosatte sig i Skien. Han var skipper og druknet på sjøen, før hans sønn Knud

så dagens lys. Med Knud Ibsen, Henrik Ibsens far, oplevde slekten et opsving og et fall. Han fikk allerede som ung en større forretningsvirksomhet i Skien; han blev en av byens spisser og med ham fikk familien en meget fremskutt posisjon i borgerskapet.

Knud Ibsen var blond, liten, nærmest spinkel av vekst, men meget velproporsjonert. Han hadde markerte trekk, en krum nese og et par glimtende øine, man uvilkårlig la merke til. Hans blikk var samtidig skarpt og underfundig. Han gikk alltid med en liten lue, en slags barett og var elegant klædt. Han var vittig og morsom, slagferdig og sarkastisk, alltid full av historier. Han var i sine yngre dager elskverdig, men allikevel var folk redde for hans hvasse tunge. Man mente han var farlig å ha til uvenn. I sin storhetstid var han rundhåndet, gjestfri, og et selvfølgelig midtpunkt i byens selskapelighet. Peer Gynts ord om livet i den Gyntske gård, i de gamle rike dager, er inspirert fra denne perioden:

«Det glitrer fra hver en rute,
der er lag i den store sal».

Knud Ibsen blev gift med Marichen Cornelia Martine Altenburg, datter av en god, gammel borgerslekt. Av henne eier vi en yndig silhouett. Hun var mørk og hadde kloke, dype øine. Hun var sky og innesluttet, kunstnerisk anlagt, og tegnet og malte, ikke uten talent. Henrik Ibsen synes å ha arvet morens trekk og hennes mørke farver, men sin skikkelse fra faren. Henrik Ibsen var liten av statur. Fra dem begge har han fått det kunstneriske sinn. Han hadde likesom moren anlegg for å tegne og male; og likesom faren lyst til å fortelle. Men hos ham blev det til diktning.

Henrik Ibsen fødtes den 20de mars 1828, i Stockmannsgården, som den eldste av fem søsken. Vi bevarer ennu hans dåpskåpe, som blev skjenket oss av hans søster, fru Hedvig Stousland. Den er aldeles nydelig. Hans dåpsattest fikk vi på en forunderlig måte: en mann i Bergen hentet en dag sitt ur fra reparasjon hos urmakeren; han fikk det innpakket i et stykke papir, og ved et rent tilfelle så han, da han kom hjem, at det var Henrik Ibsens dåpsattest. Han var så elskverdig å sende den til Sigurd som foræring. Hvordan den er havnet hos urmakeren, må himmelen vite.

Da Henrik Ibsen var fire år, kjøpte hans far et ennu større hus litt høiere op i byen, som hadde tilhørt svigerfaren

Johan Altenburg; men snart blev det slutt på herligheten. Knud Ibsens ødselhet hevnet sig fryktelig, og allerede i 1835 gikk han konkurs og måtte flytte ut til en forfallen landeiendom, gården Venstøb, utenfor Skien. Man gjør sig visst i våre dager ikke begrep om, for en social skam det var å gå fallitt dengang. Knud Ibsen reiste sig aldri efter det. Kårene blev trange, vennene falt fra, og han blev bitter, ja direkte menneskefiendtlig.

Han blev heller ikke blidere hjemme, og hans hustru gjorde et forkuet inntrykk. Det sier sig selv, at eneren Henrik Ibsen i dette gledesløse hjemmet, med den forbitrede faren og den triste moren, måtte bli en ensom gutt. Allerede som barn holdt han sig mest for sig selv. Han elsket å sitte alene og leke i et lite rum ved siden av kjøkkenet. Der satt han og tegnet og malte, leste eller lekte med sitt dukketeater. Det lille rummet var hans ett og alt, og han hadde en redsel for, at noen skulde komme inn og røre ved hans ting. Hvis det hendte, at søsteren og en veninde hadde vært der, når han hadde glemt å låse, var han ute av sig selv. Hans søster, fru Stousland, har fortalt om ham fra denne tiden. I et brev skriver hun:

«For oss andre var han dengang ingen hyggelig gut, og vi gjorde stadig vort for at forstyrre ham ved at kaste stene og snebolde i vægge og dør; vi vilde have ham med i legen; og når han da ikke længere kunde udholde vore angreb, styrtede han ud, og efter os bar det; men da han ingen færdighed havde i noget slags sport og da voldsomhed lå langt fra hans karakter, saa blev der ikke mere af det; han gik tilbake til sit aflukke, naar han havde opnaaet at faa os langt bort».

Da han blev litt eldre, spilte han selv teater og han elsket å optre som tryllekunstner. Om søndagskveldene fikk han lov til å innby naboene til å se på forestillingene. De fant sted i en av stuene, og han stod bak en stor dekorert kasse og utførte sine tryllekunster. Ja, han optrådte til og med som buktaler! Uten at han beveget lebene lød hans stemme hult nede fra kassen. Ingen av tilskuerne visste, at inne i den lå hans yngre bror, Johan, og var den mystiske røst. De sjeldne ganger Knud Ibsen var i godt humør hjalp han sønnen med å utføre kunstene og moret sig kostelig over gjestenes forbausede ansikter.

Men i det store hele var forholdet mellem dem ikke godt. Selv den minste urett faren hadde begått imot ham, husket

han. For eksempel hadde hans far en gang lovet ham en riksdaler, hvis han vilde sette poteter på et stykke i haven. Han gjorde arbeidet og potetene kom op. Men lønnen uteblev. Det var ikke den tapte riksdaler Henrik Ibsen ikke kunde glemme, men at faren ikke hadde holdt sitt løfte.

For sin mor følte han en viss ømhet; og da hun døde i 1869, skrev han til søsteren: «Vor kjære gamle Moder er altså død. Tak fordi du så kjærlighedsfuldt har båret pligtene for os andre. Du er visselig den bedste . . .»

Han hadde ikke sett sin mor i en menneskealder. Når han av og til nevnte henne, beskrev han henne som en mild og kjærlig natur. Men hun hadde ikke formådd å bøte på forholdene i hjemmet. Hun levet under trykket av mannens tyranni; og hun blev derfor uløselig knyttet sammen med de minner, Henrik Ibsen senere aldri orket å vende tilbake til. Når han derfor ender brevet med å si: «Tro ikke, at jeg mangler den hjertevarme, som først og fremst må være tilstede, hvor et sandt og stærkt åndsliv skal trives,» er det riktig. Henrik Ibsen var ikke ufølsom; han var snarere overfølsom.

Faren døde i 1877 av alderdomssvakhet, omtrent 80 år gammel. Der har vært en pause på 25 år, hvor far og sønn overhodet ikke skrev til hverandre. De skiltes i virkeligheten, da Henrik Ibsen som 16-årig drog ut for å bryte sig en bane. Ved samme leilighet tapte han kontakten med brødrene, de spredtes over verden. Selv blev han som bekjent apotekerlærling i Grimstad. Faren syntes ikke han hadde råd til å la gutten studere, men Henrik Ibsen skaffet sig selv sin studentereksamen. Heller ikke i hans kunstneriske streben opmuntret faren ham. Først da Henrik Ibsen hadde fått et stort navn, skrev han og anerkjente sin sønns diktning. Men da var det for sent, som så meget annet kom for sent i Henrik Ibsens liv. Han besvarte ikke sin fars brev.

Livet, som gjennem farens fallitt hadde fjernet gutten fra hans naturlige omgangskrets, hadde nu også skilt ham fra hans nærmeste, og det eneste han bevarte fra barndomshjemmet, var den arv av ensomhetsfølelse og bitterhet, det hadde lagt ned i ham. Den var så dyp, at den ikke bare kom til å prege hans verker, men hele hans forhold til omverdenen. Bedre blev det heller ikke av de mange motgangens år, som fulgte, før han slog virkelig gjennem.

I Grimstad blev han i fem år. Slet om dagen med sine plikter, leste og diktet om natten. Her fødtes hans første

stykke, «Catilina». Omsider kom han til Kristiania, som det het dengang, til «Heltbergs Studenterfabrikk» og fikk sin eksamen.

Henrik Ibsens artiumsattest kom oss også ihende på en besynderlig måte. Sigurd forteller om det i et brev til mig. Han skriver:

«For et par dage siden fik jeg fra redaktør Thommessen et brev, hvormed han sendte mig vedlagte dokument. Det er min fars artiumsattest, som er blevet påtruffet hos en maskinist på et dampskib ved de Kanariske øer. Thommessen, som har fået attesten i nytårsgave fra sin brorsøn, foræret den til mig, og nu forærer jeg den videre til dig, da jeg kjender til din tilbøjelighed for familieerindringer.

Det latinske testimonium, som er anbragt på dokumentets bagside, hidhører fra en fordrukken gammel student og manuduktør, som min far fik til at dimitere sig til universitetet, da hans lærer Heltberg ikke vilde gjøre det.

Attesten er også for så vidt merkelig, som den er undertegnet av Welhaven, som dengang var dekan i det filosofiske fakultet.» —

Godt var dette eksamensbeviset ikke, men det var heller ikke noe under, at resultatet blev magert, så lite som han hadde å spise. Han hadde overhodet vært ille stedt, hvis ikke hans venn Ole Schulerud hadde delt både sitt værelse og sin mat med ham. At Henrik Ibsen fikk dårlig karakter i norsk, faller derimot kanskje tilbake på censorene.

Noe håp om å fortsette studiene hadde Henrik Ibsen iallfall ikke efter denne eksamen. Dessuten vilde han vel bare dikte. Han kom til Bergen, og der blev han dramaturg ved den nasjonale scene. Men alt dette vil jeg ikke dvele ved. Hans ytre livsbane kan man lese i enhver litteraturhistorie. Det jeg vil holde mig til, er hans familieliv, — og det er her i Bergen, han treffer Suzannah Daae Thoresen for første gang.

Suzannah Daae Thoresen blev født i Bergen i året 1836. Hun var datter av provst Hans Conrad Thoresen og hans annen hustru, Sara Margrethe Daae, hvis forfedre i mange generasjoner hadde vært prester. Fru Sara Thoresen døde tidlig, og provsten giftet sig igjen. Hans tredje hustru, som kom fra Danmark, blev kjent som forfatterinnen Magdalene Thoresen, hvis fortellinger og skuespill vant en del utbredelse. Hun var en vakker kvinne, meget omsvermet og tem-

peramentsfull – et underlig motbilde til den stillferdige og elskelige provst. Min mor har fortalt mig, at hun sammen med Suzannah og hennes yndige søster Marie, mangen en aften har pyntet Magdalene Thoresen til fest, mens provsten satt i et sofahjørne og så på, dampende på sin langpipe. Han selv gikk ikke ut, men han var umåtelig stolt av sin skjønne hustru.

Min mor har i det hele tatt fortalt mig så meget om Suzannah Ibsen og hennes hjem i Bergen. Ja, det merkelige var, at de to var nærmeste barndomsveninder: Suzannah Thoresen, som blev gift med Henrik Ibsen, og Karoline Reimers, som blev gift med Bjørnstjerne Bjørnson. Min mor hadde likesom Suzannah Thoresen mistet sin mor ganske tidlig, og det bandt dem sammen. De fulgtes ad op gjennem årene; de var abonnenter i det samme leiebibliotek; og rygg mot rygg satt de ofte på en benk og leste romaner. De tok det løfte av hverandre, at hvis den ene fikk en sønn og den annen en datter, skulde de to gifte sig. Og slik skulde det virkelig gå.

I provstens studerværelse var reolene fulle av bøker; og den diktende Magdalene Thoresen gav hjemmet et litterært preg. Men Suzannah Thoresen var ikke bare almindelig interessert i litteratur, hun var en bokorm, en lesehest, noget som senere fikk sin betydning i samlivet med Ibsen. Hun interesserte sig særlig for dramatisk kunst, hun var selv en dramatisk natur. Hennes fremstillingsmåte kunde til tider komme så høit op, at både søsteren Marie og mor brast i latter, men da lo hun også selv. Hun hadde megen humoristisk sans. Men det dypeste i hennes natur var og blev allikevel det veldige sinn, følelsen for alt som var sterkt og vektig som hun selv, sansen for det monumentale og det patetiske. Intet under, at både søsteren Marie og veninden Karoline hvisket og tisket om, at den unge dramatiker Henrik Ibsen ved byens teater var en mann for Suzannah.

Henrik Ibsen og Suzannah Thoresen møttes første gang i hennes hjem den 7de januar 1856. Det var til en av de litterære aftener, som Magdalene Thoresen foranstaltet i sin salong. Det annet og det avgjørende møte finner sted i det filharmoniske selskap i Bergen. Det var ball, men han danset ikke og hun danset ikke. De snakket sammen til langt ut på natten; og samme natt skriver han til henne, at hvis hun vil følge ham, kan han bli noe stort i verden. Suzannah Thoresen var dengang nitten år.

Man har hatt så travelt med å berøve samlivet mellem Henrik Ibsen og henne ethvert skjær av elskov og romantikk, og derfor må jeg her gjengi hele hans dikt til henne efter dette første møte. For det er jo ouverturen til et samliv, som skulde vare i nesten femti år, og dette diktet har han kalt: «Til den Eneste».

Salen er straalende smykket,
Ballet er alt begyndt.
I brogede Klynger bevæger
Sig Damer i luftig Pynt.
Højt fra Orkesteret lyder
Tonernes koglende Hær.
Hver Herre har festlige Miner,
Hver Lampe har festligt Skjær.

Hør blot, hvor der kurtiseres,
Hvor hviskes der blødt og ømt,
Om alt, hvad i Hast man finder,
Om hvad man har hørt og drømt.
Og Damerne smiler saa listig
Til alle de søde Ord,
Gjemmer i Mindets Stambog
Tirader, som ingen tror.

Og der er Latter og Glæde
Alt over den ganske Sal.
Der er ikke en, som fatter,
Hvor Verden er led og fatal.
Der er ikke en, som fatter,
Der er ikke en, som kan se,
At under den sløvende Jubel
Dølger sig Tomhedens Ve.

Dog jo, en eneste er der,
Imellem dem alle kun en.
I Øiet bor lønlig Smerte,
Der læser jeg Sorg og Men,
Der læser jeg drømmende Tanker,
Som vugger sig op og ned,
Et Hjerte, som higer og banker
Og har ikke Livsens Fred.

Du unge, drømmende Gaade,
Turde jeg grunde dig ud,
Turde jeg kjækt dig kaare
Til mine Tankers Brud,
Turde jeg dukke mig ned i
Dit rige aandige Væld,
Turde jeg skue tilbunds i
Din blomstrende Barnesjæl.

Da skulde fagre Digte
Svinge sig fra mit Bryst,
Da skulde frit jeg seile
Som Fuglen mod Skyens Kyst.
Og alle de spredte Syner
Blev til en Enhedens Klang;
Thi Livets fagreste Syner
Speiled sig i min Sang.

Du unge, drømmende Gaade,
Turde jeg grunde dig ud,
Turde jeg kjækt dig kaare
Til mine Tankers Brud.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Både dette og et annet dikt er offentliggjort; men i forlovelsestiden sendte han henne flere dikt som ikke er bevart for eftertiden. Hun tilintetgjorde dem før sin død, for hun mente, at «forholdet mellem os to, kommer ingen ved».

På denne tid blev «Fru Inger til Østråt» opført på Bergens teater, og Ibsen sa til henne: «Nu er De Eline, men engang blir De fru Inger.» Tyve år senere utkom den tyske oversettelse av stykket, og han forærte henne et eksemplar med følgende tilegnelse: «Til denne bog har du eiendomsretten, du, som åndelig stammer fra Østråtætten.»

Så mange har sagt, at Suzannah Ibsen ikke var vakker. Det var hun heller ikke. Men hun var noget annet, hun var en personlighet. Dessuten er man så tilbøielig til bare å huske henne fra hennes gamle dager, da hun, nedbrutt av gikt, satt uformelig i en stol, og hvor hennes trekk var blitt

skarpe og øinene matte. Men hun har også engang vært ung og eiet ungdommens charme. Se bare på hennes bilde fra dengang! De faste trekk, det store, klare blikk og det rike hår. Så vakkert var dette håret, at alle i Bergen talte om det, — ja, engang blev det til og med veiet ved en festlighet i byen; og så langt var det, at det rakk helt ned til hennes føtter som en kappe, kastanjebrunt og bølgende.

Hennes skikkelse hadde alltid vært litt svær, men tidens smak var en annen enn våre dagers. Det er sant, at søsteren Marie var vakrere, men Suzannah Ibsens ansikt fikk skjønnhet av det sterke liv som gjennemstrålte det.

Henrik Ibsen blev nu en stadig gjest i det Thoresenske hjem. Det har sikkert både forundret og ergret den omsvermede Magdalene Thoresen, at den unge Ibsen nu gjorde kur til hennes stedatter og ikke til henne selv. Det var hun ikke vant til. Og det er nok hemmeligheten ved den artikkel hun skrev om Ibsen, og som blev optrykt i festskriftet på hans 100 års dag. Jeg kan ikke la være å ta noget av det med. Hun skriver blandt annet:

«Da Ibsen kom til Bergen, lignet han et lille, sky murmeldyr. Der var noget pussig, men ikke skjønt, snarere klodset og engstelig i hans maade at træde frem paa, han var bange for at blive et emne til latter, for at prostituere sig, han har endnu ikke lært at foragte sine medmennesker, og derfor mangler hans optræden sikkerhed; desuden har han en viss ubetinget ærbødighed for det finere; thi han har en følelse af, at i den fine, mer velstaaende verden er der ikke uro og gjæring som i ham selv, men der er skjønhed — han følte sig selv noget som et forladt, uglesett væsen, der førte en tilværelse udenfor det gode selskab.»

Tross sine forvrengninger rummer dette billede allikevel en sannhet. Man må stadig huske, at Henrik Ibsen gjennem farens fallitt følte sig deklassert. Videre var hans vei gått fra ydmygelse til ydmygelse. Han var kommet i en ringere skole, da foreldrene var flyttet til Venstøb. Og Venstøb var nok en forfallen gård, men der var allikevel en fornemhet over den gamle empirebygning. Derfor var overgangen til Grimstad apotek ennu verre. Han fikk her anvist et usselt bakværelse og blev satt til et arbeide, som en gutt med hans evner og fra et hjem som hans oprinnelige, måtte føle som en ytterligere fornedrelse. I Grimstads borgerskap blev han aldri akseptert. Det var skyggen fra farens fallitt. Den føler han sig forfulgt av op gjennem årene, helt inn på Bergens

gater, ja, like inn i filharmoniens ballsal. Det er dette som er bakgrunnen for den glede, han føler ved styrken og livsmotet i den unge Suzannah Thoresens ranke personlighet og freidige blikk. Dette blikk gav ham trygghet og sikkerhet, hun gav fallentens sønn ubegrenset kreditt. Hun trodde på ham, og hun sa ham det. Det var ikke tvil i hennes sinn, og hun viste ham det fra det første øieblikk til den siste stund de var sammen. Ikke én dag sviktet hennes tro i alle de år, selv da motgangen var størst. Tvertom.

Også på sin litterære bane hadde Henrik Ibsen møtt megen motgang. «Catilina», hans første verk, fant hverken nåde for teatrets eller nogen forleggers øine. Hadde ikke hans venn, Ole Schulerud, rørende ofret en liten arv for å få det i trykken, var det ikke kommet frem. Skjønt Ibsen i de følgende år både hadde dette verk og sukcessen med «Kjempehøien» å henvise til, fant han ikke støtte nogen steder. «Fru Inger til Østråt», som han fullendte da han var 26 år, vakte ikke megen opmerksomhet. Det tok to år å få det frem, i stumper og stykker i et tidsskrift. Sukcess fikk han med «Gildet på Solhaug» i 1856. Det blev opført både i Kristiania, Stockholm og Kjøbenhavn, ja, han fant endog en forlegger til det, men kritikken var nedsablende. Undtagen min fars, Bjørnstjerne Bjørnsons.

I 1857 blev han løst fra sin kontrakt med Bergens teater, og han blev kunstnerisk leder på Det norske Theater i Kristiania. Her fullendte han «Hærmændene på Helgeland», og fikk det antatt, men ikke opført på Christiania Theater. Han reiste da en kampanje mot direksjonen, som var dansk, og far tok ivrig hans parti. Men «Kristianiaposten» skrev: «Hr. Ibsen er som dramatisk forfatter en stor ubetydelighed, om hvem nationen ikke med nogen varme kan plante et beskyttende hegn.» En annen avis kaller ham «en liten dikter». Og sånn går det videre. Selv Johan Ludvig Heiberg, sjef for Det Kongelige Theater i Kjøbenhavn, kasserte «Hærmændene».

Det var svære kår, Henrik Ibsen og Suzannah Thoresen gikk inn til, da de giftet sig i 1858. De bosatte sig i Kristiania og måtte føre en hård kamp for det daglige brød. Det var han vant til fra sin studentertid, men det hadde ikke anfektet ham dengang han var alene. Ung og lettsindig hadde han vært uten tanke på utkommet. Nu hadde han en annen

å sørge for og satt økonomisk meget vanskelig i det. Fru Ibsen forstod, at det først og fremst gjaldt å konsolidere hans borgerlige eksistens for å skaffe ham kunstnerisk arbeidsro. Helt lett var det ikke. Gamle venner fra student- og bohèmetiden dukket op; de hadde dengang hatt en krets, som kalte sig «Hollænderne» og hadde moret sig med å gi hverandre holbergske navn. Henrik Ibsen hadde de døpt «Gert Westfaler eller den meget talende barber», og de ønsket å se ham i sin midte igjen, utfoldende den overstrømmende veltalenhet ved punsjebollen, som de husket fra gamle dager. Fru Ibsen så gjerne hans venner; men hun så også, at de betydde en fare for ham. Og langsomt førte hun hans tanker mere og mere inn i arbeidet.

Hans gasje ved teatret i Kristiania rakk ikke til. I Bergen hadde han hatt 300 speciedaler om året og var full av gjeld, da han forlot byen. Ved Det norske Theater i Kristiania fikk han riktignok 600 speciedaler, men på grunn av gjelden blev det ikke mere enn halvannet hundre tilbake. Fra Christiania Theater skulde han senere ha 25 speciedaler om måneden, men dem fikk han bare, hvis det var penger i kassen. Derfor blev han nødt til å løpe til venner og bekjente og be om hjelp og måtte stadig stifte ny gjeld. De syv årene han tilbragte i Kristiania dengang, var de tyngste i hans liv. Intet under at han lærte den ytterste påpasselighet. Den gjerrighet som mange har villet tillegge ham, var det måtehold han dengang lærte sig. Senere i livet da han begynte å tjene penger, stod alltid fattigdommen som et skremmebillede for hans fantasi, — men da var det i angst for andre enn ham selv. Det var for hans sønn. Med Sigurds fødsel fikk han et nytt livsinnhold: omsorgen og ærgjerrigheten for ham, som skulde føre hans livsverk videre. Hvor ofte har jeg ikke hørt ham si: «Hver øre skal jeg spare, så Sigurd kan være fri for krapylet.» Han hadde alltid sin egen tiggergang i friskt minne. Det er interessant å tenke på, at Henrik Ibsen ved sin død bare efterlot sig et par hundre tusen kroner. Det var alt hans veldige produksjon hadde innbragt efter to menneskealdre; og enda hadde han og Suzannah Ibsen spinket og spart, vendt hver øre for å samle denne sum, så deres sønn kunde leve en fri manns eksistens.

Sigurd blev født i Kristiania 23. desember 1859. Det blev en lykkelig dag for de to foreldre. Man må vel si om Sigurd, at han i sjelden grad innfridde de forventninger, foreldrene hadde stilt til ham, og deres omsorg gjengjeldte han med

grenseløs takknemlighet. Han var dem en enestående god sønn.

Så ofte tenker jeg på de ganger jeg så dem sammen. De var så optatt av hverandre. Og selv i de siste årene, da Ibsen var kjent verden over som «Sfinxen», tillukket og tilknappet som han var blitt utadtil, så jeg ham aldri sånn, når han var sammen med de to. Da var han åpen, full av iver, full av brennende interesse, især for ting, som angikk Sigurd. De diskuterte politikk og kunst, de diskuterte og talte også om hans egne stykker. Og Sigurd har sagt til mig, at de samtaler han har ført med faren, stod for ham som nogen av de største oplevelser han hadde hatt i sitt liv. Farens viden var enorm. Og når han satt alene med Sigurd og talte uten fremmede tilhørere, utfoldet han et livssyn, en åndfullhet, som han ellers bare lot komme frem i sine verker. Ja, disse timene stod for Sigurd som noget uforglemmelig, og der er ikke gått en uke i hans liv, uten at han har opsøkt sine foreldre, hvis han eller de ikke var bortreist. Hos dem fant han også den aldri sviktende tro, når han følte sig dårlig behandlet av sine landsmenn.

Fra han var ganske liten var han deres midtpunkt. Hele livet igjennem.

Navnet Sigurd hadde han fått efter helten i «Hærmændene»; men de sa ikke Sigurd til ham, før han blev konfirmert. Faren kalte ham «Kikkidorian» og «Grimme-Grimme». Det var da han lå i vuggen. Senere blev han «Grimbart» og «Strilen». Og da han var i Italien het han «Piccerillo», som på napolitansk betyr den bitte lille. Men nesten hele livet benevnte Ibsen ham Grimbart. Mer enn én gang har jeg hørt ham si: «Kommer ikke Grimbart snart?» Og da var Grimbart statsminister.

Ibsen hadde det i det hele med å gi sin sønn og sin hustru kjælenavn. Suzannah Ibsen kalte han vekselvis Kat og Ørnen.

Sigurd var meget tidlig utviklet.

Suzannah Ibsen fortalte at de hadde en læge, som ikke kunde glemme, at Sigurd, bare ett og et halvt år gammel, hadde sagt til ham, idet han kom inn: «Goddag Doktor Bidenkap!» Lægen hadde aldri før hørt et barn i den alder uttale hans vanskelige navn så ulastelig. Da Sigurd var 3 år, sa han om sin far, hvis klær han beundret: «Han er fin, men dyr!»

I fireårsalderen kunde han allerede lese. Ibsen skrev til Magdalene Thoresen, da Sigurd var 6 år, at gutten nu leser folkesagn og eventyr hver dag; «men kunde du med en eller anden reisende sende os en liden Bibelhistorie, tror jeg, det var en sand velgjerning.» På den tid slukte Sigurd også alle Ingemanns romaner. Han hadde slik sans for sprog, at da hans far engang kom hjem og spurte efter moren, og sa: «Hvor er Ørnen?» svarte gutten straks: «*Den* er i kjøkkenet.» Allerede som 11-årig leste Sigurd korrektur på sin fars bøker.

Han blev tidlig disiplinert, men pryl fikk han bare en eneste gang. Moren opdrog ham til lydighet fra han var ganske liten. Og hun hadde sin egen måte. Når hun for eksempel skulde i byen, pike hadde de jo ikke, og måtte overlate ham til sig selv, la hun en vattdott på gulvet og sa, at lengere enn til den måtte han ikke gå. Det kunde Sigurd selv huske, og han fortalte at vattdotten hadde hypnotisert ham slik, at han blev sittende på gulvet og stirre på den til hun kom tilbake.

Men like lett var han jo ikke alltid. Han kunde til og med være utrolig uskikkelig, og da var det som om djevelen fór i ham. Da kunde han puffe til blomsterpotter så de føk ut av vinduet, og fru Ibsen sa siden: «Hårene reiste sig på mitt hode.» Engang de skulde ut å reise, hadde de gitt ham en fin matroslue han ikke kunde utstå. I vognen på vei til bryggen kastet han den ut på gaten. Den blev sanket op. På skibet kastet han den i vannet. Vennlige mennesker i en robåt bragte den ombord igjen. Endelig kom de på toget, og da forsvant den ut av vinduet. Men da lo Ibsen. Skjønt god råd til å miste luen hadde de jo ikke.

I 1862 hadde Det norske Theater lukket på grunn av gjeld, og som konsulent ved Christiania Theater fikk Ibsen det ikke bedre; forgjeves søkte han om statstipendium til en utenlandsreise. «Student Henrik Ibsen» fikk nok litt understøttelse til å samle og optegne folkeviser og sagn i Vestlandets fjordbygder, og her møtte han for første gang stoffet til «Peer Gynt». Det var sikkert fru Ibsens fetter, den senere statsråd Ludvig Daae, som skaffet ham denne økonomiske støtten. Forgjeves bad Ibsen våren 1863 om en årslønn som dikter. Endelig innrømmet man ham 400 speciedaler i reiseunderstøttelse. Gleden over dette gav ham kraft til å fullende «Kongsemnerne» på to måneder. Det

blev opført og gjorde lykke, og ved påsketid 1864 kunde han endelig dra ut i verden. Men han reiste som en forgjeldet mann og det sørgelige skjedde, at mens han var utenlands blev hans eiendeler solgt.

Ibsen hadde nemlig fått lov til å sette sine møbler på Christiania Theaters loft. Mens han var borte lot regjeringsadvokat Dunker, som Ibsen ellers stod i stor takknemlighetsgjeld til, alt selge ved auksjon, — uten å spørre Ibsen om lov og med den motivering, at han sikkert aldri kom igjen. De verdifulle albums med Ibsens egenhendige utkast til kostymer og dekorasjoner, og flere malerier han selv hadde malt, er sporløst forsvunnet. Likeledes personlige ting, sølvtøi, som fru Ibsen hadde hatt med fra sitt hjem i Bergen, deriblandt en stor sølvmugge som hennes bror, høiesterettsassessor Thoresen fant og kjøpte tilbake i en antikvitetsforretning tredve år efter. Denne historien belyser hele innstillingen mot Ibsen i datidens Kristiania. Man innså stadig ikke, at han rummet verdier, som mange ganger dekket hans gjeld.

Man forstår at det var med bitre følelser, han så på Norge, og at han åndet friere, da han endelig var i Rom. Fru Ibsen og Sigurd fulgte efter senere på høsten.

I Rom traff Ibsen sin venn, den senere professor Dietrichson, som siden har skrevet om deres samvær dernede: «Ved å se al denne skjønhet følte vi os som to glade mennesker, som var forvisset om, at livet var skjønt og rikt.»

Også i Ibsens egne brev kan man se hvilken fornyelse dette møtet med syden betydde for ham. Han skriver til far:

«Det skjønne i den antikke skulptur går mere og mere op for mig, således som du i dit brev forudsagde. Det kommer glimtvis, men sådan et enkelt glimt kaster streiflys henover store flader.

Husker du «Den tragiske Muse», som står i salen udenfor rotunden i Vatikanet? Intet skulpturverk hernede har hidtil for mig draget så meget efter sig af forklaring som dette. Jeg tør påstå, at det gennem dette er gået op for mig, hvad den græske tragedie var. Denne ubeskrivelige høie, store og stille glæde i ansigtets udtryk, det rigt løvkranste hoved, der har noget overjordisk svælgende og bakkantisk, øinene, der på en gang ser ind i sig selv og tillige igennem og langt udover det, de ser på, — således var den græske tragedie ...

Hvor herlig er naturen hernede, både i former og i farver

er der en ubeskrivelig harmoni. Jeg ligger mangen gang halve dage ude mellem gravene på Via Latina eller på den gamle Via Appia og tror, det er en lediggang, som ikke kan kaldes tidsspilde.»

Til sin svigermor Magdalene Thoresen skriver Ibsen:

«Hernede kan du tro, det er anderledes! Såsandt og visst man har kunnet bevare noget menneskeligt i sig deroppefra, må man hernede føle, at der er noget, som er mere end at eie et skarpt hode, og det er at eie en hel sjæl. Jeg ved mødre helt oppe i Piemont, i Genua, Novara, Alessandria, som tog sine fjortenårs gutter ut av skolerne for at lade dem gå med på Garibaldis eventyrtog til Palermo; og dengang gjaldt det dog ikke at frelse sit eget land, men at virkeliggjøre en tanke. Hvor mange af vore stortingsmænd tror du vil gøre det samme, når Russerne lægger vejen over Finmarken?» —

Efter å ha vært i Rom, skriver Ibsen meget stemningsfullt om Frascati i et brev til Botten Hansen, hans venn fra Kristianiadagene: «Frascati ligger nedenfor det gamle Tusculum, hvor, som du ved Cicero havde sin prægtige villa, og hvorfra han skrev sine Tusculanske breve; ruinerne af villaen står endnu; hans lille teater, formodentlig det samme lokale, som han kalder sin schola, og hvor han brugte at holde foredrag for en udvalgt kreds af gæster, står næsten ubeskadiget. At sidde heroppe en aftenstund er ubeskrivelig deiligt, 2000 Fod over havet, udsigt langt udover Middelhavet, Campagnen og Rom; ... kort, hvor du vender dig, er det, som du saa udover den slagmark, hvor verdenshistorien har leveret sin hovedtræfning.»

Til Ariccia kommer Ibsens første gang i 1865. Henrik Ibsen hadde i Rom laget utkastet til «Brand» og vilde nu ha arbeidsro. Om minnene fra denne perioden skriver Sigurd i 1905 i et brev til mig: «Jeg var der i forgaars og gjennemlever i tankene de to sommere, jeg har tilbragt der med mine forældre, den ene i Frascati, den anden i Ariccia, det var sommeren 1865 og 1866. Jeg forekommer mig selv som en ren Methusalem, idet jeg skriver disse tal.

I Ariccia var det, at «Brand» blev til. Min far pleiede dengang at spasere i Villa Chigi, i en gammel park, som efterhaanden er blevet en slags urskov, da intet træ er fældet der i over hundreder af aar.

Der var jeg nu inde, derefter ved Albanersøen og Nemisøen, liggende i nu udslukte vulkanske kratere, omgivet af

dybe, susende skove. Her laa Roms moderstat Alba Longa; nogle faa af ruinerne er endnu tilbage. Det er et underligt drømmende landskab, hvis stemning af ældgammel mythe og hedendom man aldrig glemmer.»

Like overfor parken i Ariccia er der en gammel kirke med to stenbenker foran. Her satt Andreas Munch og Ibsen hver kveld utenfor kirken og snakket sammen.

Under arbeidet med «Brand» skrev han til far om den endelige utformning av verket. Det var den 12te september 1865: «Alting er nu godt og vel og igrunden har det været så hele tiden med undtagelse af de enkelte tider, da jeg ikke vidste, hvor jeg skulde hen i nogen henseende, ikke med hensyn til penge alene, men fordi det ikke vilde gå med mit arbeide. Så gik jeg en dag i Peterskirken — jeg var et ærinde i Rom — og der gik der med en gang op for mig en sterk og klar form for hvad jeg havde at sige.» Man kan sandelig si, at «Brand» blev født i Peterskirken. Ibsen skrev også til far, at ««Brand» er mig selv i mine bedste øjeblikke».

Jeg har med vilje gjengitt disse brevene fra den første tiden i Italien, skjønt de har vært offentliggjort før. De viser hvad det betydde for Ibsen å komme fra atmosfæren i Kristiania, og hvor lettet han følte sig. Han fikk fornyet arbeidsmot og arbeidsro. Men økonomien var ikke blitt bedre. Vi kan bare lese et brev, som fru Ibsen skrev til mig, engang Sigurd og jeg besøkte Ariccia og sendte henne en blomst derfra:

«Min kjæreste Bergliot!

Det var med stor glæde jeg igjen modtog brev fra dig og ikke mindre nu blomsten fra Ariccia, ja den vakte minder. Der levede vi ganske alene, Ibsen, Sigurd og jeg.

Sigurd kan fortælle dig, hvor han hver aften gik og kjøbte for tre soldi brød og tre soldi ost Caceotto; dette, med en halv foglietto rød vin, var vor aftensmad.

Middagen lavede jeg selv nede i et kjøkken med bagerovn i 30 graders varme, saa jeg frøs ikke. Der var Caffée i huset, og hver morgen gik Sigurd ned og bestilte op caffe latte og brød; han havde en liden rød udringet bluse med korte ærmer, hvide, tynde, korte benklæder og bare ben.

Ja, denne enkle stille, rolige levemaade hjalp Ibsen til sit store verk, og naar Ibsen i Brand lader denne skildre sit husliv, saa er det taget efter naturen, saadan havde vi det der ...»

Av dette brevet kan man se, at de levde ikke bare tarve-

lig, men rent ut fattigslig. Og det skulde fortsette lenge ennu. For da «Brand» var ferdigskrevet, blev verket sendt til Gyldendals forlag i Kjøbenhavn, hvor far hadde gjort et stort arbeide for å berede veien for dets antagelse. Men Frederik Hegel visste ikke, om stykket var så godt, at det lønnet sig å la det trykke. Et halvt års tid satt Ibsens og ventet i Ariccia, omtrent uten eksistensmidler. Ibsen skrev til far: «Der er intet så slappende og udhulende som denne trøstesløse venten.»

Hvor fortvilet Ibsen har vært, kan vi se av et brev han skriver til Hegel den 7de mars 1866, da han omsider er gått med på å anta boken, men stadig utsetter tidspunktet for utgivelsen. Ibsen skriver: «Jeg går her i en spænding og forventning, som ikke er til at beskrive og som nu snart er uudholdelig. Udgivelsen af denne bog har isandhed været mig dyr. Jeg vil ikke tale om det reducerede honorar.» Han gjør opmerksom på at han bare har funnet sig i nedsettelsen av oplaget og dermed også av honoraret, fordi det ikke var tid til å protestere, hvis boken skulde komme ut før jul. Men den kom ikke ut før jul, og nu er det mars: den er stadig ikke kommet. Det dyreste er allikevel, at han ikke kan arbeide i denne spenningen. Og da han ikke kan henvise til et nytt ferdig arbeide, kan han heller ikke andra regjeringen om nytt reisestipendium. Han må slutte brevet med bønn om forskudd, ikke bare for «Brand», men for et uskrevet stykke.

Ja, så langt ned var han kommet, at han må tenke på utgiften til et frimerke. Tre dager før lyder efterskriften i et brev til far: «For denne gangs skyld benytter jeg mig av dit tilbud ikke at frankere; det sker nødtvungent — ikke frivillig.» Og efterskriften i brevet til Hegel lyder: «Postportoen af dette brev bedes ført mig i regning; det er dyrere at frankere herfra end omvendt.» Han må altså ikke bare tenke på et frimerkes verdi, men også på den minimale forskjell mellem dansk og italiensk porto.

Statsstipendiet hadde aldri slått til, og dessuten var det en evig kamp med å få det fornyet. Allerede fra den første tiden i Rom forteller Dietrichson i sine erindringer, hvordan Ibsen på deres faste møtested i Tritonekneipen ledet samtalen inn på sin fortvilede økonomiske situasjon. «Problemet er det fatale,» sa han, «om man skal sluge portnøkler eller bli handelsbetjent.»

Da Ibsen senere henvendte sig til den norske regjering

for å få en stilling, som kunde sikre ham utøvelsen av sitt dikterkall, skjedde det virkelig, at man som svar tilbød ham stillingen som undertollbetjent. Ibsen valgte å sulte videre. Men forsonligere overfor Norge kunde jo alt dette ikke stemme ham, og det var ikke så lite av et symbol at han hadde anskaffet sig en skorpion: skorpionen, som ved det minste varsel om angrep, selv går til angrep.

Skorpionen spilte en stor rolle for ham. Han forteller om den i et brev fra 1870: «I den tid jeg skrev «Brand» havde jeg stående på mit bord en skorpion i et tomt ølglas. Av og til blev dyret sygt; da brukte jeg at kaste et stykke blød frugt ned til den, som den med raseri kastet sig over og utgød sin gift i, så blev den frisk igjen. Er det ikke noget lignende med os poeter? Naturlovene gælder også på det åndelige område.»

Hele denne tiden, mens Brand blev til, i de lange trange månederne, mens han ventet på penger fra Gyldendal, ja hele livet, kjempet fru Ibsen for å holde bekymringene for det daglige brød borte fra ham. Hun tok alle de huslige sorger på sig; hun sydde, hun laget deres mat; hun gjennemførte den strengeste økonomi. Dette har mange andre kunstnerhustruer gjort for sine menn, men mannen har da gjerne følt tilværelsen grå og mistet all inspirasjon. Andre kvinner har inspirert sine menn med sin kjærlighet, men til gjengjeld vært slette økonomer. Fru Ibsen formådde umerkelig å styre utenom alle økonomiske skjær og samtidig følge sin mann i hans største diktersyner og hans dristigste tankeflukt, og enda gjøre synene større og flukten enda dristigere. Derfor kunde Ibsen tross alt skrive til far: «I sommer, da jeg digted mit stykke, var jeg midt under nøden og pinagtigheden så ubeskrivelig lykkelig, jeg følte en korstogjubel i mig, jeg ved ikke den ting, jeg skulde manglet mod til at gå imøde.»

I den norske koloni i Rom hadde man året før holdt avstemning om hvem som var den mest luvslitte blandt medlemmene. Henrik Ibsen hadde enstemmig vunnet prisen. Stor var derfor forbauselsen, da man en dag så ham dukke op i Rom, iført jakke av sort fløiel, skinnende hvit linnetskjorte og glacéhansker. Det var honoraret for «Brand» som endelig var kommet. Gyldendal hadde omsider, omenn med frykt og beven, sendt verket ut. Det var i mars 1866. Stykket virket som en bombe i vårt åndsliv, og slag i slag fulgte nu

samme år tre nye oplag. Men ikke nok med det. Ibsen fikk plutselig diktergasje og dertil et reisestipendium, som han slett ikke hadde søkt om. Sigurd fortalte mig, at foreldrene var så overveldet over «de enorme summer», at de ikke visste hvad de skulde gjøre med alle pengene. I virkeligheten dreide det sig om forholdsvis små beløp. Hellet syntes imidlertid å forfølge Ibsen det år. Han elsket å spille om penger, men hadde aldri riktig tort det; nu spilte han også i lotteriet, og minsanten om han ikke vant, både en og to ganger! Han var i et strålende humør: «Jeg har en arbeidsstyrke og en kraft, så jeg kunde slå bjørne ihjel,» skriver han i mai dette år. Han omarbeidet et eldre stykke, han syslet med et, som aldri blev skrevet, han gjenoptok i tankene stoffet til «Kejser og Galilæer», men med ett besatte idéen til «Peer Gynt» ham helt.

Der var foregått en både indre og ytre forvandling med ham. Man heftet sig ved, at han blev elegantere i sin påkledning, han forandret skjeggfasong, og man har påpekt, at han også forandret håndskrift. Sigurd har fortalt mig, at både han og faren oprinnelig hadde fullstendig uleselige håndskrifter. Ibsen hadde hittil klart sig nogenlunde med en liten spinkel skråskrift; nu måtte han gripe til en annen utvei som trettet ham mindre og ikke gav ham og setterne så meget bryderi. Det er den klare og sirlige steilskrift vi nu kjenner.

Interessantere var unektelig den indre forvandling i hans sinn, som nu gav sig utslag i «Peer Gynt». Like så dyster som «Brand» er, like så tungt som versene faller, likeså lett er Peer Gynt, lysende av lyrisk oplagthet, full av snertende satire, i lek med rim og rytme. Det er morsomt å tenke på at det er våren på Ischia og sommeren i Sorrent, det er den italienske sol, som gir belysning til disse bilder av norsk natur. Om høsten 1867 var det veldige verk fullbragt. Han leste stykket høit for fru Ibsen og Sigurd, som dengang var syv år. Og fru Ibsen fortalte mig, at da de kom til Mor Aase, ropte Sigurd: «Jamen, det er jo Mamma!» Ibsen har selv sagt, at han til mor Aase har lånt trekk fra Suzannah Ibsen. Hun er ikke modellen til nogen av de skikkelser han har skapt. Men han har ofte brukt vendinger som var karakteristiske for henne. De som stod henne nær kunde finne dem igjen hos Lona Hessel, hos Nora, og hos fru Alving.

Peer Gynt kom ut kort før jul i Kjøbenhavn og blev revet bort av publikum. Far skriver begeistret til ham; men kri-

tikken var ikke bare god, hverken i Norge eller i Danmark. Den var delvis direkte fiendtlig. I Norge vakte den hvasse satire en voldsom harme. Man formelig kastet sig over Ibsen fra alle sider. Som en avis senere skrev, fikk han nu virkelig grunn til å plasere skorpionen på sitt skrivebord. Og det gjorde han også. Han vaktes til angrep. Han undfanget idéen til «De unges Forbund». Kampberedt og bitter, — bitter mot Norge, reiste han til Tyskland istedenfor å vende hjem.

Ibsens tilbragte sommeren i Berchtesgaden og høsten i München. Til Dresden ankom de i oktober 1868. Ibsen skriver til Hegel den 10ende: «Nu er vi da efter lang omflakken kommet til ro for vinteren i egen bolig og med egen husholdning.»

De hadde fått en leilighet «An der Frauenkirche nr. 6» i annen etasje, og Ibsen betoner i et annet brev til Hegel at «det er et meget billigt levested». Det var det også. Det var en liten to værelses leilighet, som man før krigen ennu kunde bese. Gud vet, om huset fremdeles står der! Siden flyttet de til Königsbrückerstrasse 33, annen etasje. Det var igrunnen utenfor byen dengang, i hvert fall i en forstad.

Men hvor fattig de enn bodde, følte de for første gang hyggen ved et hjem. De hadde ingen omgangskrets. De var helt henvist til hverandre. De var alene på en liten norsk ø i det fremmede. Det var bare de tre.

Det første de gjorde når de kom til en ny by, var å opsøke biblioteket. Allerede fra han var fire år måtte Sigurd vandre avsted med en kurv for å bytte bøker mot nye. I bunden av kurven lå en liste fra moren over hvad han skulde hente. Hun hadde ikke glemt sin gamle lidenskap, og hennes leseiver blev en stor hjelp for Henrik Ibsen. Hun gjennempløiet årets litteratur og fant frem til de bøker som hadde verdi for ham. Hun var så å si hans litterære konsulent.

Sigurd var nu ni år, og hittil hadde hans lesning vært stor for hans alder, men naturligvis litt tilfeldig og meget uregelmessig med den evige reisingen. Allerede i Rom hadde Ibsen bedt Hegel «for min regning at lade indkjøbe en geografi, en almindelig verdenshistorie, en skandinavisk historie, en naturhistorie, en regnebog, samt de til den første religionsundervisning henhørende bøger, alt passende for et otte års barn, der dog ikke er aldeles begynder. Min lille gut har nemlig læst en hel del, navnlig verdens- og bibelhisto-

rie. Men hidtil aldeles usystematisk, og dermed må det ikke vedblive ... Dette er for mig et vigtig anliggende.»

Og det var det. Foruten den undervisning, Ibsen og fru Ibsen selv gav Sigurd, sendte de ham på tysk skole; der kom han til å begynne med inn i første klasse fordi han ennu ikke kunne sproget, men det varte ikke lenge, før han uten eksamen blev flyttet op i tredje. Det var en meget fin skole, som bragte Sigurd både godt og ondt.

Den fine skolen lå naturligvis langt fra det kvarteret, Ibsens hadde råd til å bo i, så det tok Sigurd en time å gå dit hver dag. Kameratene, som kom fra velhavende hjem, så ned på ham. Han var ikke velkledd, for fru Ibsen sydde alt hans tøi av farens avlagte, og så stort, at han kunde vokse i det. Buksene var for lange og Sigurd har fortalt, at guttungene på gaten løp efter ham og skrek: «Du tretst in deine Hosen! Du tretst in deine Hosen!» Men til foreldrene nevnte han aldri et ord om dette. Bare en eneste gang kom han til å røbe noe for faren. En dag hadde Henrik Ibsen sagt til ham, at han godt kunde få lov til å be noen kamerater. Men i sin angst for hvad de vilde si til hans beskjedne hjem, lot han overfor faren som han ikke hadde lyst. Sigurd sa til mig, at faren hadde sendt ham et langt, undersøkende og såret blikk. Så dypt inntrykk hadde dette blikket gjort på ham, at han ennu følte et stikk i hjertet, når han tenkte på det, og han tilføiet: «Jeg vilde gjerne ha gitt år av mitt liv for ikke å ha sagt det.»

I gaten hvor han bodde, gikk det ham ikke bedre enn på skolen. Der forfulgte og pinte barna ham også. Tilslutt forstod han allikevel å imponere dem. Han fortalte de mest fantastiske historier, og da han en dag betrodde barna, at faren var apenes konge, og at moren var negerinne og derfor aldri gikk ut, blev han gatens helt. Fru Ibsen hadde i lang tid følt sig dårlig og overlatt innkjøpene til Sigurd. Siden måtte han bortforklare moren som en, som bare bodde hos dem. Og opmuntret av sin sukcess som fortæller, sa han til en nydelig gammel dame: «Jeg skal betro Dem en hemmelighet, men De må ikke si det til noen: jeg har en bror, men ham skjuler mine foreldre i et skap.» Damen var rystet!

Hver uke fikk han litt lommepenger, og dem brukte han aldri til sig selv. Han puttet dem i en sparebøsse; og den blev tømt tre ganger om året, nemlig til jul og foreldrenes fødselsdager. Da kjøpte han gaver til dem, som han gjerne

overrakte med et lite vers. Av og til kunde han også få en ekstra belønning, når han hadde vært særskilt flink. Fru Ibsen fortalte, at også her i Dresden besøkte de alle museer og kunstutstillinger. En dag bestemte hun, at de skulle se en maleriutstilling, og hun lovet Sigurd 50 grosohen, hvis han vilde fortelle henne om maleriene. En hel uke gikk han hver dag og studerte bildene og til slutt tok han henne med. «Tenk dig,» sa hun, «han kunde fortelle om hvert eneste maleri, hans munn løp slik, at efter et par timer gikk det rundt for mig, så jeg måtte ile hjem og fikk en forferdelig hodepine med opkastning. Jeg skyndte mig å gi ham hans premie.»

Sigurd fikk sjelden hjelp med leksene, og fru Ibsen opdrog ham i alle deler til hårdførhet og pliktfølelse. Sigurd fortalte mig, at engang hadde han slått hull i hodet, så blodet strømmet og han fikk feber; men hans mor la bare en forbinding om, og neste dag måtte han gå på skolen.

Hver aften når lekselesningen var overstått, spilte Henrik Ibsen kort med Sigurd, og hver gang lot han ham vinne. Men så skjedde katastrofen. En aften vant Henrik Ibsen. Gutten blev så ute av sig, at han kastet kortene. Men da vilde Henrik Ibsen aldri spille kort med ham mere, og de begynte å spille sjakk, — noget de gjorde, helt til Sigurd blev voksen. De brikkene de spilte med, har vi ennu. Men vi har også en liten spilledåse av hårdt sort tre; den er fra Lausanne, og dens repertoire fører litt av den tids atmosfære med sig. På innersiden av låkket står det sirlig prentet «Tyrolienne v. Pariser Leben. Faust-Walzer v. Gounod. Klosterglocken». Den spiller nydelig den dag i dag, og når jeg hører de spinkle tonene, ser jeg de tre for mig, sånn som de må ha sittet rundt lampen så mangen en aften, når Henrik Ibsen og fru Ibsen lot den spille for Sigurd. Og jeg husker fru Ibsen, når hun som gammel trakk den opp med sine giktsvake fingre og satte den lille esken på bordet og lot den spille, — tiden var likesom så langt borte og allikevel så nær. Hun selv var ung igjen og Sigurd ganske liten, og ansiktet glattet sig ut mens hun lyttet.

Tidligere hadde Sigurd nok gjennem foreldrenes samtaler forstått et og annet om farens arbeide; men her i Dresden blir han tatt med inn i ringen, og den blev ikke brutt før Henrik Ibsen døde. Når Ibsen var ferdig med et nytt verk, leste han det nu høit for Sigurd og hans mor. Denne tradisjon blev han ved med å hevde til det siste. Jeg kan

huske at da jeg var blitt gift med Sigurd, sa Henrik Ibsen til mig, da han hadde fullendt et nytt skuespill: «Du må ikke ta mig det ille op, Bergliot, hvis jeg ikke ber dig høre på. Men jeg er vant til bare å lese for Sigurd og hans mor.» Og det forstod jeg så godt. De tre hadde ett liv.

Angrepene på Peer Gynt hadde som jeg nevnte vært voldsomme. Den ledende danske kritiker Clemens Petersen erklærte rent ut, at stykket ikke var poesi og beskyldte Ibsen for tankesvindel og mangel på kunstnerisk ærlighet. Om dette skriver Ibsen til far den 9de des. 67:

«Hvis jeg var i København og der havde nogen, der stod mig så nær, som Clemens Petersen står dig, så havde jeg slået ham helseløs, før jeg havde tilladt ham at begå en slig tendentiøs forbrydelse mod sandhed og ret... Min bog er poesi; og er den det ikke, så skal den blive det! Begrepet poesi skal i vort land, i Norge, komme til at bøie sig efter bogen...

Skal det være krig så la det være! Er jeg ikke digter, så har jeg intet at tabe. Jeg skal forsøge det som fotograf ...»

Og det gjorde han! Han blev naturalist. «De unges Forbund» er hans første forsøk som fotograf. Og herefter fotograferer han menneskene under sin egen synsvinkel; han foreviger sine levende modeller, derfor får de evig liv. Og fordi det er levende mennesker, blir også hans verker udødelige. Hvem kjenner ikke Nora? Hvem kjenner ikke fru Alving? Vi møtte dem igår, vi ser dem idag, — og de dukker op igjen om hundre år.

Henrik Ibsens arbeidsdag blir nu mere og mere disiplinert. Den får sin faste timeplan, og fru Ibsen holder alt, som kan forstyrre ham, borte. Både utefra og innefra.

Det er ingen hemmelighet, at han vilde være maler, men det er få, som vet, at det kostet fru Ibsen mange anstrengelser å få ham fra det. Ja, hun sier selv: «Jeg måtte rent kjempe med ham.» I Sigurds arbeidsværelse på Seis henger noen tegninger av faren. Sigurd stod imellem og så på dem, og engang sa han: «De er selvfølgelig ikke uten en viss ferdighet. Men man kan jo gripe sig til hodet, når man betenker, at han på et visst tidspunkt vilde forlate sitt skrivebord for å hellige sig malerkunsten. Verden kan i sannhet takke min mor for, at den fikk en dårlig maler mindre og fikk en stor dikter istedenl»

Selv på dager, hvor Henrik Ibsen ikke var oplagt, tvang

fru Ibsen pennen i hånden på ham. Efter hvert innså han, at det var det riktige. «Når du ikke er i stemning til å skrive,» sa han mange år senere til Sigurd, «skal du allikevel, som jeg, bare rolig sette dig til skrivebordet, så kommer inspirasjonen av sig selv.» Slik drev hun ham til stadig større konsentrasjon. Allerede i begynnelsen av deres ekteskap søkte hun å holde distraherende venner og bekjente borte. Far har engang sagt, at «en skapende kunstner behøver en barnepike.» Og likesom min mor blev det for min far, blev fru Ibsen det for sin mann. Hun tillot intet og ingen å forstyrre ham. Hvad hun engang sa til mig om dette, skal jeg skrive om senere. Her vil jeg bare nevne, at Henrik Ibsen selv sa om henne: «Hun er nettop den karakter, jeg har bruk for!»

Det var heller ikke noen som kunde begeistre ham som hun. Var han deprimert forstod hun å opflamme hans mot. Man må selv ha hørt henne utfolde sin fanatiske tro for å forstå hvad hun har gitt ham av styrke op gjennem årene. Når den sønderlemmende kritikk kunde slå ham ned, var hun ikke mismodig. Hennes øine luet og hun sa: «Du, med ditt geni, hvad bryr du dig om, hvad det pakket skriver.» Og det endte alltid med, at han gikk befridd inn til sitt arbeide.

«De unges Forbund» kommer ut i 1869 og vekker et uhørt røre. Fotografiene lignet for godt og var uten retusj; alle følte sig truffet, selv far. For øvrig med urette. Ibsen har uttrykkelig i et brev skrevet, at han aldri har tenkt på far med Stensgård. Norge hadde allikevel nok av frasepolitikere, og de møtte op med sine fløiter og piper under opførelsen.

Men efter hvert steg allikevel Ibsens ry, — eller hans vanry. Som han selv sa: «Jeg er blitt berømt på lutter nedrakning.» Og han gjemte med omhu hver dårlig kritikk. «Mine fiender har hjulpet mig meget. De tok slik på vei, at tilsist vilde man ha greie på, hvem den mannen var, som man alltid skjelte ut.»

Det var jo også dem som fikk greie på det. Man sendte bud efter ham fra forskjellig hold. Han blev anmodet om å ta sete i en nordisk rettskrivningskommisjon som trådte sammen i Stockholm. Her mottok han innbydelse fra visekongen av Egypten til å overvære Suezkanalens innvielse. På denne reisen til Egypten får han sitt første brev fra sin lille sønn. Sigurd var da 10 år:

«Kjære Pappa!

Jeg takker Dig tusinde gange for Dit Brev, som foraarsagede mig stor Glæde. Det er mig meget kjært, at det gaar Dig saa godt. Jeg har det meget godt paa Skolen, og det gaar mig udmærket. Herr Elbe spørger næsten hver Dag efter Dig, og siger at det maa være meget interessant at gjøre saadanne Reiser. Alle de andre Lærere har læst at Du er indbuden af Vicekongen af Ægypten.

Herr Elbe sætter mig bestandig paa «Rednerbühnen» som de tyske kalder det, naar jeg fortæller. «Rednerbühnen» er nemlig en høj Skammel. Naar jeg er færdig løfter Herr Elbe mig ned.

Min Helbred er meget god, jeg faar saa megen Mad som jeg vil. Jeg haaber at din Helbred ogsaa er god. Jeg har seet paa Kortet, hvor Du er henne, og ogsaa vist det til Mamma og Tante Marie. Mamma har igjen maattet betale fire Thaler i Skat, hun tror at det er Bedrag av Herr Berger.

Mamma blev uhyre glad over de Blomster som Du sendte fra Heliopolis, de dufter endnu. Mamma har skrevet til Onkel Herman,[1] og fortalt ham, hvorledes Du har det i Cairo. Mamma har paa Markedet kjøbt mig et stort kostbart Schawl, samt et par graa Handsker med rødt Foer. En Bibelhistorie har jeg ogsaa faaet. Nu vil jeg slutte mit Brev med mange Hilsner fra Tante Marie.

Skriv snart til Din hengivne Søn

Sigurd Ibsen.»

Samtidig skriver fru Ibsen et brev til sin mann; som man ser kaller hun ham i datidens stil ved efternavn.

«Dresden den 29. Okt. 1869.

Kjære Ibsen!

Dine Breve har jeg modtaget, og deraf seet, at Du har det saa godt som muligt. Sigurd siger ogsaa, at det er Tanken derom, som trøster ham, og jeg siger som han, grib og nyd alt, som bydes Dig, man er ikke hver Dag en Konges Gjæster.

Men medens Du i fuldt Maal fyldes af Sydens Herlighed, kan Du tro, der stormes i Christiania over «De Unges Forbund»; den første Aften gik de tre Akter under stormende Aplaus, men i fjerde Akt da Bastian siger sin Replik, hvad

[1] Herman Thoresen, fru Ibsens bror.

Nationen er, begyndte Pibere i tredje Rad, anført af et par Studenter, der stræve for Maalet. Hvad synes Du?

Stykket gik efter Morgenbladet mesterligt, Krohn, Isaksens Spil et Kunstverk, alle Skuespillere fremkaldte, i «Morgenbladet» flere udmerkede Kritikker over det. Den Aften endte det med tordnende Bifald.

Men nu kom den anden Aften, Din Benefice, allerede i forveien var det afgjort, at da skulde det ret begynde; der var udsolgt Huus. Allerede da Lundestad endte sin første Tale, begynte Piberne, Gang efter Gang overdøvedes de af Bifald, men de vilde ikke give sig, Tæppet maatte gaa ned. Regisseuren maatte frem og bede om Ro, saa Stykket kunde fortsættes, og Spetakelen steg saa, at efter Stykkets Slutning maatte Gassen slukkes.

Morgenbladet siger, at det er Familien Stensgaard, som er ude, og det erklærer Aftenbladets Meddelelse om det hele for løgnagtige. Hvem tror Du staar under det Hele?

Men det har ikke skadet Dit Værk. Kritikken siger, det gik glimrende, og Indstuderingen roses overordentlig. Brandes har skrevet en meget rosende Kritik over det; den er optaget i de norske Aviser ... Hegel har sendt mig dit Stykke, andet Oplag allerede udkommet!

Ja, lev nu vel for denne gang, kjære Ibsen. Sigurd er desværre nu paa Skolen, saa der bliver vel Sorg, naar han hører, jeg har skrevet, men jeg trøster ham med, at Du faaer mange Hilsener fra ham. Marie siger Du maa ikke glemme Ansættelsen for hende, hvis der gives Anledning.

Sigurd er flittig og ser stærk og frisk ud, skriv snart.

Din Suzannah Ibsen.

Atter igjen har jeg maattet betale 4 Thaler i Skat!»

Fru Ibsen skriver igjen til sin mann om Sigurd: «Om Aftenen, naar han er træt, udgyder han Taarer og ønsker, Du var her, men igaar da han sad i Skoven hos mig, spurgte han først, om Din Digtergage var for hvert Aar, og dernæst, om du nu skrev noget. Saa du ser, han gjør sine Beregninger.» Dessverre kan jeg ikke bringe Ibsens svar. Alle hans brev fra denne perioden er gått tapt.

I 1870 reiste fru Ibsen med den 11-årige Sigurd på sommerferie til Böhmen. Sigurd hadde da overført alle sin fars bøker fra gammel til ny ortografi, og forlagets sakkyndige erklærte, at det var ikke en feil i hans manuskript, skjønt han jo aldri

hadde gått på norsk skole. Han fikk fire thaler for hver bok, og de gikk i sparebøssen.

Ibsen var nu i Kjøbenhavn, hvor han benyttet leiligheten til å hilse på sin svigermor, Magdalene Thoresen. Ibsen følte sig hele livet meget bundet til Danmark, men særlig i denne tiden. Det var jo efter krigen mellem Tyskland og Danmark i 1864, og de sår, den hadde tilføiet Norden brant ennu i ham. Nu håpet alle, at en fransk seier over Tyskland skulde gi Danmark revansje over prøiserne. Av fru Ibsens brev til Henrik Ibsen får vi et levende billede av krigens virkninger både i Østerrike, Böhmen og Tyskland, men det forteller også om de konflikter den medførte for lille Sigurd.

Hun skriver fra Dresden efter hjemkomsten:

«Kjære Ibsen!

Tirsdags aften ankom vi da her, hvor vi fandt Brev fra Dig, det var mig rigtig kjært, thi jeg havde længtes saa efter at høre fra dig.

Du havde straks faaet Svar, men jeg har havt saadanne stærke Smerter, at jeg først nu efter 4 Dage kan tage Pennen i Haanden. Det er godt at høre, at Du har det saa godt, men Du maa endelig ogsaa til Norge, kjære Ibsen. Opsæt det ikke endnu et Aar! Det seer aldeles ud som Ligegyldighed, og kan komme til at skade Dig, frygter jeg. Du kan jo gjøre Opholdet kort, men overvind Dig og rejs derhen; er Du der først, kan du tro, det vil gjøre Dig godt.

I Böhmen havde vi det meget godt — vi havde der ogsaa hver Dag en udmærket Wienerzeitung, der var opfyldt bare af Telegrammer om Krigsbegivenhederne; lige meget Frankrike som Tyskland blev der omtalt. Her faar man derimod, kan Du tænke, alt fra en Kant, Frankrig, dets Keiser, Keiserinden og Prindsen, nævnt i de gemeneste Smædeviser. Karikaturer af dem i Vinduerne, det seer man her. I Böhmen var hele Sympatien fransk. Folket hader Preusserne, der var stor Sorg, da Efterretningen kom om Frankrigs Nederlag.

Konen, som vi boede hos var ganske fanatisk, hun fik ikke sove, sagde hun, hverken Dag eller Nat; og hun og Sigurd politiserte, saa det var en Lyst; han er fransk med Liv og Sjæl, og forfægter sin Sag hver Dag med Kamp paa Skolen, saa Du kan tro, han er en ren Krigshelt; i dette Tilfælde, siger han, til Marie og mig, gjælder ingen Hensyn.

Gutterne fortalte Herr Elbe, at Sigurd holdt med Fransk-

mændene, «das ist nicht gut, mein lieber Sigurd». «Aber Norwegen-Schweden und Dänemark hält auch mit den Franzosen, und ich will keine Ausnahme machen,» svarede Gutten.

Dette er nu Din Søns Troesbekjendelse, selv er jeg gruelig nedslaaet over Begivenhederne. Byen er opfyldt af Saarede. Mange Franske. Ellers Flagning, Kanonade og Seiersjubel. Jeg har liggende for mig Extrablad over Seieren ved Metz; om nogle Dage ere de vel allerede ved Paris, jeg kan ikke tænke derpaa, saa ondt gør det mig. Nu staar da Veien aaben for Preusserne til at tage, hvad de pege paa. –

Kjære Ibsen, Dit lange Brev gjorde mig saa godt, og jeg længes ofte inderlig efter Dig, men meget vigtigere er det jo, at Du er, hvor Du nu er.

Moder maa Du hilse mange Gange ... Af Penge har jeg endnu, efter at have betalt Herr Berger, 60 Thaler.

Lev vel, kjære Ibsen. Du hilses mange Gange fra

Din hengivne Suzannah Ibsen.»

Sigurd skriver også et brev til faren, men typisk for ham er det, at han ikke nevner noe om sine gjenvordigheter; men om dem og hele den politiske situasjon skriver fru Ibsen i september:

«Du kan tro her er forandret. Kom tilbage og se alle Smædeskrifterne mod Frankrige, de laveste, gemeneste Tegninger i de første Butikker over Keiseren og Keiserinden nøgen, idet hun faar Bastonade, og lignende, saa kan Du tænke, man bliver ganske moralsk syg. Nei det er, som om man ikke kunde aande i saadan Lavhed.

Sigurds Stilling paa Skolen er nu ved Hjælp af Direktøren sikret for Mishandling; men fjorten Dage blev han regelmæssig banket hver Dag, fordi han ikke vilde erklære sig tysk. Det var 2 meget større Gutter, der havde forsøgt dette Omvendelsesforsøg:

«Er ist freilich sehr eigensinnig, aber wenn er jeden Tag recht durchgeprügelt wird, soll er ehe der Krieg zu Ende geht zum Deutscher werden.» Synes du ikke det er godt? Men Sigurds udviklede Energi lod sig ikke forknytte. Han saa bleg og angreben ud, men som han sagde: «Ikke saa meget for Slagene som for de Skjældsord, der regnede ned: «verfluchte, verdammte Franzose» og saa videre. Jeg saa, at dette umulig kunde gaa, skrev til Direktøren og fremlagde

den hele Sag for ham; og saa kan Du tro, der blev ret. Han sendte mig Bud, at han var mig meget forbunden, at jeg havde underrettet ham derom. De skulde faa den strengeste Straf. Det vilde jo se daarlig ud for hans Institut, hvor over Halvdelen er fremmede, hvis de skulde lide saadan Behandling; saa nu har vi da Fred. Flere af Lærerne er ganske fanatiske, saa havde jeg ikke faaet en Støtte i Direktøren, maatte Sigurd være bleven taget ud af Skolen.

Herr Elbe er rent gal; istedenfor Religion taler han blot om Politik, om Franskmændenes Fordærvelse. Den franske Lærer kunde ikke holde det ud, nu har de faaet fat paa en Italiener . . .

Forrige Lørdag var for os en Sorgens Dag. Kl. 8 om Morgenen allerede havde vi Telegrammer om Napoleons Fald. Du kan tro, der var Opløb, den frygteligste Spetakkel, Jubelraab og Hyl.

Marie og jeg blev næsten ængstelige ved at tale paa Gaden, thi alle fremmede Tunger skurrer nu i deres Øren. Alle deres Flag gjorde mig ganske syg. Nei, det er for Dig umulig at sætte Dig ind i, hvad man føler ved at leve her midt inde imellem en saa raa, hylende Bande. Jeg har ingen Ro paa mig, idelig frygter jeg for at se Flag vaie igjen, saa ved jeg jo atter, at Frankrige maa lide. Du skulde se nu overalt Tegninger af Elsass og Lothringen; det skjærer mig i Øinene. Ja, Du faar nu selv se, naar Du kommer . . .»

Disse beretningene gjorde et dypt inntrykk på Henrik Ibsen og ikke minst krigens utfall — Frankrikes endelige nederlag.

I de følgende år skulde der foregå betydningsfulle ting innenfor Ibsens diktning og hans offentlige liv. Han er intenst optatt av å skrive «Kejser og Galilæer», som imøteses med store forventninger i Norden. Anerkjennelsen er underveis. Til hans egen store overraskelse får han tildelt St. Olavsordenen ved kong Oscars kroning i 1873. Han anmodes om å inntre i en internasjonal kunstjury ved verdensutstillingen i Wien samme år. Det har sikkert vært en stor glede for ham som «forhenværende maler», og det var også en stor ære, selvom det ikke var forbundet med inntekter. Hjemmet var stadig preget av den største sparsommelighet. Vi så jo, hvordan Sigurd i sitt første brev til faren understreker at han får så meget å spise som han vil. På denne bakgrunn må Ibsens

brev fra Wien til hustruen leses. Hun er med ham i hele hans dag, og hun skal delta i hans glede over den gode lunsj, men også vite, at der ikke overdrives om aftenen. Samtidig er det et lykkønskningsbrev til fødselsdagen:

«Wien 25/6 73.

Kjære Suzannah!

Da det nu begynder at lakke imod den skjønne tid, da der skal brases og steges i tre dage i rad og da kaffekedlen ikke er af ilden fra den tidlige morgen, så vil jeg tilskrive Dig nogle ord for at lykønske Dig med dagen.

Af pragtfulde gaver må Du indtil videre lade Dig nøje med indlagte pengeseddel, som jeg beder Du ikke vil forsmaa og som Du straks kan lade omveksle imod preussisk mynt. Hvis ikke Thomas[1] havde været usynlig de siste dage, så havde jeg sendt en liden ting med ham. Men han lod sig ikke se og reiste uden at tage afsked. Du må altså være tålmodig, kjære katttt!

Nu er juryarbejderne i fuld gang, og lange breve fra mig kan der endnu ikke være tale om. Jeg er bleven medlem både af juryafdelingen for maleri og af den for skulptur og har altså dobbelte møder at deltage i. Min tid er inddelt således; om morgenen står jeg op kl: 6 og har da indtil kl: 8 endt mit toilette, spist frokost, læst avisen og røgt min morgenpibe. Derpå går jeg til udstillingen, hvor malerjuryen holder møde fra kl: 9 til 12. Såsnart disse er over, går jeg hen på en restauration i nærheten, hvor jeg spiser en god kødræt med lækkert øl til. Kl: 2 begynder skulpturjuryens møder og disse varer til kl: halv fem eller fem. Disse møder er imidlertid ikke altid stillesiddende; i disse dage f. ex. går vi om i de uhyre udstillingsbygninger og besigtiger kunstværkerne. Nogen middagssøvn har der naturligvis ikke været tale om siden min ankomst til Wien.

Når jurymøderne er over, kan Du vide, at jeg er træt. Jeg sætter mig da hen i en af de mange restaurationshaver i Prateren og ser på de tusende af kørende i alléen, medens jeg spiser min aftensmad bestående af ost og hausbrot med fortræffeligt øl til. Kl: 9 går jeg hjem og straks tilsengs. Jeg befinder mig udmerket vel ved dette liv hernede. Nogen selskabelighed for jurymændene er endnu ikke begyndt; det skal komme senere, siger man. Tak for Dit og Strilens

[1] Thomas Thoresen, bror til fru Ibsen.

brev. «Fru Inger» har jeg rigtig modtaget. Dietrichson er ivente. Med mange udmærkede mænd er jeg naturligvis daglig sammen, og alle Beamter i udstillingen har ordre til at vise os den største ære.

Skriv nu snart igjen. Til den kjære unge Student [det benevnte Ibsen også spøkefuldt sin 14-årige sønn] kan jeg idag kun sende mit Visitkort.

Morgendagen skal jeg feire med en eller anden lækkerhed.

Altså tillykke til dagen! Din hengivne
Henrik Ibsen.»

Fra Wien vender Ibsen tilbake til Dresden og fullfører «Kejser og Galilæer» før høsten. Han regnet det selv for sitt hovedverk. Boken blev revet vekk og kom straks i et nytt oplag, men opført blev stykket ikke. Jeg tror ikke, at det er mange, som har forstått det til dags dato. «Kejser og Galilæer» er en forutanelse hos Ibsen. Det er som om han har forutsagt, hvad der vilde skje. Selv var han på denne tiden inne i en stor sjelelig krise, hvor der sjeldent forundes ham «et øieblikks tro mellem tvilene», som han sier. Men hvor optatt han enn var av sin grubling, slapp han allikevel aldri taket i Sigurds opdragelse. Han er rørende optatt av den, likeledes fru Ibsen. Selv da hun var gammel, var hun meget stolt av, at Sigurd alltid hadde vært den første i klassen og at læreren ofte hadde tatt en av hans stiler eller matematiske opgaver og fremholdt dem for de andre elever. «Men Sigurd selv,» sa hun, «regnet ikke det for noget.» Derimot var han meget stolt over, at faren fra hans tolvte år alltid hadde snakket med ham som med en voksen.

Men det vil ikke si at Henrik Ibsen overlot Sigurd til sig selv. Han holdt et våkent øie med ham. Det kan vi se av et lite brev han sender fru Ibsen, da hun er reist til Kjøbenhavn for å besøke sin syke søster. Han og den fjortenårige Sigurd er tilbake i Dresden. Da er de forlengst flyttet til Wettinerstrasse 22. Det heter i brevet:

«Du kan være ganske rolig for, at jeg holder ham under opsigt. Fra spisekvarteret går vi hjem sammen. Kl. henimod fem går vi ud at spadsere og kommer tilbage kl. 6½. Han gjør altfor mange galskaber, når han er alene, til at jeg skulde vove at overlade ham til sig selv.

I den literære forening kommer jeg af den grund naturligvis aldrig.

Forresten er han flittig og gør sine skolearbeider ordentlig uden nogen påmindelse.»

Man kan se, men hvilken nidkjærhet han overvåket at sønnen passet sin skolegang. Han var i det hele tatt den søteste far man kan tenke sig. Alltid vilde han hjelpe Sigurd frem. De høieste mål skulde sønnen nå. Og så sterkt var dette ønsket hos begge foreldrene at det for Sigurd blev en selvfølgelighet. Overlæge Koren har skildret et besøk i det Ibsenske hjem i Dresden og denne skildringen gir også et bilde av Sigurd dengang.

Koren forteller, hvordan døren åpnes av husets fjortenårige sønn, som beklager at ingen av foreldrene er hjemme. Og han fortsetter:

«Under vor videre samtale indbød jeg ham til at være med mig i Operaen samme dags aften, men han avslog indbydelsen, idet han skyldte paa det store arbeide, han hadde til skolen næste dag.

Foruden alt det øvrige arbeide hadde han at lære udenat 60 eller 80 — jeg erindrer ikke længer nøiagtigt tallet — græske vers (d. e. linjer). Da jeg undrede mig over en saa stor og vanskelig opgave, forklarede han videre, at det var et frivilligt arbeide, som kun de flinkeste gutter i klassen hadde paataget sig. Nu, var opgaven frivillig, mente jeg, kunde det ikke være saa farlig at lade den ligge og følge mig i Operaen. Nei, det gik ikke an, hadde man først paataget sig opgaven, blev det betragtet som enhver anden pligtig lektie, og hvis han ikke kunde den den næste dag, vilde han blive straffet med «Carcer» (d. e. fængsel, indestængsel i et tillaaset værelse paa skolen). Saa streng var skolen dengang i Tyskland, og er det vel fremdeles. Den fjortenaarige gut hadde allerede læst mere græsk end der i sin tid fordredes til artium av os.»

Så streng, sier overlæge Koren, var den tyske skole dengang. Men så strenge var også de plikter Sigurd allerede som gutt påla sig selv. Mange misforstår overhodet mennesker som Ibsens. Deres uhyre beherskethet skyldtes jo, at der var noe som skulde beherskes. Derfor lærte også Ibsen Sigurd i en tidlig alder å disiplinere sig selv.

I Kjøbenhavn fant fru Ibsen sin elskede søster, Marie Thoresen, døende. Jeg har før nevnt denne søster, som stod fru Ibsen meget nær, og som også var min mors ungdoms-

veninde. Marie Thoresen giftet sig aldri. Hun kom ikke over en ulykkelig kjærlighetshistorie fra Bergensdagene. Hun var flyttet med fru Magdalene Thoresen til Kjøbenhavn, men var ofte på besøk hos Ibsens, til stor opmuntring for fru Ibsen, når Ibsen var bortreist. Hun hadde et religiøst gemytt, var et beskjedent og yndig menneske og takknemlig for den gjestfrihet hun nød i søsterens hjem. Da efterretningen kom om hennes død, skriver Ibsen til sin hustru:

«Igår eftermiddag modtog vi dit brev med den sørgelige efterretning om vor Maries bortgang. Hun er altså ikke længer personlig iblandt os; men vi vil beholde hende i kjærlig erindring.»

Det er skrevet den 15. november 1874.

Samme år foretar Henrik Ibsen en reise til Kristiania, hvor studentene hylder ham med et fanetog. Men han føler sig ikke fristet til å bli deroppe. Han vender tilbake til Dresden, men har vanskelig for å finne form på et nytt arbeide. Han benytter denne gjæringstid til å omarbeide sitt ungdomsverk «Catilina» og han er også optatt av sitt samarbeide med Grieg, som er iferd med å sette musikk til «Peer Gynt». Vennskapet mellem de to var gammelt. Engang søkte Grieg Ibsens hjelp til å opnå kapellmesterposten ved Christiania Theater, hvor far var kunstnerisk leder. Jeg har funnet Griegs brev til Ibsen om dette, og da jeg vet, at det ikke tidligere er offentliggjort, tar jeg det med.

Kjøbenhavn 10d. Juni 1866.

Hr. Henrik Ibsen,
Roma.

Undskyld, at jeg optager Deres Tid en Stund, det faar ikke hjælpe, der er Ting, som jeg maa have Rede paa, og derfor maa spørge Dem tilraads i.

Ifølge Deres venlige Raad i Rom skrev jeg til Bjørnson allerede under mit Ophold i Leipzig, nu c. 6 Uger siden, skrev ham saa ret min Mening, hvor kjært det vilde være mig at virke ved Siden af ham, hvorledes jeg troede at Paavirkningen fra ham vilde holde mig oppe ligeoverfor det Virvar af Smaalighed og Misforstaaelse, som jeg fuldkommen er beredt paa, daglig at maatte vade i deroppe, skrev ham hvormeget jeg haabede i Fremtiden af vor nordiske Tonekunst, om det maatte falde i min Lod at virke for den, kort, jeg gav ham mit hele Standpunkt og androg saa til sidst

om Kapelmesterposten ved Theatret, forudsat at dens nærværende Ihændehaver, Hennum, kun *midlertidig* er ansat. Jeg lod ham vide, hvor magtpaaliggende hans Mening vilde være mig og opfordrede ham til, snarest mulig at svare mig. Men til Datum har Manden ikke ladet høre et Muk fra sig, hvad der forekommer mig næsten at være mere end hensynsløst.

Jeg ved meget vel, hvad Bjørnson i den seneste Tid har havt at kjæmpe med derhjemme og kan godt forstaa, at han maa have ganske andet at tænke paa end Brevvexling, men ikke i ringeste Maade undskylder dette hans Taushed her, hvor det gjælder saa vigtige Forretninger. I hvilken Tilstand jeg befinder mig i denne Tid, kan De vist sætte Dem ind i. Det er min hele Fremtid, her er Tale om. Da jeg skrev til B., var jeg begeistret for Ideen, jeg levede i den og længtes efter at høre, at min Plan ogsaa vilde glæde ham, nu da hans Mangel paa Interesse for Sagen synes mig klar, er jeg bleven ligesom slappet. Jeg har det paa den Maade, at jeg ikke kan dele mit Haab og Længsel, jeg sætter det alt paa et Maal, og glipper dette, saa falder jeg sammen.

Men endnu er det dog vel for tidligt at bortkaste den skjønne Tanke, derfor beder jeg Dem om at skrive til Bjørnson og bede ham om, i det Mindste at svare mig, at jeg dog kan tage en Bestemmelse og ikke gaa her og sløves i Uvished.

Jeg ved, at han har modtaget mit første Brev, og er for stolt til at skrive ham det andet, — det vil De kunne forstaa. Derfor, om De interesserer Dem noget for mig, saa hjælp mig nu og skjænd B. rigtig Huden fuld. Han maa ikke kunne lide mig, jeg maa have taget Tingen paa en gal Maade eller Sligt, men forhaabentlig vil De kunne gjøre det godt igjen. Jeg længes meget efter at høre, at der hos Hegel ligger nogle Linier fra Dem til mig.

Deres herlige «Brand» har jeg nu ogsaa læst. Det er underligt med Sandheden, givet i Poesi kan Folk taale den, den gaar En ikke nærmere ind paa Livet end at man kan nyde den, i ren Prosa derimod, som Kierkegaard har sagt den, er den for skarp, for næsevis. Anderledes kan jeg idetmindste ikke forklare mig den enorme Furore «Brand» har gjort, den uoverskuelige Læsekreds, der daglig sluger den. Nu Farvel, mange Hilsener fra Deres taknemlig hengivne

Edvard Grieg.»

1873. Juryen ved kunstavdelingen på verdensutstillingen i Wien. Henrik Ibsen, jurymann både for Norge og Danmark, ytterst til høyre.

Ibsens gavekort fikk først gyldighet når der kom penger fra forlaget så de kunne innløses i den «Ibsenske Nationalbank».

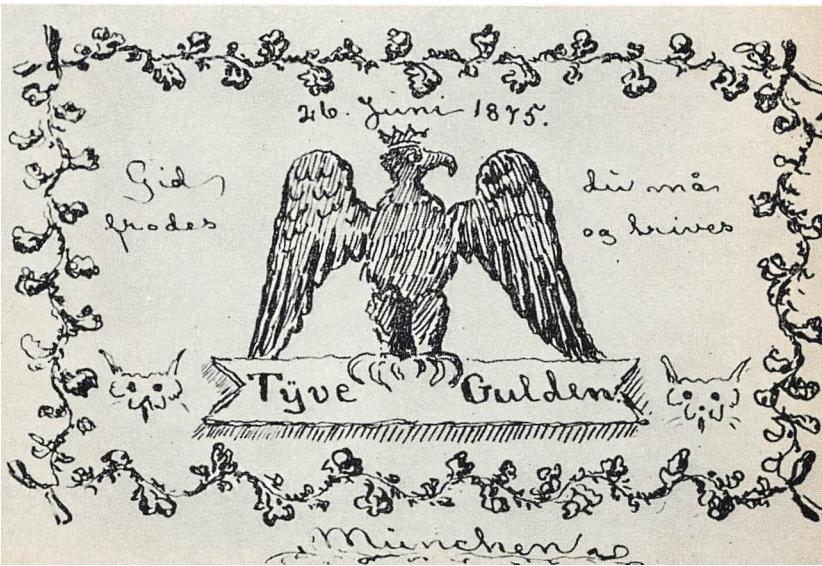

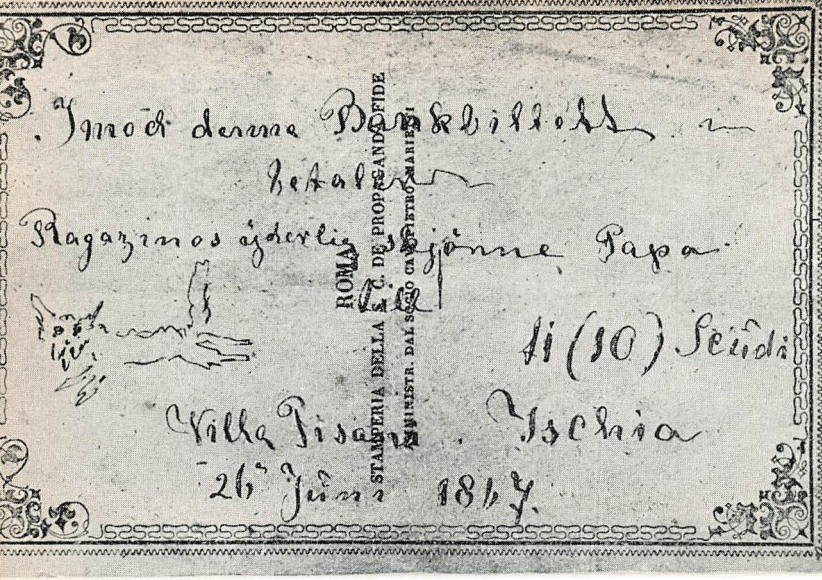

Gjennem de mange fattige årene manglet Ibsen ofte kontanter. Ved jul og fødselsdager brukte han da å forære sin hustru en tegning av en pengeseddel på det beløp han gjerne ville ha ofret på dagen.

Som student 18 år gammel.

4 år.

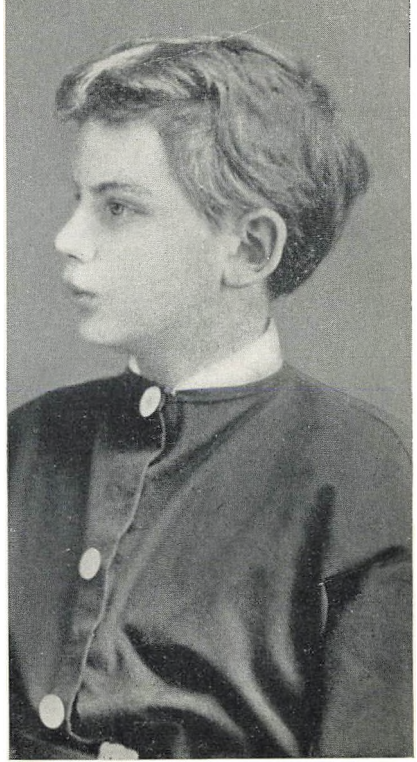

13 år.

Bilder av Sigurd.

Suzannah Ibsen, 1873.

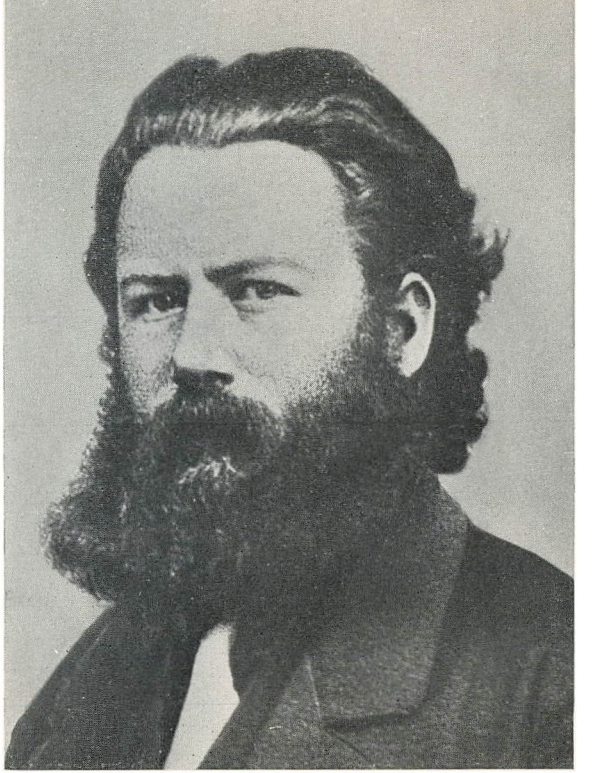

Henrik Ibsen, 1863.

Det gamle Skien.
Malt av Jens Severin Schweder 1822.

Villa Ibsen,
Seis am Schlern, Syd-Tyrol.

Bergljot Ibsen

Det er kjent, at Ibsen gjorde sitt beste for å hjelpe Grieg, men fars stilling ved teatret var allerede da svekket. Han måtte gå av som teaterleder følgende vår, og Grieg fikk ikke posten som kapellmester.

Til gjengjeld blev Grieg kapellmester ved Philharmonien. Det var vel på denne tiden, at Grieg og far blev enige om å lage en opera sammen. Men det blev aldri til mere enn den første praktfulle akten av «Olav Tryggvason». Grieg var blitt fanget inn av musikken til «Peer Gynt», og far syntes, det var et løftebrudd. Han blir aldeles rasende og skriver til Grieg: «Nu er du i «Peer Gynt»! Velbekomme!» Han var heller ikke videre blid på Ibsen i denne tiden, og far og Grieg var faktisk uvenner i tretten år.

Grieg fortsatte imidlertid trøstig arbeidet med musikken til «Peer Gynt», og jeg har her i mine gjemmer funnet ennu to brev, hvor Grieg meddeler Ibsen, at verket er fullendt:

«Fredensborg den 25. Juli 1875.

Digteren Henrik Ibsen,
München.

Disse Linjer sender jeg nu for at melde Dem, at Musiken til «Peer Gynt» nu ligger færdig til Afsendelse. Ønsker De den tilsendt, eller om De med mig finder dette lidt farligt, skal jeg indsende Stykket og Musiken, efterat have modtaget Deres Skrivelse til Theaterdirektionen. Dette maatte jeg snarest mulig vide. Naar De har overdraget Josephson Iscenesættelsen er det vel rimeligt, at jeg meddeler ham, hvad jeg paa sine Steder har troet at burde foretage for Virkningens Skyld. Er De fornøjet hermed, er det godt, hvis ikke maatte jeg da enten sende Dem min Partitur, forat De kunde gjennemlæse alle Anmærkninger, som angaar den musikalsksceniske Behandling, eller tilskrive Dem et milelangt Brev, hvori jeg gjør Rede for, hvad jeg har gjort og ikke gjort. Derfor er det mig dobbelt vigtigt snart at høre Deres Mening. Hvis De ikke har noget bestemt Ønske med Hensyn til Tiden for Stykkets Opførelse i Kristiania, vilde jeg meget tilraade, at den ikke fastsættes til Saisonens Begyndelse.

Jeg kommer nemlig vistnok hjem i Slutten af September og tror, ved at være tilstede ved Prøverne, maaske at kunne bidrage endel til at fjerne Misforstaaelser og saaledes gjøre det bedst mulige ud af den musikalske Udførelse.

Mens jeg har Pennen i Haand, vil jeg endnu takke Dem

for Deres venlige Indbydelse til at komme til Dresden, det lod sig desværre ikke forene med min Rejseplan.

Jeg adresserer disse Linjer til Maleren Hr. Grønvold, da Deres nuværende Adresse er mig ukjendt.

Mange Hilsener ogsaa til Deres Hustru!

Deres
Edvard Grieg.

Min Adresse er foreløbig pr. Kjøbenhavn.»

Og efter premieren på «Peer Gynt» har vi dette brevet:

«Bergen, d. 15. Marts 1876.

Digteren Henrik Ibsen,
München.

Fra Direktionen for Kristiania Theater modtog jeg igaar en Skrivelse af følgende Indhold:

«Efterat «Peer Gynt» nu er kommet til Opførelse paa Kristiania Theater er Direktionen herved saa fri at begjære Deres Udtalelse angaaende Honoraret for den af Dem komponerede Musik til dette Stykke.»

Dette Brev kan jeg selvfølgelig i Henhold til tidligere Breve fra Dem ikke besvare, uden at have hørt Deres Mening. De vil mindes, at jeg dengang erklærede mig fuldstændig enig i Deres Forslag, som gik ud paa, at De vilde forlange 400 Spd. af Kr. Th., som skulde deles lige mellem os begge. Jeg havde nu efter Opførelsen tænkt mig at høre fra Dem og ikke fra Theaterdirektionen, med hvem jeg intet har havt at forhandle, men Sagen er maaske indtraadt i et andet Stadium, og det er derfor, jeg maa have Deres Mening at vide — snarest mulig.

Jeg vil ligefrem sige Dem, at det er mig pinagtigt at forhandle noget Pekuniært med Dem. Det er naturligvis et meget naivt Standpunkt at indtage ligeoverfor en Digter, man beundrer, men saaledes er det nu, jeg kan ikke hjælpe det. Det er mig derfor en dobbelt Glæde at kunne ønske Dem tillykke med den storslaaede Virkning, «Peer Gynt» har frembragt paa Scenen. Har jeg bidraget blot lit dertil, saa har jeg blot afbetalt noget af al den Gjæld, jeg føler at staa i til Dem.

Jeg kunde desværre ikke være tilstede (rystende Begiven-

heder i mit Hjem har foreløbig gjort mig al offentlig Virksomhed modbydelig, hvorfor jeg denne Vinter har trukket mig tilbage til min Hybel og til mine Tanker) ikke destomindre tror jeg at kunne fælde en Slags Dom over Indtrykket af Opførelsen som Helhed.

Hvad jeg meget beklager er, at Slutningen, hvori jeg tror at have lagt mit Bedste, paa Grund af høist radbrækkende musikalsk Udførelse, har gjort et mat Indtryk.

Men det kan vel ændres, naar Solveig kommer i andre Hænder.

Hvor tilbringer De sommeren? Jeg skal til Bayreuth i Juli og August, og har i den Anledning det Haab, at kunne træffe Dem nogle Dage etsteds i Verden.

Hjertelig Hilsen og inderlig Tak!

Deres

Edvard Grieg.

Hils Deres Hustru.»

Som man ser, adresserer Grieg sine brev til München. Ibsens var i mellemtiden flyttet dit, og det var av hensyn til Sigurds skolegang. Henrik Ibsen hadde skaffet sig inngående oplysninger om skolevesenet i München for å finne den best mulige løsning for Sigurd. Den fant han, og i midten av april 1875 sier Ibsens farvel til Dresden. De bosetter sig i München i Schönfeldt-strasse nr. 17, tredje inngang første etasje, og Sigurd kommer på skole i Ludwigstrasse.

Deres kår var nu bedre, og i begynnelsen utfoldet de stor gjestfrihet. En gang om uken holdt de åpent hus for norske. Men efter en tid fikk Ibsens høre, at de norske gjester ikke fant traktementet godt nok, med det resultat at Ibsens lukket sine dører for dem.

Det er underlig å tenke på at den slags kritikk har Ibsens alltid møtt fra norsk side. Selv i disse dager, mere enn førti år efter hans død, skriver man nedsettende om den maten fru Ibsen laget, og den dårlige mjøden hun brygget. Da Sigurd efter foreldrenes død skjenket den norske stat hans innbo, hadde avisene bare ukvemsord om Ibsens dårlige smak.

Hvad maten angår, kan jeg bare si at jeg aldri har smakt bedre mat enn fru Ibsens. Jeg var også glad i hennes mjød, men selv om jeg ikke hadde vært det, måtte vel hovedsaken være, at den var noe av det beste Henrik Ibsen visste. Derfor likte han ikke å høre at andre kritiserte den. Og møb-

lene? Som Sigurd sa: «Jeg visste ikke, at de opfattet min far som møbelhandler, hvis varer skulde kritiseres. Jeg trodde, møblene hadde hatt en annen interesse for Norge. De ting, mine foreldre kjøpte, blev jo ikke altid valgt efter deres smak, men efter deres økonomi!» Folk elsker jo å henge sig i små trekk av store menns liv. For de pågjeldende er det imidlertid ikke så morsomt. Ibsen var ikke glad for alltid å møte denne granskningen av hans private liv og især ikke den evige hakkingen på hans beskjedne forhold. Også derfor lukket de sig mere og mere til. Jeg vet, at i hvert fall Sigurd følte sig ubehagelig berørt av denne kritikk mot foreldrene, og det betinget i høi grad hans innstilling overfor norsk offentlighet. Meget ondt hadde Ibsen møtt i Norge; og disse små stikk skulde jo ikke stemme ham blidere og heller ikke familien. Den voksende bitterhet Ibsen følte, er Sigurd opvokset med. Siden skulde han også selv gjøre sine erfaringer. Men første gang han personlig møtte denne småligheten ånd, var kanskje hos de norske gjester i München. Det var ånden fra «Trangvik», som Henrik Ibsen nettopp diktet om i «Samfundets Støtter».

Fru Ibsen og Sigurd gjenkjenner den også i alle de typer de møter, da de sommeren 1877 foretar en reise til Bergen og Vestlandets fjordbygder. Vi ser det av et brev hun skriver fra Bergen:

«Alle mennesker der,» sier hun, «var som skaaret ud af Samfundets Støtter, saa livagtige, ja lige til Rørlund, [«Adjunkten» i Samfundets Støtter], saa Sigurd sagde, han kunde ikke begribe, hvordan Du kunde vide alt, ja lige til hvordan Byens Befolkning strømmede ned til Bryggen, saa var det der.»

Hun skildrer også sin glede over å gjense fødebyen: «Nei, Du kan ikke tenke Dig for et Indtryk, det gjorde paa mig at se de gamle Trakter igjen, og vort Hus er blevet en Conditor-Lade. Jeg havde, da jeg gik der forbi, en Følelse, som om jeg blev snøret sammen; ellers er jo Bergen tiltaget, — meget store smukke Bygninger i den nye Del, men i vor Gade staar alle de gamle Huse. Jeg fandt Veien til Stadsporten alene, gik til Faders Grav og opsøgte Dahls, som græd af Glæde over at se mig. De fulgte mig ned til Korskirken som var uforandret . . .

Jeg tænker nu at være her til Søndag, og da gaar det til Hardanger, for Veiret er nu saa straalende. Du kan ikke tænke Dig, hvor vidunderligt skjønt Havet var, og de Sol-

nedgange og den Farvepragt vil jeg aldrig glemme, man skulde have troet sig hensat til Middelhavet...

Naturen med sine nøgne Klipper og Skjær, — saa usigelig deilig for mig, at jeg ikke kan finde Ord derfor.»

Ja, turen var en oplevelse for henne, allikevel lengter hun:

«Jeg tænker hver Dag paa Dig ... Jeg synes, det er saa længe siden, jeg tog bort, og dog blot 5 Dage.»

Samme aften skildrer Sigurd i et brev til faren hele reisen til Bergen. Fra Hamburg forteller han om deres besøk i den Zoologiske have. «Mamma,» skriver han, «fandt ud ligheder mellem de derværende dyr og mennesker som vi kjender: Elefanten, syntes hun, var livagtig dikteren A. Munch, og en stor hjorteart lignede påfaldende løjtnant Fallsen.»

Sigurd beretter ikke uten malise en liten episode fra sjøreisen: «Den første dag ved table d'hôte't ytrede Mama, som glemte, at hun ikke længer befandt sig i Tyskland, højt til mig: «Jeg synes, at min dragt er langt mere elegant og moderne end de andre damers».» I en krets av norsktalende må fru Ibsens distraksjon sikkert ha gjort sin virkning, især når man tenker på hennes sterke og deklamatoriske tonefall.

Henrik Ibsens neste brev til henne er heller ikke uten malise: «Det fornøjer mig, at sørejsen gik så heldigt, og så hører jeg af Sigurd, at du selv ved middagsbordet roste din dragt!»

Han beretter, at manuskriptet til «Samfundets Støtter» er avsendt og at han forbereder sin avreise til Sverige, hvor han i Upsala skal promoveres som æresdoktor. Han ender brevet med å si: «Jeg håber, at I froder jer godt deroppe; men vogt jer for alskens uforsigtighed, og pas godt på Sigurd og på dine penge og lad ikke Sogninger og Hardangere tage noget fra dig.»

Den engstelse han føler for de to på reise kommer ennu tydeligere frem i det innlagte brev til Sigurd. De må endelig more sig, men samtidig helst ikke foreta sig noe:

«Lad mig nu se Du er forsigtig både tillands og tilvands; den mindste uforsigtighed kan drage de værste følger efter sig ...

Med skolegutterne i Bergen må Du naturligvis gøre bekendtskab, men vogt Dig for at komme for meget på vandet og ikke ud i seilbåd!»

I de neste brev stiger hans engstelse til det utrolige. Han skriver til Sigurd:

... «Vov Dig ikke i bad deroppe, da vandet er koldt, og det kan let fremkalde dødlignende krampetilfælder.»

I senere brev: «Næsten i alle norske aviser læser jeg om ulykker, foranlediget ved forfjamset benyttelse af ladede geværer. Det vilde være mig overordentlig ukært, om Du ikke holdt Dig langt borte fra folk, som håndterer slige våben. Skulde en ulykke passere må der straks tiltelegraferes mig.»

Sigurd var vant til farens engstelse, så han fortsetter uanfektet sine reisebeskrivelser fra den turen de nu foretar til Hardanger. Et par av brevene former sig som den rene «Baedecker». Henrik Ibsen forlangte nøiaktige beskrivelser av alle de steder og egne, de besøkte, for kanskje senere å benytte stoffet. Et av disse brev kan jeg ikke la være å ta med:

«Odde i Hardanger 23/8-77.

Kære Pappa!

Vort nærværende opholdssted er Odde ved Sørfjorden i Hardanger. Stedet ligger henrivende smukt; måske har du selv været her engang og kan endnu erindre det. Odde og dens nærmeste omegn er frugtbar og smilende — markerne er vel opdyrkede; løvtrær og blomster findes i mængde — men uhyre fjelde højner sig over os, og deriblandt rager Folgefonden, hvis snemarker næsten overalt er synlige, højt over de andre. Det er desuden udgangspunkt for talrige og lønnende udflugter: til Buarbræen, til Laatfossen, til Skjæggedalsfossen, og endelig foretages i almindelighed herfra opstigningen til Folgefonden. Denne er, efter hvad vi har hørt, slet ikke så vanskelig som man skulde tro, og aldeles ikke farlig. Alle Englændere, som besøger Odde, besøger også Folgefonden, og det såvel damer som herrer.

Af de nævnte udflugter har vi hidtil gjort to, nemlig til Buarbræen og Laatfossen. Buarbræen er en naturmerkværdighed, der besees af samtlige reisende, som kommer forbi Odde. Den er en del af Folgefonden, som i de sidste tyve år lidt efter lidt er gleden længer ned i dalen, hvilken den nu næsten har nået, så at den befinder sig omtrent 300 fod over havets overflade. Du kan ikke have seet den, da Du rejste på de kanter; thi dengang var den endnu ikke opstået eller var ialfald temmelig ubetydelig.

Især i de sidste år har den gjort store fremskridt: 1870 skød den sig 50 alen nedover og i 1871 i en eneste uge 6 alen. Turen tager fem timer frem og tilbage. Denne tid er vel

anvendt, thi bræen frembyder et storartet syn. Den hvælver sig på det sted, hvor den er nærmest dalen, i form af en kjæmpemessig portal over en fra Folgefonden nedstyrtende fos og viser en vidunderlig blå gennemsigtig farve.

Merkværdig nok er bræen langt oventil begrændset af en rig vegetation. Der findes nogle kløfter i isen, hvor vi trængte ind, da føreren sagde, at det ikke var farligt, og hvorfra vi tog nogle blomster, der voksede derinde, med os som merkværdighed.

Turen til Laatfossen var mindre interessant, da den jo intet så usedvanligt frembød; ikke destomindre var den lønnende. Vejret har ikke været videre heldigt siden vi kom hertil, såsnart det bliver vedholdende smukt foretager vi vor tur til Folgefonden. Så vil vi forlade Odde og begive os til et andet sted i Hardanger, sandsynligvis Ulvik. Vi lever forresten udmerket her; hotellerne er fuldkommen tidsmæssige indrettet, hvilket nærmest skyldes Englænderne som findes i masser, så at man næsten hører mere engelsk end norsk.

De bedste hilsener og ønsker fra mamma og din

hengivne søn
S. Ibsen.»

Det følgende brev viser, at Sigurd stadig med et visst lune ser på sin mor:

Odde, 30/8-77.

... Vi har endnu foretaget en anden stor tur nemlig til Skjæggedalsfossen eller som man også kalder den Ringdalsfossen, et vandfald, der først i de sidste ti år har vundet sin berømmelse, men som af mange endog sættes over Vøringsfossen.

Seks timer bruger man for at nå frem og seks for at nå tilbage. En stor del af veien tilbagelægges dog i båd som dels går over fjorden dels over fjeldsøer. På den sidste fjeldsø må man ro fem kvarter.

Fossen gjorde et storartet indtryk. Fra en svimlende højde styrter den sig bred og skummende ned i søen, sprøjtende skum op i luften tyve og tredve alen højt og derover. Vi havde foruden føreren, to mand i skyds fra gården Skjæggedal, der roede os.

Den ene af dem bliver her i bygden kaldt «fuglegutten» og aldrig har jeg heller seet et menneske så fuldkommen ligne en fugl.

Føreren, vi havde med os, bragte i kort tid mamma under sit tyranni, og det alene ved ikke at snakke et ord den hele vej og ved at tilbagevise hvert forsøg på at bringe en samtale igang.

Dette fandt mamma uhyggeligt og uhyggen blev endnu forøget ved den bratte, ensomme fjeldvej og mandens eget mørke og utilfredse udseende.

Hun gav ham derfor omtrent al den rum og det øl vi førte med og størsteparten af spisevarerne, hvilket han tog imod som en skyldig tribut.

Idag, da vi gik i butikken for at kjøbe noget, antog mamma landhandleren, som ligner føreren, i førstningen for denne selv og fik en dødelig forskrækkelse, så at hun blev så ydmyg og spag og høflig mod landhandleren, at jeg slet ikke kunde begribe det.

... Når vi ikke gjør udflugter, ror jeg ofte ut på fjorden. Mamma, som altid er med, er da i regelen meget ræd og smigrer mig på alle måder; hun roser min roning, men beder mig tillige om at ro så nært som muligt ind til land, «thi,» siger hun, «jo bedre man ror, desto nærmere ror man landet.»

Samme dag forteller fru Ibsen om bestigningen av Folgefonden. Alle har frarådet henne den på grunn av været, «men det lokkede mig hver Dag mere og igår fuldførte vi dette ... Vi tog med en pålidelig Fører kl. 3 om Morgenen fra Odde. Først gik vi over et Vand, da så Veiret så godt ud, og vi hadde så godt Håb; men efter 2 Timers bratte Stigning formørkede allerede Himlen sig, og de sorte Skyer hang så tunge. Ja, hvad skulde vi nu gjøre? Vi trøstede os med, at det kanskje var en Byge, men inden en Time vare vi så våde, at det ikke kunde blive værre, og vi strede opad over Stok og Sten. Efter 4 Timer kom vi da op i Sneregionen, og hvad der holdt os oppe, var Rum, som varmede os. Vi kom nu op på Fonden i de uendelige Snemarker og vi vandrede der i 2 Timer og i Snestorm. Tænk, mit Hår var ganske stivt af Is og Sne, og Førerens Skjæg hang fuldt af Istapper. Sigurd sagde: «Hvad vilde Papa sige, om han så os her?» Vi var virkelig som nedsneede Ryper og midt i Stormen og Snehavet frembød Tågemasserne, som væltede sig frem, en frygtelig Skjønhed, som aldrig vil gå mig af Minde. Det er umulig at tænke sig, når man ikke har oplevet det.

Gudskelov, at vi havde en så dygtig Fører, men det uendelige Snehav, hvor alt Liv var som uddødt, var for mægtig. Nedstigningen som varede 7 Timer i øsende Regn og Storm, — ikke en eneste Sæter, hvor vi kunde få noget varmt, — var, som du kan tænke dig, anstrengende . . .»

Henrik Ibsen var imidlertid intetanende på vei til Upsala; denne reisen betegnet en hæderfull begivenhet i hans liv. Han mottok i Upsala promosjon som æresdoktor i anledning av universitetets 400 års jubileum. Der får han også brevene og svarer:

«Kære Sigurd!

Dit og din Mimus' brev modtog jeg i Upsala fredagen den 7de., just som jeg i al min pragt skulde begive mig på ballet. I kan prise jer lykkelige, at I slap helskindede og uden sygdom fra den historie på Folgefonden, forhåbentlig viser I større forsigtighed herefter. —

Doktorpromotionen foregik den 6te i Domkirken med gribende høitidelighed; promotionsakten holdtes på latin af erkebiskoppen og tre professorer. De tre andre fakulteters doktorer fikk hatte, vi fikk laurbærkranse, hvilke vi siden bar hele dagen, ved festmiddagen, ved den store folkefest i den botaniske have og ved festen om aftenen på Upsala slot. «Samfundets Støtter» er allerede antaget både her og i København.

Skriv snart og udebliv ikke under nogen omstændighed ved skolens begyndelse.

Din hengivne Pappa.
Henrik Ibsen.»

Til sin hustru skriver han:

«Stokholm den 12. Sep. 77.

Kære Suzannah!

Af aviserne har Du vel læst om de umådelige festligheder i Upsala, hvilke nu er forbi.

I mandags opførtes «Hærmændene»; fuldt hus, forfatteren gjentagende fremkaldt under højeste begeistring. Om alt dette skal jeg fortælle mundtlig.

Under hele opholdet i Sverig har jeg kun modtaget et brev fra Dig og Sigurd, nemlig det hvori I fortæller om

turen til Folgefonden; forhåbentlig finder jeg brev i København, hvorhen jeg rejser idag. Jeg er nu træt og længes efter at komme til München igen; her har været invitationer og tilstelninger hver dag. Med Kongen har jeg i Upsala talt hver dag og blev straks modtaget på den hjerteligste måde.

Dette til underretning om, at jeg lever vel; lad mig snart høre det samme fra eder.

Din Henrik Ibsen.»

Henrik Ibsen reiser så over Kjøbenhavn hjem til München og venter med lengsel på de to.

Han skriver til sin hustru, at han har vært glad for sin reise, men «Nu er jeg imidlertid vel tilfreds med at være kommen til ro igjen, skønt jeg ingenlunde har det videre godt; det er ubehageligt at skulle spise ude hver middag, maden smager mig ikke, aftnerne er lange, kolde og triste, jeg sidder altid alene hjemme . . .»

Kort efter vender fru Ibsen og Sigurd også tilbake. Henrik Ibsen skriver nu på «Et Dukkehjem». Sigurd leser til artium og fru Ibsen sørger for dem begge.

Denne vinter 1877 var det, at Henrik Ibsen mottok budskapet om sin fars død.

To år før må Henrik Ibsen ha skrevet til sin far, for der finnes et brev fra Knud Ibsen, hvor han takker for nyhetene fra sønnen. Skriften er gotisk og på sine steder vanskelig å tyde; men jeg gjengir det her, sånn som det må antas å skulle leses, og jeg tar med brevets skrivefeil og gjentagelser:

«Skien. 1875.

Min kjære Søn.

Dit kjærkomne Brev af 25de Februar har jeg havt den Glæde at modtage, det var sandelig en Raritet, da jeg ikke har hørt eller seet noget fra Dig, som Du selv siger i Dit Brev, på 25 Aar, alligevel har jeg hørt fra Dig ved Dine Digte: Brand, P. Gynt, Kjærlighedens Commedie, De Unges Forbund, har været alle mig forærede. Keiser og Galileer har jeg modtaget av Brøndlund, men om jeg maa beholde den ved jeg ikke.

Det er nu en Byrde at skrive et Brev, jeg skrev i min Ungdom ganske godt, men nu generer Alderen, for tænk jeg er 80 Aar paa 2 Aar nær, saa Skrivningen trætter mig, saa

jeg har levet min bedste Tid, og jeg venter blot min Ende. Du kommer i Sommer til Norge og da faar vi her i Skien vel høre fra dig, det skal være mig kjært. Hedvig har formodentlig fortalt Dig i sit sidste Brev om Familien her, saa jeg ikke gjentager det, thi Alt staar ved det Gamle.

Noget nyt maa jeg dog fortælle Dig og det er dette, at Peder Lendsmand [?] Din Kammerat til Konfirmation, er for nogle Uger siden gift. Han var først forlovet med en Skovfogeds Datter, men hun vilde ikke ægte ham og han vilde gifte sig, saa han maatte tage til takke med noget forskrækkeligt og det blev en af hans Tjenestepiger. Nu maa jeg slutte med mit Rabbel, thi jeg sinker nu en lærd Søn med mit Sludder. Jeg vilde læse Brevet, men jeg kunde ikke forstaae det, saa jeg blev ganske skamfuld og maa derfor slutte med endnu kun en venlig Hilsen til Dig, Frue og Søn fra Din gamle og hengivne Fader

Knud Ibsen.»

Dette brevet forteller i all sin skrøpelighet mangt og meget, det forteller også om forsoning. Ibsen var jo nu nesten femti år, og mange ting hadde avklaret sig for ham. Dødsbudskapet stemmer ham også vemodig, og han føler sorg over, at han ikke har kunnet gjøre mere for sine foreldre på deres gamle dager. Han skriver et brev til byfogd Christian Paus i Skien, som var hans fars halvbror og hans mors fetter. Dette brev er tidligere offentliggjort, allikevel tar jeg det med, fordi det belyser Ibsen som menneske. Gang på gang har vi som har kjent ham, sett hvordan bitterheten overfor barndomsmindene øieblikksvis kunde vike fra hans sinn og gi plass for en familiefølelse, som tross alle hans fornektelser bodde dypt i ham. Det var ofte vanskelig, selv for dem, som stod Henrik Ibsen nær, å lodde de store motsetninger, som levde i ham. Med Sigurd var det det samme. Andre mennesker vilde vel ha sagt, at de slo over fra den ene stemning til den annen. Det var ikke sant. To følelser kunde ofte løpe side om side hos dem. De kunde være forsonlige og uforsonlige i samme åndedrett. Deres hjerter kunde glemme en urett, men deres hjerner husket den. I dette brev taler Henrik Ibsens hjerte; selv om hans hjerne ofte også senere minnes bitterheten mot hjemmet. Han skriver:

«München, den 18. November 1877.

Kære onkel Christian!

Skønt en af Deres nærmeste slægtninge, frygter jeg dog med god grund for at blive halvvejs betragtet som en fremmed, når De herude fra det fjerne modtager disse linjer fra mig. For udenforstående øjne ser det jo også ud som om jeg frivillig og med forsæt havde gjort mig fremmed for min slægt eller ialfald en gang for alle fjernet mig fra den; men jeg tror jeg tør sige, at ubønhørlige omstændigheder og forhold heri fra først af havde den væsentligste del.

Anledningen til at jeg idag tilskriver Dem, kære onkel, vil De naturligvis let gætte. Af udenlandske aviser og dernæst gennem et brev fra *Hedvig*, erfarer jeg at min gamle fader er gået bort, og jeg føler en trang til at udtale min hjerteligste tak til alle dem af familjen, som kærlig har bidraget til at lette ham så mange år af hans liv, og som derved har på mine vegne eller i mit sted påtaget sig, hvad jeg lige indtil den nærmeste fortid ikke vilde have set mig istand til.

Fra mit 14de år var jeg henvist til at sørge for mig selv; jeg har i lange og mange tider måttet kæmpe hårdt for at bryde mig min bane og nå did hen, hvor jeg nu står. At jeg i alle disse kampens år så yderst sjelden skrev hjem, havde sin væsentligste grund i at jeg ikke formåede at være mine forældre til hjælp og støtte; jeg syntes det var ørkesløst at skrive, hvor jeg ikke faktisk og praktisk kunde handle; jeg håbed stadig på at mine forhold skulde bedre sig; men det skede meget sent og for ikke længe siden.

En stor trøst var det mig derfor at vide mine forældre, og nu senest min gamle fader, omgiven af kærlige slægtninge. Og når jeg nu frembærer en tak til dem alle, som har rakt de bortgangne en hjælpsom hånd, så gælder denne tak også for den hjælp og lettelse jeg derved har fundet på min livsvej. Ja, kære onkel, lad det være Dem sagt, og sig det igen til de øvrige slægtninge, at hvad de alle i kærlighed har påtaget sig af min pligt og min skyldighed, det har i en væsentlig grad støttet mig under min higen og stræben og bidraget til at fremme, hvad jeg har udrettet her i verden.

Under mit sidste besøg i Norge følte jeg en stærk lyst til at besøge Skien og da navnlig min slægt; men jeg følte også en stærk utilbøjelighed til at komme i nærmere berørelse med visse dersteds herskende åndsretninger, som jeg slet ikke føler mig beslægtet med, og med hvilke et sammenstød let kunde

have fremkaldt ubehageligheder eller ialfald en misstemning, som jeg helst vilde undgå. Jeg har imidlertid ingenlunde opgivet tanken om engang at få se mit gamle barndomshjem igen. Om et år blir min søn student her, og vi kan da vælge vort opholdsted, hvor vi vil. Rimeligvis går vi først for en kortere tid til Italien og tager derefter bolig i Kristiania, skønt jeg frygter for at jeg ikke i længden vil kunne trives eller arbejde i Norge. De forhold, jeg her lever under, er langt gunstigere; det er den store verdens forholde med åndsfrihed og med et vidt syn på tingene. Men på den anden side kræver jo disse forhold betydeligere offre af forskjellig slags.

Vedlagt sender jeg Dem mit fotografi. Det er nu 27 år siden vi såes, og De vil naturligvis ikke kunne kende mig igen; men jeg håber vi skal opleve den dag, da familjen kan få anledning til personlig at overbevise sig om billedet ligner originalen eller ikke.

Og hermed, kære onkel, vil jeg slutte. Modtag selv og bring familjen de hjerteligste hilsener fra

Deres taknemmelige og hengivne brodersøn

Henrik Ibsen.»

I 1878 fikk Sigurd sin artium ved universitetet i München. Han var da 18 år gammel.

Til sin gamle venn, professor Lorentz Dietrichson, skriver Henrik Ibsen stolt, at Sigurd blev «præceterist med enere i alle fag». Det var ren utmerkelse. Sikkert har Ibsen følt det som en opreisning, når han tenkte på sin egen artium.

Fru Ibsen fortalte mig, at hun var tilstede ved eksamensavslutningen. Da universitetets rektor holdt sin tale, sa han om Sigurd: Om denne unge mann vil verden engang høre!

I de følgende to år studerte Sigurd samfundsøkonomi og rettsvidenskap, avvekslende i Rom og München, og foreldrene fulgte med ham. Henrik Ibsen la sitt arbeidssted der, hvor Sigurd helst skulde være.

Sommeren tilbragte de i Amalfi, og der fullendte Henrik Ibsen «Et Dukkehjem». De bodde i Albergo della Luna, et gammelt ombygd kloster.

Jeg har besøkt stedet sammen med Sigurd. Det var rørende å se de to små værelsene og de tre enkle jernsengene. Alt står der, som da de tre var der. I et lite forværelse til leiligheten satt Ibsen og skrev. Der står ennu hans skrivebord, som man har budt hotellet store summer for. Og utenfor

på terrassen, hvor Sigurd og jeg nu stod og så utover havet, satt Sigurd dengang fordypet i sin jus.

Deilige Amalfi!

Sigurd blev 20 år gammel candidatus juris i München, også med utmerkelse. Det var meningen, at han efterpå skulde avslutte sin juridiske utdannelse i Norge, og han og hans mor reiste derfor nordover igjen. I Kristiania mottar Sigurd dette brevet fra faren:

Berchtesgaden 30 August, 1880.

Kære Sigurd!

Først idag modtog jeg dit brev af 21. ds. Fra Kirkedepartementet har jeg modtaget en skrivelse, hvori meddeles, at der ikke er legal adgang til at fritage Dig fra at tage anden-examen; men af et brev fra expeditionschef N. Hertzberg, som medfulgte, sees at det hele er en ren formalitet, da Du kun behøver at opgive de fag, Du har læst i gymnasiet, nemlig filosofi, mathematik, græsk, latin, fransk og tysk. Naturfagene behøver Du ikke at lade Dig examinere i og overhodet ikke i andre fag end i de ovenfor nævnte.

Forelæsningerne til anden-examen behøver du altsaa ikke at høre, og behøver heller ikke at tage denne examen straks, men kan vente dermed saa længe Du selv vil; der udfordres kun at Du skal have taget den engang forinden Du melder Dig til embedsexamen.

De fra Departementet modtagne dokumenter sender jeg Dig i et brev, som er adresseret til boghandler Lund, hvor Du vil erholde det når du kommer til Kristiania, hvorefter Du da kan sætte Dig nøjere ind i sagen og fatte Din beslutning. Om at tage nogen ny artium er der naturligvis ikke tale.

Jeg håber, at Du nu har modtaget mit Brev af 18. dennes, som var adresseret til Victoria Hotel. Din mammas brev er kommet mig ihænde.

Jeg synes slet ikke om, at eders kufferter er sat ind i Anna Daaes hospital; de børn, hun plejer, hører jo netop til de folkeklasser, blandt hvilke koppeepidemier må forudsættes at grassere. Ved tilbagekomsten må I derfor nøie forhøre jer om noget koppetilfælde er indtruffet i nogen af de betræffende familier, og i så fald må der forespørges hos Biedenkap, hvad der er at iagttage, forinden sagerne tages i brug. At I efter tilbagekomsten ikke bør færdes i nævnte hospital er naturligvis en selvfølge.

Det glæder mig at I har det godt, og jeg ønsker at I fremdeles må have det så. Fra Paris har jeg gennem Mr. Emanuel Gonzalés président honoraire, modtaget meddelelsen om at jeg er udnævnt til udenlandsk medlem af «Société des Gens de lettres de France», hvilket jo er en stor ære.

Siden jeg sidst skrev har vejret her for det meste været udmærket godt, men aftenerne er jo lange og kedelige. Jeg spiser middag i Gasthaus zur Post, hvor man har det meget godt og forøvrigt befinder jeg mig vel.

Hils Din mamma og skriv snart igen til

Din hengivne pappa.»

Av svaret kan man se hvilke vanskeligheter, som møter Sigurd hjemme i Norge:

«Kristiania, 10/9-80.

Kære pappa!

Ankommen til Kristiania iforgårs aftes forefandt jeg dit til Grand Hotel adresserede brev ifølge hvilket jeg igår morges gik ned til boghandler Lund hvor jeg modtog din og departementets skrivelser angående mit projekterede besøg af universitetet.

Jeg begav mig straks derefter til expeditionschef Hertzberg med din billet for at indhente nærmere oplysninger. Han svarede mig imidlertid, at han var ude af stand til at give mig andre end de som findes i reglementets bestemmelser, og jeg erfarede på dette sted kun en passiv uhøflighed der, havde jeg ikke hørt det modsatte, aldrig i ham havde ladet mig formode en gammel bekendt af Dig og ialfald betog mig lysten til nærmere at stifte bekendtskab med norske departementsembedsmænd.

Dette er imidlertid kun en bagatel og har naturligvis ikke indvirket på min beslutning, i hvilken retning jeg skal forebringe dig mit ønske.

Denne var tagen fra det første øjeblikk jeg havde læst den officielle skrivelse, og den står fremdeles urokkelig fast. Hvad jeg i mit telegram fra igår eftermiddag — som jeg håber Du har modtaget — resumerede, vil jeg nu udførligere og bestemtere begrunde samt tillige meddele mine planer for fremtiden.

Jeg kunde til nød se bort fra den ydmygelse, det måtte være for mig, der allerede for et år siden fra München universitet har erholdt kvalifikationen som «candidatus juris»,

pány at skulde aspirere til den filosofiske kandidatværdighet i Kristiania — thi jeg fik hos Hertzberg vide, at jeg ikke har adgang til at indskriberes som juridisk student, uden bestaaet andenexamen.

Dette kan desuden være nokså meget juridisk ret, det er en faktisk uretfærdighed. Min billighedssans forliges ikke med den tingenes orden, at ignoranter — ialfald i denne henseende som Heiberg eller Dahl til hvilkensomhelst tid kan genoptage sit embedsstudium, mens sådan adgang er mig forment, der dog kan påberåbe mig de bedste vidnesbyrd. En examen med præceteris modsætter sig en degradation.»

Sigurd fortsetter i brevet, som er meget langt, med å si at han vel kan lese til annen-eksamen i Kristiania, men helst vil han til Italien og ta sin doktorgrad der.

Faren svarer:

«Berchtesgaden 18/9 1880.

Kære Sigurd!

Af mit telegram vil Du have seet, at jeg billiger Dit ønske om at fortsætte Dine studier i Italien.

Siden jeg modtog kirkedepartementets skrivelse har jeg naturligvis tænkt meget over disse ting, og jeg er kommet til det resultat, at Du rimeligvis er bedst tjent med den vending som sagerne, takket være vor tåbelige og utidsmæssige lovgivning, har taget.

Hvad vilde Du have vundet ved at blive juridisk kandidat i Norge? Det var jo dog ikke din hensigt at blive embedsmand deroppe. De eneste stillinger dersteds, som Du kunde attrå, kan Du erholde alligevel; du kan blive professor eller Du kan komme ind paa den diplomatiske bane uden at have taget nogen embedseksamen hjemme; vi har jo udenlandske professorer ved universitetet og vi har officerer i forskjellige diplomatiske stillinger.

Der er altsaa intet tabt. Men videre end til at studere andetsteds, bør dine planer for øjeblikket ikke gå. Du bør se tiden an for at komme til erkjendelse om, hvorvidt der er hensigtsmæssig at lade Dig naturalisere i Italien eller ikke.

Jeg håber, at Du udtaler Dig skarpt og bestemt angående den modstand, Du har mødt, men gør ikke regnskab for Dine fremtidsplaner, og giv Dig saa lidet som mulig af med folk deroppe.

Hvorledes gaar det din mamma og hendes øje? Jeg kan

ikke tvivle paa, at hun har rådført sig med en læge. Hvis I behøver flere penge, så kan sådanne hæves hos boghandler Lund, eller også hos Hegel, så fremt I lægger tilbagevejen over København, hvad jo er det rimeligste.

Og så må jeg snarest mulig få vide når I kommer tilbage til München. Din mamma husker vel, at den nye tjenestepige indtræffer den 1. Oktober. Jeg må få vide, om I er der til den tid, eller om jeg gjennem fru Haggenmiller skal sende pigen kostpenge indtil vor ankomst; ellers bliver jeg nødt til selv at reise derind forinden; men det vilde jeg nødig; jeg vilde helst blive her, indtil jeg gjennem telegram fra München får underretning om, at I er ankommet; da bryder jeg straks op herfra og finder da huset iorden. Men som sagt, om dette må jeg få snar og nøjagtig besked ... Til Lies kommer jeg hver lørdagsaften og lever da fortræffeligt; ellers ser jeg ham kun sjeldent ...

Mange hilsener til Dig og til din mamma, men ikke til nogen anden deroppe.

Din hengivne pappa
Henrik Ibsen.»

Henrik Ibsen hadde hatt til hensikt å følge sin sønn til Kristiania for endelig å vende hjem efter en menneskealders fravær. Men igjen støtte Ibsens mot en mur. Man kan naturligvis si, at det var universitetsregulativets klare bestemmelser, som hindret, at Sigurd kunde fortsette ved Kristiania universitet uten å begynne forfra på sitt studium. Men litt imøtekommenhet hadde visst ikke vært av veien. Jeg tror ikke, at universitetet hadde mistet noe ved å gi dispensasjon.

I hvert fall følte Ibsen det som en ny urimelig smålighet fra norsk side, og Sigurd følte sitt fedreland fjernere enn nogensinne. Foreløbig skyver han allikevel spørsmålet om å skifte statsborgerskap til side. Han beslutter å ta doktorgraden i Rom.

Men det var han altfor ung till Også her må han søke dispensasjon. Han får intet svar på sin ansøkning; men da alt i Italien går langsomt, og han er sikker på, at italienerne vil vise sig mere forstående enn nordmennene, innsender han uten videre sin doktordisputas. Den blev enstemmig antatt. Han var, da han i Rom forsvarte sin doktorgrad, bare 22 år gammel. Der var 18 professorer til stede under handlingen på universitetet, og da han var ferdig, reiste de sig alle op og klappet. Idet han skulde gå, fikk han det

ventete dokument fra ministeriet med den tillatelse han hadde ansøkt om. Med den i lommen og dertil sin doktorgrad gikk han lykkelig hjem til foreldrene, og de var ikke mindre lykkelige enn han.

Doktoravhandlingen het: «La Camera Alta nel Governo rappressentativo». Dissertazione di laurea, sostenuta il 4 Luglio 1882 e approvata a pieni voti.

Georg Brandes skrev senere en strålende omtale av den.

Kort tid efter mottok Henrik Ibsen et brev fra far. Han skulde feire sitt 25 års jubileum som dikter, og han inviterte Henrik Ibsen op til Aulestad.

Ibsens svar er meget interessant, og da det ikke tidligere har vært offentliggjort i sin helhet, gjør jeg det her:

Tyrol den 4. august 1882.

Kære Bjørnson!

Du kan vel tænke Dig, at det var en overordentlig festglæde du beredte mig og mine, først ved telegrammet og siden ved dine to breve. Når jeg hidtil ikke har svaret Dig, så er grunden nærmest den, at jeg i det længste håbede, det skulde kunne ske mundtlig. Desværre må jeg nu opgive enhver tanke om at kunne komme til Norge iår. Fra Rom kunde vi ikke rejse, før Sigurd var færdig med sin examen og det skeede først den 4. juli.

Dernæst har jeg været optaget af et nyt 5-akters skuespil [«En Folkefiende»,] som jeg nu holder på at renskrive. Så usigelig gerne jeg vilde have været deroppe den 10. August, så kan jeg af tvingende hensyn, som Du nok forstår, ikke lægge dette arbeide tilside, da dette vilde være ensbetydende med ikke at få det trykt eller opført i kommende vinter.

Jeg får altså finde mig i at bli borte fra festen; men hernede skal vi ialfald fejre den så godt vi formår, det må Du være overbevist om.

Gennem aviserne har jeg med spænding fulgt Dig på dine tog i de sidste måneder.

Beretningerne derom har givet mig en hel del at tænke på; jeg har fåt bekræftelse på så mangt og meget, som jeg har anet angående samfundsstandpunktet hjemme. Og så har jeg stadig måttet opkaste for mig selv det spørsmål: er det godt at politiken så aldeles tar luven fra de sociale opgaver? Og det sker ganske utvilsomt i Norge for tiden; de sociale spørsmål kommer slet ikke frem hos os; og dog er det netop dem, som beskæftiger hele det øvrige Europa i

overvejende grad; politiken bryder masserne sig ikke herude så synderligt om.

Og for mig personlig står det klart, at når der handles om fremskridt, så er det mere magtpåliggende at frigøre menneskene end institutionerne. Og hvorledes står det til med menneskenes frigjorthed hjemme? Det har Du havt erfaringer for både i Drammen og i Laurvik.

Men jeg ved jo nok, at Du umuligt kan se på disse ting med de samme øjne som jeg. Du har en mægtig begavelse for politiken og en ustyrlig trang til at lede den. Jeg har ikke engang anlæg til at være statsborger; jeg er fuldstændig talentløs i den retning. Det er følgelig ligeså naturligt for Dig at stille Dig i spidsen, som for mig at stille mig udenfor.

Du må overhovedet ikke tro, at jeg er blind for det store og betydningsfulde i Din agitation. Men for mig er rigtignok det største og betydningsfuldeste deri, at Du sætter din hele, stærke og sande personlighed ind.

Det er praktisert poesi. Dine værker står i første række i litteraturhistorien og vil altid stå der.

Men skulde jeg bestemme, hvad der engang burde indskrives på din mindestøtte, så vilde jeg vælge de ord: «*Hans liv var hans bedste digtning*». Og det i sin livsførelse at realisere sig selv, mener jeg, er det højeste et menneske kan nå til. Den opgave har vi allesammen, men de allerfleste forfusker den.

Jeg sidder her og skriver slurvet, usammenhængende og lidet udtømmende; men jeg håber, at Du nok vil forstå mig alligevel. Jeg vil nu bare sige Dig min tak for de forløbne 25 år og mine bedste ønsker for den digtervirksomhed, jeg håber på i de næste 25, hvad enten den nu hovedsagelig får udtryk i hvad Du skriver eller i hvad Du lever.

Din hustru er da nu forhåbentlig frisk og på fode igjen, så hun i hjemmet kan fejre festen sammen med Dig.

Hun har visselig også sin andel i, hvad de 25 år har bragt. Er Din søn Bjørn hos eder endnu, må Du hilse ham fra mig og takke ham for hans to friske, kække og frejdige teaterartikler i «Dagbladet». I ham har vi en vordende teaterleder, det er ganske utvilsomt. — [Bjørn Bjørnson grunnla også 16 år senere det norske nationalteater.]

Min søn Sigurd må blive Italiener, da vort Kirkedepartement nægtede at lade hans tyske studenterexamen komme ham tilgode. I juni tog han tredje og sidste afdeling af sin juridiske examen (med udmærkelse) ved universitetet i

Rom, og den 4. Juli disputerede han for den juridiske doktorgrad, hvilken han ligeledes erholdt med samtlige professorers udmerkelsesvota.

Afhandlingens thema var: «Førstekammerets stilling i den repræsentative statsstyrelse». Hjemme havde han nok af fakultetet fået en ulykke for sine meninger; men i Italien er man liberalere. Han er den yngste juridiske doktor i Rom, 22½ år. —

Lev vel! Hils, hils — og hurra for den 10. August!

Din Henrik Ibsen.»

Ibsen var nu nådd til det fullkomne mesterskap innenfor den teknikk, han hadde skapt i dramaet. Begynnelsen var gjort med «Et Dukkehjem»; og to år efter hadde han «Gengangere» ferdig. Med mellemrum på avvekslende ett og to år kom nu slag i slag: «En Folkefiende», «Vildanden», «Rosmersholm», «Fruen fra Havet» og «Hedda Gabler», — seks av de største skuespill i løpet av ti år. Hvert eneste av dem reiste en storm og blev samtaleemnet i Skandinavia, i Tyskland, verden over. Men de blev ikke alle sukcess. Hans «Vanry» vokste med hans ry. Kritikken vokste med seieren. Han befant sig i stadig kamp, men han gnistret av velvære over kampen.

Også økonomisk gikk det ham nu bedre. Efter hans egne begreper overordentlig godt. Hans borgerlige liv begynte å bli stabilisert. Soliditeten var allikevel ikke større enn at han ofte levde på forskudd hos Hegel. Men alene det, at han trygt kunde be om disse forskudd og være sikker på, at han omgående vilde få dem bevilget, gav ham stor arbeidsro. Endelig hadde han fått overbevist verden om, at han var solvent. I hans åndsverdier var der dekning for ethvert materielt krav. Han visste enda selv, at han var adskillig mere verd i penger enn det, man gav ham.

Jeg tror også at det var av avgjørende betydning for hans arbeidsevne, at han nu flyttet til Italien. Hele livet var han umådelig avhengig av været. Han tørstet like sterkt efter solen som Osvald. Norge var grått i grått, Sorrent, Capri, — det var fullt av lys. Og blev det for hett i Syd-Italien, søkte han op i Tyrol til Gossensass. Det var Norge i varmere glans.

På hotel Gröbner i Gossensass bodde han i 13 sommere. En minneplate på huset forteller om hvad han skapte der. Et torv i byen heter Piazza Ibsen. Den lille idylliske byen

døpte man siden om, først til Colle d'Isarco, nu kaller man den Gardena. Den ligger bare en times kjørsel fra det sted, hvor jeg nu bor. Og på den andre siden av Brenner ligger Schwaz, hvor far bodde med oss barn, og hvor man har kalt en vei for Bjørnson-Allé. I Schwaz besøkte også Ibsen og Jonas Lie mine foreldre. I disse egne har de alle færdedes. Derfor søkte også Sigurd og jeg hit ned, da vi blev eldre.

I Gossensass levde ennu for få år siden en søster til verten på hotel Gröbner fra Ibsens dager, og hun kunde fortelle morsomme trekk fra hans regelbundne liv. «Han levde som en klokke,» sa hun.

Hver dag arbeidet han sine bestemte tider, hver dag gikk han den samme turen ned til floden Eisach, hvor han lenge blev stående på broen og kikket grublende ned i vannet. Barna kalte ham derfor «Der Wassermann». Men de var ikke redd ham; han var alltid vennlig og mild. Hun husket også, hvor soigneret han var, og hun husket fra ukeregningene, hvor enkelt og beskjedent han levet.

Den økonomiske uavhengighet som han nu følte, forandret intet i hans livsvaner. Pengene skulde bevares til Sigurd, eller de skulde brukes til hans utvikling og til hans utdannelse. Nu hadde Sigurd satt punktum for sitt juridiske studium, og faren syntes det var på tide, at sønnen for en tid slapp bøkene. Han skulde også lære andre kulturer å kjenne enn den nordiske, den tyske og den italienske. Faren hadde lovet Sigurd en tur til Paris, hvis han blev Dr. jur., og nu blev løftet innfridd.

Det var første gang, Sigurd reiste alene. Av de mange brevene fra den reisen, — han skrev hver dag, — tar jeg nogen få med. De viser hvor allsidig interessert han var, i maleri, skulptur og teater, og gir derfor morsomme kulturbilder fra hine dagers Paris. Han visste jo at faren elsket å få utførlige beskrivelser. Han ventet utålmodig på brevene, og Sigurd gjorde alt for å opfylle hans ønske.

Man ser også at Sigurd var opdradd til å avlegge regnskap; ikke bare for ordens skyld eller av påholdenhet. Tvertimot. Det gleder Ibsen dag for dag å kunne følge hvad sønnen nu kan tillate sig. Det er grunnen til, at de meddeler hverandre så utførlig hvor godt de lever. Ibsen er likeså glad for å høre om Sigurds kulinariske nydelser, som Hjalmar Ekdal over å kunne lese op grosserer Werles fine menyer. Hver eneste utgift vidner om, hvad de nu har råd til.

Her er et av Sigurds første brev:

«Paris 5te April. 83.

Kære mamma!

Hjertelig tak for dit brev, som jeg fik igår aftes, og for pappas kort, som jeg modtog for nogle dage siden. Du kan vel tænke dig, at jeg ikke er gået fri for hjemve. Især var det tilfældet under rejsen, og kommer fremdeles over mig, når jeg er fuldstændig overladt til mig selv. Heldigvis har jeg Dietrichson, og desuden er her jo så meget at se og høre, at man neppe får tid til at samle sine tanker. Jeg har to gange været i Théâtre Français: ved forestillingerne af Augiers «Les Effrontés» og Paillerons «Le Monde où l'on s'ennuie». Alene den måde, hvorpå publikum møder, frembringer feststemning. Herrerne var i kjole, damerne i baltoilette. Jeg har neppe nogensinde seet en slig luxus i stoffer, kniplinger, vifter og diamanter, som på disse to aftener.

Foyeren med sine spejle og lysekroner, sit parketgulv og sine statuer, er i mellemakterne et mødested, der står i samklang med det publikum, som indfinder sig.

Hos skuespillerne selv var det ikke så meget den enkeltes genialitet, som slog mig; hvad begavelse angår, så tror jeg, at der i Kristiania f. eks. findes fuldt så meget deraf som her. Men der var her en harmoni udbredt over forestillingen, kunstnerne spillede med en fornemhed, en moderation, som jeg hverken i Tyskland, Italien eller Skandinavien har set mage til.

Og den holdning publikum indtog, var fuldkommen tilsvarende. Ingen fremkaldelse, kun sjelden en dæmpet applaus; men dette, som andetsteds vilde have tydet hen på kølighed, måtte her opfattes som et tegn på respekt for kunstnere således stillede, at deres spil er dem mere magtpåliggende end tilskuernes bifald.

Denne opfatning bestyrkedes endmere ved den sympathi og forståelse, hvormed forestillingen fulgtes. Jeg tror der fandtes få tilskuere, der ikke kendte stykket i forvejen.

At theatret var fuldt, siger sig selv; man må endog købe billet flere dage før opførelsen finder sted . . .

I nærheden af mit hotel ligger «Salle des Conférences», hvor bekendte literater og videnskabsmænd holder populære foredrag. Der hørte jeg forleden aften Melle Marie Dumas tale om Labiches forfattervirksomhed. Indtrædelsen kostede 3 francs, men jeg betænker mig ikke på at gøre denne udgift oftere, ikke så meget for sprogets skyld, som fordi jeg tror,

at det vil være til nytte for min senere karriere at lære den franske foredragsmåde at kende . . .

Jeg gratulerer pappa til fuldførelsen af manuskriptet og glæder mig meget til at få læse fortalen.

I håb om, at I befinder eder vel, og med mange mange hilsener

din hengivne søn
Sigurd Ibsen.»

Senere skriver han:

«Det er min største glæde her i Paris at få underretning hjemmefra. De aftener jeg kan vente brev, skynder jeg mig fra theatret, eller hvor det nu ellers kan være, til hotellet, hvor da skrivelsen, hvis der er nogen, ligger ved siden af min lysestage i conciergelogen.»

I et brev til faren gir han en karakteristikk av Sarah Bernhardt:

«. . . Min hovedadspredelse er at besøge theatrene. For en uge siden så jeg Sarah Bernhardt udføre titelrollen i Sardous «Fédora». Jeg kan ikke dele den begejstring, hendes *spil* fremkalder, ialfald blandt skandinaverne (hvilket indtryk hun gjorde paa franskmændene, var svært at bedømme; på «Vaudeville» som andetsteds forholder tilskuerne sig meget reserveret). Jeg havde ikke et øjebliks illusion. Dette skyldes måske for en del handlingen: den moderne theatergænger forholder sig temmelig skeptisk overfor dolk og giftbæger, forklædte spioner og forvekslinger af breve, der hidfører død og katastrofe. Det er også muligt, at Sarah Bernhardts egen personlighed er til hinder for illusionen, at hun er for usedvanlig som individ til at være sand som skuespiller, at hun absorberer rollen istedetfor at gå op i den.

I ethvert tilfælde er hendes udseende, optræden, mimik, organ noget så ejendommeligt, at den som engang har seet hende, ikke vil glemme det. Hun forekommer mig som en personifikation af vort århundredes nervøsitet og energi.»

Her er et utdrag av et annet brev fra Sigurd til faren. Jeg tar det med fordi det gir et bilde av levefoten og prisnivået dengang:

. . . «Jeg har i disse dage næsten altid været i Dietrichsons selskab, første dag desuden sammen med maleren Birger og frue og en svensk grosserer Dyberg, som kommer fra

Madagaskar og er tunesisk kommandør. Om aftenen var vi i Eden-Theater og så balletten «Excelsior», en sådan pragt i dekorationer og toiletter har jeg aldrig gjort mig forestilling om. Ikke mindre storartet forekommer mig det offentlige liv på gaderne. Jeg kunde i timevis slentre om på boulevarderne uden at blive træt.

Igår var jeg for første gang i Louvre. Jeg så der doubletten til det billede, du tror er af Giorgione: forskellen er kun i de to spejle og livstykkets farve.

Til Sibbern har jeg endnu ikke fundet det passende at gå op, da hans frue ligger for døden. –

Andre skandinaver vil jeg have så lidt som muligt med at gøre: Jeg går derfor hverken på café de la Régence eller café de L'Eremitage. Dietrichson har havt meget at lide af dem, især i sidste tid, så at han har trukket sig tilbage.

Megen skyld deri har «En Folkefiende», som har gjort et dybt indtryk på ham; han har forstået stykkets grundtanke, men har været uheldig med at praktisere den. Han proklamerer sig som en «personlighed», der må modstå alt og alle; men denne kopi af dr. Stockmann har hidtil kun skaffet ham en banket trøje. (Han har bogstavelig talt to gange fået prygl af sine kammerater.)

Frokost og middag spiser jeg på «Bouillon Continental» (Duval). Begge er udmærket tilberedte, Frokosten (fast pris) er til 2 frcs. 25 ct. og omfatter:

1) Hors d'oeuvre (rædiker, anchovis etc.)
2) Fisk (jeg tager i almindelighed makrel).
3) En kødret
4) Ost
5) En halv flaske vin eller 2 sejdler øl.

Middagen til 2 frcs. 75 og omfatter:

1) Suppe
2) Fisk
3) En kødret
4) Grønt
5) Ost
6) En halv flaske vin eller 2 sejdler øl.

Dette kan synes vel meget, men det er ikke mere end tilstrækkeligt for en som er på farten fra morgen til aften. Desuden er det økonomisk at spise til prix fixe; et meget tarveligt måltid à la carte vil selv hos Duval løbe højere op.

Hvad som gør frokost og middag dyrere, er den kaffe med kognak, som man næsten moralsk er forpligtet til at tage efterpå. Så findes der en mængde overordentlige udgifter til småting, og teaterpladserne er overordentlig dyre. — Om en uge vil jeg vel kunne gøre en temmelig nøjagtig beregning over mine gennemsnitlige udgifter; men jeg ved allerede nu, at den sum du har anvist mig, er mere end tilstrækkelig.

Mit værelse har jeg indrettet hyggeligt; på et bord ligger mine bøger, på et andet mine skrivesager, og jeg tænker snart at kunne fortsætte mit arbejde. — Sig til mamma, at mine klæder hænger i en rad på en klædeholder, der er anbragt på væggen, og at linned, strømper m. m. er nedlagt i kommoden i samme orden som i Rom . . .»

Sigurd forteller også om «Salonens» åpning. Farens gamle kjærlighet til malerier hadde nettop i disse årene gitt sig utslag i, at han var begynt å kjøpe bilder. Og Sigurd vet, at utviklingen innenfor maleriet vil interessere begge foreldrene.

«. . . Jeg havde for nogen tid siden foresat mig, og skrev det også hjem, at det nu skulde være forbi med theaterbesøget, og så har jeg sidste uge allikevel været tre gange i theatret.

Fredag så jeg på Gymnase «Le père de Martial», novitet af Delpit — middelmådigt stykke, men udmærket spil, mandag på Vaudeville «Tête de Linotte» af Barrière — jeg tror, jeg aldrig har leet så meget som den aften, og igår hørte jeg på Bouffes Parisiennes en meget graciøs operette «La Mascotte». En Pariser theaterforestilling er i og for sig en fest; men alene det at høre det franske sprog på scenen giver et udbytte vel så stort som årelangt studium i et fremmed land.

Salonen åbnede iforgårs, og igår gjorde jeg da min første runde gennem udstillingssalene for nogenlunde at orientere mig og fordele arbeidet til de fem-seks gange, jeg endnu agter at gå derhen. Af norske billeder så jeg to udmærkede marinestykker af Smith Hald og af Werenskiold (a propos: han har lørdag fået en søn) et lidet maleri, som forestiller en eng med et rødmalet hus i baggrunden; på engen græsser en hest, mens en bonde og en liden gut står og ser på. Morsomt var det, at jeg, uden at se i katalogen, straks vidste, af

hvem billedet var: den spinatgrønne farve, som dominerer, huskede jeg fra Münchens kunstforening. Maleriet er ellers udmærket i teknisk henseende, men hvad nytter teknikken, når den ikke tjener til at illustrere en tanke?

Det skulde de norske malere lære at indse af franskmænd og italienere.

Av svenske malerier så jeg et arkitekturstykke af Hugo Birger, et smukt kvindeportræt i kostym fra Ludvig den femtendes tid, af Edelfelt, et genrebillede, forestillende en begravelse i Sverige — forresten traditionelt og noget oljetrykagtigt — af Cederström, Wisbys brandskatning af Hellqvist og endelig to meget talentfulde billeder af en frøken Breslau[1] ...

De bedste franske portrætter er af Bonnat; desuden gjorde en meget naturalistisk Kristus på Korset af Morot og to landsby-forlovede af Bastian Lepage, indtryk på mig.

Dagen før salonens åbning, den såkaldte «fernisdag», er det brug at ethvert lands kunstnere forsamler sig til en fest. Det gjorde da også skandinaverne i år: 40—50 malere og malerinder. Dr. Axel Munthe med frue og nogle tilreisende havde foranstaltet en diner.

Jeg foretrak den aften at gå i theatret, og det gjorde jeg vel i, thi Dietrichson fortalte mig næste dag, at det havde gået råt til og stemningen var bleven ødelagt.

Især var talerne ikke heldige ...

Værst gik det Dietrichson selv, som begyndte på en tale for «humaniteten», men kunstnerne viste i praksis, at her var ikke stedet at tale derom: de bombarderede ham med kødben og brødstykker, slog hans glas itu, så vinen flød udover hans klæder, kaldte ham en idiot, («hvad man vel må sige er uforskammet,» som han udtrykte sig) og det endte med at han måtte tage sin hat og gå.

Det lader til, at uheldet følger ham i kunstnergilderne ...»

Sigurd skriver til sin far om et besøk, han har avlagt hos minister Sibbern, som har vært norsk statsminister, og som i sin tid hadde hjulpet Henrik Ibsen med hans andragende til Kong Karl den 15de om et statsstipendium. Nu var han Norges og Sveriges gesandt i Paris, og da Sigurd blandt andre muligheter også syslet med tanken om å komme inn i det norsk-svenske diplomati, rådet faren ham til å opsøke Sibbern.

[1] Som jeg forresten siden blev malet av, billedet henger i Oxford. B. I.

Sigurd forteller om ham:

«Høj, foroverbøjet med ludende hoved og nedhængende arme, fremskudt overlæbe og stirrende øjne, minder han om en Gorilla. Håret er hvidt, ansigtstrækkene ubevægelige, stemmen klangløs. Han hører dårligt og fatter tungt: ialfald giver han, idet han, gentagende, spørger om en og samme ting, indtryk af enten at være sløv eller ganske overordentlig distrait . .. Hvad mig angår, så huskede han, trods sin distraktion meget godt, lod det til. — Og når vil det glemmes mig i Norge? — min affære med universitetet. Min adfærd der var ham nok uforståelig: han vilde forklare mig, at loven var imod en dispens fra anden examen, og at en lov ikke kunde ophæves.

Jeg havde dertil ikke andet at svare, end at jeg ikke havde fundet det hensigtsmæssigt at underkaste mig denne lov, og at udfaldet ved det romerske universitet havde givet mig ret . . .»

Efter dette kjølige møtet var Sigurd meget forbauset over å få besøk av ministeren selv i sitt hotel:

«Han forhørte sig om mit befindende, udtrykte gentagende gange sin glæde over at have truffet mig hjemme og endte med at indbyde mig til middag mandag aften klokken 7. Kort sagt: hans væsen var fuldstændig forandret; han viste, at han *kunde* være anderledes end første gang jeg mødte ham, og denne forandring til det bedre skriver sig rimeligvis fra min afvisende holdning . . .»

På middagen var Sibbern «igen lutter elskværdighed, drak et glas med mig, henvendte næsten hele tiden ordet til mig, beordret Attachéen snart til at fylde mit glas, snart til at bringe mig cigarer, skænkede selv kaffe i til mig: det var næsten for meget af det gode og vilde virkelig have duperet mig, om der ingenting var gået iforvejen.»

Efter et nesten 2 måneders ophold i Paris sender Sigurd dette siste brevet:

«Paris, 24. Mai 1883.

Kære pappa!

Endnu engang tak for brevet samt pengesendingen, om hvis modtagelse Du vel allerede, når Du får disse linjer, er underettet ved mit postkort fra igår.

Naturligvis er den sum, Du sender mig, meget mere end tilstrækkelig, og jeg vil forhåbentlig bringe en hel del penge med tilbage.

Paris er et overordentlig dyrt levested, dels at jeg i 2 måneder har måttet se og høre, hvad andre ser og hører under et helt år. Således har jeg besøgt theatret 25 á 30 gange. Jeg angrer imidlertid ikke derpå; jeg har derved fået en forståelse af franske forhold, et indblik i fransk tone og væsen, og ikke mindst en udvidelse af min sprogkundskab, som jeg tror er til uvurderlig nytte for den levevej jeg agter at indslå.

Føjer jeg til theaterbesøget de «conférences», jeg har overværet, besøget af gallerierne samt af Salonen, orienteringen i Paris (hvilket aldeles ikke er noget lidet arbeide) samt udflugter til Grez, Versailles, Fontainebleau, Havre og Rouen, så har Du summen af, hvad jeg har seet i disse to måneder. — Universitetets forelæsninger, politiske og retsforhandlinger har jeg måttet opsætte indtil jeg engang i tiden atter kommer til Paris. Det undrer mig endog, at jeg har fået tid til at tænke på min afhandling, til at studere Platons dialoger, Aristoteles' «Ethik» og «Politik», Barthélemy St. Hilaires kommentarer, Zellers «Philisophie der Griechen», Hildebrands «Rechts- und Staatsphilosophie» m. m.

Han slutter brevet med: «Jeg reiser altså i overmorgen, vil søndag være i Milano, hvor jeg tager ind i «Ancora» ...

Fra Milano sender jeg postkort. I håb om, at I fremdeles befinder eder vel og om et glædeligt gensyn!

Din hengivne
S. I.»

Da Sigurd vendte hjem fra Paris, blev spørsmålet om hans eventuelle fremtid som norsk-svensk diplomat mere og mere brennende.

Henrik Ibsen henvendte sig derfor til sin gamle venn O. A. Bachke, som ofte hadde bistått ham med råd og dåd. Det var en av hans feller fra den første bevegede studentertiden i Kristiania. Han hadde gjort en enestående karriere og var nu endt som justisminister. Men nettop på dette tidspunkt blev hele den norske regjering anklaget for misbruk av det kongelige veto. Ibsen har allikevel ment, at Bachkes innflytelse stadig var stor; og i et kjent brev fra Rom 30. november 1883 forklarer han Bachke utførlig om de vanskeligheter, som Sigurds juridiske studier hadde møtt

i det norske kirkedepartementet. Jeg gir her noen bruddstykker av brevet, fordi det viser, hvor nær det var ved, at Sigurd hadde måttet si sitt fedreland farvel. Ibsen skriver:

«Sigurd er nu forberedt til nårsomhelst at kunne indtræde i den italienske udenrigstjeneste. Men forinden dette kan ske, er det nødvendigt, at han lader sig naturalisere. Og her står vi ved det punkt, som det holder så hårdt for os at komme ud over. Fuldstændig at sige sig løs fra sit fædreland — det er en alvorlig sag.

Det er derfor, at jeg herved, på min søns opfordring, gør det sidste forsøg på at bevare ham som norsk borger, idet jeg spørger dig, om du vilde og kunde udvirke et tilsagn eller et løfte fra regeringens side om, at min søn må komme i betragtning ved uddelingen af et attaché-stipendium, når et sådant næste gang blir ledigt . . .»

I mars 1884 blev Bachke ved riksretten fradømt sitt embede, og hans anbefaling blev derfor verdiløs. Ibsen ser nu ikke annen utvei for Sigurd enn å bli italiensk undersått. Men da Sverdrup, som i mellemtiden er blitt statsminister, fikk vite dette, sa han: «Denne mann har Norge ikke råd til å miste.» Sigurd øiner et siste håp om å bli norsk attaché og reiser til Kristiania. Hans mor fulgte ham på reisen.

Henrik Ibsen skriver et brev til hustruen og en efterskrift til Sigurd, mens de er underveis. Brevet er datert Gossensass den 4. Juli 1884. Efterskriften lyder:

«Kære Sigurd!

Mine breve er egentlig til eder begge, hvorledes udskriften end lyder. Lad ikke en eneste dag i Kristiania gå til spilde, før du har gjort de politiske og journalistiske bekendtskaber, som vil være dig så nyttige. I denne henseende må alt andet være underordnet; det synes du visst også selv. Det næst vigtigste er at profitere af den gode, kraftige norske kost, så det kan sees på dig, når du kommer herned igen, at du har havt det godt og rundelig i alle måder og at reisen har bekommet dig vel.

I ser, at her er ikke plads til mere på papiret. Modtag derfor til slutning alle gode ønsker

fra eders hengivne
Henrik Ibsen.»

Heller ikke i dette brev undlater han å sende sine advarsler. Han skriver «Påmindelserne om forsigtighed og omtanke i enhver henseende vil jeg ikke gentage denne gang; jeg håber dog at de befølges, hvormed enhver selv er bedst tjent.» Han raser også mot de norske aviser, som han ikke mottar rettidig, skjønt han har skrevet i god tid om sin forandrede adresse: «Skurkene i «Aftenposten» er naturligvis for konservative til at forandre en adresse . . .»

Sigurd opsøkte statsminister Sverdrup efter sin ankomst til Kristiania. Og i et brev til faren skildrer han Sverdrup under dette møte:

Trondhjem 14. Juli 84.

«. . . Jeg kom ind i et venteværelse, der var fuldt af folk, gav mit visitkort til et bud og blev straks indført til statsministeren. Sverdrups lighed med Lasker slog mig straks; han er liden af vækst som denne, har også noget af hans jødiske fysiognomi; men hovedet synes mig større og betydeligere. Håret er usedvanlig tykt, falder ned lige til øjnene og er endnu næsten sort. Ansigtet var indfaldet, men trækkene viste intet af den uhelbredelige søvnløshed og nervøsitet, som han siges at lide af.

Han var klædt i sort, med en frakke, der rakte ham nedenfor knærne.

Hans fremtræden var værdig på samme gang som hans former var overmåde høflige; således rykked han selv en stol hen til mig, kom imod mig og fulgte mig lige til døren. Jeg forestillede mig og bragte ham din hilsen og lykønskning; han svarede, at der neppe fandtes nogen, på hvis hilsen og lykønskning han satte mere pris end din, og her fortsatte han med nogle «velvalgte» ord om din betydning for Norge, din uafhængighed o.s.v., som forsåvidt berørte mig mindre behageligt, som de syntes oplæst af et papir og mere være beregnede på en deputation, end de var på sin plads i en privat samtale. Men naturligvis er det for mænd med Sverdrups virken og stilling meget vanskeligt altid at undgå det banale og repræsentative i sin udtryksmåde. I samtalens løb spurgte han mig om mine fremtidsplaner; jeg greb da anledningen til at tale om min ansøgning. Han svarede, at han uden at høre sine kolleger ingen afgørende besked kunde give, men at det skulde være ham en glæde at gøre noget for mig. Han beklagede tilslut endnu ikke at være flyttet

ind i stiftsgården, så han straks kunde invitere mig, men håbede, at jeg senere, når hans hus var indrettet, vilde besøge ham.

I det hele taget medbragte jeg af Sverdrup et meget sympathisk indtryk. Dagen efter læste jeg til min forbauselse i «Dagbladet» min visit hos statsministeren blandt personalunderretninger, og senere hørte jeg af frøken Steen, at dette mit besøg var kendt over hele byen ...

Hav det nu endelig godt, overanstræng Dig ikke og skriv snart et par ord til mamma og din

hengivne søn
Sigurd Ibsen.»

Sigurd er, som man ser av brevet, reist til Trondhjem sammen med sin mor, mens han venter på, hvad Sverdrup kan utrette for ham. De blir foreløbig der oppe for å feriere, og hele denne tiden er Henrik Ibsen alene tilbake i Gossensass, hvor han konsentrerer sig om å få «Vildanden» ferdig. Det er derfor med god grunn, at Sigurd advarer ham mot å overanstrenge sig. Men Henrik Ibsen hadde sine faste arbeidsprinsipper, og de lot sig ikke rokke:

«Gossensass den 20. Juli 84.

Kære Sigurd!

Igår eftermiddag havde jeg den beroligelse at modtage eders to breve fra Trondhjem. Jeg ser deraf med glæde, at I befinder eder vel, og håber, at det fremdeles må gå eder godt på rejsen. Din visit hos Sverdrup havde jeg jo kortelig erfaret gennem «Dagbladet» og det fornøjede mig at få høre noget nærmere om samme ...

Anden akt, der er 8 sider længere end første fuldførte jeg den 12. dennes; tredje akt påbegyndte jeg den 14. og håber at få den færdig i løbet af denne uge. Jeg ser, at det hele blir rundelig færdig i betimelig tid.

Min levevis er i det hele taget den samme ... Om morgenen drikker jeg the præcis kl. 7, jeg er hver dag oppe senest kl. 6, ofte tidligere og befinder mig udmærket derved, skønt jeg dog nu ikke går iseng før kl. 11. Alt, hvad jeg får at spise, smager mig fortræffeligt.

For mit hyggelige, isolerede og rolige værelse beregnes iår kun 60 kreuzer om dagen ...

Rosa og Paula er her også iår, ligeledes Peter, der har

fået portnerhue med bredt guldbånd, hvormed han møder frem på stationen ved togenes ankomst . . .

Lige til den 14. havde vi deiligt klart vejr med frisk luft; men så begyndte det at blive trykkende lummert, og om aftenen den 16., mens vi sad ved spisebordet, brød det voldsomste tordenvejr løs lige over os; regnen skyllede ned en times tid, og da gik den over til en haglskur, hvis mage jeg aldrig havde kunnet tænke mig muligheden af. Haggelene fløj tvers igennem vindusruderne ind i salen til os; på grund af deres uhyre kraft knuste de ikke ruderne, men slog runde huller i dem af samme størrelse som de selv. Og hvilken størrelse, tror du! Mangfoldige haggel var større end de største hønseæg, jeg nogensinde har seet; vi opsamlede en hel del af dem, de var af den hårdeste is og blanke som glas; jeg afridsede et par af dem.

Ved midnat brød et nyt tordenvejr løs og et tredje kl. 3 om morgenen. Kirkeklokkerne ringede uophørligt, og de fleste mennesker her var oppe hele natten; kl. 3 stod jeg også op, men gik siden iseng igen. De to påfølgende dage havde vi sterke regnskurer og igår, lørdags morgen blev det til rene skybrud; Eisach gik henimod middag over sine bredder, bortrev oppe ved Pontigal hele kørevejen i en strækning af omtrent 3—400 alen og truede Gossensass, hvor dog alt gik godt.

Værre gik det nedenfor. Du husker den lille bæk, som kommer fra «Wasserfall» og som løber ud nede under vejen til Sterzing, lige i svingen, hvor korset står for ham, som blev myrdet. Denne bæk blev til en stor, vældig, rivende strøm, som bortrev landevejen, så at hele svingen nu er en stor gabende afgrund. Jernbanen nedenfor blev bedækket med dynd, så at togene nordfra igår kun kunde gå hid.

Alle passagererne, som skulde sydover, måtte ty ind til Gröbner, så her var en stor forstyrrelse. I aften blir forbindelsen genoprettet, her blæser strygende nordenvind, og godt vejr er allerede indtrådt.

Hils Din mamma mange, mange gange fra mig, næste gang skriver jeg til hende. Sig hende, at jeg ønsker eder alt godt og en fornøjelig og lykkelig rejse.

Din hengivne pappa
Henrik Ibsen.»

Far inviterte Ibsen til å besøke sig i Schwaz, og Ibsen skriver om det til sin hustru:

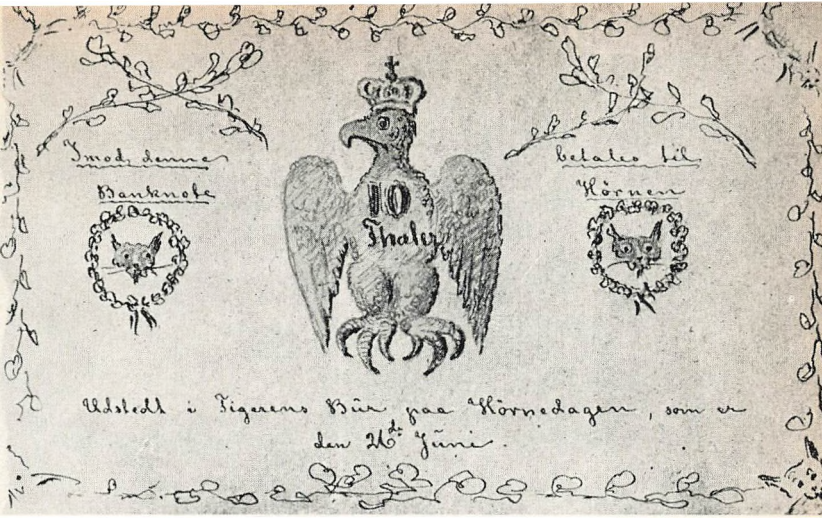

Ibsen utstyrte sine pengesedler med ekeløv og med små kattehoder. Men først og fremst med sinnbilledet på fru Ibsens annet kjælenavn «Ørnen» eller «Hørnen» som han også skriver det. Det var altså ikke den prøissiske ørn, som man trodde, det var billedet på hans hustru — hjemmets ørn.

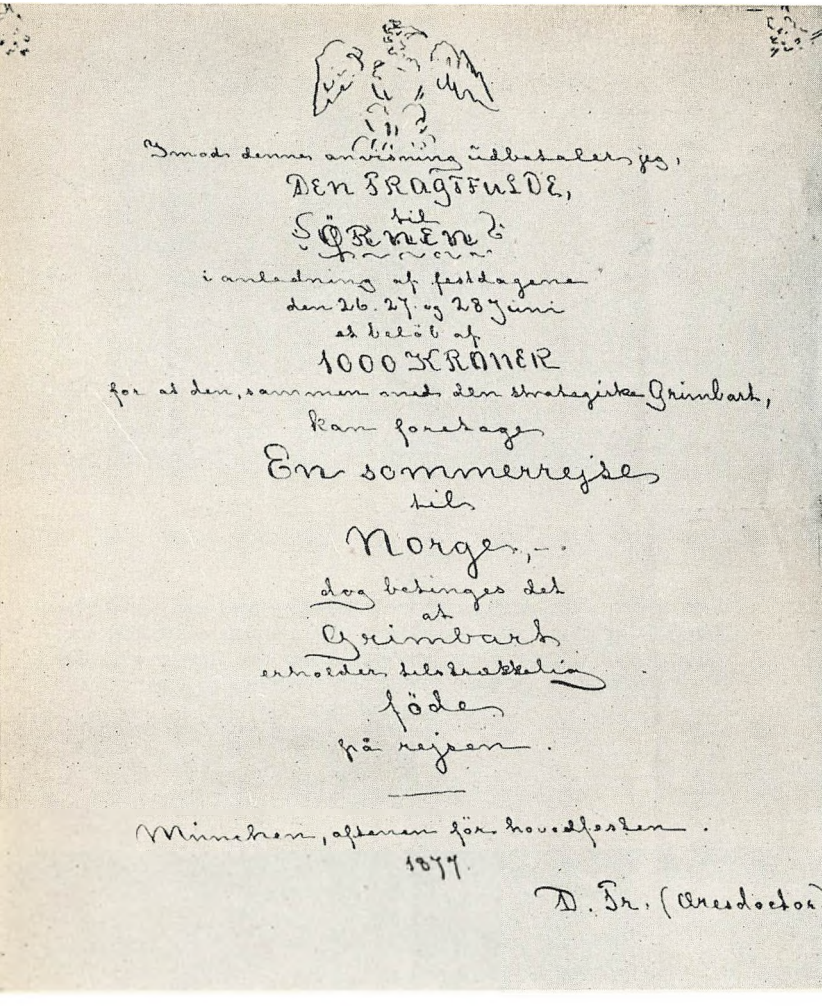

På nogen av tegningene til hustruens fødselsdag har Ibsen kalt sig selv for «Tigeren» og «Bjørnen», men også for «Ragazinos yderlig skjønne Papa», «Den kjære Persaun», «Den geistlige Milchbauer und Oberst» og «Den pragtfulde».

Sigurd.
Malt av H. Olrik. Roma 1879.

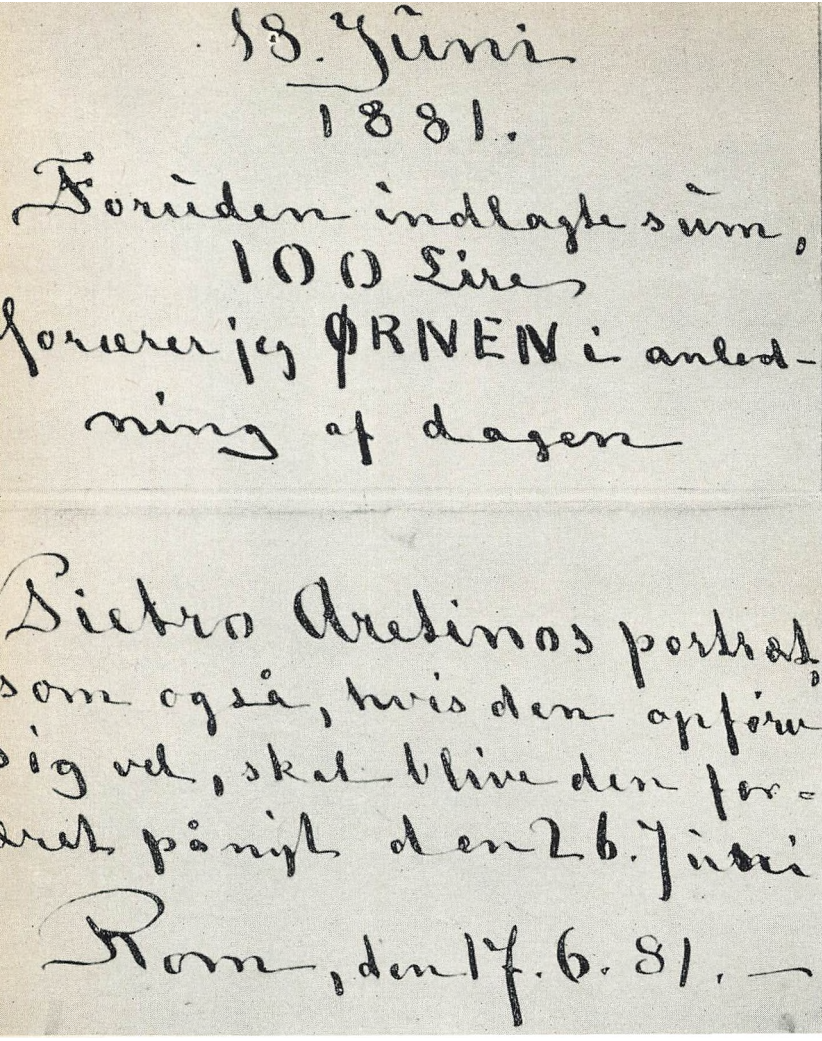

18. Juni
1881.
Foruden indlagte sum,
100 Lire
forærer jeg ØRNEN i anled-
ning af dagen

Pietro Aretinos portræt,
som og så, hvis den opfør-
sig vel, skal blive den for-
æret på nyt den 26. Juni
Rom, den 17. 6. 81. —

Et av Henrik Ibsens fødselsdagskort til hans hustru. (18. juni er bryllupsdagen, 26. juni er hennes fødselsdag.) Ørnen opførte sig vel, og fra nu av fikk den Aretinos billede forærende hver fødselsdag.

Amalfi.

Fra Henrik Ibsens værelse i hotel «Albergo della Luna» i Amalfi.

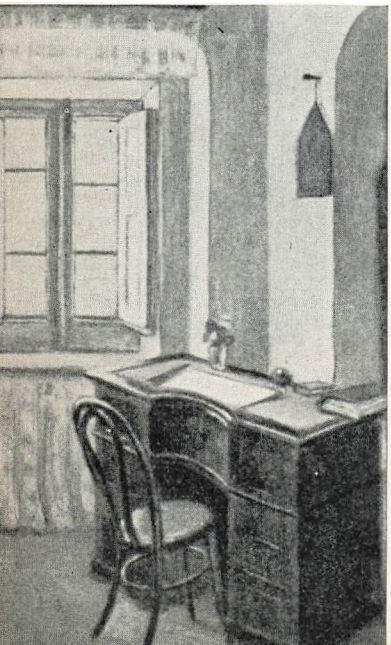

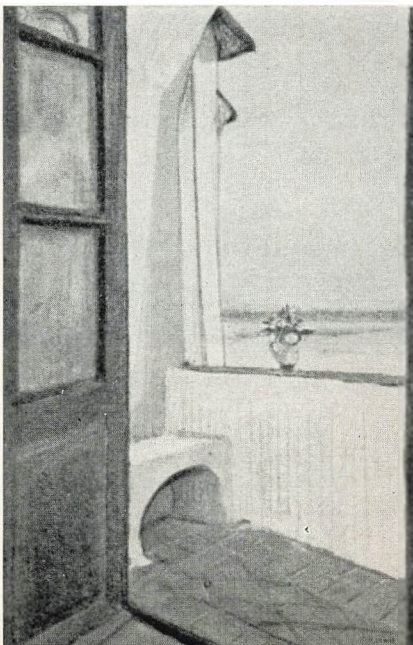

Henrik Ibsen med sin familie i selskap hos Thomas Heftye på Sarabråten 1874. På verandaen fra venstre: Fru Heftye og fru generalkonsul Faye, sittende fru Ibsen. Nedenfor verandaen sitter hoffchef Fr. Rustad. Lenet til stolpen på verandaen står professor A. Blytt, bak ham Faye. Foran denne Sophus Aars, ved siden av ham med hatt på Thomas Heftye. Ved bordet sitter fra venstre: Kammerherre Jens Gran, redaktør Friele, Henrik Ibsen, Sigurd Ibsen og ved siden av ham J. Heftye.

Pietro Aretinos portrett.

Suzannah Ibsen.
J. Leb, München fot. 1884.

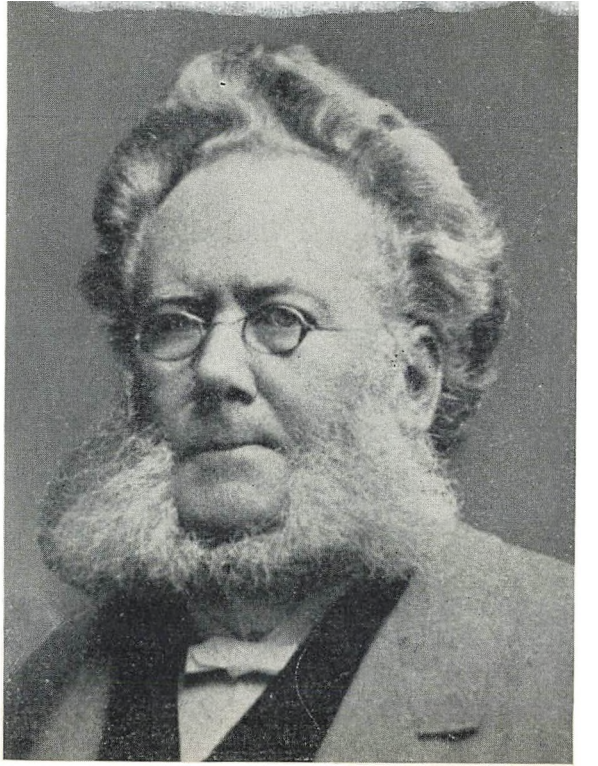

Henrik Ibsen.
Fotograf ukjent.

«Gossensass 19. August 84.

Kære Suzannah!

... I forgårs blev jeg færdig med 4. akt, der er af omtrent samme længde som de forrige.

Jeg arbeider nu på den 5. og håber, da denne er den korteste, at kunne få manuskriptet afsendt ved månedens slutning. Bjørnson med frue og døtre er i Schwaz.

Han skriver mig til, at han nu holder på med det sidste afsnit af sin fortælling, og opfordrer mig til, når vi begge er færdige, at komme hen til dem på et besøg. Til Jonas Lie, der er i Berchtesgaden, vil han sende den samme opfordring, for at vi kan holde «tre-digtermøde».

For B. at komme hid vilde ikke være muligt, da alle værelser fremdeles er optagne eller lagt beslag på, og desuden vilde det forlænge rejsen for Jonas Lie.

Jeg har lovet at ville komme hen på et par dage; det kan altid være en adspredelse efter arbejdet, og måske kommer vi på lang tid ikke atter i en sådan nærhed af hinanden, det er nu over 20 år siden vi sidst sáes ...

Passarges bog om mig om Brandes' afhandling i «Nord und Süd», ledsaget af mit portræt i en mesterlig udført radering, cirkulerer i flere eksemplarer blandt gæsterne. Mine skuespil på tysk kender de nok for det meste alle.

Med Dr. Spitzer fra Wien sidder jeg gerne og taler om aftenerne, han er en stille og elskværdig mand, ingen skulde tro om ham, at han førte en så hvas pen. —

Sigurd må Du hilse mange gange og sige, at han endelig ikke må komme bag de trønderske heste, der er berygtede for den vane at slå op. Jeg glæder mig meget til at få læse hans skitse, men håber dog, at han ikke anvender hele dagen til arbejde.

Gid I nu må have det rigtig godt i alle måder. Jeg befinder mig så vel, som jeg kan ønske det, spiser og sover godt og er altid oplagt til at arbejde.

Vejret er nu køligt, men sundt og styrkende.

Skandinaverne har bedt mig hilse. Farvel for dennegang. Skriv snart igjen til eders hengivne

Henrik Ibsen.»

I et annet brev skriver han til Sigurd: «Den tyske billedhugger professor Kopf fra Dom har med sig en 13-årig datter, som er den ypperligste model for «Hedvig» i mit

stykke, jeg kan ønske mig; hun er smuk, har et alvorligt ansigt og væsen og er lidt gefrässig.»

Fru Ibsen sendte sin mann et brev om reisen i Nord-Norge, som jeg tar med. Det er skrevet med en kolossal begeistring og stor fantasi, så man lengter efter selv å reise dit op.

Intet under, at hun kunne inspirere ham som ingen annen!

«Trondhjem 25. August 1884.

Kjære Ibsen!

Ja, nu ser Du da, at vi lykkelig ere havnede fra vor store Fart nordpaa. Hvor skal jeg kunne skildre blot nogenlunde alt det vidunderlige vi have seet, jeg kan blot sige: kom selv og se, og aldrig vil Du kunne glemme alt det mægtige af Natur, Du her ser. Lige som Dag og Nat smelter sammen, saa man ikke ved, hvad Tid det er, og saaledes forekom det mig som om alle Undere kunde have givet hinanden Stævne.

Vi jage os ellers halv tildøde for at se en eneste Snetind, nu har vi i dagevis seet hundrede og atter hundrede af Snetinder, hvor Bræerne gik lige ned til Søen, og saa det store Ishav væltende ind og Hvalerne, lige som Delphinerne i Middelhavet omkransede Skibet.

Nej, jeg vil forsøge at skrive noget mere sammenhængende derom.

Allerede da vi kom til Helgeland, var Naturen skjønnere end jeg nogensinde har seet den. Der er det berømte Fjeld Torghatten, det blev besteget, og Solen brændte saa varmt og der var en Storhed over Omgivelserne.

Du har truffet Stemningen i «Hærmændene», den berømte Gabillion fra Burgtheatret, sagde at nu først forstod han det ret; Du ved, han spiller deri. Saa gaar det videre. Formationer af Fjelde, saa rene og storartede, og de mest fantastiske Øer, lige som strøede udi Havet. Saa kommer man forbi de syv Søstre og Øiet bliver aldrig træt af at skue al denne Herlighed.

Vi ere endnu i Nordland og kommer forbi Peder Dass' Hus, ja hans Navn er for evige Tider knyttet til disse Egne. At beskrive Lofotens Skjønhed er umulig. Min eneste Sorg var, at Du ikke kunde faa se den; men aldrig vil Du kunne glemme det, naar Du engang har været der. De fleste af Passagererne havde allerede været der før, det gaar som med Rom, man vender altid tilbage.

Vi kom aldrig fra Dækket før kl. 2; men blot een Nat, — det var paa Ishavet, da vi styrede imod Nordkap, — saa vi Solen gaa ned i Havet og op, og Belysningen er umulig at beskrive. Vi var saa heldige med Veiret, at vi paa den store Vestfjord kunde fiske, og ved Nordkap, som ligger som en Konge i Havet, laa vi stille i 6 Timer. Bestigningen tager 4 Timer, og saa blev der fra Skibet fisket 20 store Torsk, som var den bedste Fisk, jeg har kjendt, og det vil sige meget, her hvor jeg hver Dag har de deiligste Sorter.

Paa Lappehavet havde vi nogen Storm, men «Nordstjernen» er det prægtigste Skib, Du kan tænke Dig, der skal noget til at rokke det.

Under Stormen læste jeg Peder Dass' «Nordlands Trompet» og følte mig saa lykkelig derved, skjønt det skildrede alle mulige Ulykker paa Havet, men jeg sandede det gamle Ord «Ondt skal ondt fordrive» ... Ja, lev vel og vær tusende gange hilset fra Sigurd og Din

Suzannah Ibsen.»

Endelig kan Ibsen meddele sin hustru den gledelige nyhet, at han har fullendt «Vildanden»:

«Gossensass den 30. August 1884.

Kære Suzannah!

Uagtet jeg ikke ved, når og hvor mine breve træffer eder, så længe I flakker om fra sted til sted, vil jeg dog sende eder den glædelige meddelelse, at jeg nu netop har fuldført mit manuskript. Stykket blir meget omfangsrigt, større end noget andet af mine nyere skuespill. Jeg har fået alt det frem, som jeg vilde have, og jeg tror ikke, at det lettelig skulde kunne gøres bedre. — Nu kommer gennemlæsningen, hvilken kræver 2—3 dage, og så går det til Hegel. Til ham må jeg også skrive foreløbig idag, og det før middag, jeg må derfor indskrænke mig til disse linjer. Den 27. skrev jeg til Sigurd. Pragtfuldt vejr, men køligt her. Alt udmærket vel. Dit brev af 22. modtaget.

Mange hilsener til eder begge fra eders hengivne

Henrik Ibsen.»

Efter fuldbragt dåd får nu Ibsen tid til å efterkomme mine foreldres innbydelse om å komme til Schwaz. Han reiser dit, og da han er vendt tilbake, forteller han i følgende brev om sitt samvær med Bjørnsons:

«Gossensass 17/9 1884.

Kære Suzannah!

... Når jeg først idag skriver igen, så er grunden den, at jeg har været tre dage fraværende på besøg hos Bjørnsons i Schwaz. Jeg vilde ikke for nogen pris have undværet denne sammenkomst.

Enkelthederne kan jeg bedre fortælle mundtlig.

Her nævner jeg kun nogle af de ydre omstændigheder.

Bjørnson og hans søn modtog mig på banegården; der stod værelse parat for mig i det Gasthaus, hvor de bor; men jeg foretrak at tage ind i et andet værtshus, hvor der også, for dette tilfælde, ventede mig et uhyre stort værelse, meget smukt og hyggeligt.

I værtshuset betalte jeg naturligvis selv for logi og frokost, men middag og aften spiste jeg hos Bjørnsons og var forøvrigt sammen med dem næsten den hele tid; de vidste ikke alt, hva de vilde gøre for mig.

B. er blevet gråhåret, men ser forresten kraftig ud. Fru B. er ligeledes noget gråsprængt og derhos temmelig tunghørt, men er forøvrig kvik og livlig som før og har udviklet sig til en prægtig og dygtig personlighed.

Begge døtrene er ualmindelig smukke, godt opdragne, naturlige og ligefremme; Erling, sønnen syntes jeg også meget godt om.

Jonas Lie mødte ikke, da han ligger så langt tilbage med sin fortælling. Men desto mere uforstyrret kunde da B. og jeg tale sammen, og det gjorde vi da også både om politiske og literære og mange andre anliggender.

B. blev ofte stærkt slået af mine udtalelser og kom da tidt senere tilbage til disse.

I en henseende har jeg ved mit besøg forebygget en sand ulykke for vort land. Men herom vil jeg ikke sætte noget på papiret.

Fra alle Bjørnsons har jeg de bedste hilsener til eder. Kært skulde det være mig om Sigurd og Bjørn kunde komme lidt sammen i Kristiania.

Men jeg må dog endnu fortælle lidt fra Schwaz.

Stedet er ganske bymæssigt og har 6000 indbyggere. Det var almindelig bekendt i byen, at jeg skulde komme did i besøg til B., og beboerne hilste, hvor vi viste os, enten sammen eller hver for sig.

Fra en familje blev der sendt fru B. en prægtig rådyrsteg,

fra en anden fuglevildt, andre havde sendt udmerket moselvin og atter andre gammel rum og andre gode sager. Jeg så venlige, fornøjede ansigter i butiksdørene og i vinduerne rundt om. Der har nemlig stået meget om mig i Insbrucker- og andre Tiroler-aviser denne sommer.

Lad mig nu snart høre, at I på eders kant befinder eder ligeså godt som jeg hernede.

Frøken Gröbner er utrættelig i at gøre alt på det bedste for mig.

Frøken B. og S, holder sig nu sammen med 6 andre forskrækkelige ørne, der samtlige er malerinder. Hvergang de mødes ved middagsbordet, har de en uendelighed at meddele hverandre, men det sker hvidskende og med sammenstukkede hoveder, så det er ikke muligt at komme efter, hvem det er de bagvasker.

Trykningen af «Vildanden» går nu forhåbentligt raskt fremad.

Hils Sigurd og tag selv mange hilsner fra eders hengivne

Henrik Ibsen.»

Da fru Ibsen kom hjem igjen, sa Ibsen om mig:

«Nu har jeg seet Sigurds tilkommende hustru.» Jeg var dengang 16 år.

Foreløbig blev fru Ibsen i Norge; og da hun og Sigurd efter Trondhjemsreisen kom tilbake til Kristiania, var avgjørelsen for Sigurds fremtid truffet. Han fikk ansettelse i det norske «Indredepartements konsulatkontor». Noget eget utenriksministerium hadde jo Norge ikke under unionen med Sverige. Samtidig fikk han vite, at han senere kunde inntre i den diplomatiske tjeneste som attaché i det svenske utenriksdepartement i Stockholm. Det gjorde han allerede i mars 1885.

Det han hadde ønsket, var nu gått i opfyldelse, og gleden var stor for de to foreldre.

Sigurd hadde imidlertid ikke vært lenge i Stockholm, før det gikk op for ham, at den stilling Norge inntok innenfor unionen var ydmygende. De norske embedsmenn blev behandlet med unødig overlegenhet. Sigurds medfødte stolthet oprørtes på Norges vegne. Han, som nok tidligere hadde satt seg inn i sitt lands historie, gjorde sig her i Sveirge til ekspert i den. Samtidig lærte han sig å tale og skrive fly-

tende svensk. Det var med grundig overlegg. Hver gang han kom ut for diskusjoner med svenskene, kunde han nu svare dem på deres eget sprog og med en sakkunnskap, som ikke alltid var dem like behagelig. Til slutt blev det forbudt for de svenske kollegene på kontoret å diskutere politikk med ham. Året efter blev han forflyttet som attaché til Washington.

Før han reiste til Amerika, drog han ned til München for å ta avskjed med foreldrene. Den avskjeden var ikke lett. I de tre år, han var borte, skrev han hver uke til dem; og han gav dem en lang rekke strålende billeder fra den nye verden. Han beskrev steder og mennesker, især mennesker som kunde interessere Henrik Ibsen. Og nu som før ventet faren utålmodig på budskap fra Sigurd. Georg Brandes var engang tilstede, da Henrik Ibsen fikk brev fra sønnen i Amerika. Brandes forteller, at Ibsen rystet slik på hånden av spenning, at han næsten ikke kunde få åpnet konvolutten. Og da Sigurd endelig blev forflyttet fra Washington til Wien og skulde se sine foreldre igjen, fortalte fru Ibsen, at Ibsen møtte frem på stasjonen halvannen time før toget kunde ventes.

Sigurd har ofte beskrevet det praktfulle hoffet i Wien, så forskjelligt fra miljøet i Washington. Den nye verden med all sin begynnende komfort, sine fremskritt, sin friskhet — men uten den gamle kultur, som han nu møtte i Wien, med et vidløftig ceremoniell, men også med en særegen skjønnhet. Keiserinne Elisabeth så han bare en gang ved en stor fest. Da alle var samlet, blev dørene slått op og hun trådte inn. Så blendende vakker var hun, at han senere aldri glemte det. Hun var over de femti, men så ut som en kvinne i slutten av tyvene. Sigurd var også tilstede ved den siste private fest, som blev holdt for kronprins Rudolph og baronesse Vetsera. Kronprins Rudolph gjorde et meget sympatisk inntrykk på ham; og Sigurd underholdt sig lenge med Vetsera. Han beskrev henne som ikke egentlig vakker, men fascinerende og temperamentsfull. Kort efter døde kronprinsen og hun under tragiske omstendigheter.

I de fire årene Sigurd var attaché, hadde han hatt mange sammenstøt med sine svenske overordnede. Skjønt han behersket svensk, avfattet han de rapporter han forela gesandten til underskrift, på norsk; og de blev underskrevet og sendt til Stockholm. Men de forøket ikke hans popularitet der. Han utfordret svenskene ytterligere ved å meddele dem,

at han ikke vilde gjøre tjeneste i det svenske utenriksministerium. Man lot ham da forstå, at han ikke vilde bli forfremmet. Han besluttet å komme denne krenkelse i forkjøpet og trådte ut av den diplomatiske karriere i slutningen av 1889. Dette skjedde til stor ergrelse for Henrik Ibsen, og jeg tror, det var første gang Sigurd og han var uenige. Sigurd bøide sig ikke.

Han drar hjem til Kristiania, men han vil ikke henges i stillhet. I løpet av tre uker hadde han en artikkelrekke ferdig: «Hvordan jeg kom ud af den diplomatiske karriere»; han rykket ut med den i Dagbladet. Artiklene hadde både nebb og klør. Aldri hadde man vel innenfor diplomatiet møtt en slik åpenhjertighet, og spesielt i svenske regjeringskretser hadde man ikke møtt så megen norsk motstand. Den svenske minister i Berlin, Lagerheim, kom i harnisk og offentliggjorde en rekke artikler mot Sigurd, hvor han blandt annet tillot sig å antyde, at Sigurd ikke var fullt tilregnelig. Men Sigurd gav ham svar på tiltale. Han dokumenterte sine påstander om de utålelige forhold for nordmennene innenfor dobbelt-rikets diplomati med sånne kjennsgjerninger, at Lagerheim blev bragt til taushet. Kanskje har han gitt Sigurd rett, for mange år efter møttes de som de beste venner.

Sigurd stanset allikevel ikke her. Kort efter skrev han igjen, denne gang om «Norske forsømmelsessynder». Han bebreidet nordmennene deres feighet og underdanighet overfor Sverige. Den hadde redusert Norge til et «lyd-rike». Aldri hadde så sterke ord lydt fra norsk side, og dette var i virkeligheten den første optakt til Norges selvstendighetskamp. Sigurd var da 30 år.

Da det var ganske klart, at Sigurd vilde føre sin kamp videre på norsk grunn, besluttet Henrik Ibsen og hans hustru definitivt å vende hjem, efter syv og tyve års fravær. De tre vilde være sammen. Det var grunnen.

For ellers befant Henrik Ibsen sig vel, hvor han var. Hans verdensberømmelse var i de mellemliggende år steget og steget; men nest sitt talent var det Tyskland, han skyldte den.

En særlig støtte hadde han funnet i Hertugen av Meiningen, hvis teaterinnsats er kjent. I slutningen av 1886 hadde han invitert Henrik Ibsen til Meiningen i en festlig anledning.

Om dette besøket skriver Ibsen til sin hustru:

«Meiningen, Tirsdag, 21. Decbr. 86.

Kære Suzannah!

I al korthed skriver jeg Dig til. Jeg kom om natten 1 ½ til Würzburg. Rejste derfra næste middag kl. 1 ¼. Kom hid 4 ¼ og blev på banegården modtagen af hofmarschallen med hofekvipage og kørt til residensslottet og her på det hjerteligste og elskværdigste hilset af hertugen og hans hustru, hvilke begge fulgte mig til den for mig bestemte pragtfulde og festligt belyste bolig, bestående af 4 kolossale saloner med alle mulige bekvemmeligheder. En hoflakai er beordret til udelukkende tjeneste hos mig. P. Lindau, R. Voss og Hans Hopfen er også her som gæster, men de bor nedenunder og langtfra så pragtfuldt som jeg.

Kl. 5 var middagen serveret. Prins Ernst var kommen fra München med et andet tog. Midt under spisningen overraskedes alle ved, at et ungt par i reiseklæder kom ind. Det var arveprinsen og prinsessen af Meiningen, som var rejst fra Berlin for at se «Gespenster». De blev da placeret ved bordet. Jeg fikk prinsessen ved siden og hun talte med stor begeistring om turen til Nordkap. Hun er ganske utrolig nøje inde i vor nyere literatur. Efter taffelet var der theaterforestilling. P. Lindaus oversættelse af et spansk stykke gaves.

Dette var en almindelig forestilling for betaling og det samme blir Voss's «Alexandre», som skal gå imorgen. Det er kun «Gespenster», der gives for en udvalgt kreds iaften.

Der er i den anledning strømmet en mængde interesserede hid fra alle kanter, navnlig fra Berlin. Efter forestillingen gives stor soiré her i slottet. Forestillingen iaften begynder derfor kl. 6. og som følge deraf er middagen idag sat til kl. 2. Jeg befinder mig udmerket vel her. Tonen er den utvungneste man kan tænke sig, og hertugen og hans hustru ved ikke, hvorledes de skal vise sig opmerksom nok. Torsdag vil jeg være tilbage i München.

Kl. 12 ½ middag. Jeg blev afbrudt. Hertugen kom ind til mig og blev længe. Jeg må derfor skynde mig at få brevet færdigt, hvis det skal komme afsted med toget. Indlagt sender jeg koncept til telegrammet til Sigurd, hvilket du må lade Lina afgive torsdagsmorgen. Måske telegraferer jeg også herfra til ham. [Det var Sigurds fødselsdag.]

Og hvorledes går det med Dit øje? Jeg vil dog håbe, det ikke er værre? Vær endelig ikke ængstelig. Farligt er det under ingen omstændigheder, men ubehageligt naturligvis.

Jeg vil se at komme afsted med morgentoget på torsdag, hvis det er muligt.

Stødet på munden håber jeg, Du ikke nu længer har nogen smærte eller ulempe af; men det var dobbelt ubehagelig, at det skulde komme under min fraværelse.

Men jeg håber dog, at Du ellers i det hele har det godt?

Her er stærkt snefald. Jeg går ikke ud, skønt jeg har vogn til min rådighed. Hofmarschallen har sendt sit kort og jeg har sendt mine til hoffunktionærerne. Personlige visitter behøves ikke.

Ja, hermed vil jeg da slutte for idag. Måske får jeg brev fra Dig!

Jeg synes allerede, jeg har været længe borte. Udmærket har jeg det jo; men i længden passer det sig dog bedst for mig at være hjemme.

Din hengivne
Henrik Ibsen.»

Gengangere hadde vakt en dyp misstemning i Norden. Ja, mere enn det. Man var forarget over emnet; Henrik Ibsen blev nedsablet i alle aviser; stykket blev ikke opført og boken lite solgt. Derfor var det en stor opreisning for ham, at det nettop var Gengangere, Hertugen av Meiningen gav som festforestilling. Ytterligere tildelte Hertugen ham en av sitt lands høieste ordner. Ibsen sa selv, at det hadde gledet ham, ikke av forfengelighet, men fordi han tenkte «på den dumme forkætrelse» stykket hadde vært gjenstand for i Skandinavien.

Man har i Henrik Ibsens efterlatte manuskripter funnet tegninger av ordner i margen; og av dette har man sluttet, at Henrik Ibsen i ledige tanke-stunder befattet sig med ønskedrømmer om ytre tegn på anerkjennelse. Her vil jeg gjerne fortelle den riktige sammenhengen. Gjennem de mange fattige årene manglet Ibsen ofte kontanter. Ved jul og fødselsdager brukte han da å forære sin hustru en tegning av en pengeseddel på det beløp, han gjerne vilde ha ofret på dagen. Den fikk først gyldighet, når der kom penger fra forlaget, og kunde da innfries i den «Ibsenske Nationalbank». Han utstyrte disse pengesedlene med ekeløv og med små kattehoder. Men først og fremst med sinnbildet på hennes annet kjælenavn, Ørnen eller Hørnen, som han også skrev det. Det var altså ikke «den prøisiske ørn», som man har trodd, det var bildet på hans hustru — hjemmets ørn.

På samme måten gav han henne som anerkjennelse for hjelp og støtte i de trange tider «Den Ibsenske husorden». Denne orden var naturligvis utstyrt på det rikeste med kors og stjerne, ofte kopiert efter virkelige ordensdekorasjoner. Denne vanen beholdt han langt op i årene; og det er sånne utkast, man har funnet i hans manuskripter, vittige utmerkelsestegn til hans hustru for lang og tro tjeneste. På noen av de tegningene, som jeg tar med her, vil man se, at han ikke bare kaller sig selv for «Tigeren» og «Bjørnen», men også for «Ragazinos[1] yderlig skjønne Papa», «Den kjære Persaun», «Den geistlige Milchbauer und Oberst» og «Den pragtfulde».

Dette visste ingen utenforstående. Om de virkelige ordner, han selv mottok, har han engang skrevet til far, som fanatisk bekjempet alt ordensvesen: «Kongemagten giver os et ærestegn, fordi den respekterer en folkestemning, som den erkjender at være tilstede. Jeg for mit vedkommende føler, at jeg ved et afslag vilde gjøre mig skyldig i en usandhed ligeoverfor mig selv og andre. Havde jeg nogen positiv tragten efter slig stads, saa vilde jeg naturligvis have vogtet mig for at optræde «som statssatyrikus», men skulde det komme, saa ingen ophævelser.»

Ibsen mottok med årene mange og høie ordner. Man har i den forbindelse påstått, at Ibsen var meget forfengelig. Det er både sant og ikke sant. Sin verdensberømmelse tok han med stor ro; han lot iallfall helt uanfektet av den. Men slektsstolt var han som få; og jeg tror nok, at den sociale anerkjennelse, som blant annet ordnene gav uttrykk for, blev for ham en opreisning av slekten. Selv store menn har sin achilleshæl; Ibsens sårbare punkt hette Skien.

Like efter sitt besøk hos Hertugen av Meiningen reiste Ibsen fra by til by i Tyskland. På alle landets teatre blev hans stykker spilt; han overvar gjerne selv premierene og gikk fra ovasjoner til ovasjoner. Det gledet far sånn, at han skriver til Ibsen fra denne seiersperioden:

«Kære Ibsen!

Nu da jeg ser af avisen, at du har vændt tilbake til München, vil jeg sende dig min hjærteligste lykønskning til din hyldningsfærd i Tyskland; den har væl netop bare begyndt. Dette er sejer for mere æn dig, din digtning, norsk liv og dramatisk kunst i det hele. Det er vor eneste måte

[1] Ragazino: lille gutt.

at bli repræsentert på og den pålægger uvilkårlig agtelse for vor ræt til at være os sælv. Jeg fryder mig derfor, og bryr mig ikke en døjt om vigtigheden, der også må komme til orde, det være nu som tysk eller norsk misundelse.

Alle her er med af fullt hjærte.

Modtag, du og din hustru, Karolines og min hjærtelige lykønskning.

Paris, rue Faraday, 15. 20de Jan. 87.

Din hengivne
Bjørnst. Bjørnson.»

Norges rett til å være sig selv! Den tanken hadde lenge levd hos far. Og da Sigurd i januar 1890 trådte frem med sine krav om selvstendig diplomatisk representasjon, så far at her var det en ung mann, som hadde åpnet nye store politiske muligheter for Norge. Selvsagt blev han begeistret for ham. Dengang kjente jeg ikke noe som helst til Sigurd. Jeg levde i Paris, hvor jeg studerte sang hos den berømte Madame Marchesi. Men når far var fyllt av en glede, skulde alle dele den med ham, og han skriver til mig:

«Sigurd Ibsen sendte nok et brev. (Artikkelen i Dagbladet mot Lagerheim.) Hans mor hadde sagt ham, at den første Du hører fra, er Bjørnson — og det slog til. Hans svar til Lagerheim er første rangs.

Og så er der karakter i det, en velopdraget, helt indøvet karakter. Og her kommer det ene pænneæmnet efter det annet, det ene snakke-tøi efter det andre, men ingen karakterer.

Kanske vi nu får en av dem. Svenskesaken, når jeg og flere har fåt rotet den op, trænger til karakterer, som politisk kan gjennemføre hvad vi savner. Jeg er glad over striden, han har vakt, som over selve gutten.»

Her har vi fars egne ord for, at det var Sigurd, som vakte unionsstriden.

Naturligvis tok også far offentlig parti for ham, og det blev Sigurd så glad for, at han reiste op til Aulestad, for personlig å takke far. Da var det, jeg første gang så Sigurd.

Mellem Ibsen og far hadde vennskapet i alle disse år vært sterkt svingende. Far hadde gjort uendelig meget for Ibsen, hjulpet ham i hans mange fattige år; jeg har funnet et brev

fra mor, hvor hun skriver at hun har lest noen brev fra Ibsen fra 1860-årene. «Du kan tro de er ganske merkelige. Far skaffer ham jo penge al den tid — og Ibsen er jo så takknemlig.

De har ikke annet at leve af æn hvad far får sammen til dem og det er så smått for dem, at han engang må benytte sig af «fars tilbud» — at sende brevet ufrankeret. På grund af dette forhold er der jo en hel del andre ting som han skriver om. — Brevene er i høj grad interessante og mest for at belyse, hvordan far dog har været *god* og *hjælpsom*.»

Ja, det er sant. Når det allikevel kom knuter på tråden mellem dem, skyldtes det alltid, at vennlige mennesker intrigerte; og de hadde lett spill. Far og Ibsen var jo så forskjellige av temperament. Far ønsket en hjertelighet av Ibsen, som Ibsen bare sjelden formådde å uttrykke. Men den var der. Det er få mennesker, Ibsen har holdt så meget av, som far. Men likesom far fant Ibsen altfor reservert, kunde far virke anstrengende på Ibsen, både i vrede og begeistring, — skjønt Ibsen også nød begge deler.

Nu hadde de ikke sett hverandre i flere år. Ibsens bodde i Kristiania, hvor de hadde slått sig ned på Viktoria Terrasse. Nettop på dette tidspunkt var forholdet mellem dem ikke det aller beste. Gud vet, hvilken misforståelse, som var igang! Jeg husker det virkelig ikke mere. Det har vært så mange av dem. Men verre var det ikke, enn at Ibsen var lykkelig over at far støttet Sigurd. Og nu kom altså den dag, da Ibsens sønn kom til Aulestad for å takke far.

Det blev skrevet og talt meget om Sigurd, så vi unge var meget spente på hans komme. En natt drømte jeg, at jeg var blitt forlovet med ham, og dessverre hadde jeg vært så dum å fortelle det til mine søsken. Efter det ertet de mig slik, at jeg ikke viste mig ved hans ankomst, men stod gjemt bak en gardin.

Jeg så heller ikke meget til ham de første dagene; han var mest optatt av å tale med far, de førte lange samtaler oppe på kontoret. Sigurd var meget alvorlig, og jeg likte ham ikke helt. Men så en dag stod han på den øvre verandaen sammen med far, og jeg stod på den nedre. Da smilte plutselig Sigurd og så ned på mig med sine skjønne øine, og fra den dag elsket jeg ham, som jeg har elsket ham alle dager siden.

Avisene hadde fått fatt på Sigurds besøk. Folkesnakken hadde besluttet, at vi skulde forloves. Det stod allerede i

flere aviser. Ibsens likte det ikke, for naturligvis skulde de ha visst det først. Men vi visste det jo ikke selv. Sigurd kom mange ganger til Aulestad, før det blev sant. Og hvor var vi lykkelige!

Visst var vi også forskjellige. Han en ekte Ibsen, jeg en ekte Bjørnson. Større motsetninger kan vel ikke tenkes! Sigurd var meget melankolsk av natur; men hvor mange ganger har jeg ikke fått ham til å le! Da vi forlovet oss vilde Sigurd gi mig en ring, men isteden bad jeg ham om å forære mig et trekkspill, for jeg brydde mig ikke noe videre om smykker. Det kunde Sigurd aldri glemme; han moret sig over det selv op i sin høie alder. Men trekkspillet fikk jeg, og en flottere forlovelsesring har ingen fått. Det var sølvbeslått, og tonene i det lød som et helt orkester. Ennu kan det more mig å spille på det; og da husker jeg på de dagene på Aulestad, da jeg spilte for ham. Solen skinte, himlen var blå; og ute i engen satt jeg med trekkspillet og sang: «Høit på en gren en krage sad», mens Sigurd lå i gresset ved siden av mig og lo så han fikk tårer i øinene. Jeg hadde den hvite kniplingshatten på, som jeg hadde fått på min forlovelsesdag, og den gled ned i nakken — slik spilte og sang jeg. Jeg kan så godt forstå nu, hvordan jeg må ha virket på ham, som kom fra en så helt annen atmosfære. Men senere skrev han til mig: «Å, hvor var jeg lykkelig i den tid! Fem slige dage som dem jeg oplevede, er nok til at holde en skadesløs for årelange gjenvordigheder, til at bringe en til at tro, at livet alligevel er værd at leve.» Ja, forskjellen mellem oss blev en stor del av vår lykke.

Far og mor hilste vår forlovelse med megen glede. De reiste til Kristiania og derfra skrev mor til mig:

«Min kjære Bergliot!

Nu netop var Sigurd her og jeg må ligesom far, først og fremst sige dig, at han er et dejligt menneske, og jeg gjør ingen forbrydelse ved at sige, jeg holder forfærdelig meget af ham allerede: en svigermor skal altid være lidt forelsket i sin svigersøn! Der var en varme og en finhed over hans person — og hvad som er ænnu mere — *dig* holder han af — det så jeg ut af hans skjønne øjne og følte det gjennem det han netop ikke sa . . .

Sigurd gik nu hjem for at skrive til dig, så du får samtidig brev fra ham.

Din gamle mor.»

Ibsens mottok ikke forlovelsen med samme begeistring. Der hadde vært så mange uoverensstemmelser mellem Ibsen og far op gjennem årene, og misstemningen fra dem hvilte ennu over Ibsen. Han kunde jo ikke som far stryke over og gå videre, hans hjerne kunde vanskelig glemme; og såkalte snilde venner, som ikke ønsket vår forlovelse, sørget for å holde misstemningen ved like. Sikkert var det iallfall, at da far og mor kom til Kristiania, blev de ikke mottatt av Ibsens med åpne armer, som de hadde ventet sig det. Og fars begeistring og lykke gikk over til et sant raseri mot Ibsen. Nu så lenge efter kan jeg ikke la være å le av det!

Ingen har vært søtere mot mig enn mine to svigerforeldre. Men man måtte lære dem å kjenne. Ibsens måtte alltid overvinne sin egen forbeholdenhet, før de kunde finne sig tilrette i en ny situasjon. Sikkert har Ibsen med megen reservasjon, og kanskje med uvilje, sett at to så forskjellige slekter skulde forenes. Før hadde det vært uoverensstemmelser — hvordan vilde det ikke nu bli? Og hvordan vilde en Bjørnson kunde gli inn i livet sammen med de tre? De hadde jo ett liv, som ingen fjerdemann før hadde tatt del i!

Jeg er sikker på, at Ibsen simpelthen flyktet for far i Kristiania. Han visste jo, hvilke følelsesutbrudd far kunde utsette ham for — og kunde han svare til dem? Han opgav det.

Den kjære, søte far! Far, som fordelte sin kjærlighet rundt omkring sig! Og så Sigurds far, som bare kunde fordele den til to mennesker — til sin sønn og sin hustru! Og som nu stod overfor å skulle få en ny inn i sin trekant.

Resultatet blev iallfall sånn som det fremgår av fars brev. Jeg har tatt det med, fordi det bedre enn noe annet viser den tordensky vi nu er kommet inn i. Far overdriver selvfølgelig. Han er så sint, at han forstår ikke de ord han selv skriver. Han citerer selv Ibsen, som tydelig har gitt tilkjenne, at han har forstått på Sigurd, at hvis han nogensinne gifter sig blir det med mig, — og det utlegger han, som om Ibsen fornekter forlovelsen. Ibsen skulde bare ha tid på sig, tid til å venne sig til tanken. Men den gav far ham ikke, kunde ikke gi ham den for bare glede — og her har vi raseriet:

«Aulestad 1892. 21. Mars.

«Kjære Bergliot!

Du er meget for ung til å skjønne alt det *onde,* Ibsen har gjort mig.

Det kunde være strøket altsammen. Men han kom her[1]

[1] til Norge. B. I.

Sigurd selv skriver til mig fra reisen nedover:

«10. Mai.

Min søde, elskede Bergliot!

Gang efter gang har jeg sat mig ned med det forsæt, at nu skulde du få brev, og så, når det er kommet til stykket, er det ingenting blevet af. Jeg har absolut ikke kunnet overvinde min modvilje mod det skrevne ord.

Jo fastere jeg er bleven knyttet til dig, desto mindre er det blevet istand til at udtrykke det, som jeg egentlig skulde ville sige dig. For dette findes der simpelthen ikke ord.

Aa Bergliot, Bergliot du kan ikke forestille dig, hvilken dødelig tristhed der kommer over mig, når jeg om aftenen sidder på mit ensomme værelse.

Hundrede minder dukker op for mig, og længslen efter dig bliver dobbelt intens.

Det er jo bare for nogle uger, vi er adskilte; men selv disse synes jeg ikke, jeg har råd til at miste.

Når jeg er kommen i en roligere sindsstemning, skal du få et længere brev end dette.

For øjeblikket orker jeg ikke at skrive mere — kan bare sige, at udenfor samværet med dig, kan jeg ikke tænke mig nogen lykke.

Bring dine forældre min hjerteligste hilsen.

Sigurd.»

Sigurd kom tilbake og vår forlovelse holdt gjennem alle stormer. Jeg tror at Henrik Ibsen allerede dengang på sin måte holdt av mig, for han skrev i min autografbok i 1892:

«Bliv som De nu er det! Bedre ved jeg ikke at ønske Dem.

Henrik Ibsen.»

Og i samme bok står noen linjer av Georg Brandes, som jeg synes er så morsomme, at jeg tar dem med:

«Det er sødt at bære et Navn, som betyder den store Navnkundighed, og det er tungt at miste det — medmindre man kan erstatte det med et andet af ligesaa lødig Klang. Det lykkes undertiden. Ikke sandt, Frøken Bergliot?

24. Januar 1892.
Georg Brandes.»

uten å sende mig en hilsen. Sigurd blev forlovet, og han hilste hverken på min mor, min bror eller talte med Bjørn annerledes æn overseende.

Selve forlovelsen fornægtet han. Han gjorde det gjentagende og til de forskjælligste. Til mig sa han, (hos Ole Olsen), at Sigurd hadde sagt til sin mor, at *hvis* han nogensinne giftet sig så blev det med Bergliot.

Jeg hilste på ham, han hilste igjæn. Og mere så jeg ikke til ham uten i selskaper.

Herav er alene en eneste ting å slutte: han vil intet ha med os å bestille. Lad ham det! Men da vil jeg sannelig også være fri kar og si om ham og hans senere digtning og væsen akkurat, hvad jeg synes. Han har altid hat slette mænnesker til vænner, som sætter ondt. Tænk å tåle en fyr som Hans Jæger! Og flere æn ham! Den, som tar mot besked av «slike folk» og anonyme brev! kan en aldri være trygg på. Lad mig så være fri for al denne påtale; jeg har jo *ikke* klaget over Ibsen, hverken til dig eller andre.

Dette kan du sige Sigurd aldeles som det er. Han er så hæderlig og højt begavet, at jeg er glad hver time jeg omgåes ham ...

Hils Sørensens over alle grænser!

Din far

vænnen B. B.»

Dette brevet er så typisk for far! Tross sitt raseri er han like søt og storslagen, for midt i sitt sinne husker han på hvor meget han holder av Sigurd. Overhodet var fars sinne noe for sig selv. Det var som uvær på fjellet. Det kommer og det går og det kan vende tilbake. Når som helst far siden tenkte på denne historien med Ibsen, kunde han uten vanskelighet reprodusere sitt raseri fra dengang, selv om deres vennskap forlengst lå i bakende solskinn.

Ibsens mottagelse av mig var vennlig, men formell. Uværet mellem ham og far var så overhengende, at det truet både min og Sigurds glede. Bedre blev det ikke, da Sigurd måtte følge sin mor til Monsummano, det stedet hun måtte opsøke i så mange år, på grunn av sin stadig tiltagende gikt. Kuren var nødvendig for henne, og reise alene kunde hun ikke. Men snakken gikk i Kristiania, man så allerede i ånden vår forlovelse hevet; og en «vittig» dame erklærte, at dette var «Sigurds første flukt».

Jeg må bare protestere mot en ting i fars brev. For mig var den kirkelige vielse sannhet. Jeg har alltid vært troende, takket være min gamle farmor, som innvirket på mig fra jeg var liten. Hun var enke efter presten Peter Bjørnson og opriktig kristen. Men at jeg var religiøs, nyttet det ikke å forklare far; han var på det tidspunkt så fanatisk, at hvis man vilde bevare sitt liv, måtte man ikke komme inn på talen om religion. Senere blev det anderledes.

Som man ser av fars brev, var skyene nu spredt; far og mor hadde vært hos Ibsens i Kristiania og var blitt hjertelig mottatt. Stor var derfor skuffelsen, da Ibsen umiddelbart før bryllupet måtte sende avbud, han var blitt syk. Men fru Ibsen kom sammen med Sigurd og sin bror, høiesterettsassessor Herman Thoresen.

På fars kontor blev vi viet av presten Konow den 11. oktober 1892.

Det som gjorde dypest inntrykk på mig under vielsen, var at far — da presten Konow med høi stemme forkynte os «for rette egtefolk at være» — reiste sig op. Da måtte de andre også gjøre det, og jeg følte, at far var meget beveget.

Så var da det gått i opfyllelse, som de to unge piker Suzannah Daae Thoresen og Karoline Reimers hadde drømt om: Den enes sønn var blitt gift med den annens datter. Og Henrik Ibsen hadde spådd riktig, da han kom hjem fra Schwaz, efter å ha sett mig første gang og hadde sagt til fru Ibsen: Nu har jeg sett Sigurds hustru.

Det var en lykkelig, men allikevel vanskelig tid, Sigurd og jeg gikk inn til. Sigurd hadde jo forlatt den diplomatiske karriere mot sin fars ønske og vilde derfor ligge ham så lite som mulig til byrde, skjønt Ibsen selv mere enn gjerne vilde hjelpe ham.

Alle steder møtte Sigurd en motstand han ikke kunde forklare sig. Mange år senere spurte jeg dikteren Nils Collett Vogt, som kjente mere til de hjemlige forhold, hvad grunden kunde være. Nils Collett Vogt smilte og sa. «Jeg husker så godt første gang, jeg traff Deres mann. Det var i 92. Vi møttes i Fredriksvern og den første aften, da jeg kom inn på Sigurd Ibsens værelse, la jeg merke til boken som lå ved siden av sengen hans. Og jeg sa til mig selv: «En norsk politiker med Baudelaire på nattbordet, — det går aldri!»

Det var selvfølgelig å sette tingene på spissen. Men sikkert var det, at de hjemme følte Sigurd som en fremmed.

Den danske dikter Schandorph skriver til mig:

«Min søde lille Pige
forener to Digterstammer!
Bjørnson og Ibsen lyser
som Nordens største Flammer.

Din hengivne
Schandorph.
København, 24/6. 1892.»

Henimot høsten 1892 blev det bestemt, at bryllupet skulde stå, og nu innbyr far Ibsens til Aulestad:

«Aulestad 1892. 3/9.

Kære Ven!

Bryllopet er nu sat til den 11te Oktober, og Karoline og jeg gjør os en ære og glæde av å innbyde dere.

I kommer til Lillehammer om kvællen og kan ligge der æller rejse videre og være her kl. 9—½ 10. Da må skyss (telegrafisk bestilt på Victoria) stå færdig på bryggen.

Har I meget travelt, kan I ta ner til Lillehammer samme dag, bryllopet har stått (knapt to mil) og dagen æfter være i Kristiania.

Det vil spørges, om I ikke kommer med, og for de unges skyll skulde bare godt spørges. Endvidere, da jeg ikke (og neppe Karoline) vil bistå ved den kirkelige vielse, såsom vi vet, den er usand for dem, som den er det for os, burde I, der har ønsket den, bistå, så de ikke var helt uten sine forældre ved den handling, I sætter pris på. Som rejsefølge antar jeg, at I får Thoresens og min brors, så I kunde få det hyggeligt.

Ingen andre kommer æn den nærmeste slægt. Vi skulde prøve å være svært ælskværdige med dere. Jeg kunde jo også møde på Lillehammer brygge; men vi vilde begge parter bare ha bry av det, minus dette skal vi forsøke å stælle og lage det tilrette for dere på den bedste måte. Karoline hilser din hustru hjærteligt, og jeg ber dig også overbringe mine ærbødigste hilsener med hjærteligste tak for sist.

Her er alt væl og bare glæde.

Din væn
Bjørnst. Bjørnson.»

fortsatte sin kamp for Norge med sin bok «Unionen», som blev spredt i meget store oplag; men for å opnå det, hadde han med vilje satt prisen til bare åtti øre, så hans fortjeneste blev ikke allverden. Det viktigste for ham var å utbre sine idéer. Han visste at striden han hadde begynt, vilde føre til sprengning av unionen med Sverige, men også at disse idéer gjorde ham meget lite populær i konservative kretser. Makten og æren lå jo i Sverige. Men han fortsatte ufortrødent. Også i den lange artikkelserien han samlet til boken «Mænd og Magter», slo han det ene slag efter det annet for sin kongstanke: Norges frihet. Likegyldig hvor fjerntliggende emnet var, — om han skrev om den serbiske politiker, Jovan Ristic, eller om fyrst Alexander av Battenberg i Bulgarien, — tok han de lokale forholdene mellem Norge og Sverige under behandling.

Det var meget lite gehør, Sigurd fant hos sine landsmenn dengang, skjønt han arbeidet for deres selvstendighet. Sigurd hadde en feil: han var alltid forut for sin tid.

Det første året av vårt ekteskap bodde Sigurd og jeg på Øvre Toft, en gård i nærheten av Aulestad. Men vi stod i stadig forbindelse med Sigurds foreldre. De fulgte all vår ferden med den mest levende interesse, skjønt Henrik Ibsens eget arbeide og de mange plikter hans verdensberømmelse påførte ham, la megen beslag på hans tid. Sigurd og alt, hvad Sigurds var, forblev det viktigste for ham. Sigurds kamp var hans kamp, og Sigurds motgang hans motgang.

Men Sigurd vilde på dette punkt heller ikke motta hjelp fra nogen. Min egen fars voldsomme iver for å «protesjere» ham, var ham inderlig imot. Han la til fars store sorg en demper på ham. Sigurd ønsket bare å seire ved egne krefter, og gang på gang måtte far bøie sig.

Fru Ibsen var dessverre mere og mere lidende; det var en gikt, som efterhånden gjorde henne til invalid. Men i sine brever viste hun mig den mest rørende omsorg, ikke minst, da hun fikk vite at jeg ventet mitt første barn. Jeg bringer her et utdrag av et av hennes brev fra denne tid. Det har også den interesse, at det viser at hun som engang hadde kjempet for kvinneemansipasjonen, nu med bekymring iakttok dens mindre heldige følger.

Riktignok hadde statsråd Konow skrevet til Sigurd og bedt ham om å bli i Norge. Da skulde han få et embede. Men likefra Sigurd trådte ut av diplomatiet i 1890 og til han blev ekspedisjonssjef i departementet for utenrikssaker i begynnelsen av 1899, altså i samfulle åtte år, var han uten fast stilling.

All den fiendtligheten Sigurd møtte, gikk så sterkt inn på Henrik Ibsen, at han igjen tenkte på å forlate Norge. Jeg har et brev fra ham, som viser, hvor uutholdelig han fant forholdene, hver gang han tenkte på Sigurd. Han skriver til ham, at han har hatt besøk av O. Arvesen «og jeg havde ved den leilighed en samtale med ham, som jeg her antydningsvis vil refere. Han begyndte med at fortælle, at han nylig havde truffet dig og da foreslået, at du skulde reise herned for at man kunde rådføre sig med dig angående dine udenrigske anliggender. Jeg greb da anledningen til med rolighed, men med megen styrke at udtale min personlige mening om regeringens adfærd imod dig. Jeg sagde, at du nu i længere tid havde stillet dig til regeringens tjeneste; men at alle gode løfter til dig var forblevne uopfyldte. Jeg sagde ham, at Steen allerede engang ifjor uopfordret havde sagt til mig at oprettelsen af det politiske kontor under indredepartementet var en afgjort sag, som skulde gennemføres i en nær fremtid. Men hidtil var alligevel, såvidt jeg vidste, intet skridt foretaget, og at jeg derfor nu havde tabt al tro og lid til regjeringens løfter og tilsagn. Jeg sluttede med energisk, langsomt og koldblodigt at fortælle at jeg derfor nu omgikkes med den beslutning at opsige mit norske borgerskab, til høsten at forlade landet, lade mig naturalisere i Bayern og at jeg vilde foreslå dig at gøre det samme.

Denne erklæring virkede aldeles forbløffende på Arvesen, og ikke mindre på fruen. Begge bad de mig på det indstændigste om foreløbig ikke at tage noget afgørende skridt. Han vilde benytte, hvad han nu havde hørt på en sådan måde, at han håbede, det skulde bidrage til at fremskynde et både for dig og mig tilfredsstillende resultat. Jeg fremhævede gentagende gange at du hidtil stod aldeles fremmed og udenfor disse mine planer. Skade dig det kan mine udtalelser altså ikke. Hvorvidt de vil fremme sagerne og udsigterne for dig kan jeg jo endnu ikke vide.»

Skade Sigurd gjorde Henrik Ibsens udtalelser ikke. Men de hjalp ham heller ikke. Alle dører var lukket for ham. Vi var derfor henvist til å leve av, hvad han skrev. Han

Hun skriver:

«Min kjæreste Bergliot!

Tusinde Tak for dit Brev, det var mig kjært at faa høre fra Dig selv personlig, hvordan Du har det.

Ja, min kjære Bergliot, der forestaar jo nu vigtige Begivenheder for dig, maatte nu alt gaa saa let og godt for dig, som jeg haaber og tror; Naturen hjælper sig nu bedst selv . . .»

Brevet er langt. Her er passasjen om kvinnenes endrede stilling:

«Hæderlige Qvinder ere nu tildags sjeldne, og det ser jo mangengang ud, som om det moralske Rak — skulde gaa af med Seiren og bære Verdens Pris hjem.

Saa lidet har Qvindens moderne Frigjørelse nyttet, at ialfald den giftes er efter min Mening aldeles prisgiven, og har aldrig været værre end nu, hvor jo Ordet *Pligt* — og Taknemmelighed — skal stryges. Desto strengere maa Qvinden selv sætte Kravet i et rent, uplettet Liv, dette er hendes eneste Støtte.»

Og hun fortsetter:

«Du skal nu ha saa mange Tak for din venlige Indbydelse, men jeg kan nu ikke komme, fordi jeg føler mig alt andet end vel. Men til Vinteren maa jeg reise for at faa min Helbred igjen, det er ganske nødvendigt. — Ja, nu maa du hilse Sigurd mange Gange, jeg glæder mig til at se hans nye Arbeide.

Har han sagt dig, at jeg synes han var bleven tykkere?

Jeg tror, du sørger for godt for ham? — mindre Melk, saa beholder han sin slanke Talie, sig ham det!

Ellers har I det godt sammen og det er min Glæde. Maatte nu alt gaa godt og let for dig min kjære Bergliot! Jeg vilde gjerne se alle de smaa Sager, som du saa flittigt selv har syet, jeg tænker, det er nydeligt. Er der nu noget, du har Lyst paa, jeg kan kjøbe for dig, saa sig mig det; det vil være saa kjært for mig at kunne skaffe dig noget, som du havde Lyst paa. Husk paa dette.

Din Mamma.

Ibsen hilser dig mange Gange.»

Den 11te juli 1893 fikk Sigurd og jeg en sønn.
Vi studerte lenge på hvad han skulde hete.

Bonden på Øvre Toft visste det: «Æ synes du skulde kald'n for Bjørnstjerne,» sa han; men Bjørnstjerne Ibsen hadde vært litt for meget av det gode. Sigurd valgte det normanniske navn Tancred, som et symbol på foreningen mellem Syden og Norden og dermed på det liv, vi begge hadde ført, i syd og i nord.

Ved Tancreds fødsel skrev fru Ibsen til mig:

«1893.

Min kjæreste Bergliot!

Min hjærteligste Lykønskning til Det Overstaaede; hvor jeg er glad, at Du saa seierrig har født en deilig velskabt Gut til Verden. — Gid han altid maa blive Dig til Lykke og Velsignelse, min kjære. Du og Sigurd er nu traadt ind i Forældrenes Række, hvad jo ikke alltid er saa let. — Jeg tænker den friske, deilige Luft, som I har oppe hos Eder, har været udmerket for Dig og ogsaa den Stilhed og Ro, som man jo har paa Landet. Ja, nu er du vel glad og lykkelig? Jeg synes, man har en Forsmag paa Himlen, naar man efter Smerterne kan ligge stille hen. —

Sigurd maa nu omstændelig fortælle mig, om hvordan Du og Barnet har det! — maatte Du nu, min kjære Bergliot, føle dig saa vel som jeg ønsker dig det. Ibsen hilser og takker dig for sin Sønnesøn, det er morsomt, at det var en Søn. Ja, jeg vilde ønske, jeg kunde titte ind til Dig og Gutten og se ham i hans lille Seng. Nu gjør jeg det i Tanken — maatte nu alle gode lyse Aander staa Vagt om ham og Dig, min kjære — tusende gode Ønsker for Eder begges Vel.

Din S. Ibsen.

Jeg vilde netop sende eder nogle Sager op, men nu maa Sigurd skrive og sige mig, hvad Du gjerne vil ha, det maa han endelig gjøre straks — hils ham mange Gange.»

Umiddelbart efter Tancreds fødsel flyttet Sigurd og jeg til Kristiania. Vi var meget glade for det. Ved vår ankomst tok vi inn på Grand hotel, hvor Ibsens ventet oss. De var gått op på værelset, og der satt de begge to, da Sigurd og jeg kom inn med lille Tancred. Jeg visste, hvad dette øieblikk betydde for dem. Og jeg gikk bort til fru Ibsen og la gutten i hennes fang og sa: «Her har du ham!» Det kunde hun aldri glemme.

Jeg kan ennu se Ibsen, da han med sine små skritt vandret rundt sin hustru, som satt midt i værelset med Tancred på fanget. Hver gang han kom forbi, bøiet han sig ned og tittet på ham og var så inderlig blid og glad, fordi det var en gutt.

Det var en stor begivenhet i familien, da Tancred skulde døpes. Vi hadde leid kirken for oss selv; og Christoffer Bruun skulde foreta dåpshandlingen. Christoffer Bruun, som hadde inspirert Ibsen til «Brand» og som var selve branden i den norske folkekirke.

Det føltes meget høitidelig da vi kom opover kirkegulvet. Lille Tancred hadde fått Henrik Ibsens egen dåpskjole på, og fru Ibsen bar ham til dåpen. Christoffer Bruun talte så vakkert over ham. Men det ante mig, at Henrik Ibsen vilde bli engstelig for, at det skulde tilstøte barnet noget. Og ganske riktig, midt under dåpshandlingen, da fru Ibsen trådte frem til døpefonten, ser jeg Ibsen reise sig, og komme bort til mig. Han tar mig i armen og hvisker: «Tror du, hun slipper ham ned?»

Dåpsmiddagen holdtes hos Henrik Ibsen, som talte for Christoffer Bruun og takket ham for alt hvad han hadde betydd for ham, og Christoffer Bruun talte for Henrik Ibsens første barnebarn.

Sigurd og jeg bodde nu i Kristiania, og vi så derfor stadig hans foreldre. For mig var det som å komme inn i en ny og merkelig verden. Likeså full av fest og liv som Aulestad hadde vært, likeså stille var Ibsens hjem. Bare få mennesker kom hos dem. Men det åndelige liv i dette hjem var likeså intenst som på Aulestad, selv om ytringsformen var mere innadvendt. Jeg var så ung den gangen; det var mange ting jeg ikke forstod. Og det var en ting, jeg slett ikke kunde fatte. Jeg kom jo fra samværet med mine, fra far, som trodde på alt og alle, på det gode man fortalte ham og på det onde; trodde på mennesker, både på dem, som sa sant, og på dem, som løi, — og så kom jeg til Ibsens, til Henrik Ibsen, som ikke trodde på nogen eller noget av det, man fortalte ham. Jeg husker, jeg kunde komme op til dem fra byen, full av nyheter, som jeg begeistret berettet for dem. Ibsen satt og hørte opmerksom på. Til slutt kunde han si: «Du skal ikke tro et ord av det, det er alt sammen ikke sant.» Jeg måtte beherske min skuffelse — men det, som forundret mig mest, var, at han nesten alltid fikk rett.

Det merkelige ved Ibsen var, at han syntes å opfatte så langsomt. Man måtte bestandig fortelle ham en historie to ganger. Først hørte han på den, annen gang spurte han alltid meget inngående om detaljer, som lå min Bjørnsonske natur fjernt. Men han blev ved. Han merket sig alle enkelthetene, man kunde formelig se, at de sank tilbunns i ham. Når et eller annet interesserte ham særlig, hevet han liksom Sigurd det ene brynet, og det ene øiet hans syntes meget større enn det andre.

Men kort efter kunde han gå inn til sig selv, han var jo alltid optatt av sitt arbeide. Hvad hadde han ikke ydet i de forgangne år! Og nu efter hjemkomsten hadde han skrevet «Bygmester Solness»; det er hans møte med det unge, frimodige Norge, som han ikke kjente, men selv hadde gitt ånd av sin ånd. Like efter Sigurds og mitt bryllup var han fullt optatt av arbeidet med «Lille Eyolf», som blev ferdig to år efter.

Men det var jo ikke bare verkene, som la beslag på hans tid. Efterhvert som de blev oversatt til alle mulige sprog, satt han i en stor og besværlig korrespondanse med forleggere, teaterdirektører og oversettere. Teateragenturer i moderne forstand fantes jo ikke dengang. Han utviklet pr. brev sine tanker for førende kunstnere og kritikere. Han bombardertes med bøker, enda i manuskriptform av forfattere, som utbad sig hans dom. De fikk den sjelden. Det hadde han det for travelt til. Han måtte jo også representere sin egen diktning ved stadige reiser til premierer. Et par brev fra 1891 — altså fra tiden før Sigurd og jeg blev gift — belyser dette kapitel i hans liv. Han forteller fra Berlin:

«Hotel du Nord, 5/3. 91.

Kjære Suzannah, til ordentlig Brevskrivning blir her ingen tid, da jeg har besøg hvert øjeblik, når jeg er hjemme. Mine telegrammer håber jeg, du har modtaget. Jeg kom hertil søndags morgen og fandt i hotellet meddelelse om, at generalprøven var udsat til næste dag. Omkring middagstid kom Hoffory, Brahm og Schlenter. De bragte med sig den unge Rode fra København, som ligger her for «Politiken»s regning for at skrive beretninger om opførelsen.

Jeg inviterede dem til en splendid dinér, der varede til henimod aften.

Igår formiddag generalprøve, som løb af til min fulde til-

fredshed. Om aftenen var der arrangeret herreselskab for mig, 16—17 personer tilstede, deriblandt Lindau, Bülow og Kainz.

Imorgen aften opførelse af «Wildente» i Residenztheater, i overmorgen «Nora» i Blumenthals Lessing theater. Hvad tid jeg kommer afsted herfra, ved jeg endnu ikke, heller ikke om jeg lægger tilbagevejen over Weimar, hvilket man her søger at overtale mig til.

Du skriver vel til Sigurd? Jeg får ikke tid til det. Send endelig også mig nogle ord, så jeg får vide, hvorledes du har det.

Det skal blive godt at komme til ro igen. Jeg føler mig allerede temmelig træt, skønt jeg ellers befinder mig vel. Lev så vel. Idag skal jeg til middag hos Kainz.

Din hengivne Henrik Ibsen.»

Og fra Wien skriver han:

«10. April 1891.

Disse få ord sender jeg eder begge for at sige, at alt står vel til. En udmærket bolig stod beredt til mig. Men dyrt er alting her. Igår kostumeprøve. Idag endnu en extraprøve. Udførelsen vil blive mesterlig.

Overløbes forfærdeligt af avisfolk og andre besøgende. Efter forestillingen imorgen fest i Kaiserhof. Søndag stor middag hos direktør Burckhard. Mandag hos Richard Voss. Mandag eller tirsdag «Wildente», premiere i Deutsches Volkstheater med Mitterwurzer som Hjalmar. Onsdag «Volksfeind» i Burgtheater og torsdag forhåbentlig hjemreise. Alle nærmere enkeltheder må henstå indtil jeg mundtlig kan fortælle. Kun vil jeg sige at den literære bevægelse her er langt stærkere end jeg havde tænkt mig.

Jeg håber, I har det godt. Men vilde dog gjerne høre lidt fra eder.

Mange hilsener!

Eders hengivne
Henrik Ibsen.»

Disse brev viser, hvilke selskapelige krav man stillet til Ibsen fra alle sider. Det er gitt mange utmerkede skildringer av Henrik Ibsen ved de festene man arrangerte til hans ære. Særlig kom det til uttrykk efter en fest på Grand i 1891. Da

skildret både Georg Brandes og redaktør O. Thommessen Ibsens grettenhet på festen. Men det morsomste billede av den gav vår store maler Erik Werenskiold. Som bakgrunn for mine private billeder av Ibsen *hjemme,* må jeg ha lov til her å gjengi dette Werenskiolds klassiske maleri av Ibsen *ute.*

Erik Werenskiold skriver:

«Ja, kvelden kom og vi var en 30—40 mennesker. Jeg var så heldig plasert at jeg godt så og hørte det som gikk for sig, jeg hadde fru Augusta Sinding tilbords. Ibsen, som var glad i unge damer, hadde fått Kitty Kielland; ikke just hverken skjønnhet eller ungdom, men bekjent malerinne og hårdkokt kvinnesakskvinne. Han var tydeligvis ikke videre fornøiet. Da det led på litt, reiste Brandes sig og talte: «Den som kommer i den 11. time, er like så god som den som kommer i den 7. eller 9. time; men det er dog forskjell; vi her i Norden er kommet i den 7. time, vi har forstått Ibsen tidligere enn andre.» Så begynte Ibsen å riste på det tunge grå hodet sitt. Brandes blev litt overrasket og begynte på en lang forklaring for å vise at vi dog hadde forstått ham før andre, men jo mere han forklarte, jo mere ristet Ibsen på hodet; og da vi endelig reiste oss for å drikke Ibsens skål, så bare lettet han sig halvt op fra stolen og sa: «Det kunde være meget å bemerke til den tale,» — men han vilde ikke innlate sig på det her.

Stemningen var trykket. Så skulde redaktør Thommessen, som hadde Constance Brun tilbords, takke Ibsen fra skuespillerne for alle de storartede roller han hadde skrevet for dem.

«Jeg har ikke skrevet roller for skuespillere og skuespillerinner. Jeg har skrevet for å skildre menneskeskjebner, ikke for å skrive roller!» snerret Ibsen.

Så begynte Kitty Kielland å konversere Ibsen for alvor. Hun syntes alt det som duget i Norge var utført av vestlendinger. «Ja for De er da også vestlending?» sa hun. «Jeg er norsk, men jeg forstår at frøkenen er fra Stavanger,» hugg Ibsen i. En stund efter var de inne på Hedda Gabler. Og Kitty kunde ikke for sitt liv fordra fru Elvsted: «sånne kvinner som opofrer sig for mannfolkene». «Jeg skriver for å skildre mennesker, og det er mig komplett likegyldig hvad fanatiske kvinnesakskvinner liker eller ikke liker!»

Bumm! Så var vi ferdig med maten. Men så fikk Ibsen fatt i min kone, som han kjente godt fra München, og fikk

henne under den ene armen og hennes søster, senere fru doktor Kjelsberg under den andre, og så drev han med dem i det mest strålende humør op og ned på gulvet.

Senere på kvelden sa Thommessen til Ibsen at Brandes visst vilde søke professorposten efter Skavlan. «Ja,» sa Ibsen, «men da bør han ikke befatte sig med norsk literatur, for den skjønner han sig ikke noget på.»

Det gikk det rykte at Thommessen hadde fortalt dette igjen til Brandes da de siden tok sig et glass nede i kaféen. Men det var nu vel bare snakk. Men dagen efter reiste Brandes tilbake til Kjøbenhavn. Det var festen!»

Skildringen er jo kostelig og full av humor; men man har vært for snar til å slutte, at den holdning, Ibsen inntok når han var ute, var uttrykk for det dypeste i hans natur. Sannheten var, at Ibsen følte sig tvungen til å gå til disse festene av representative hensyn. Men han satt der og følte, at festen stjal tankene fra alt det han ennu skulde utrette. Når han var ute, var han også ute av sig selv. De som bare kjente ham fra selskaper eller store offisielle fester, fikk derfor et helt galt billede av ham, og det er dette billedet, som er blitt stående. Jo eldre han blev, jo sterkere kjente han, at han hadde viktigere ting å utrette enn å sitte til parade ved festmiddager og høre på litteraturhistorisk tøv. Tiden var knapp, om han skulde nå hvad han vilde.

Derfor krevde han nu som før absolutt arbeidsro i hjemmet, men det blev vanskeligere og vanskeligere å skaffe ham den. Han var overrendt av nysgjerrige. En dag kom en bakermester op til Ibsen og bad om han vilde skrive et vers til hans jubileum. Ibsen skummet av sinne. Men du verden, hvor vi andre lo! Jeg må også fortelle en annen liten historie, som virket komisk på oss.

Det var en amerikaner som en dag ringte på døren og spurte, om han kunde få se Ibsen og hans kontor. Fru Ibsen svarte ham at det var umulig. Men neste dag kom han igjen, og da han påstod, at han var kommet fra Amerika utelukkende for å se Ibsen, forbarmet fru Ibsen sig endelig over ham. Hun fortalte:

«Jeg åpnet døren, og amerikaneren kom inn og bukket. Ibsen stod i døren til kontoret uten et ord og så aldeles rasende på ham. Amerikaneren sa heller ikke noe. Han snek sig bare forsiktig langs veggen, forbi Ibsen og inn i kontoret. Han snek sig videre frem til skrivebordet, snappet lynsnart en blyant og styrtet ut. Uten en hilsen, uten et ord.»

Efterpå holdt Ibsen en tordentale, fordi hun tillot fremmede tyver å komme inn og stjele hans blyanter.

Hun lo hjertelig.

Men vi visste jo godt at hans tid blev mere og mere kostbar; og samtidig vilde flere og flere opsøke ham. Alle malere vilde male ham og alle billedhuggere vilde modellere ham. Også vår store billedhugger, Gustav Vigeland, ønsket å lave en byste av Henrik Ibsen. Ibsen optok henvendelsen meget uvennlig og sa nei. Vigeland var svært ung den gang, men efter mange opfordringer lykkedes det ham å få Ibsen til å sitte modell for sig. Men til hans atelier vilde Ibsen ikke gå. Vigeland måtte komme til ham, — men bare tre ganger, og bare ti minutter hver gang.

Vigeland var fortvilet, men sa: «Bedre lite enn intet,» og tenkte, at når han først var begynt med arbeidet, vilde Ibsen nok sitte litt lenger. Men omforlatelse! Ibsen satt med uret i hånden og passet på at det ikke blev et minutt lenger enn bestemt. Så reiste han sig og gikk inn på sitt kontor.

Vigeland rystet av sinne! Allikevel blev bysten en av hans beste. Vi har den her på Seis, den står i mitt musikkværelse.

Også for fru Ibsen blev Ibsens berømmelse efterhånden besværlig; ikke bare fordi hun måtte avverge alle forstyrrelser. Men når hun for eksempel var på reise, og folk fikk vite hvem hun var, blev deres nysgjerrighet rent ut generende. Derfor foreslog hun engang, mens vi satt der, at hun i utlandet vilde kalle sig ved et annet navn. For eksempel fru Nesbi. Ibsen lest bakfra.

Ibsen satt fortørnet og hørte på; så sa han endelig: «Jeg visste ikke, at jeg hadde begått noe så galt at du ikke skulde kunne bruke mitt navn.» Dermed falt det spørsmålet bort.

Når fru Ibsen var så ofte på reise, skyldtes det at det blev verre og verre med gikten. Sigurd måtte da alltid følge henne, og det var naturligvis trist for mig når han ikke var der, men samtidig gledet det mig, at Sigurd kom litt vekk fra alle intrigene og vanskelighetene. Da de var borte i slutten av 1894, måtte jeg ta mig av Henrik Ibsen og hans juleaften. Fra Monsummano, hvor hun gjennemgikk sin kur, sendte fru Ibsen mig de strengeste og omstendeligste instrukser for juleinnkjøpene. Hvad jeg skulde kjøpe inn av epler, valnøtter og kaker; av kjoletøier og vin til pikene. Og så fortsetter hun om Sigurds bok:

«Du kan tro, det har været en Glæde for mig at læse Sigurds Bog, [«Mænd og Magter»] den er en af Perlerne i norsk Literatur — og vil altid beholde sit Værd! Sigurd er meget glad for at se, hvor smukt udstyret den er — og nu læser vi «Lille Eyolf» på tysk. Oversættelsen er udmerket.

Ja, min Kjæreste, nu har du det vel travelt til Jul.

Ja, nu har jeg det stillere end ellers, men det er nu godt alligevel, jeg maa ha Ro, dersom jeg skal kunne komme mig. Ibsen siger, at Aftnerne er saa ensomme for ham, ja det maa de da være — nei, gid han blot kunde rive sig løs og komme herned, jeg tænker med Gru paa den usunde, mørke, afskyelige Gang, jeg hader Mindet om den . . .»

Det var gangen i leiligheten på Viktoria terrasse, hun tenkte på med slik gru; leiligheten var fuktig, og det var ikke godt for henne. Derfor flyttet Ibsen også senere over til Arbins gate.

Juleaftenen kom. Det var i 1894. Jeg visste at denne aften fra gammel tid betydde meget for Henrik Ibsen. Fru Werenskiold har fortalt, at hun i München fant ham ivrig optatt med å klippe juletrepynt. Han gjorde det meget behendig. Det moret ham, for som liten hadde han klippet papirluer og annen juletrepynt. Gamle Maren havekone solgte dem for ham, når hun satt på torvet i Skien og handlet.

Nu klippet han ikke juletrepynt lenger. Lina, piken, hadde pyntet treet slik som fru Ibsen likte det — bare med lys og hvit bomull på grenene. Vi var gått inn til juletreet. Ibsen hadde en skrekk for ild og var uhyre engstelig for alle lysene på treet. Men tende dem måtte jeg jo; og en stund efter gikk jeg ut på gangen for å hente noe. Da jeg kom inn igjen, så jeg til min forbauselse Ibsen ligge på kne og blåse lysene ut. Ett for ett. Treet stod på gulvet og var ikke høit. Jeg kan ennu se Ibsens profil, hvor nesen forsvant hver gang han blåste.

Da vi efterpå satt og snakket sammen, fortalte Ibsen mig at han hadde opdaget, at der var en masse mus i leiligheten. Men han hadde en egen måte å få dem bort på. Han sa: «Jeg tar om kvelden et glass melk og noen kavringer inn på mitt værelse. Jeg gir musene litt av dette på en skål og setter det inn i værelset ved siden av, så kommer de ikke inn til mig.»

Han skrev til fru Ibsen og berettet om juleaften og fortalte henne, at han hadde kjøpt to landskapsmalerier fra Lofoten til henne. Og til slutt sier han i brevet: «Den mest

kærkomne og nyttige juleforæring var fra Bergliot. Hun gav mig en umådelig stor badesvamp, som jeg vasker og frotterer mig med, både aften og morgen; jeg befinder mig udmerket derved . . .»

Det siste er betegnende for ham. Han var gjennem soignert; og det var visst ikke almindelig dengang.

Når fru Ibsen var hjemme, formet juleaften sig alltid meget hyggelig. Det var jo i årene især lille Tancreds fest, og han var hennes øiesten. En jul, da Sigurd og jeg var i Stockholm, var Tancred alene med besteforeldrene. Fru Ibsen skriver til mig om det: «Så fikk vi den store Glæde at se Tancred. Han kom med Lizi op til mig fra Jernbanen, Reisen havde gået udmerket. Han var vokset meget og var endnu finere og blegere end før. Så skulde han da komme næste Dag, Juleaftenen, og da Veien er så lang, bad jeg om Frøken Andersen vilde gjøre os den Fornøielse at følge med . . . Klokken 6 som sædvanlig var mit lille Juletræ tændt, og Du ved at det er den eneste Aften, jeg ikke sidder i Biblioteket, men vil have Fred i den blaa Salon, til Ibsens store Fortvivlelse. Ind traadte da min lille Tancred med Frøken Agnes, — han var saa fin og sirlig som en Prins og deilig frisert. Der var et Brandspil, et brændende Hus, hvor Brandfolkene klatre og redder Beboerne, og Brandklokke og Stiger og jeg ved ikke alt. Frøken Andersen leste Brugsanvisningen og hun og Tancred klarede det udmerket. Alt var saa hyggeligt . . . Igaar var han alene med os og sad adstadig i den ene Lænestol og konverserede Ibsen.»

Men nu var fru Ibsen i Monsummano og der nede fra sendte hun mig en beskrivelse av kurlivet. Jeg kan ikke helt tidfeste brevet, men det gir et interessant billede av stedet og livet der nede:

«. . . Kurhuset ligger inde i en Park med deilige store Trær, saa jeg fra mit Vindu ser blot ud over store, bølgende Cypresser, Kastanjer og alle andre Sydens frodige Planter. Ved Indgangen til Grotten staar to Marmorstatuer af Grottens Opdager og af hans Søn, den toscanske Digter Giusti. Det hele ser imponerende, stilfuldt ud, hvad der jo er Italien givet.

Du kan ikke tænke Dig, hvor eiendommeligt et Liv der er i Grotten. Da jeg første Dag skulde derned, maatte Sigurd se mig i min hvide Hemd, ellers tror jeg nok, han har en

stor Skræk for Grotten, saa det er nu godt, han ikke behøver den. Jeg er nu dernede to Timer, og jeg aander let og frit i den Hede. Du kan ikke tænke dig, hvor merkeligt det er. Naar vi engang kommer sammen, kan jeg sikkert fortælle i Maaneder om mine Observationer. Der er Herrer og Damer om hinanden; en Maler eller Billedhugger kunde lære megen Plastik der. I det hele taget ser det smukkere ud end de moderne Dragter. Da her i Kurhuset er meget dyrt, er her ikke mange Gjæster; der bor jo mange i Monsummano, der lar sig kjøre hen til Grotten.

Men her var, da vi kom hid, to meget betydelige Damer, begge Forfatterinder: Fru Boy Ed, tysk, og Prinsesse Altieri, russisk, men gift med Prins Altieri, der bor et par Timer herfra. Disse var begge meget elskværdige imod mig, uforglemmelig hengivne.

De er nu reiste, men har begge skrevet mig til og sendt mig flere af deres Bøger. Fru Boy Ed er en god Ven af Paul Lindau og havde af ham hørt de største Lovtaler over Sigurd, som du ved, han var sammen med ifjor. Han passer jo ogsaa utvivlsomt bedre i det europæiske Milieu end imellem sine Partifæller i Norge . . .»

Kort før han reiste — i slutten av 1894 — hadde Sigurd i en av sine artikler fremsatt forslag om, at det blev oprettet en ny lærestol ved Kristiania universitet, et professorat i sociologi.

Det var jo blitt Sigurds spesiale; og ved de universiteter han hadde studert ved, hadde det vært et selvstendig fag. Han syntes det var en skandale at man ikke tilla tidens mest aktuelle og livsviktige spørsmål, de sociale, så megen betydning at de blev henlagt under et særlig professorat. For at det kunde skje, måtte stortinget imidlertid beslutte det og bevilge de nødvendige midler. Den saken tok Henrik Ibsen levende del i; og han kommer i sine brev, fra juni og juli 1895, inn på disse forhandlingene.

Fru Ibsen var da igjen i Monsummano, og Sigurd hadde måttet følge henne. Ibsen var selv meget bekymret for henne; men hun vil ikke at han skal avbryte sitt arbeide. Han er inne i en ny diktning: «John Gabriel Borkman», tanken om hennes befinnende forfølger ham stadig, og Sigurds planer om professoratet optar ham. Han skriver til Sigurd:

«... Du skriver, at I blev tre dage i Verona. Dette sætter mig i nogen uro. Var din mamma bleven dårligere undervejs, så hun ikke kunde fortsætte rejsen, således som besluttet var? Jeg vil dog ikke tro, at dette var grunden, og i så fald var det jo bare bra, at hun fik hvile ud... Jeg er meget begærlig efter at vide, hvorledes hun befinder sig i Monsummano. Om luften er god for hende, og om hun allerede er begyndt på kuren? ... Badelæger finnes det naturligvis på stedet, og en sådan må absolut rådspørges, forinden noget som helst foretages. Det vil du visst være enig med mig i og gjøre dit beste, for at sådant sker.

Og så får vi håbe på et godt og glædeligt resultat. Skriv mig endelig udførligt til om alt, hvad der på nogen måde vedkommer sagen.»

Samtidig meddeler Ibsen, at han den 8. juni fikk vite, at stortingets beslutning om forhandlinger om professoratet var fattet, og telegraferte straks til Sigurd. Derefter skriver han til ham:

«Dine aviser får du dig naturligvis tilsendt og kan således følge med i de politiske begivenheder. Jeg duer aldeles ikke til at skrive om sligt. Men jeg synes ikke, jeg kan tro, at Venstres splittelser på det ene punkt vil kunde skade din position. Forslaget om professoratet vil forhåbentlig lige fuldt blive fremsat.

Men ministerkrisen og alt det andet vil vel sagtens medføre nogen forsinkelse, —»

Sigurd må dessverre meddele sin far at fru Ibsen føler sig matt og trett, hver gang hun har badet, så hun ikke kan lese og vanskelig nok skrive brev. Derfor skriver Ibsen:

«Nu vilde jeg gerne vide, om denne afslappende virkning, er noget, som skal så være, noget, som er forudset og forudsagt af lægen og som ikke foruroliger ham?

I modsat fald synes jeg, at det må betragtes som et tegn på, at badene ikke ubetinget passer for hende. Men herom kan jo jeg på frastand ikke dømme; jeg fremkaster kun mine betænkeligheder og håber, at du snart giver mig nærmere oplysning om sagen. Selv bør hun visstnok ikke skrive herom og foreløbig kanske ikke om noget andet heller, da dette for tiden anstrænger hende så meget.»

Bergliot Bjørnson med kniplingshatten.
Fotografert på forlovelsesdagen.

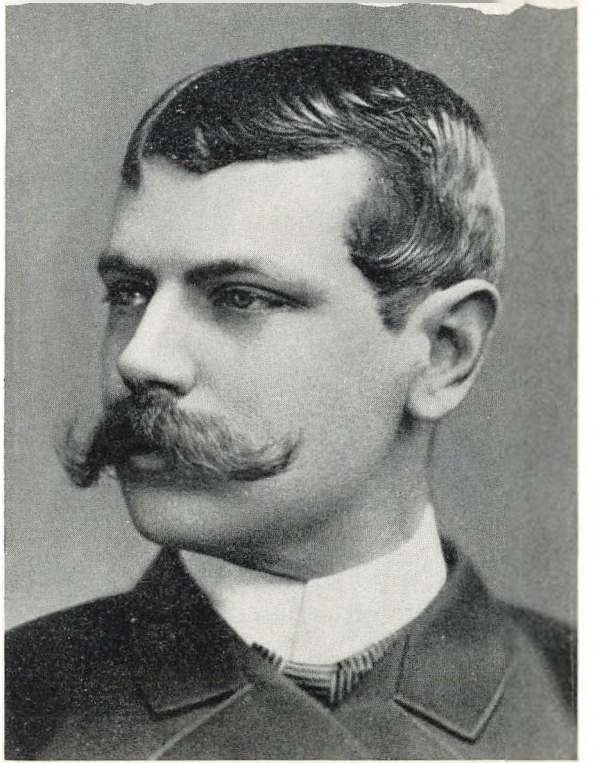

Sigurd som han så ut den gang.
München 1886.

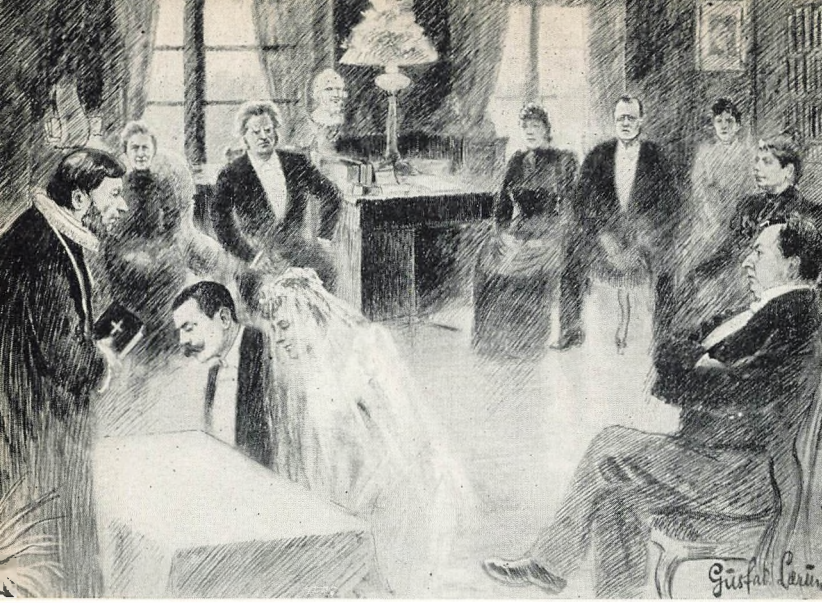

Vielsen i Bjørnstjerne Bjørnsons kontor. Fra venstre: presten Konow, Karoline og Bjørnstjerne Bjørnson, Anna og Erling Bjørnson, Dagny Bjørnson, Suzannah Ibsen, høiesterettsassesor Herman Thoresen, og brudeparet.

Aulestad.

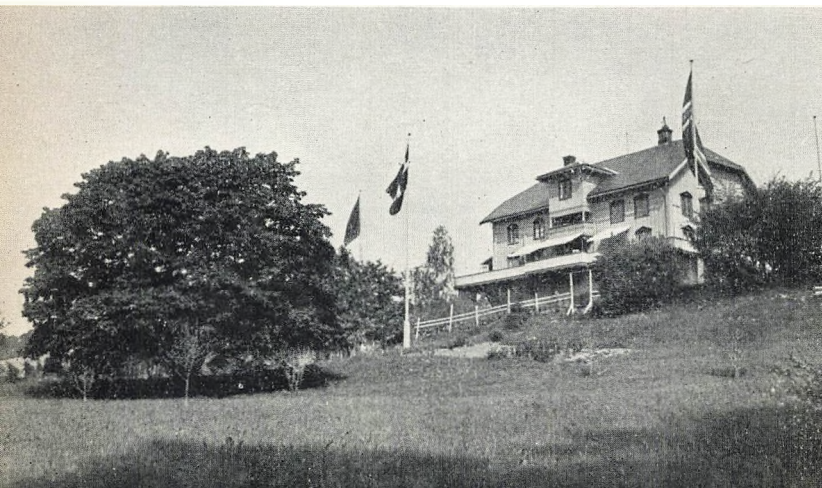

Henrik Ibsen

Franz Hanfstaengel fot. München 1887.

Den vane, med lykkønskningskort til sin hustru, beholdt Ibsen langt opp i årene og man finner sådanne utkast i hans efterlatte papirer, vittige utmerkelsestegn til hans hustru for lang og tro tjeneste.

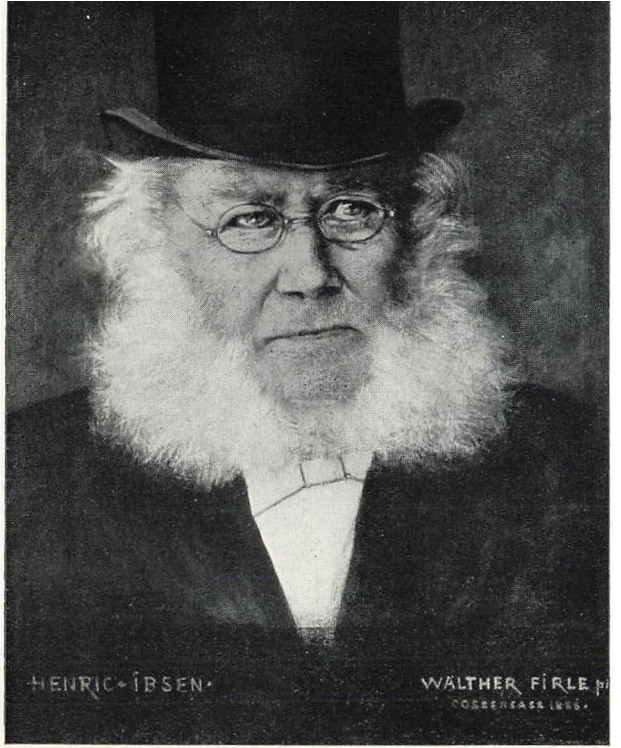

Henrik Ibsen malt av Walther Firle.
Gossensass 1889.

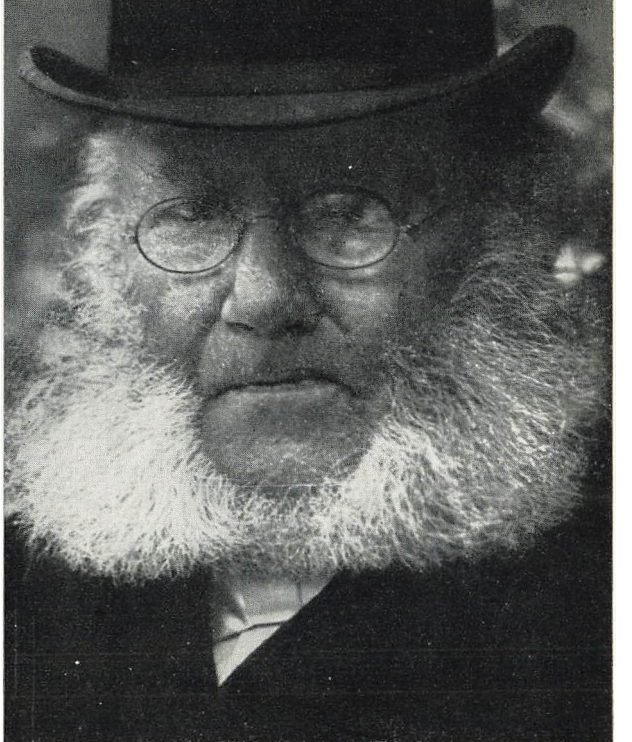

«Der Wassermann». Fotografert av Walther Firle.
Gossensass 1889.

Tancred, Henrik og Suzannah Ibsens første barnebarn, fotografert mens vi var på besøk hos far i Schwaz i Tyrol.

Den leende Ibsen.
Tegnet av Erik Werenskiold 1895.

Henrik Ibsen på Drammensveien. Oslo 1899.

Salongen i Arbiensgate med de blå silkegardiner.

Sigurd arbeidet fra morgen til aften i Monsummano. Han vilde formulere de synspunkter han vilde gjøre gjeldende, hvis det lykkedes å få en forelesningsrekke om sosiologi i gang på universitetet. Derfor skrev han sin samfundslære. Om dette sier Ibsen:

«Det glæder mig særdeles, at du dernede arbeider ufortrødent på din bog. Hvem ved, om du ikke bringer manuskriptet i fuldt færdig stand med tilbage? Jeg har to gange talt med Johan Lund om den påtenkte henvendelse til stortinget. Det er hans og Qvams mening, at professorer og måske også andre bør være med at underskrive forslaget. Men jeg må give dem ret i, at det vilde være utilrådeligt at foretage noget skridt på det nuværende tidspunkt. Det vilde ikke *nu* være muligt at skaffe gehør for noget som helst andet end de storpolitiske sager. Inden de forskellige venstregrupper og inde i disse råder der den heilloseste forvirring og splittelse.

Appanagerne bliver sandsynligvis bevilgede. Men hvilket ministerium, der sidder om fjorten dage, det er der nok ingen, som ved. Og derom drejer sig alle politikernes tanker og intriger nu for øieblikket. Skulde således forslaget ikke blive fremsat i år, så er jo dette ikke nogen livssag for dig.

Vi er da nu så vidt godt situerede, at du nok kan vente til næste session. Og i mellemtiden kommer vel din bog ud. Deri vil forhåbentlig frembyde sig endnu en støtte for sagen...

Indlagte fotografi er til prinsesse Altieri...»

Samtidig med at Ibsen i dette brevet prøver å forberede Sigurd på at han kanskje må vise tålmodighet ennu et år, er han selv ivrig optatt av å fremme saken i Kristiania. Han opsøker redaktør Vogt og hr. Bætzmann og skriver åtte dager senere til Sigurd:

«Begge stillede sig personlig velvilligt og anerkendende ligeoverfor dig, men erklærede som sin overbevisning og ifølge sit kendskab til stemningen at ikke en eneste højremand vilde kunne give forslaget sin stemme. Universitetsbudgettet var iår atter kun betingelsesvis bevilget, hvilket for mange punkters vedkommende ansåes som ensbetydende med ikke bevilget. Ophidselsen var derfor heftig i hele partiet. «Stortingsprofessorater» vilde ingen være med på å

votere for. Så gik jeg da til Jakob Sverdrup, som i samtalens løb blev merkbart rimeligere og tilslutt lovede at bøie sig sålangt han kunde; men han mistvilede om at det vilde lykkes ham at få en eneste mand af sin gruppe med sig. Udfaldet viste at både han og de to højreredaktører, hver for sig, havde bedømt stillingen ganske rigtigt. Men den ændrede komité-indstilling vilde jo dog være gået igennem ifald ikke herr Peder Rinde og tre andre havde sluttet sig til højre. Men indstillingen går jo kun ud på et års stipendium for dig; ikke på noget fast docentur engang. Der er altså ikke så svært meget tabt for dig ifald du alligevel beslutter dig til at holde nogle frie foredrag i vinterens løb. Jeg har talt med flere som i såfald spår dig en stormende tilstrømning.»

Ibsen tok ikke feil på nogen av disse punkter. Stortinget bevilget de nødvendige penger til avholdelse av en rekke prøveforelesninger i sociologi for semestret 1896—97; men med hensyn til professoratet stilte man sig avventende. Det gikk politikk i saken; og den politiske uenighet, også innenfor Sigurds eget parti, venstrepartiet, var så stor, at det underminerte hele planen. Kolleger er også konkurrenter; og det var flere av Sigurds egne partifeller, som nødig så ham bli et altfor prominent medlem av partiet.

Sigurd selv ante ikke noget av dette muldvarparbeidet. Han var vendt hjem fra Monsummano; han hadde utarbeidet sine foredrag, og om høsten holdt han sine forelesninger ved universitetet. Tilstede var bedømmelseskomitéen bestående av fem professorer. Men hvilke professorer? Der var vel et par av dem, som hadde de nødvendige forutsetninger, men der var også et par, som ikke var sakkyndige — sikkert valgt av politiske grunner. Sigurd var dem for frisinnet. Som statsråd Konow engang sa til mig: «Deres mann skulde være mere forsiktig med hvad han skriver.» Men det var Sigurd selvfølgelig ikke. Han skrev det han mente var riktig.

Tilstrømningen til forelesningene var overveldende. Der var stor spenning i luften. Jeg fulgte alltid Sigurd dithen; men ingen snakket med oss når vi kom, og heller ikke når vi gikk. Vi følte oss meget isolerte.

Efterat Sigurd hadde holdt sine forelesninger hele vinteren, avgav komitéen den 29. april 1897 sin kjennelse. Den lød på, at «Dr. Ibsen ikke har været istand til gjennem de

afholdte forelesninger at lægge saadanne egenskaber for dagen, at man for tiden med tryghed kunde betro ham en lærerpost i sociologi ved universitetet».

Sigurd forlot omgående landet. Han reiste ned til Italien. Hvor han kom frem og åpnet avisene stod det: «Dr. Sigurd Ibsen ikke kvalifisert til å bli professor». Det stod i Sverige, i Danmark, i Tyskland, i Italien. Sigurd skrev til mig: «Siden jeg kom ut av den diplomatiske karriere, har jeg ikke ærgret mig som i denne uke.»

For Henrik Ibsen, som hadde overvært alle forelesningene og hadde sittet der, stolt av sin sønn, og i høie toner uttalt sin beundring for Sigurds tanker og for hans form, kjentes dette som et slag i ansiktet. For annen gang hadde det norske universitet spent ben for hans sønn. Han skummet av raseri; og universitetet fikk vite det. Da det sendte ham en innbydelse til en fest, skrev Henrik Ibsen disse ord til svar:

«I det hus sætter jeg ikke mine ben mere.»

Da Sigurd var på vei til Monsummano, skrev han til mig, at bedømmelses-komitéens innstilling gikk ut på to ting: «For det første, at der ikke synes at være grund til at ophøie samfundslære til lærerfag ved universitetet, og for det andet, at jeg ikke har vist mig i besiddelse af den videnskabelige dygtighed, som måtte udkræves, for at man uden konkurrence kunde betro mig en lærerpost ved universitetet ...

Men forøvrigt er det ganske i stil med de erfaringer, jeg hidtil har gjort i Norge. Det ser ud, som om alle har sammensvoret sig om at gjøre dette land ubeboeligt for mig.»

Fru Ibsen var også i Monsummano, og hun skriver til mig om Sigurd:

«Der skal jo noget til for ham at holde sig oppe, hvor det ene Slag efter det andet, disse tusinde Naalestik, nu i to Maaneder har forbitret ham *alt*.

Aldrig har i disse 6 Aar, hvor han nu kjæmper for sin Eksistens, disse Aar saa fulde af brudte Løfter og svegne Forpligtelser, Nederdrægtigheden og Feigheden imod ham kommet saaledes tilsyne som nu; ja, det er et skjønt Parti han hører til, de udfører rigtig Heltegjerninger! Nei, jeg taaler ikke at tænke derpaa, det gjør mig aldeles syg.

Sagen er, at hans Begavelse med sit europæiske Syn, passer ikke for deres seminaristiske Syn, den er dem fremmed-

artet og ubehagelig, som hans Fars, som de blot føier sig under, da Verden anerkjender den. Derfor skylder vi Norge intet, og al den Humbug og Usseldom, vi har erfaret der, gjør mig ganske hjertesyg.

Hvad Sigurd angaar, da søger de jo at stænge alle Veje for ham.»

Både i universitetskretser og i stortinget hadde samvittigheten imidlertid begynt å røre på sig. Den senere professor, dr. Chr. Collin hadde nemlig i «Verdens Gang» skrevet en forsvarsartikkel for Sigurd, hvor han blandt annet sa, at det ikke fantes ord nok til å beskrive den urettferdighet, Sigurd Ibsen var blitt behandlet med. Det var jo klart for alle og enhver at Sigurd ikke savnet kvalifikasjoner. Men de var redde for hans frisinn og derfor for hans påvirkning av ungdommen. Man fant da på det kompromiss at man bevilget en ny forelesningsrekke, som Sigurd skulde holde neste vinter. Man lovet ham en ny bedømmelseskomité. Man håpet på denne måten å kunne få ham til å modifisere sine anskuelser. Men det vilde ikke Sigurd.

Han skriver til mig om dette fra Schloss Labers i Meran, hvor han nu befinner sig.

Brevet er datert den 29. Mai 1897.

«... Jeg kommer nok overhodet ikke mere til at holde forelæsninger ved universitetet, for Ullmanns forslag om, at jeg skulde underkaste mig bedømmelsen ved en ny komité, går jeg aldrig i evighed ind på.

Herom har jeg forøvrigt udførlig skrevet til din far, som svar på det brev, hvori han underretter mig om, at han i Kristiania har været virksom i min favør. Nu håber jeg, at hans forestillinger også vil bære frugt og at vedkommende i pressen vil finde sig foranlediget til at tale min sag.

Den ligegyldighed mine såkaldte venner og meningsfæller hidtil har vist, er simpelthen oprørende. Ikke for det: jeg venter mig intet positivt resultat af en mulig diskussion; tanken på en universitetslærerpost har jeg ganske opgivet; men jeg vilde dog gjerne, at folk skulde få øjnene op for den exempelløse fornærmelse og uret, de fem slyngler har vovet at tilføje mig ...»

... «Chr. Collins artikel i «Verdens Gang» var glimrende, og jeg kunde ikke have gjort det bedre, om jeg selv skulde have påtaget mig imødegåelsen af komitéens betænkning.

Jeg har naturligvis skrevet ham til og takket, og jeg skal aldrig glemme ham det.»

Henrik Ibsen skriver til sin hustru den 13. juni:

«Stemningen er i vide kredse stærkt indigneret over komitéens udtalelse til departementet. Professor Blix kom til mig og talte om sagen, kaldte det «skandale» og «dumheder» og betroede mig, at han og flere andre vilde gribe ind i fællesskab forinden sagen kommer for i Stortinget. «Intelligensen» som jeg har abonnert på, og ligeledes «Dagbladet» har bragt artikler imod komitéen.

Får Sigurd daglig disse blade? Hvis ikke skal jeg sende dem når de indeholder noget af interesse. Højrebladene har hidtil forholdt sig tause; ikke et ord til forsvar for komitéen har jeg seet i noget af dem jeg læser, og i de øvrige er der visst neppe noget . . .»

Og til far, som dette med Sigurd hadde gjort uendelig ondt, og som derfor ber Henrik Ibsen til Aulestad, skriver han:

Kristiania 15.6.97.

«Kære ven!

Jeg takker dig så hjertelig for dit forslag om at komme og se Aulestad.

Men det er mig desværre umuligt at komme væk. Og jeg har ikke sindsro til det heller. Hvad bladene skriver om en rejse til Danmark isommer er bare misforståelse.

Rejser jeg herfra, så rejser jeg for bestandig. Og hvis alle veje spærres for Sigurd her i Norge så ser jeg ikke, at jeg har noget mere at gøre her.

Og jeg har jo andre tilflugtssteder at ty tilbage til.

I München har jeg boet længe nok til at kunne lade mig naturalisere i Bayern, hvor jeg er sikker på at blive godt modtaget.

I Italien ligeså!

Og jeg må sige at Norge er et vanskeligt land at have til fædreland.

Mere herom mundtligt når vi atter mødes.

Hjertelig tak og mange hilsener til dig og dine.

Din hengivne
Henrik Ibsen.»

Det er det samme ledemotiv, som går igjen i et brev, Sigurd skriver til mig kort efter:

«Grotta Giusti. Monsummano, 17. Juli 97.

Elskede Bergliot!

Tusen tak for dit brev som jeg modtog idag.

Det er ikke et sandt ord i, hvad der fortælles om, at min far skulde have fordret af mig at modtage en docentpost. Sligt har han ikke engang gjort en hentydning til, og gjorde han det, vilde jeg give svar på tiltale, for ialfald i dette punkt er jeg urokkelig. Af mit sidste brev, som du vel har fået straks efterat du havde skrevet mig til, har du jo allerede seet, at jeg har givet universitetet og bevillgningen pokker i vold.

Professoratet er altså faldt på Astrups stemme. Han var den, jeg mindst havde ventet en sådan opførsel af. Ja, jeg bliver mere og mere ensom deroppe. Der bliver jo tilslut ikke mere det menneske deroppe, jeg kan omgåes med.

Hyggelige udsigter. Jeg gruer formelig for at vende tilbage til Kristiania. Åbenlyst fiendskab, hemmelig skadefryd, i det højeste en gråkold medlidenhed — Å det er det, jeg har at vente mig. Jeg kunde næsten være fristet til at anse mig selv for sligt et mislykket individ, som man heroppe øjensynlig vil have mig til at være, dersom jeg ikke undertiden her i udlandet mødte folk, som lader til at have en anden opfatning af mig.

Nu skal det undre mig at se, hvordan det går med «Ringeren». Jeg arbeider på nogle artikler, som skal ind der — fuld af hån og had, hvad der desværre er det eneste jeg kan producere i min nuværende sindsstemning.

Du er nu min eneste trøst. Kommer jeg atter sammen med dig, får jeg kanske kraft og mod som i gamle dage. Ingen kan oplive mig undtagen du.

Hilsen til alle, et kys til Tancred og hundrede til dig

fra din
Sigurd.»

Jeg reiste ned til Sigurd i løpet av sommeren; og efter dette besøket skrev jeg til min mor:

«Sigurd har ikke kunnet skrive i hele sommer. Han har været syg, ikke spist, ikke sovet, han var så mager, så mager, da jeg fandt ham i Bozen. Nu er han allerede blit lidt

bedre, jeg har hjulpet på hans humør. La ingen uden far se disse linjer; men Sigurd har ligesom fået et knekk, ja, dette var en fæl historie, — stakkels søte manden min, som altid skal ha det så ondt.

Sigurd taler så sødt og taknemlig om far og mor.

Fars og mors Bergliot.»

Ja, ingen som ikke selv har oplevet det, vet hvilken sorg man har hatt.

«Ringeren» som Sigurd nevner i sitt siste brev, var et nytt tidsskrift, som han hadde planer om. Men foreløbig hadde han ikke sitt eget talerør. Han holdt foredrag og skrev artikler. I den «Private liberale klub» holdt han et foredrag om «Norges konge». Det blev efterpå trykt i «Verdens Gang» og offentliggjørelsen blev nu en begivenhet. Han var så dristig å drøfte, om Norge burde bli republikk eller kongedømme efter en unionsopløsning. Han holdt selv på kongedømmet, for han mente at den republikanske regjeringsform vilde splitte folket, mens monarkiet vilde forene partiene og samtidig styrke Norges stilling utenrikspolitisk sett. Også disse tankene fremsatte han lenge før andre, mange gikk imot ham i den anledning, mange forholdt sig lunkne av forsiktighet, men i alle kretser diskutertes hans idéer.

Nede i Italien satt fru Ibsen og fulgte begivenhetene. Hun skriver til Sigurd:

«Du kan vel tænke Dig, hvor glad jeg blev, da «Verdens Gang» bragte «Norges Konge»; det tar sig glimrende ud. Ja, Dine to beste Artikler i politisk Forstand er den og «Sverige». Derfor slaar de ogsaa ned som Lyn. Tak, at Du sendte mig Udklip af svenske Blade. Ja, mærkværdig nok, er det Dine Modstandere, der aldrig et Øjeblik har undervurdert Artiklernes epokegjørende Betydning og Rækkevidden af det, de vil drage efter sig, lige fra Lagerheim indtil nu. De godtgjør derved, at de er modnere i sin Politik, end man er i Norge. — Ja, havde man i Norge Forstand paa saadant, saa kunde det norske Folk aldrig være Dig taknemmelig nok. Du hæver Nordmændenes Selvfølelse og er deres politiske Opdrager. Gaa frem paa den Vej. Det koger altid i mig af Harme, naar jeg ser denne Leflen, snart Beilen til Danmark, snart til Sverige, det er for mig rent sørgeligt, og jeg

afskyr det af hele min Sjæl. Ja, nu haaber jeg, at Du gaar frem i samme Retning.

Jeg glæder mig til Din næste Afhandling som Du talte om; den kommer i lige saa rette Tid som den siste. Ja, noget bedre passende til Situationen kan man vel ikke tænke sig.

Professoren, som fremdeles ligger syg, sendte mig ind en tysk Avis, hvor Din Artikel omtaltes, og det blev fremholdt, at dette var Svar fra Dit Parties Side, omend noget sofistisk, at det vilde styrke Kongemagten. Dette var et Telegram fra Kristiania. Du ser altsaa hvad Opsigt den har vakt ...»

Som man ser var fru Ibsen tross sine lidelser og sin alder, like utrettelig i sin begeistring, når det gjaldt en sak eller et menneske som hadde hennes hjerte. Man føler den stimulerende kraft som strømmet ut fra henne.

Omkring nyttår 1898 utkom første nummer av «Ringeren». Sigurd var sjefredaktør; og han hadde fått knyttet de beste penner til bladet ... Bl. a. Just Bing, Georg Brandes, Aleksander Bugge, Knut Hamsun, Nils Kjær, Jens Thiis og mange flere. Selvfølgelig fantes også ting av Henrik Ibsen og far i bladet. Det blev derfor meget lest i den intellektuelle verden. Sigurd skrev også selv, men det var allikevel lite tilfredsstillende for ham i det lange løp. Han lengtet efter å få del i det praktiske liv. Men ennu skulde det gå nesten to år, før Norge hadde bruk for hans evner.

Fru Ibsen var vendt tilbake fra en av sine mange reiser. Kuren hadde dessverre ikke hjulpet henne; gikten var snarere blitt verre enn bedre. Henrik Ibsen stod derimot i sin fulle arbeidskraft. «John Gabriel Borkman» var kommet ut og gikk fra premiere til premiere i alle land. Han arbeidet med iver på sitt nye stykke: «Når vi døde vågner».

Imens stundet hans 70 års dag til. Det er skrevet meget om denne fødselsdag, men det er et par små trekk, jeg gjerne vil ha med.

Jeg kan huske, at det fra den tidlige morgen strømmet inn med telegrammer fra hele verden og overflod av blomster og skjønne gaver stod rundt i værelsene. I løpet av dagen kom den ene deputasjon efter den andre for å lykkønske ham. Der var naturligvis en deputasjon fra Kristiania teater også. Der skulde være festforestilling den følgende aften, med prolog av ungdomsvennen, professor Lorenz Dietrichson, og den skulde fremsies av vår uforglemme-

lige skuespillerinne, fru Laura Gundersen. Deputasjonen kom nu for å anmode Henrik Ibsen og frue, om de vilde gjøre teatret den ære å være tilstede. Fru Ibsen takket, men bad om å få en losje for ham og en for sig. «Ibsen skal sitte alene,» sa hun. Ibsen selv vilde helst ha hatt henne ved sin side. Men hun holdt på sitt. «Dette er din aften; og der har jeg intet å gjøre.» Og sånn blev det. De satt i hver sin losje. Jeg husker dem ennu. Likeledes om aftenen på selve fødselsdagen, da det store fakkeltoget kom. Jeg ser ennu Ibsen med sine små skritt gå bort til henne, og jeg hører ham si: «Vil du ikke være med mig bort til vinduet?» Men hun svarte: «Nei, du skal stå der alene.»

Likeså rank og bevisst hun kunde være i sin tale, likeså selvutslettende var hun i slike øieblikk. Aldri brydde hun sig om å låne glans av hans berømmelse. Hun brydde sig bare om ham, og om at hans arbeide skulde lykkes.

Gamle Frederik Hegel, Ibsens og Bjørnsons faderlige ven, var død i 1887. Og sønnen Jacob, som nu var innehaver av Gyldendals forlag, vilde ha vært en dårlig forretningsmann, om han ikke hadde utnyttet Ibsens 70-årsdag til å få istand en kontrakt om hans samlede verker. Og en dårlig forretningsmann var han ikke.

Jeg vil gjerne dvele litt ved den saken, fordi den i så høi grad belyser, ikke bare Henrik Ibsens forhold til penger, men den rettsløshet, som dengang hersket i kunstens verden. Den har han selv bidradd meget til å avhjelpe ved å stå på sin rett, den moralske som den juridiske.

Der finnes et brev fra Ibsen, hvor han belyser disse forhold. Det er klart, vittig og skarpt, og man aner bakom den beherskede formen hans dype indignasjon. Det er skrevet fra Rom i 1881 og rettet til statsrevisor Berner, som hadde redigert «Dagbladet» og ved sin redelige journalistikk hadde fanget Ibsens opmerksomhet. Berner satt nu i stortinget, og Ibsen vilde derfor ha ham til å ta sig av sin sak, en beskjeden forhøielse av fars og hans egen diktergasje. Jeg gjengir her nogen av de mest karakteristiske passasjene. Først taler han om situasjonen, som den forelå, dengang far og han fikk diktergasje første gang. Der fantes ingen lov som sikret de norske forfattere mot vilkårlig utnyttelse av deres produksjon. «Ved Kristiania teater betaltes i regelen for vore skuespil et lidet honorar en gang for alle. For «Hærmændene på Helgeland» erholdt jeg således treti spdlr. med

tilkendegivende om, at hvis jeg ikke vilde lade mig nøje med dette beløb, så agted man at spille stykket uden at betale nogetsomhelst honorar, da man dertil hadde fuld lovlig adgang. De øvrige teatre i Norge, samt de omreisende skuespiller-selskaber dersteds, betalte naturligvis intet. Det samme var selvfølgelig også tilfældet i hele Sverige og Danmark for de mindre teatres vedkommende. Ja, selv det Kongelige teater i Stockholm har engang, som De formentlig vil erindre, opført et af Bjørnsons skuespil uden derfor at erlægge en eneste Skilling ...

Således er sågodtsom den hele række af Bjørnsons og mine dramatiske arbejder taget os ud af hænderne, et efter et, uden at vi har kunnet nyde de pekuniære frugter, som uvægerlig tilfalder forfatterne i andre lande. Hvor stort det os overgående tab er, har jeg først fået overblik over nu, da endelig konventioner om den literære ejendomsret er blevne afsluttede med Sverige og Danmark. Men for Bjørnson og mig kommer disse konventioner for sent, eftersom man under den tidligere lovløse tilstand enten ligefrem har frataget os eller ialfald for småsummer har tilhandlet sig næsten alt, hvad vi på det dramatiske område har frembragt.

Dog dette er endnu ikke alt, ja, det er i grunden den for os mindst følelige del af sagen, jeg ovenfor har berørt. Langt hårdere er vi blevet rammet derved, at Norge ikke har afsluttet nogen literær konvention med Tyskland eller overhodet med nogetsomhelst andet land udenfor det skandinaviske Norden. Det vil være Dem bekendt, at de fleste af Bjørnsons og mine bøger er oversatte i Tyskland, og at mange af vore skuespil dersteds opføres på teatrene. Men hvis man deraf hjemme uddrager den slutning, at denne velvillige modtagelse medfører nogen betydelig eller endog blot nævneværdig pekuniær fordel for os, så tager man desværre grundigt fejl. Det er oversætterne eller disses forlæggere, der går af med fordelene, og vi norske dramatikere besidder ikke nogetsomhelst retsmiddel til at forhindre dette.»

Hele misèren skyldtes, mente Ibsen, at Norge av skrekk for selv å måtte betale utenlandske forfattere, ikke hadde tiltrådt nogen konvensjon av forfatterrettigheter. Det var far og Ibsen som måtte betale gildet, og det var dyrt for dem. Derfor syntes han, at staten i hvert fall burde forhøie diktergasjen deres, som var på 1600 kr. årlig, — og han fortsetter:

«Det er jo en temmelig kurant sag, at statsborgere godtgøres de tab, som de af statshensyn er underkastet. Og i Norge har forfatterne — navnlig de dramatiske — lidt længe. Det er ganske betegnende, at i vort land blev det madnyttige vildt beskyttet ved lov, forinden digterne blev det.[1] Lige overfor udlandet står vi endnu nærmest i skadedyrenes klasse. Enhver kan uhindret gøre jagt på os, og det bitreste er, at vi ovenikøbet selv må betale skudpengene.»

Likeså bitende slutter han:

«Jeg skal kun ærbødigst tillade mig at bringe i erindring, at da Nordenskjöld og Palander havde fundet Nordostpassagen, så bevilged den svenske rigsdag hver af dem 4000 Kr. årlig. Jeg tillader mig at tænke mig muligheden af, at Bjørnson og jeg på vore digterfærder kan have fundet adskillige både nordost- og nordvest-passager, som af nordiske folk i fremtiden turde blive ligeså befærdede, som den Palander og Nordenskjöld har åbnet.»

Det er vel overflødig å si at Berner foreslog de to diktergasjer forhøiet. Men det førte bare til, at diverse stortingsmenn uttrykte sin harme over «Bjørnsons og navnlig Ibsens angreb på det bestående samfund og kristendommens moral» og ikke til nogen forhøielse av diktergasjen. Det skulde gå femten år, før Norge tiltrådte Berner-konvensjonen. Men heller ikke dette hjalp Ibsen. Han hadde oversett, at far og han overfor utlandet, juridisk sett, var «danske» forfattere, fordi de utkom i Danmark. Og Danmark sluttet sig først til Berner-konvensjonen i 1903. Da var Ibsens livsverk avsluttet.

Jeg kunde supplere det billedet, som Ibsen gir av forfatternes rettløse stilling — ikke bare den gang, men tildels den dag idag. La mig nevne noen få eksempler:

I den minneboken, som den avdøde svenske scene-instruktør Per Lindberg har skrevet om sin far, den store skuespiller, iscenesetter og direktør, August Lindberg, gir han et nokså ondskapsfullt billede av Ibsen. August Lindberg var nemlig fortørnet over å skulle betale for retten til førsteopførelsen av et av Ibsens verker. Han forakter Ibsens «smålighet», men går omsider med på å betale tusen kroner en

[1] Loven om matnyttig vildt kom i 1845. Loven om litterær eiendomsrett kom først i 1876, altså fem år før Ibsen skrev dette brev. B. I.

gang for alle — og først efter turnéen. Stykket blev en langvarig og meget innbringende sukcess, meget større enn Lindberg i sin villeste fantasi hadde drømt om. Han feiret den i champagne som den «grand seigneur» han var — og på Henrik Ibsens bekostning. For — som sønnen Per Lindberg frimodig og nesten med et triumferende smil beretter —: Ibsen fikk selvfølgelig aldri de tusen kronene! Nei, selvfølgelig ikke. Han fikk tvertimot, over et halvt århundre senere, enda et eselspark, fordi han hadde vært så formastelig å tro på muligheten av et beskjedent honorar.

Men overfor den slags småskuffelser var Ibsen herdet. De summer han efter moderne rettsbegreper blev bedradd for, var av et helt annet format:

Den russiske statsråd Emanuel Hansen, som var danskfødt, oversatte alle Ibsens verker til russisk. Der kom før Hansens død i alt atten samlede utgaver av Ibsens diktning. Men Emanuel Hansen spant ikke silke på sitt arbeide. Han døde i den ytterste fattigdom. Heller ikke fikk Ibsen noe honorar. Russland har aldri betalt en kopek, hverken til ham eller til hans arvinger.

Men Amerika da? Der har vært år, hvor Ibsens verker er blitt spilt på hundrer av teatre i Amerika. Men U.S.A. tiltrådte sist av alle Berner-konvensjonen, og først i de senere år er der kommet effektiv kontroll med at teatrene betaler utenlandske forfattere deres tilgodehavender. Men det kan ikke komme Ibsen tilgode, nu da han har ligget i sin grav i snart femti år.

I England gjorde oversetteren William Archer sig selv til eneinnehaver av Ibsens forfatter-rettigheter. Det er nu hans efterkommere, som hever honorarene. De engelske teaterdirektører vender sig med åpenlyst raseri mot den tanke, at den utenlandske forfatter — en viss hr. Ibsen — skulde ha noget som helst moralsk krav, enn si et juridisk krav på andel i utbyttet av sine egne verker hos engelske undersåtter. De anså det også for usannsynlig, at hans eneste barn Sigurd skulde være hans arving. Allikevel hender det, at en engelsk direktør i villelse betaler en guinea som «royalty». Det er maksimum!

Frankrike? Da Sigurd hadde overtatt rettighetene efter farens død, fikk han et begeistret brev fra Lugné Poë, som også var en av Ibsens forkjempere. Poë fortalte, at han nettop hadde spilt «Et Dukkehjem» over hundre ganger. Han sendte Sigurd et ganske lite honorar. Sigurd svarte med smi-

lende ironi, at det var beundringsverdig, at Poë hadde gjennemført å spille stykket så mange ganger for så tomme hus!

Tyskland betalte noget. Men hvor meget tror man? S. Fischer, som var Ibsens forlegger, og som efter eget sigende trykte hans samlede verker i 40 000 eksemplarer — oversetterens enke, fru Elias, sa 80 000 — gav ham 400 riksmark for hvert stykke. Forleggeren Albert Langen i München fant dette honorar skandaløst og bød Ibsen 5000 riksmark. Fischer kom som i dødsangst til Ibsen og sa: «Fem tusen — det vil jeg også betale Dem.» Hvorfor hadde han ikke gjort det før? Han var millionær.

Jo mere Ibsen blev narret for sine tilgodehavender i utlandet, jo mere måtte han støtte sig til sin danske forlegger. Det var om Jacob Hegel og Gyldendals planer i forbindelse med Ibsens 70-årsdag, jeg vilde fortelle. Jeg har imidlertid ment, at det var riktig først å gi et overblikk over forholdene dengang, så man mere rettferdig kan bedømme Hegels handlemåte. Jacob Hegel var ikke på noen måte verre enn andre forleggere på den tid; han var kanskje snarere litt bedre, forsåvidt som han var klokere: Han slaktet ikke den høne, som la gullegg. Tvertom, han foret den jevnt med de nødvendige småkorn. Han gav gode råd om sparepengenes fordelaktige anbringelse, men utfoldet stor gjestfrihet overfor Ibsen, Bjørnson, Kielland og Lie, — og tjente en formue på deres verker. Efterhvert var der allikevel flere og flere innenfor dikterfamiliene, som så sannheten. Kielland gikk rundt i Hegels stuer og ironiserte temmelig høilydt over alle de skjønne ting, Hegel anskaffet sig for «våre penger». Jeg har flere meget bitre brev fra min mor om det danske Gyldendals utnyttelse av fars og Ibsens verker. Men Ibsen bevarte liksom far en rørende takknemlighet overfor Jacob Hegels far, som så ofte i de trange årene hadde forstrakt ham med nødtørftige forskudd; de hadde vært unødvendige, hvis Ibsen bare hadde fått rimelige honorarer. Og nu vilde altså Gyldendal i anledning av 70-årsdagen feire Henrik Ibsen ved å foreslå en kontrakt om rettighetene til alle hans verker. Med far blev det en lignende forhandling. Far skulde ha 200 000 kr. og Ibsen 150 000, for fars dikt og fortellinger var tross alt mere salgbare enn Ibsens dramaer. Senere fikk Sigurd dette forholdet endret, så Ibsen skulde få samme sum som far.

Det var den elegante Peter Nansen, som kom til Kristiania og overbragte tilbudene, og han var jo meget charme-

rende. Han skulde helst ha opnådd, at Hegel også fikk teaterinntektene, men det fikk jeg forhindret for fars vedkommende, og Ibsen gikk heller ikke inn på det. De overlot Hegel forlagsretten til sine samlede verker og var lykkelige over de mange pengene, — så lykkelige, at de helt overså, at de ikke fikk de 200 000 kr. som kapital. Kontrakten var formet slik, at pengene skulde utbetales med ti tusen om året gjennem 20 år. Da de 20 år var gått, og den årlige raten uteblev, spurte Sigurd forlaget, om det var slik å forstå, at kapitalen nu var utbetalt og vi hadde rentene tilgode, eller om vi hadde fått rentene og nu hadde kapitalen tilgode. Svaret lød, at Ibsen hadde skrevet under på kontrakten. Moralsk kunde man kanskje reise innvendinger, juridisk var det umulig.

Siden solgte det danske Gyldendal de Ibsenske og Bjørnsonske rettigheter til norsk Gyldendal og til Sverige for en ny formue. Jeg nevner ikke dette for på noen måte å stille Jacob Hegel eller hans sønn i gapestokken, — de syntes sikkert selv, at alt var i orden; men for å vise, at slik var forleggermoralen dengang. Jeg vet ikke, om den er blitt bedre, men lovene og kontrollen er blitt det.

I øieblikket hersket der imidlertid bare glede i familiene Ibsen og Bjørnson. Især var Ibsen lykkelig, fordi han kunde hjelpe Sigurd, som i 7 år hadde vært uten faste inntekter. Der blev snart bruk for pengene. Sigurds stjerne skulde stige bratt i de følgende år. Og på den høie og viktige post han tiltrådte i sitt lands tjeneste, ønsket faren, at han skulde gi Norge en så verdig og glansfull representasjon som mulig.

Endelig i 1899 var nemlig det øieblikket kommet, hvor Sigurds politiske idéer begynte å seire. Man var hjemme nådd så langt at man innså nødvendigheten av at Norge fikk sitt eget utenrikskontor i Kristiania. Dette hadde Sigurd allerede innsett, da han som ung attaché kom til Stockholm. I den anledning hadde han gjort sine studier i det svenske utenriksministerium og sendt et utarbeidet forslag til den daværende norske statsminister Stang, som bare ignorerte det.

Da Sigurd trådte ut av den diplomatiske tjeneste, fremkom han på ny med sin plan; og da det første Steenske venstreministerium blev dannet i 1893, utbad det sig hans forslag detaljert, og fikk det. Men ministeriet var dengang for svakt til å gjennomføre idéen.

Da det annet Steenske ministerium i 1898 overtok regjeringen, skulde forslaget imidlertid virkeliggjøres, og det var nærliggende, at man bad Sigurd om å føre det ut i livet.

Man slog forskjellige avdelinger innenfor indredepartementet sammen til en selvstendig avdeling for handel, skibsfart og utenrikssaker; og posten som dets ekspedisjonssjef skulde nu besettes. Vi ventet i stor spenning på denne avgjørelsen. Ikke minst på Aulestad, hvor jeg var på besøk hos far og mor. Så kom telegrammet at Sigurd hadde fått utnevnelsen. Han skulde igjen trede inn i aktiv politikk efter åtte års lang venting. Dagen efter, den 15de juli 1899, er der brev fra ham:

«Endelig, endelig. — Jeg sad igår på mit værelse, elendig af en forkjølelse, jeg hadde pådraget mig på reisen, da jeg henimod klokken halv tre blev kaldt til telefonen og gratulert af din farbror. Jeg straks ned til portieren for at få fat på rigstelefonen og meddele dig nyheden. Men rigstelefonen lod vente på sig, og i mellemtiden fik jeg betænkeligheder.

Sæt, at det hele beroede på en misforståelse.

Så biede jeg til klokken syv, da jeg så udnævnelsen på tryk i «Morgenbladet», og der ikke længer kunde være tvivl, og da først sendte jeg mit telegram til Aulestad.

Derefter kjørte jeg til mine forældre, hvor der allerede lå telegram fra dig, til min store overraskelse og rørelse.

Snilde, gode elskede Bergliot, hvor glad jeg er, at du endelig engang kan tage del i min glæde, efterat du så længe har havt del i mine sorger!

Mine forældre var rent forklarede af lykke . . .

Jeg kunde desværre ikke hæve mig til den rette stemningens høide, da jeg var plaget af hovedpine, snue og hoste og bare længtes efter at komme hjem og lægge mig.

Jeg gik tidligt til sengs, sov som en sten og vågnede idag nogenlunde fri for min forkjølelse . . .»

Resten av brevet handler om organisasjonen av hans fremtidige arbeide. Jeg sitter her med brevet i hånden, og det får mig til å smile. Hvor det lignet ham! Mens vi andre ennu var opfylt av glede på hans vegne, var han selv allerede på vei ut av den. Et mål i sig selv tapte alltid interessen for ham i samme øieblikk, det var nådd. Da var hans tanke allerede i ilmarsj mot det neste. Og det neste for ham var den praktiske side av saken — arbeidet, som skulde føre hans idéer videre; organisasjonen av den utenriksavdelingen han

skulde overta. Og den var han fast besluttet på å anlegge slik at den med tiden kunde overta Norges selvstendige utenrikstjeneste.

Man kan ikke si at de gjorde ham arbeidet lett. Samme dag han møtte på kontoret, innfant hans underordnede sig efter tur for å be om ferie. Han forstod hensikten — og gav dem vennlig ferie hver og en. De visste ikke selv, hvad følgen skulde bli. Til mig sa han bare: «De kan gjerne reise. Når de kommer tilbake, finner de ingenting som før.» Og da de var reist, arbeidet han dag og natt. Han skrev til mig, som var på landet med vår lille Tancred: «Kontorene i departementet er i en sørgelig tilstand.»

Han stod overfor en eksempelløs uorden. Dokumenter, som hørte sammen, lå i øst og vest, og intet var på plass. Der var bare én skrivemaskin og ingen leksika; hver gang man stod overfor et tvilsspørsmål, hadde man hittil måttet opsøke universitetsbiblioteket for å få problemet løst. Sigurd samlet alle dokumentene i en etasje for sig, i mapper med tydelige påskrifter og la dem i nummererte skap, så hvert av dem kunde finnes på få minutter. Alle fikk skrivemaskiner, så ingen skulde vente på den annen, og hvert værelse fikk de nødvendige leksika.

Da medarbeiderne vendte tilbake, stod hver av dem overfor et rent skrivebord og måtte henvende sig til Sigurd i hver enkelt sak, for å lære den organisasjon å kjenne, som var skapt i deres fravær. De hadde gjort sig avhengige av ham og Sigurd hadde nu kontroll med hver sak.

Jeg glemmer aldri den dag, da Sigurd sa til mig: «Nu har Norge endelig fått sitt utenriksdepartement i orden og kan bli selvstendig når som helst.»

Stillingen som ekspedisjonssjef, er den Sigurd har holdt mest av. Han opøvet også her en stab av unge vordende diplomater; og efter hvert blev han avholdt. Det var bare én mening i departementet, at en snildere og mere hjelpsom sjef enn ham hadde man aldri hatt. Det var også i overensstemmelse med hans karakter at han gav ordre i departementet om at hvis enker eller enslige damer kom og bad om hjelp, blev de alltid ekspedert først.

Den hurtige ekspedisjon av sakene vakte også i videre kretser forståelse for kontorets praktiske verdi. Jeg minnes blandt annet, at skipsrederne takket ham ved å holde en stor fest for ham.

Ved denne tid hadde Henrik Ibsen besøkt Kong Oscar.

Jeg har et brev om dette, som Sigurd skrev til mig. Kongen var under samtalen kommet inn på Sigurds forfatterskap i «Ringeren». Han hadde nok merket sig det, for han sa at han «ikke hadde funnet noget som helst», som kunde ha hindret ham i at utnevne Sigurd til ekspedisjonssjef. Men han tilføiet om Sigurd: «Rigtignok vilde han jo ikke have mig til national konge; men det faar være det samme. Bare nu ikke hans hustru vil paavirke ham i radikal og agitatorisk retning!»

Henrik Ibsen beroliget ham i så henseende og sa, at mine anskuelser ikke var farlig revolusjonære! —

For øvrig la Sigurds nye arbeide så meget beslag på ham, at han måtte opgi stillingen som redaktør av «Ringeren»; og kort tid efter gikk bladet inn.

Vi nærmer oss nu århundreskiftet, hvor Sigurds virksomhet mere og mere blev forlagt til Stockholm, og samtidig det øieblikk hvor det blev satt punktum for hans fars diktergjerning.

Mens Henrik Ibsen skrev på «Når vi døde vågner», hadde han ikke følt sig helt frisk. Men han kom sig igjen — og ingen av oss ante, at det skulde bli hans siste stykke. Han gjenoptok sine daglige spaserturer og også den vane, han hadde lagt sig til i syden: hver dag å besøke sin stamkafé. I Rom var det kafé Tritone, i München kafé Maximilian, i Kristiania blev det Grand kafé.

På spaserturene levde han i sin drømmeverden. Hans dag var nettop så strengt ordnet efter et skjema, fordi han visste at den ellers vilde gå med lutter dagdrømmer.

Der er skrevet så meget om hans pedantiske væremåte, men hemmeligheten bak den var, at han slett ikke av natur var sånn. Sigurd sa engang til mig med et lite smil: «Både min far og jeg er av natur dovne. Derfor måtte vi hver morgen stå tidlig op. Denne hemmelighet skal du ikke røbe for noen, jeg har selv skjult den hver dag.» Det moret Sigurd å si denslags ting. Men sant var det allikevel. Og en annen gang sa han det litt tydeligere til mig: «Min far var kanskje den mest dovne av oss to. Jeg mener i fullt alvor, at hadde ikke min mor tvunget ham inn til sitt arbeidsbord hver morgen, var kanskje halvparten av hans arbeider ikke blitt til. Derfor er det nok riktig, når man har ment, at han til tider raste mot hennes vilje og ønsket sig bort, for riktig

å kunne boltre sig i sine dagdrømmer. Jeg tenker i særdeleshet på de første år. Men hvis han for alvor skulde ha mistet henne, ville han ha vært utrøstelig; og hadde hun unddratt ham sin vilje, vilde han ha vært en ulykkelig mann. Han var geniet. Hun var karakteren. Hans karakter. Og det visste han. Men innrømme det, vilde han vel ikke før til slutt. Men hun visste det hele tiden. Derfor var hun ganske upåvirket av folks omdømme, av venners og bekjentes kritikk. Hun visste, hvad skjebnen hadde gitt henne å forvalte; og det tok hun på sig som sin livsoppgave. Så fikk de kalle henne lyseslukker, når dårlige venner i ungdomsårene vilde ha min far med sig ut — og egenrådig, da hun blev gammel og stadig holdt ham ved ilden. Hun visste jo, at hennes vilje til syvende og sist var hans vilje, — for å si det paradoksalt.»

Men dagdrømmene var selvfølgelig også hans verksted. Han levde og åndet i de landskaper og i de stuer, hvor hans diktnings skikkelser ferdedes. Nede i Italien fortalte Bergsøe engang, at Ibsen svermerisk hadde pekt bort på en vingård og kalt den en deilig humlehave. Da Bergsøe gjorde ham opmerksom på feiltagelsen, rykket han plutselig til og bad om undskyldning. Han forklarte, at han bestandig måtte ruske i sig selv for å huske, hvor han var. Han hadde trodd, han var i Norge. For dengang levde han sammen med Peer Gynt.

Da han skrev på «Et Dukkehjem», kunde han fortelle fru Ibsen hvilken kjole Nora hadde på «idag». Han kunde si: «Idag har hun sin blå kjole på,» eller: «Idag har hun sin grønne.» Figurene fulgte ham hele døgnet, også hvor det ikke passet ham. De kunde gjøre ham distré og forvirret i selskaper. Jeg husker, at han engang kom bort til mig i et middagsselskap og så helt rystet ut. Jeg spurte ham, hvad der var iveien. Det var synet av hans borddame, som hadde bragt ham helt fra konseptene. Han sa: «Tenk dig hun hadde Noras hender, men da jeg så på henne — så var det ikke Nora!»

Bare når man vet, hvor intenst han levde sammen med de mennesker, hans fantasi hadde skapt, forstår man den fabelaktige fart, han gjorde sine stykker ferdige med, når han endelig tok fatt på å skrive dem. Han brukte gjerne et år eller halvannet til sitt samliv med personene; i den tiden skrev han trekk for trekk ned om dem, til han kunde dem utenat og visste, hvad hver enkelt av dem kunde og måtte

gjøre og uttale i enhver situasjon. Derefter skrev stykket så å si sig selv på et par måneder.

Men til andre tider kunde han være meget virkelighetsnær; oplagt og talende. Sigurd og jeg var ofte oppe og besøkte ham, og vi gledet oss til hver søndag middag, da spiste vi alltid hos Ibsens. Aldri har jeg hørt så ivrige diskusjoner som i det Ibsenske hjem. Da kunde jeg forstå, at vennene i ungdomskretsen hadde kalt Ibsen for Gert Westphaler eller den meget talende barber. Som oftest dreiet samtalen sig om litteratur, men også om historie og politikk. Bølgene gikk høit under middagen, og av og til kunde de geråde i en sånn uenighet, at alle tre raste på én gang. Men midt i det værste sinnsoprør kunde man høre fru Ibsen si med vennlig stemme: «Å, send mig potetene, Ibsen,» og han rakte henne dem også vennlig, men ikke før var det overstått, så fortsatte diskusjonen like heftig som før. For uenigheten berørte ikke forholdet dem imellem, men gjaldt utelukkende diskusjonen og de idéer, som fyllte dem. Idag kjenner man ikke den slags diskusjoner, hvor man bare diskuterer for diskusjonens skyld — for å kunne finne frem til en sannhet. Idag tar man en forfriskende uenighet som en personlig fornærmelse og mange muligheter for å skjerpe ånden går tapt på den måten.

Men til andre tider kunde vi også le meget. Fru Ibsen kunde sitte og resitere vers, parodiske vers, som moret Ibsen umåtelig. Jeg husker i særdeleshet ett fra Bergen om en morder. Jeg kan ennu høre Ibsen le. Ja, hvor kunde hun ikke fortelle historier! Der var en fantasi over hennes fremstilling, som jeg aldri vil glemme. Og så hennes stemme! Dette mektige organ, varmt og dypt.

Men da hun engang i fullt alvor, patetisk, fortalte ham om en orm, som var over tusen år og enorm stor, og føide til: «Og tenk — den var hul innvendig.» Da blev Ibsen ganske rød i hodet av opbragthet og ropte: «Du må da vite, at en orm *alltid* er hul innvendig!»

Men da lo Sigurd og jeg. Og da måtte Ibsen og fru Ibsen også le.

Ibsen kunde imellem også være meget underfundig. Engang efter middagen kom han bort til mig, og mens han rørte i kaffekoppen, sa han: «Forleden spurte en dame mig om flere ting i «Et Dukkehjem». Jeg svarte henne, at det skulde hun spørre journalistene om. De visste det meget bedre.»

Ved en slik leilighet talte vi også om teaterkritikken. Ibsen nevnte da sin hustru og sa: «Hun og Sigurd er de eneste mennesker, hvis dom jeg bryr mig om.»

Ibsen var meget søt mot mig og kunde imellem gi mig komplimenter. Engang, mens jeg satt og sang for fru Ibsen, kom han inn og bad mig, om han måtte få lov å høre på. Jeg blev meget sjenert, men sang et par små gamle italienske sanger; og da jeg var ferdig, sa han: «Jeg hører gjerne sang, når man synger som du.»

Men kom der fremmede, kunde han være lunefull. En dag jeg var hos dem, hadde fru Ibsen besøk av en hel del damer. Plutselig kommer Ibsen inn, uten å se på noen, tar en stol, setter sig ved siden av mig og sier: «Jeg er kun kommet for å si goddag til Bergliot.» Han satt en stund og så på mig med sitt sjarmerende smil. All tale var ophørt. Litt efter reiste han sig op, gikk uten et ord og uten å si farvel.

Jeg var meget forlegen; men fru Ibsen bare rystet på hodet og smilte og fortsatte konversasjonen, som om intet var hendt. I slike situasjoner var hun enestående.

Ibsen holdt meget av sitt hjem. Jeg opbevarer ennu et brev fra ham, hvor han skriver side op og side ned til sin hustru om storrengjøringen og oppussingen av leiligheten, som han har latt foreta i hennes fravær, forat alt kan være fint istand, til hun kommer hjem. Han hadde efterhånden anskaffet sig en meget betydelig malerisamling. Ikke bare hadde han på sine reiser kjøpt billeder, især av gamle mestere, men alle de største malerne i Norge hadde forært ham et maleri hver eller en skisse til 70-årsdagen. Vi har denne sjeldne samlingen ennu. En gang stod vi sammen i salongen oppe hos ham, og da sa han til mig: «Jeg har arbeidet hele mitt liv og spart alt jeg har kunnet, så Sigurd ikke skal behøve å være avhengig av krapylet. Alle mine manuskripter kan dere selge, hvis dere kommer i pengemangel. Og alt dette —,» han pekte rundt i salongen, «er deres; og dere må ikke gi bort noe efter min død.» Den salongen gav vi heller ikke bort.

I salongen hang tre fag gardiner, som har sin egen historie. En dag møtte jeg Ibsen på hjørnet av Arbiensgate og Drammensveien. Han stanset og betrodde mig, at han lenge hadde ønsket sig noen silkegardiner, men fru Ibsen var imot det, fordi hun syntes det var for dyrt. Nu bad han mig, om jeg vilde skaffe ham noen stoffprøver. Og neste dag møttes vi efter avtale på samme sted og jeg hadde en

hel del prøver med til ham. Vi var begge meget oprømte og følte oss som to sammensvorne. Ibsen traff sitt valg og gardinene blev sydd. Da de var ferdige, blev de bragt til Arbiensgate og hengt op til fru Ibsens uhyre forbauselse og ergrelse. Da jeg kom ditop dagen efter, regnet jeg med å bli tatt i forhør. Og ganske riktig. Med en meget unådig stemme spurte hun mig, om jeg hadde hjulpet Ibsen til disse portierene. Jeg blev litt ergerlig, og svarte likeså bestemt, at det hadde jeg; og jeg sa til henne: «Når du ber mig om noe, gjør jeg det med den største glede; og når Ibsen ber mig om en tjeneste, kunde det heller ikke falle mig inn å si nei, så snild som han er imot Sigurd og mig.» På dette kunde hun ikke svare noget.

Men en tid efter sa hun med strålende ansikt: «Er ikke portierene deilige?»

Sigurd skrev til mig senere om sin far: «Hans største glede i denne tid er de nye portierer, han kan ikke se sig mett på dem.»

Disse gardinene henger her i min salong på villa Ibsen. De er av tung, lyseblå silke med små lyserøde blomsterbuketter i. Ofte når jeg ser på dem, må jeg tenke på denne historien.

Min far hadde vært enestående i sin trofasthet og hjelpsomhet overfor Sigurd i alle de onde årene; og dette førte atter Ibsen og far sammen på deres gamle dager.

Mange forskjellige meninger hadde de hatt, og mange hissige ord var falt. Men ordene faller vel bare så heftige mellem mennesker, som står hverandre nær. I virkeligheten led de to av ulykkelig kjærlighet til hverandre. De var såre for den minste uvennlighet og lykkelige over enhver tilnærmelse.

Jeg glemmer aldri engang far var blitt syk. Det var fare for hans liv, og jeg kom i min nød op til Ibsens. Jeg ser ennu Henrik Ibsens dødelige forskrekkelse. Men sykdommen tok en gunstig vending, og da Sigurd hadde sett det av avisene, og gikk op til sin far, møtte han ham på trappen. Da visste Ibsen allerede, at far hadde det bedre og så både lettet og lykkelig ut. Sigurd kunde ikke la være med å erte ham: «Nå! Du var altså allikevel redd, for at Bjørnen skulde dø?»

Da så Ibsen hurtig op på ham: «Det hadde ikke vært lett å miste sin eneste rival,» sa han.

Ved alt dette kommer jeg til å tenke på den gangen far på sin egen 70-årsdag besøkte Ibsen. Men da var det Ibsen som var syk. Han hadde hatt sitt første slagtilfelle, men var forsåvidt kommet over det. Han mottok far i sitt arbeidsværelse.

Fru Ibsen fortalte mig om dette møtet. Hun sa: «Din far ringte på, og jeg åpnet selv døren for ham og lot ham komme inn til Ibsen. Jeg syntes, at de to, i det minste denne gang, skulde få lov til å være alene; og jeg satte mig foran entrédøren og passet på, at ingen skulde forstyrre dem. Der var mange journalister på ferde den dagen. Din fars besøk varte to timer, og hele tiden satt jeg der. Det var ingen som fikk lov til å komme inn.»

Far fortalte mig siden, at da han kom ut fra Ibsens værelse og vilde gå, hadde fru Ibsen sagt til ham: «Er ikke vår datter, statsrådinnen storartet?» Sigurd var dengang statsråd. Det hadde rørt far meget, og han var også dypt beveget over sitt møte med Ibsen. For idet far trådte inn, hadde Ibsen tatt hans hånd mellem begge sine og sagt: «Av alle erindringer — av alle menn er du den, jeg oftest tenker på.» Og da far skulde gå, tok Ibsen igjen hans hånd mellem sine og sa med varme og kjærlighet: «Du er mig kjærest av alle.»

Ibsen var blitt alvorlig svekket efter sitt første slagtilfelle; det inntraff i mars 1900. Også fru Ibsen var på denne tid meget medtatt av gikt. Hun gikk bare med største besvær.

Dengang hun ennu foretok sine reiser til Monsummano, hadde jeg kjøpt en liten skammel til henne og forsterket den med en trekubbe, som jeg spikret fast inne i den. Hun brukte den, når hun skulde stige ut og inn av toget. Jeg hadde beklædd den med stoff og gitt den en rem til håndtak. Den var veldig tung, men gjorde sin nytte. Ikke minst, da Henrik Ibsen og hun reiste til Sandefjord for å gjennemgå en kur. Sigurd reiste ned og besøkte dem; han skriver til mig:

«Ved stationen i Sandefjord var min mor mødt op i vogn. Hun så brilliant ud og indrømmede selv, at opholdet dernede havde bekommet henne godt. Kjedet sig har hun heller ikke gjort, for hun har modtaget en mængde besøg, og bænken udenfor «Hjertenæs», «Villa Italien», som Rosenkrantz Johnsen kalder den, er fremdeles et mødested for en del damer.

Hos min far var fremgangen endnu mere merkbar, og det er rent forbausende, hvor fort han er kommet sig. Han

har fået frisk hudfarve, har god appetit, skriver breve, læser bøger og aviser og kan bevæge sig uden hjælp, bare støttet til sin stok.

Flere timer om dagen tilbringer han i haven, og overalt følger din skammel med, som er ham aldeles uundværlig.

Du kan tro, mine forældre er dig taknemlige for den, og hørte du hvordan de talte om dig . . .»

Da Sigurds foreldre vendte tilbake til Kristiania, var de så friske som de ikke hadde vært på lenge. Men noget større arbeide kunde Henrik Ibsen ikke lenger samle sig om. Desto mere optatt var han av sine nærmeste. Den 10de september 1901 fikk Sigurd og jeg vårt annet barn, en liten pike. Vi døpte henne Irene, efter kvinneskikkelsen i «Når vi døde vågner». Jeg kunde se det gledet ham. Da lille Irene blev større gikk hun ofte inn på kontoret til sin farfar, når hun var på besøk. Han var meget inntatt i henne og kalte henne «min lille prinsesse». Hun var alltid i strålende humør og danset ofte for ham. Til fru Ibsen sa han engang: «Lille Irene er skjøn, men min Irene var også skjøn.»

Men det som fyllte ham mest av alt var Sigurds arbeide. Sønnens medgang i denne tiden blev den største glede i Henrik Ibsens liv.

De fleste regjeringskriser i Norge i nittiårene skyldtes konsulatspørsmålet, som Sigurd selv hadde reist som ganske ung. Men aldri hadde man tatt ham med på råd. Nu, da han var blitt ekspedisjonssjef i utenrikskontoret, blev han av regjeringen opfordret til å utarbeide en avhandling om emnet. Det het: «Spørsmålet om et særskilt norsk Konsulatvæsens Forhold til det fælles Diplomati og det fælles Udenrigsstyre». Denne avhandlingen kom til å bety det avgjørende vendepunkt i forholdet til Sverige.

Tidligere hadde den svenske sakkunnskap avvist alle norske forslag på dette område, med den motivering, at de var dilettantiske. Men efter å ha lest Sigurds avhandling innrømmet svenskene nu, at en virkelig fagmann her hadde fremsatt planer, som lot sig realisere. De blev med ett forhandlingsvennlige. Lagerheim, den svenske diplomat, som Sigurd hadde feidet med i sin ungdom og som i mellemtiden var avansert til svensk utenriksminister, sendte bud efter ham. Og i Stockholm blev de allerede enige om mangt og meget.

Der finnes et brev fra min far, som ikke bare viser fars

store kjærlighet til Sigurd, men også belyser Sigurds innsats og hele situasjonen dengang. Det er til statsminister Steen og det lyder sånn:

«Paris, Rue de la Pompe 187. 5/1. 1901.

Herr Statsminister Steen!
Kjære væn!

Dr. Sigurd Ibsen sad 24 år gammel i det svenske udenrigsdepartement og harmet sig over den måde, som Norge der blev behandlet på. Ikke alene den stilling, vi indtog, ydmyget ham, men den omtale vi fik, når de norske expeditioner var formløse eller savnet den tilbørlige kundskap.

Så fattede han den plan at studere hele fremgangsmåden der han var. På grundlag av den vilde han så udarbeide et forslag for et eget udenrigskontor i Kristiania. Der kunde et personale opøves i højde med det svenske, og en virksom årvågenhed efterhånden vinde ind for os en avgjørende indflydelse over vore egne sager.

Hver dag som han var færdig med sit arbejde, vendte han tilbage til kontoret for at studere protokollerne m. m. i de forskjellige avdelinger. Lagerheim, som dengang var expeditionschef, fant ham ofte alene på kontoret og berømmede hans iver for at komme efter alle dets forretninger.

Så snart forslaget til et eget udenrigskontor i Kristiania var færdigt, sendte han det med en følgeskrivelse til den daværende regjeringschef, herr Emil Stang. Denne ble helt forskrækket over så meget oppositionsånd hos en nordmann. Han våget ikke engang at erkjende, at han hadde modtaget et så forfærdeligt forslag.

Dr. Sigurd Ibsen blev senere attachert forskjellige gesandtskaber, og årene gik. I disse blev han ikke mindre forarget over den stilling Norge indtog overfor udlandet. En vakker dag brøt han overtvært og tog avsked. Dette begrundet han i en række opsæt i «Dagbladet», som i sin tid gjorde stort opstyr og styrket vor propaganda for eget udenrigsstyre på den aller virksomste måte. Her fremlagde han atter planen om eget kontor i Kristiania for alle vore udenrigske sager.

Så snart det første Steenske ministerium dannedes, henvendte dette sig til ham om en detaljert fremstilling. Han svarte, at det hadde han udarbeidet allerede for flere år siden; det måtte findes i en eller anden departementsskuffe. Fra en sådan blev det draget frem.

Nu er der vel ikke mange, som tviler om, at hadde et eget udenrigskontor været oprettet allerede under det første Steen'ske ministerium, så hadde agitationen for eget udenrigsstyre fået en støtte i det praktiske liv, som havde øget tilhængernes antal og iver.

Istedenfor det blev tiden spildt, og den unge kraft, som hadde givet idéen og gjort udkastet, gik ledig fra år til år og led ondt på mange måter.

Under det andet Steen'ske ministerium blev kontoret endelig oprettet; men chefsposten — hvis lagmand Lindboe er rigtig underrettet — blev først tilbudt dr. Sigurd Ibsen, efter at generalkonsul Christophersen var foreslået.

Jeg tænker, at i den tid dr. Sigurd Ibsen har bestyret kontoret, har han bevist, at han er en administrativ kraft av høj rang. Jeg våger at påstå, at derom er der nu bare en mening blandt hans underordnede og blandt dem, som har nydt godt av kontorets årvågne indsigt, nøjagtighed og patriotiske holdning.

Blandt dem, som åbent har lagt sin respekt for dagen, er den svenske udenrigsminister. Det er nu en landskjent sag, at han til udenforstående har ytret sin glæde over at kunne forhandle med en mand, der i enhver henseende er på højde med sin stilling.

Dr. Sigurd Ibsen opnådde også i flere samtaler med udenrigsministeren indrømmelser, som tillater os at håbe på et godt udfald av konsulatsagen. Dette synes *os,* som står udenfor den politiske ring, så avgjørende, at vi tænkte, ministeriet ikke kunde rekonstrueres uden at tage dette hensyn med. Ti for os er konsulatsagens snare ordning det første, det væsentlige i vor politiske situation.

Derfor var det os alle en skuffelse, da rekonstruktionen helt oversprang dette moment. Vi fant det lidet statsmandsmæssigt.

Vi gik ud ifra, at den, som til fordel for en stor sags snare fremme måtte vige sæde, var ministeriets chef. Statsminister Blehr måtte indta hans plads og dr. Sigurd Ibsen statsminister Blehrs. Det er vistnok tildels uforskyldt, at den siste ikke helt ud nyder udenrigsministerens sympati; men som stillingen nu engang er, må der regnes med det. På den plads må komme en mand, som udenrigsministeren gjerne forhandler med, og som han allerede har gjort indrømmelser til —, indrømmelser, som ingen før har opnået.

For pladsen som ministeriets chef ejer statsminister Blehr

de fleste betingelser av alle dem, som der *endnu* kan være tale om. Jeg kjænder dem alle, jeg kjænder også statsminister Blehrs mangler. Når det kommer an på at ta skjøn av en mands karakter og ævne, tror jeg, at min stemme bør høres.

Endnu er der tid at gjøre denne fejl om igjen; ti det er en fejl. Den vil, hvis underhandlingerne med Sverige støter på vanskeligheter, kanske komme op i offentligheden på en mindre behagelig måde.

Jeg henvender mig åpent til dig herom. Du må heri kjænde igjen den ubetingede tillid, jeg har til din karakters hæder og selvløshed.

Gamle folk i magtstilling smigres gjerne fast til pladsen av dem, som har fordel eller ære av det. Gamle folk i magtstilling falder også let i den fristelse at ville blive og tage ære av andres arbejde.

Jeg tror om dig, at du bare behøver at gjøres opmerksom. Så opdager du også, at dersom en stor sag i dette øjeblik knyttes til et stort navn, så har det fædrelandsk betydning. Derfor var det, at jeg gjorde det her i et interview. Dette interview har nu — og ikke mindst av den grund — gået verden rundt. Dr. Sigurd Ibsen er jo også den eneste mand i aktiv norsk politik, som har diplomatisk uddannelse. Jeg behøver ikke at pege på, hvad fordel det vilde have, nætop nu, som der er et omslag i været, at benytte sig av hans takt, hans sprogkundskaber, hans indsigt og store overtalelsesgave i Stockholms diplomatiske kredse.

Dr. Sigurd Ibsen kommer frem, uden at jeg derom behøver at bekymre mig. Men det gjelder om at bruke ham nu og der, som han kan gjøre os større tjeneste æn nogen anden. Dette er det jeg i tillid til dig våger at lægge dig på hjerte.

Det følger av sig selv, at du kan forelægge dette brev for hvem som helst.

Din gamle væn
B. B.»

Hvorvidt fars brev gjorde inntrykk, vet jeg ikke. Der skjedde iallfall ingen endring i Sigurds stilling dengang.

Men året efter nedsatte Lagerheim en svensk—norsk komité, som skulde behandle adskillelsen mellem Norges og Sveriges konsulatvesen; og i den fikk Sigurd sete. Det blev ham, som ledet forhandlingene, da de førtes på grunnlag av hans avhandling. Allerede da var der mange, som i Sigurd så den kommende mann i norsk politikk. Så da

ministeriet Steen blev avløst av ministeriet Blehr i april 1902, blev Sigurd statsråd.

Helst hadde man gjort ham til statsminister med en gang; men Quam, som hadde krevet posten, fikk den. Sigurd fortalte, at i den anledning kom det til de forferdeligste scener innenfor partiet.

Som statsråd fortsatte Sigurd imidlertid ledelsen av konsulatkomitéens arbeide. Om disse forhandlingene skriver han til mig:

«Tiden strækker knapt til at udrette alt det arbeide, som er læsset på mine skuldre. Men så begynder jeg også at få grundet håb, at det skal lykkes mig at bringe konsulatsagen i havn.

Heldig har det i så henseende været, at jeg i den sidste uge har ført forhandlingerne alene, uden indblanding fra mine kollegers side.» Senere skriver han:

«Du kan tro, at det ikke har gåt glat. Der har været ikke mindre end fem hovedpunkter, som vi til at begynde med har været uenige om.

Om fire av disse har det nu lyktes os at blive forligte, men det femte og vanskeligste står endnu tilbage.»

Men også denne vanskelighet blev overvunnet. I juli 1902 avgav komitéen sin enstemmige betenkning, og den fulgte Sigurds forslag på alle punkter. Det gledelige resultat meddelte han mig i et annet brev:

«Tirsdag var komitéens medlemmer til audiens hos kongen, hvem jeg meddelte, «at det mærkelige var hændt, at en komité af norske og svenske mænd var kommet til enighed». En nyhed som Hans Majestæt «behagede at modtage med uskrømtet glæde».»

Og derefter skriver han:

«Vi har fra svensk side opnået indrømmelser, som endnu for et år tilbage havde været utænkelige . . .»

Den 27. juli underskrev nordmenn og svensker slutningsprotokollen og betenkningen. Derpå komplimenterte minister Bildt, den svenske statsminister, Sigurd i anledning av hans ledelse av forhandlingene. Statsminister Blehr og frue

inviterte alle statsrådene op til sig for å drikke et glass champagne til ære for Sigurd og hans arbeide i komitéen.

Ja, det var dengang. Siden glemte man å takke ham.

Sigurd hadde ikke bare seiret i konsulatsaken. Han hadde fått Sverige til å innrømme, at Norge hadde krav på full likeberettigelse innenfor unionen. Alle i Norge var nu klare over, at det måtte komme til et unionsopgjør. Et opgjør Sigurd bevisst hadde søkt å fremkalde snart i tyve år.

Forhandlingspolitikken hadde seiret. Derfor seiret den også ved de norske valg, idet de konservative, med Hagerup i spissen, sluttet kraftig op om den. Det var derfor naturlig at Hagerup, da han dannet sitt samlingsministerium i oktober 1903 utnevnte Sigurd til statsminister i Stockholm, hvor forhandlingene skulde føres videre.

Jeg glemmer aldri den dag, da utenriksminister Lagerheim, som var på besøk i Kristiania, efter utnevnelsen, kom sammen med Sigurd op til hans foreldre. Det var et gripende syn å se Henrik Ibsen og hans hustrus store glede. Nu var deres sønn kommet dit de hadde ønsket.

Vi reiste til Stockholm.

Den aller første opgave Sigurd gav mig, var å innrette vårt nye hjem. Det gamle norske «Ministerhotel», var den norske ministerbolig i Stockholm. Det var en fornem bygning, men ikke videre godt satt istand. Dette blev nu gjort. Sigurd vilde for enhver pris, at Norge skulde være standsmessig representert. Også i det ytre skulde Norge understreke, at det ikke stod tilbake for sin overlegne svenske forbundsfelle.

Man har i Norge kritisert, at Sigurd la så meget vekt på representasjonen; man trodde han gjorde det av personlig forfengelighet. Det var ham bare om å gjøre, at Norge også i det ytre fremtrådte som en partner, man la merke til i det gamle dobbeltrike, — og ikke som en annen fattigper ingen regnet med.

Vi blev godt mottatt i Stockholm, skjønt der hersket stor spenning mellem Sverige og Norge. Kong Oscar og dronning Sophie var henrivende mot oss. De svenske ministere med fruer, ja alle vi traff, var likeledes overstrømmende elskverdige.

Den første gang jeg var i audiens hos dronningen, var jeg sammen med en hel del andre ministerfruer. Dronningen satt i en lenestol og så aldeles nydelig ut. Vi blev pre-

sentert efter rangfølgen. Da min tur kom, sier overhoffmesterinnen med høi stemme: «Fru Bjørnson!» Full av latter rettet jeg det og sa: «Jeg heter fru Ibsen.» Dronningens ansikt var ubetalelig.

Efter dette blev jeg presentert for prinsesse Ingeborg, og hun spurte meget bekymret: «Hvordan står det til med Deres far?» Ibsen var dengang meget dårlig. Over disse misforståelser lo og moret hoffet sig lenge.

Dronning Sophie viste sig nesten aldri officielt og heller ikke ute. Jeg var siden engang alene oppe hos henne. Hvor var hun henrivende! Og så spurte hun om alle mulige ting, så jeg satt der nesten en time, til fortvilelse for hoffdamen, som måtte sitte utenfor og vente, til jeg skulde gå.

Da ministerhotellet var kommet i orden, holdt vi en stor middag for kong Oscar. Hele den svenske regjering med damer var til stede, og den norske statsminister Hagerup var kommet fra Kristiania. Tilsammen var vi en 70 mennesker. Jeg satt mellem kongen og Hagerup. Under middagen sa kongen til mig: «Jeg er ingen konge, men det er din far og Ibsen.» Han sa alltid «du» til mig, men når han skrev, brukte han «De».

Under middagen spilte et orkester. Sigurd hadde valgt programmet, og det omfattet blandt annet «Bal blanc» av Berger.

Så sier Hagerup til mig: «De er sannelig en stor diplomat, som har satt en vals av statsråd Berger på programmet.» Statsråden satt også ved bordet. Kongen merket, at jeg var ved å briste i latter og jeg måtte forklare ham, hvad det var Hagerup hadde sagt.

Da lo kongen, som bare han kunde le. Han bad en tjener om papir og blyant og skrev til statsråd Berger: «Takk for valsen!» Hvad statsråden tenkte må gudene vite!

Da min tjener serverte mig under middagen, spurte jeg ham hviskende, hvordan det gikk i kjøkkenet og med kokken. «Forferdelig,» svarte han. Kongen vilde vite, hvad det var, og jeg måtte fortelle, at vi for anledningen hadde en fransk kokk, som var vennligheten selv. Men når tiden kom, og det skulde serveres, blev han helt sinnsyk av nervøsitet og stakk efter tjenerne med en lang kniv, hvis de plaget ham med å få fatene. Han hadde nettop nu et sånt anfall, og kongen og jeg gav oss til å telle tjenerne.

Etiketten ved det svenske hoff var dengang meget stiv, hvad den kanskje er fremdeles. Jeg selv var meget uformell

og bare 33 år. Kongen hadde også opdaget, at jeg var meget lattermild, og jeg tror det moret ham å få mig til å le, for han gjorde ikke annet, hvergang vi møttes — selv ved de høitideligste anledninger.

Og det var godt, at vi kunde le; for bakgrunnen for vårt ophold i Stockholm var alt annet enn morsom. Det stod i unionsopløsningens skygge. Min opgave var den, å late som ingenting, virke helt uanfektet — det hadde Sigurd uttrykkelig pålagt mig. Godt, at mangen en vanskelig situasjon blev utløst i latter.

Vanskelighetene tårnet sig op. Situasjonen blev mere og mere tilspisset. Sigurd måtte reise ustanselig mellem Stockholm og Kristiania til forhandlinger. Og han sa til mig: «Når jeg kommer til Kristiania, venter mine foreldre på meg for å høre nytt, — og når jeg kommer til Stockholm, venter kongen og dronningen på mig for å høre nytt. Gode nyheter har jeg aldri.» Men kongen satte allikevel pris på, at Sigurd alltid var åpen og ærlig overfor ham.

Det tynget Sigurd meget under hans arbeide, at det bestandig gikk nedover med hans fars helbred.

Engang kom der bud efter oss, fordi Henrik Ibsen lengtet og stadig spurte efter Sigurd. Vi reiste omgående til Kristiania.

Da vi kom inn til Ibsen, så vi straks, at han hadde vært syk, for han så meget medtatt ut. Da han fikk øie på Sigurd, hevet han begge armene mot ham og sa med fortvilet og sørgmodig stemme: «Å, jeg har vært så syk — så syk.» Han tok hans hånd mellem sine, og sånn stod de. Sigurd var dypt beveget og så på sin far uten å kunne si et ord.

Siden måtte Sigurd fortelle ham om alt fra Stockholm.

Men verre og verre blev det for Sigurd å reise fra faren. Engang skrev han til mig:

«Da jeg forlot Kristiania, var jeg nokså tung om hjertet. Jeg havde taget farvel med min far, som lå der så åndeagtig bleg i soveværelsets tusmørke. Det var, som han ikke lengere tilhørte denne verden, og Gud ved, om jeg får se ham igjen.»

Ja, Sigurd var fortvilet, hver gang han kom tilbake fra disse reisene.

Samtidig med stillingen som statsminister var Sigurd også Norges ordenskansler i Stockholm. Han benyttet dette til å få kong Oscar til å oprette en ny norsk orden: «Den norske

Løve». Den forsvant sammen med unionen. Fra norsk side tilla man ham igjen forfengelighetsmotiver: Man mente, at han led av den samme «ordenssyke» som faren. Men det var ikke for å henge ordner på sitt eget bryst, at Sigurd fikk oprettet den, — ordner hadde han sannelig nok av, både storkors, stjerner, bånd og kjeder — det var for i Norges navn å kunne tildele andre den. Men jeg kan ikke huske en ting, Sigurd har gjort, som ikke hans landsmenn efterpå har vendt mot ham. Også under den unionsopløsning, som nu skulde finne sted, misforstod man hans holdning i bunn og grunn.

Som statsminister fulgte Sigurd selvfølgelig den linje han fra begynnelsen av hadde trukket op; ad forhandlingens vei å opnå Norges adskillelse fra Sverige.

Allerede på et tidlig tidspunkt hadde han utkastet den tanke overfor kong Oscar, at det kanskje vilde være den lykkeligste løsning på alle konflikter å få unionen opløst. For at vennskapet mellem landene skulde bevares, foreslo Sigurd ham, at en svensk prins blev Norges konge. Sigurd fortalte, at da han første gang nevnte dette, blev kongen opbragt.

Efterhånden fremkalte de mange rivninger mellem Sverige og Norge en tretthet, man kalte «Unionsleden», og tanken om en adskillelse vant mere og mere tilslutning. Kongen syntes ikke lenger å stille sig så avvisende. Også i hoffkretser merket Sigurd en forandring i stemningen. Riksmarskalk von Essen sa en dag til ham: «Kongen, hvis valgsprog jo er «Brødrefolkenes vel», burde nu stå frem og si: «Brødrefolkenes vel krever unionens opløsning».»

Selv svenske aviser skrev rent ut, at hvis Norge virkelig var trett av unionen, vilde Sverige ikke sette sig imot en opløsning, hvis den skjedde på en åpen og verdig måte.

Det siste var jo nettop Sigurds program.

Men situasjonen blev endret. Chauvinistene begynte å røre på sig. Lagerheim, som hadde ført forhandlingene med Norge, falt, og den nye statsminister Boström tok sakene i sin hånd. Han reiste til Kristiania og forela en lang rekke krav om «ens love» for de to riker; og den ene av disse lovene gikk ut på, at de norske konsulatembedsmenn ikke skulde utnevnes av Norge, men av Sverige.

Dermed satte Boström en tykk strek over alt det, man var

blitt enig om i konsulatsaken. Det var et åpent løftebrudd, og harmen i Norge var voldsom.

Sigurds harme var ikke mindre, for det var jo hans arbeide gjennem lange tider man slo istykker. «Et dolkestikk i ryggen», kalte han det. Men det sprog man førte fra norsk side, var ham imot. Han bevarte sin koldblodighet. Efter hans mening hadde Norge nu bare én ting å gjøre; å opsi unionen med Sverige. Det var en naturlig reaksjon efter det svenske løftebruddet; og det kunde skje på fullstendig lovformelig måte. Han beviste juridisk at traktaten gav rett til det. Men det krevde stortingsvalg og grunnlovsendring. Det krevde at Sveriges konge skulde få en frist til å foreslå en løsning.

Men det hadde man i Norge ikke lenger tid til å vente på. Lidenskapen var kommet i kok og forlangte øieblikkelig aksjon. Sigurd prøvde på å gjøre sin mening gjeldende. Men man forstod ikke lenger hans standpunkt, skjønt det var det samme, som det alltid hadde vært. Man gjorde ham til en motstander av konsulatsaken, han, som skritt for skritt hadde ført den frem. Man utspredte den løgn, at det var ham, som hadde fått idéen til de «éns love», skjønt det var ham, som hadde gitt dem økenavnet «Herr Boströms lydrikepunkter». Det var ham, som hadde formet protesten mot dem, konseptet til det skarpe promemoria, Norge sendte Sverige. Man gjorde ham til en motstander av unionsopløsningen, — han, som hadde kjempet for den siden sin ungdom. De gjorde ham med et slag til Norges upopulæreste mann.

Den norske presse krevde, at stortinget skulde vedta en ny konsulatlov, som fratok kong Oscar retten til å utnevne norske konsulatembedsmenn. Men dette var åpent traktatbrudd.

Kronprins Gustav reiste på sin fars vegne til Kristiania for å forsøke å overtale nordmennene til ikke ensidig å opheve unionstraktaten. Men intet hjalp.

Stortinget vedtok konsulatloven og traktatbruddet var en kjensgjerning. Dermed var unionen faktisk sprengt, ministeriet Hagerup gikk av og Sigurd med det.

Statsminister Chr. Michelsen vilde gjerne hatt Sigurd med i den nye regjeringen som utenriksminister. Men det tiltalte ikke Sigurd at Michelsen, som selv satt i Hagerups regjering, vilde danne ny regjering bak Hagerups rygg. Det tiltalte heller ikke Sigurd, at Michelsen viste ham tre forskjellige poli-

Våren 1902.

På Aulestad juli 1901. Tegning av P. S. Krøyer. Fra høire: Bjørnstjerne Bjørnson, Karoline Bjørnson, maleren P. S. Krøyer, Bjørn Bjørnson, Bergliot Ibsen, Dagny Bjørnson, forleggeren Albert Langen, tegneren Th. A. Steinlen. Stående: Einar Bjørnson. Ytterst til venstre: Sigurd Ibsen, frk. Nielsen, Erling Bjørnson, sangerinnen Gina Oselio, Elsbeth Bjørnson.

Konsulatkomitéen av 1902 samlet på Voksenkollen. Fra venstre: Generalkonsul Christophersen, Sigurd Ibsen, minister Boldt, generalkonsul Améen, Joh. Irgens.

Interiør fra det norske ministerhotell i Stockholm 1904.

Sigurd Ibsen som gjest hos Oscar II ombord i «Drott». Marstrand 1904.

Sigurd og jeg i ministerhotellet i Stockholm 1904.

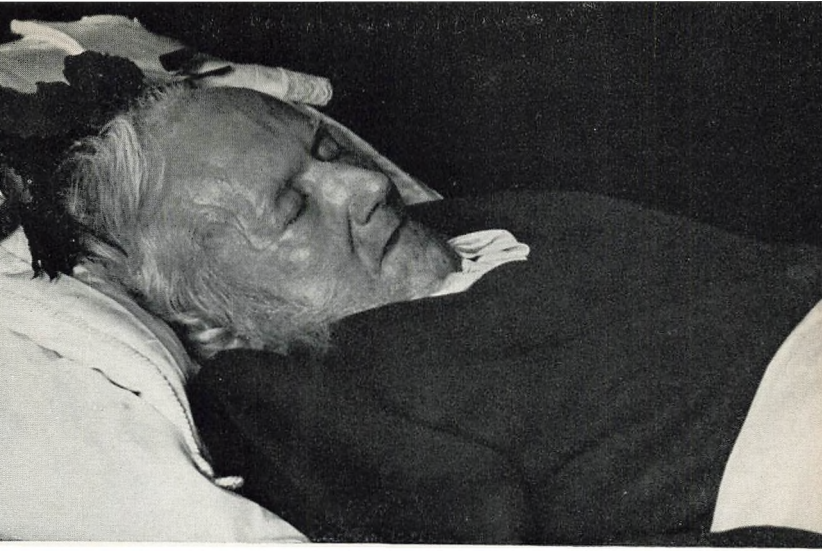

23. mai 1906.

3. april 1914.

Sigurd i musikkværelset på Seis. 1928.

Sigurd på veien op til sitt kontor. Seis 1928.

14. april 1930.

tiske programmer, som han aktet å gjøre sig til talsmann for, alt efter det parti han kunde få bak sig.

Sigurd sa da også til ham: «Det må jeg si er en nydelig meny!»

Men først og fremst vilde Sigurd ikke være med efter et traktatbrudd. Han var en motstander av voldspolitikk og hadde sett det som sitt mål som statsminister å vise sitt folk og hele verden, at to gamle kulturfolk kunde skilles i fordragelighet. Han hadde ønsket at Norge gikk verdig ut av unionen og blev spart for de ydmygelser som nu ventet landet i Karlstad. Ingen hadde tvunget ham til å gå. Men man kan si, at hans idealer tvang ham til det; og han måtte se på hvordan andre høstet frukten av hans arbeide: organisasjonen av det utenrikskontor, som nu blev en av grunnpillene i Norges selvstendighet.

Sigurd sa engang til mig: «Jeg er en av dem, som arbeider de 11 timer av døgnet, og i den tolvte time må se på, at andre høster frukten av mitt verk.»

Aldri siden blev hans innsats nevnt. Selv ikke ved 25 års jubileet for utenriksdepartementets grunnleggelse sendte man ham en eneste hilsen, skjønt de visste hvor syk han var.

I Stockholm blev vi ennu en tid, efterat Sigurd hadde inngitt sin demisjonsansøkning; vårt hjem skulde opløses og mange affærer avvikles.

Det siste året hadde vært et ondt år for Sigurd og mig. Foruten unionskrisen, som hadde ført så meget ufred med sig, tynget Henrik Ibsens sykdom oss meget. Og vi hadde også hatt den sorg, at vår lille Irene kom ut for et ulykkestilfelle og forbrente ansiktet. Det er den eneste gang jeg har sett Sigurd gråte. En operasjon blev nødvendig, og i den anledning mottok jeg et brev fra kong Oscar. Selv om dette brev ligger før unionsopløsningen tar jeg det med, fordi det viser kongens følelser, da det var åpenbart for alle at adskillelsen mellem Norge og Sverige var uundgåelig. Kongen skriver:

«Saltsjöbaden d. 25. Februar 1905.

Min goda Fru Ibsen!

Jeg hører af vennen Ankercrona indholdet af hans telefonsamtale med Dem. For Deres datters skyld havde det sikkert været meget heldigt om De havde kunnet komme ud til Saltsjöbaden hvor luften er usigelig velgjørende.

Årsagen hvorfor De ikke kan dette nu gjør mig meget bedrøvet, såvel for Deres egen som Deres mands skyld. I *ham* har jeg fundet en god ven, og en tro og klog rådgiver som jeg vilde savne meget – hvis han trådte af!

I Dem har jeg også troet at have vundet en venligsindet personlighed, som jeg altid vil skatte højt og vil taknemmeligt erindre!

Hvad som nu fra Stortingets og desværre også den almindelige majoritets side skeer, tænkes og forberedes i Norge, må jeg, *mildest talt,* benævne sørgeligt og uretfærdigt mod Sverige – ja også mod Kongemagten, der, endnu så længe i det mindste, jo må være *unionel,* d.v.sige: ikke kan udelukkende følge den *ene* når den vil være bestemmende i *alt!* Jeg kan jo ikke nærmere her tale om selve sagen, blot sige: at jeg sørger *dypt* både for mig, og endnu mere for begge mine riger – mest for Norge!

Jeg hører at De siger, De vilde komme til at savne Deres nuværende smukke hjem, og tillige Deres mange gode venner her i Stockholm. Ja, gode venner har De visselig mange, og fortjente også at have dem. *De* vil også savne *Dem,* og jeg forener mig dermed af mit ganske hierte!

Måske der endnu kan findes noget håb??! Skjøndt det ser mørkt ud!

I alle tilfælde ber jeg Dem at anse mig som Deres oprigtige *ven.*

Oscar.»

Sigurd og jeg var lettet, da vi forlot Stockholm. Men det var med tungt hjerte, vi sa farvel til kongen og dronningen, som var de elskeligste mennesker i verden. Efter å ha sagt farvel til den svenske regjerings medlemmer og deres hustruer, ja, til alle som hadde vært elskverdige mot oss, likesom til alle våre søte tjenere, reiste vi til Kristiania.

Efter vår ankomst til Kristiania gjaldt vårt første besøk Sigurds foreldre. Henrik Ibsen var ikke blitt dårligere, han var oppe igjen og fulgte med stor interesse Sigurds fremstilling av de siste begivenheter i Stockholm. Fru Ibsen hørte stille på, mens Henrik Ibsen spurte og spurte.

Samtalen fortsattes inne ved middagen. Jeg kan ennu se Ibsen, som han satt der ved spisebordet. Han holdt hendene fast om bordkanten, langt fra hverandre. Han lignet en

mektig dommer. Da Sigurd var ferdig med sin beretning, reiste Henrik Ibsen sig plutselig op og sa høit og bestemt: «Sigurd skal ophøre med å være politiker, han skal fortsette mit livsarbeide.»

Mens jeg satt der og oplevde dette, måtte jeg tenke på de mange gangene jeg hadde sett Sigurd gå op og ned på gulvet og utvikle sine idéer for sin far. Engang sa Ibsen til ham: «Dette må du ikke fortelle til noen; de stjeler bare idéen fra dig.» Selv var han alltid meget forsiktig med, hvad han sa til fremmede.

Nu skrev han ikke mere. Jeg husker engang Sigurd kom inn på et av sin fars stykker, som nettop da blev opført og hadde gjort megen lykke, — da hevet Ibsen hendene avvergende og sa: «Tal ikke om mine ting, jeg har kun interesse for alt det du skriver.» Sigurd var allerede dengang begynt å skrive på sin «Menneskelig Kvintessens», et filosofisk verk, som skulde bli ferdig noen år senere.

Henrik Ibsen kjørte nu en tur hver dag, for han vilde ikke mer spasere. Under kjøreturen måtte hesten alltid stanse foran uret på Universitetet. Det var Ibsens gamle vane å stille klokken efter det. Hans egen dag gikk jo punktlig som et ur, fra han stod op om morgenen til han gikk i seng om kvelden.

I denne tid hadde Ibsen fast sykepleierske; og hun hadde det ikke lett. Fru Ibsen fortalte, at den dag vilde han plutselig ikke kjøre, men spasere. Sykepleiersken hjalp ham ned trappen, og ikke før var de kommet ut på gaten, før Ibsen bad henne om å forsvinne. Men det torde hun ikke, med det resultat at Ibsen tok og svang sin stokk rundt i luften mot henne, så hun flyktet inn i porten. Og hele gaten nedover så hun Ibsen snu sig for å se om hun ennu stod der.

Aldri har jeg hørt fru Ibsen le sånn. Hun moret sig alltid over Henrik Ibsens vrede. Når Ibsen blev sint, skjøt han alltid underleben frem, så han samtidig viste undertennene.

Ibsen var i det hele tatt meget opbragt over å være syk. Til barberen, som kom hver dag, sa han aldri et ord. Men plutselig en dag hveste han til ham: «Hesslige djevel!» Jeg må ennu le ved tanken på den arme barberen!

Allerede mens Sigurd var i Stockholm hadde han vært fortvilet over den legen hans far hadde. Imellem når fru Ibsen holdt på å forgå av angst over Ibsens befinnende, som var sterkt svingende, sendte hun pleiersken bort for å hente legen; men han fant det i regelen ikke «nødvendig» å

komme. Sigurd gikk til slutt op til ham og sa rent ut, at han ønsket en annen doktor, hvad mannen merkelig nok utmerket godt forstod. Efter dette gikk jeg op til Dr. Edvard Bull, som straks kom og trøstet min stakkars svigermor og gav Ibsen et beroligende middel, så han fikk ro og søvn. Før Dr. Bull blev hans lege, kunde Ibsen vandre uavbrutt omkring i værelsene om natten. Nu fikk han sove. Fru Ibsen betraktet doktor Bull som sitt forsyn. Han var også makeløs, tålmodig og trofast mot Ibsen til det siste.

Christoffer Bruun, som hadde betydd så meget for Brands tilblivelse, kom ofte op til Ibsen i denne tid. Det hadde gledet Ibsen at Bruun delte Sigurds syn på unionens opløsning; i en brosjyre til det norske folk tok jo også Bruun avstand fra den nye regjerings handlemåte. Men hans egentlige ærend var vel nu prestens i et hus, hvor døden snart kunde ventes. En dag kom han da også inn på det religiøse, og han må ha rørt ved Ibsens eget gudsforhold, for plutselig blev Ibsen rød i ansiktet av raseri og sa: «Mig om det!»

Selv om Ibsen blev dårligere, var han omtrent klar hele tiden; men en liten påminnelse fikk han, og med en gang kunde han ikke skrive mere. Han satt derfor hver dag og øvet sig og han sa til fru Ibsen: «Underlig at jeg, som var en temmelig god dramatiker, nu må sitte og øve mig i å skrive bokstaver.»

Hans eneste glede var, når Sigurd kom. Han satt hver dag med uret foran sig og ventet og sa som så ofte før: «Kommer ikke Grimbart snart?»

Når jeg tenker på de bånd som knyttet Sigurd og hans foreldre sammen, må jeg samtidig tenke på en bok, skrevet av den norske forfatter John Paulsen. Han hadde skaffet sig innpass hos Ibsens i utlandet for å samle stoff til artikler om dikteren privat; og han skrev også senere om sitt samvær med Ibsen. Han blev overmåte vennlig mottatt og nød stor gjestfrihet i det Ibsenske hjem. Men efter en tid kom der en knute på tråden, og han skrev da som hevn nøkkelromanen «Familien Pehrsen». Denne boken med alle sine forvrengninger var med til å danne legenden om Ibsens dårlige familieliv.

Efterpå hadde Paulsen den dristighet å skrive et brev til Henrik Ibsen. Ibsen besvarte brevet på et åpent brevkort, adressert til den skandinaviske forening i Rom. På kortet

stod bare et eneste ord: «Skurk!» signert Henrik Ibsen. Dette har herr Paulsen glemt å ta med i sine erindringer.

Man har påstått, at Ibsen drakk. Hans regnskapsbøker utviser et meget lite alkoholforbruk. Han visste fra sin ungdom, at han ikke kunde tåle noget — hvad de som drikker meget, jo ofte kan.

Jeg har i hans hjem sett ham sitte i timevis og nippe til et lite glass rødvin. På samme måten nippet han til det berømte glass konjakk på Grand, som for folk blev til den «opmarsj av pjoltere» man snakket om. Man mente vel at det stadig var et nytt glass, siden det svant så lite i det. Da Ibsen på sine gamle dager fikk en rødlig hudfarve, fikk sladderen nye ben å gå på. Den røde ansiktsfarven måtte jo bevise at han var dypt forfallen. Men det var en nervøs eksem, Ibsen led av.

Ibsen selv kjente godt til sladderen. Han ignorerte den som så meget annet. Men hvis man våget å tre ham for nær, var han ikke god å komme ut for. En dag møtte han en redaktør F., som kom gående med et større selskap. Redaktøren skulde vise sig og ropte over til Ibsen: «Har du allerede idag hilst på de «tre stjerner» (konjakk)?» Ibsen vendte sig og svarte: «Hvordan står det til med din bror i Afrika?» og minnet redaktøren om en uheldig bror, som hadde måttet emigrere efter en pinlig affære. Man fornærmet ikke Ibsen ustraffet.

Selvfølgelig nød Ibsen noe ved de store festene man gav for ham; men til daglig var han likeså måteholden på dette felt som på alle andre. Da Ibsen var død, sa hans lege, dr. Bull, at en mere velbevart konstitusjon hadde han ikke sett.

Ja, hvad har man ikke sagt om Ibsen! Det er ingenting som irriterer folk som udadlelighet.

I 1906 fikk Sigurd og jeg en liten datter til. Hun var bare noen uker gammel, da Sigurd og jeg tok henne med op til Ibsens. Ibsen satt i lenestolen ved bordet i biblioteket, da vi kom inn. Jeg viste ham den lille, som han betraktet lenge. Så spurte jeg ham, om vi kunde kalle henne Eleonora. Han blev meget beveget og kunde derfor bare ganske sakte si ja. Så snudde han sig mot mig og tilføide: «Gud velsigne dig, Bergliot.» Han var lykkelig over å se slekten vokse. Da vi var gått sa han til fru Ibsen: «Min Nora het også Eleonora.»

Det var en av de siste ganger Sigurd og jeg så ham oppe. Efter det lå Ibsen som oftest til sengs. Hans hustru var den eneste som fikk lov til å gi ham mat; og når han var oppe, vilde han bare spise frokost i hennes soveværelse, som lå ved siden av hans.

Han levde i en stadig angst for at hun skulde dø før ham. Han sa: «Dør du før mig, så dør jeg fem minutter efter.» Han hadde i den senere tid vondt for å tale og kalte henne alltid for «fruen» — det var lettere å uttale; og han hørte alltid pleiersken si det.

Jeg satt engang hos ham — det var siste gangen. Han lå og holdt min hånd; og hans øine og ansikt strålte av godhet, mens han sa mig mange kjærlige ord. For mig en deilig erindring.

Sigurd var hver dag hos sin far; en aften sa faren til ham: «Nu går jeg snart inn til det store mørke.»

En morgen blev det ringt til oss i telefonen, at vi måtte komme med en gang. Vi kom inn til Ibsen, som lå rolig og skjønn med lukkede øine. Fru Ibsen satt i værelset ved siden av og gråt. Vi gikk inn til henne.

Det var så underlig å se henne gråte, for de fleste fordreier som regel ansiktet under gråten, men hun ikke. Det strømmet bare tårer og atter tårer ned over kinnene. Jeg kan ennu se hennes store lyse ansikt, da hun satt og fortalte om ham, som hun elsket og nu skulde miste.

Pleiersken kom og bad oss komme inn til Ibsen, da hun mente, det ikke var langt igjen. Vi kom hurtig inn, men fru Ibsen, som ikke hadde lett for å gå, kom langsomt efter.

Der følger med døden en ophøiet stillhet; og i denne stillhet hørte vi henne komme gående med ganske små skritt. En gang hørtes lyden av stokken, så av foten, som hun slepte efter sig.

Det virket som en evighet. Jeg kan ennu se henne, da hun stod som fortapt over hans seng —— nu var det forbi.

Det var en majestetisk ro og storhet over Henrik Ibsens bortgang fra jorden.

Vi dvelte lenge inne hos Ibsen og gikk derefter inn i biblioteket og satte oss. Der fortalte hun oss meget beveget, at sine siste ord her på jorden hadde han om natten sagt til henne: «Min søte, søte frue, hvor har du vært snild og god mot mig!»

Over dette var hun lykkelig.

Efter en stund reiste hun sig op og sa: «Nu må jeg gå, for Ibsen holdt av, at jeg beskikket mitt hus»

I denne triste stemning hørte vi atter hennes små skritt og lyden av stokken, som blev svakere og svakere — og tilslutt helt borte.

Efter Ibsens død kom der et hav av kondolanser, brev, telegrammer, blomster fra hele verden. Avisene var fyllt av hans nekrologer. Vi følte alt dette så merkelig uvedkommende. Det vi hadde mistet, kjente ingen andre.

Før han blev ført bort fra Arbiensgate, samledes vi en siste gang om hans åpne kiste. Hans trekk var forklaret i døden; all den sammenbitthet og strenghet som hadde preget dem i levende live, var strøket av dem. Det var, som om jeg for første gang så hvor vakker han var: den veldige pannen lå fredelig glatt, og de meislete trekk trådte klassisk frem.

Vi tok farvel med ham.

Ved begravelsen, som var den største Kristiania hadde oplevet, vilde fru Ibsen gjerne ha vært med; men hun kunde ikke gå, og bæres vilde hun ikke. Så fulgte da Sigurd og jeg ham alene.

Ibsen blev jordet på Vår Frelsers kirkegård. Et helt land fulgte ham til graven.

Siden tok Sigurd og jeg hjem til Arbiensgate, hvor fru Ibsen ventet oss. Det kjentes som en uendelig tomhet i alle stuene. Jeg satt og så på Sigurd og hans mor, mens de talte sammen. Nu var de tre blitt to.

Kort efter vår hjemkomst fra Stockholm hadde Sigurd og jeg leiet en villa på Slemdal, og han hadde med stor energi gjenoptatt sin publisistvirksomhet. Det var de former, som unionsopløsningen hadde funnet sted under og de konsekvenser opløsningen hadde fått, som hans penn beskjeftiget sig med. Han sa sin mening, og hans popularitet vokste ikke. Efter sin fars død mottok han et brev fra Grieg, som både belyser Griegs følelser ved dødsbudskapet og Sigurds fortsatte politiske kamp. Det lyder:

«46, Grosvenor Street. W. London 27/5/06.

Kjære Dr. Sigurd Ibsen

Jeg må få Lov at udtale for Dem og Bergliot min Hustrus og min inderligste Deltagelse i Deres store Sorg. Længe havde

jeg, som så mange, ventet Deres Fars Død, men Efterretningen virkede alligevel på mig som et Slag.

Reportere kom farende op til mig for at interviewe mig om Henrik Ibsen. Jeg *kunde* ikke modtage dem. Jeg var altfor grebet og mine Følelser var mig for hellige og intime til, for Øjeblikket at blotte dem for Offentligheden. Jeg har altid følt Virkningen af hans Geni. Men først nu, efter hans Død står hans Personlighed for mig i sin fulle Vælde. Han har opdraget mig kunstnerisk og menneskeliget, mere end jeg før har vidst af. Jeg står i den allerdybeste Taknemmelighedsgjæld til ham, hvad jeg føler Trang til, netop nu at udtale for Dem.

Straks jeg modtog Dødsbudskabet, telegraferede jeg til Deres Mor. Men et Telegram siger jo så lidt. Bring hende vor hjerteligste Hilsen, og sig hende, at når hun i de sidste 2 År ikke har set mig i Arbiensgade, så har det været af Hensynsfuldhed. Jeg konfererede med Dr. Bull, som engang var ganske nær ved at beramme en Stund, jeg kunde få hilse på Deres Far og Mor — men så kom Tilbageslaget og fra det Øjeblik var et Besøg udelukket.

Jeg ved ikke, om det er Dem, jeg har at takke for Tilsendelsen af «Samtiden», hvor Deres Artikel står. Jeg vil bare sige, at jeg har læst den med den allerstørste Interesse og at jeg — skjønt jeg ikke er enig med Dem i, at 7de Juni ikke var på sin Plads — aldeles ikke kan forstå en gammeldags Opfattelse, der har fundet sit Udtryk i Pressen, ifølge hvilken Deres Udtalelser skulde kaldes taktløse. Tværtimod. Jeg højagter Dem ikke alene fordi De havde Mod til at tale, i fuld Bevidsthed om, hvad De udsatte Dem for. Men hvad der har min fulde Sympathi er desuden, at De repræsenterer en ny, moderne Politik, som hvis der findes Fremskridt, må blive Fremtidens. Jeg mener en Politik med åbent Visir, som ikke forskandser sig bag høje Mure, en Politik, som ikke tillader at der går Menneskealdre, førend den nedlader sig til at meddele en Smule Sandhed, med andre Ord: En sund, menneskelig Politik.

Jeg har aldrig kunnet forstå Frimureriet. Jeg gjør det heller ikke i Politik. Jeg har aldrig anerkjendt det og kommer aldrig til at gjøre det.

Jeg vil inderlig håbe, at De ikke lader Dem — mere end forbigående — afficere af Pressens simple Lader. Noget så ondsindet, som at ville slå Dem i Hartkorn med forfængelige Dusinpolitikere, det er netop Pressen. Sådan er den. Men

De bør stå højt hævet over Øjeblikket og for Fædrelandets Skyld ikke tænke på at gå i et «langvarigt» Exil, som vilde unddrage det Deres store Evner, Viden og høje Niveau, når disse Egenskaber atter påkræves. Og det vil nok ikke vare længe.

Jeg havde håbet at kunne være hjemme til Deres Fars Begravelse. Men da jeg den 29de — og Dagen kan ikke ændres mere — skal til Oxford forat modtage Doktorgraden, blir det desværre umuligt.

Lad mig ikke glemme at ønske Dem og Bergliot til Lykke med No. 3!

Vore hjerteligste Hilsener til Eder Begge.

Eders hengivne

Edvard Grieg.»

I «eksil» gikk Sigurd ikke dengang. Han syntes han måtte stå ved sin mors side den første tunge tid. Men vel befant han sig ikke i Norge; han så ingen muligheter for å få avløp for sin virkelyst. Den faste voldgiftsdomstol i Haag valgte ham på dette tidspunkt som medlem; og Sigurd følte det selvfølgelig som en stor satisfaksjon, da han så energisk hadde kjempet for en fredelig og rettslig opløsning av forholdet til Sverige. Men han kunde forutsette, at denne stilling ikke vilde legge beslag på mange av hans krefter.

I hans sinn gikk ennu i lange tider svære dønninger efter den voldsomme politiske striden han hadde vært oppe i. Han så med sorg, og med bitter sarkasme, at begivenhetenes videre utvikling gav ham rett. Man kan se det i hans brev, og man kan se det i de artiklene han skrev i de følgende 4—5 år. Jeg synes, at jeg her vil samle alt dette som belyser hans syn på det, som nu fant sted. Det er så å si epilogen til unionsopløsningen i Sigurds sinn.

Det som gremmet Sigurd mest, var nedrivningene av de norske grensefestningene, diktert av Sverige ved Karlstadforhandlingene. Han så i dette en krenkelse av Norges suverenitet og hevdet, at den kunde være undgått, hvis Sverige og Norge var skiltes som venner.

Og da Norge efter nedleggelsen av grensefestningene lå så temmelig forsvarsløst, og det trakk op til at landet måtte gi sig inn under stormaktsbeskyttelse, skrev han:

«Hvor ganske anderledes havde vi ikke været stillet, om man havde fulgt mit program: opløsning af unionen, men i

venskab med Sverige, så veien havde været banet for en fri sammenslutning af de tre nordiske lande til et stærkt og uafhængigt Skandinavien.

Da havde vi selv kunnet sikre vor neutralitet og ikke behøvet at ty til fremmed formynderskab.»

Med dette formynderskap hentyder Sigurd til den såkalte Integritetstraktat, som man nettop da forhandlet om med de fire stormakter, England, Frankrike, Russland og Tyskland. Den kom istand 1908; og Sigurd skriver til sin mor om dette:

«Gjennem udenlandske blade har jeg nu gjort mig bekjendt med integritetstraktatens ordlyd. Hvad siger du til dette aktstykke?

Min opfatning er, at det betegner en ynkelig selvopgivelse. Landet har givet sig ind under fire stormagters formynderskab til skam for sig selv og til ingen verdens nytte.

Det er sket af frygt for Sverige, det er et udslag af ond samvittighed over den uværdige måde, hvorpå unionen blev opløst. Du husker måske Schillers ord: «Das eben ist der Fluch der bösen That, dass sie fortzeugend Böses muss gebähren.»

Her har vi nu en sådan kjede af årsager og virkninger. Den ligeså tåbelige som perfide 7de Juni-komedie bringer os vanæren i Karlstad. Skrækken for Karlstad-dagene driver landet til at stille sig under stormagternes protektorat. Og det afhængighedsforhold, som Norge herved har pålagt sig, trykker det ned i en undtagelsesstilling, som i fremtiden vil hindre den sammenslutning af de skandinaviske stater, som vilde yde den eneste virksomme garanti.»

I samme ånd skrev Sigurd en artikkel, som gjorde ham meget upopulær i en del av pressen. Man mente at han var umulig i ordentlig selskap. Til dette sa Sigurd: «I ethvert land må man ha en mann, som blir hengt for sannhetens skyld. Gudskelov er jeg så velhavende, at jeg har råd til å si min mening. Hvis jeg skulde bli populær, vilde det falle mig vanskelig å skrive. Ingen venner har jeg, ingen venner får jeg og ingen vil jeg ha.» Ufortrødent fortsatte han å si sin mening, som vakte et sant raseri. Om de ukvemsord som fra alle sider haglet ned over ham, skriver han til mig:

«Publikum er evig og overalt det samme. Det vil se sitt lands historiske begivenheder og personligheder i søndagsstas, og tillader ikke, at man rører ved kisteklæderne. Heltene skal være ædle, motiverne gjennemsigtige, udviklingen retlinjet. Det er den engelske dameroman og det Tidemand-

ske skjønnmaleri overført på politikens og historieskrivningens område. Her er naturalismen endnu ikke kommet til gyldighed.»

I artikkelen «Ny orientering» som han skrev i mars 1911, prøver han igjen å påvise det store feilgrep de førende norske politikere hadde begått ved å underskrive Integritetstraktaten:

«Det er så sandt, som det er sagt, at kommer to eller flere garantimagter i indbyrdes kamp, vil agtelsen for papirbestemmelser veie lidt i sammenligning med strategiske nødvendigheter ... Når situasjonen ændres, betragter kontrahenterne sig som løst fra sine forpliktelser». Var det ikke netop det som skjedde i april 1940? Mon Tyskland hadde våget å besette Danmark og Norge, hvis de hadde stått sammen med Sverige? Men en mann er jo aldri profet i sitt eget land.

Den uhyre deltagelse som hele verden hadde vist ved Henrik Ibsens død og begravelse, gav i begynnelsen Sigurd så meget å gjøre, at det i virkeligheten la beslag på hele hans tid. Han måtte jo nu også vareta sin mors interesser i Henrik Ibsens bo og føre korrespondanser om farens produksjon med forleggere og teaterdirektører.

Men da det verste var overstått og fru Ibsen var falt mere til ro, følte han trang til å reise ut; jeg måtte bli igjen hos våre tre barn, — min lille Eleonora var bare et halvt år. Men jeg var lykkelig over, at Sigurd valgte å reise til Italien, hvor han hadde så mange gode minner. Jeg håpet inderlig, at solen og syden vilde bringe hans tanker inn i lysere baner.

Han tok ikke fast opholdssted, der nede, men reiste til mange av de steder hvor han hadde vært i sin ungdom. På Ischia, i Amalfi og Sorrento ble det nettop dengang satt op minnetavler over hans far. Fra Dresden fikk han vite, at selv det beskjedne huset i Wettinerstrasse, hvor han som skolegutt hadde oplevd tilblivelsen av «Kejser og Galilæer» skulde ha sin inskription. Og han skriver til mig: «Goethe und kein Ende», hed det i sin tid. Ibsen und kein Ende, kunde man variere det nu.»

Merkelig rotløs følte han sig. Hjemme ventet der ham ingen opgaver; og i Italien var der bare minner og ingen fremtid. Han sa til mig senere: «Men jeg elsket å gå i Roms gater, hvor jeg hadde gått som ung og drømt så store drømmer —

dengang, da hele verden ennu lå mig åpen og livet var fullt av muligheter.» Og tross de mange mil, som skilte oss, visste jeg, hvad han følte; og jeg tenkte så ofte: Gud give han dengang som ung doktor var blitt der nede og aldri var kommet op til Norge.

Han vendte imidlertid hjem efter noen måneder; tungsinnet var mindre og han arbeidet på sitt verk «Menneskelig kvintessens». Men lenge holdt han ikke ut å være i Kristiania; og vi besluttet foreløbig å bosette oss i Italien. Fru Ibsen syntes også, at det var det eneste riktige. Hun mintes, hvad syden hadde betydd for Henrik Ibsen. Sommeren 1907 reiste da Sigurd og jeg med våre barn nedover.

I Riva fikk Sigurd høre om Edvard Griegs og Georg Stangs død. Sigurd og Stang hadde sittet sammen i Blehrs regjering, men Sigurd hadde vært nødt til å forlange Stangs avgang, da Stang i en stortingstale i krigerske vendinger vendte sig mot Sverige. Han skriver til sin mor:

«Det gjorde mig ondt at høre om Griegs bortgang ... Jeg har ikke glemt ham, at han ifjor, da alle faldt over mig for min artikel i «Samtiden», tilskrev mig et anerkjendende og opmuntrende brev.

Endnu stærkere berørt blev jeg selvfølgelig ved efterretningen om min gamle ven Georg Stangs død. Politiske motstandere blev vi rigtignok, men vi havde dog, hver på sin vis, arbeidet for det samme mål. Ingen af os spandt silke ved det, og kræmmer Michelsen gik af med profiten. Man kan sige om Stang, hvad man vil, at han var en militarist og en fanatiker, men han var dog, hvad der sjelden findes i Norge, en helstøbt karakter ...

Nu er de da allesammen døde, de, jeg i min attachétid omgikkes i ministerhotellet i Stockholm: Richter, Jakob Sverdrup, Stang, hans hustru og to sønner, kammerherre Schlytter og frue — ingen av dem er mere ilive. «Über Gräber», som Goethe sagde.»

Mens jeg søkte en leilighet til oss i Rom, drog Sigurd til Capri for å kunne arbeide i ro og fred. Han skriver til mig like efter ankomsten:

«Jeg griber mig undertiden i at tænke: er det virkelig tilladt at leve i et sådant paradis som dette? Jeg tror, du vil føle noget lignende, når du atter kommer hid.

Sidst så du øen bare i huj og hast; nu må du blive her i

detmindste nogle dage for at lade dig gjennemtrænge af dens skjønhed ...

Her vil intet distrahere mig i disse to måneder, som er af så afgjørende vigtighed for mit værk. Bekjendtskaber kommer jeg neppe til at stifte, for heldigvis spiser man også her ved særskilte småbord. For øvrig er her knapt andre end turister; de faste gjæster indfinder sig først senere.» — Og han ender med å si: «Om jeg end er borte, er jeg dog altid hos dig i tankerne og vil vide besked om din gjøren og laden, dine glæder og sorger. Endnu engang: gid du var her! Du er det eneste menneske jeg i grunden bryder mig at være sammen med til stadighed. Desværre har omstændighederne hidtil føiet det således, at vi næsten aldrig har fået være for os selv. Så meget mere glæder jeg mig da til den dag, da jeg kan hente dig i Neapel med udsigt til, at vi ialfald en uges tid kan slå os løs på egen hånd ...»

Til sin mor skriver han her fra Capri om kong Oscars død, som nettop da var inntruffet, og om en opfordring han hadde fått, til å bli teatersjef i Kristiania:

«Tak for avisudklippene, du sendte mig. I denne sammenhæng kan jeg berette, at jeg kort før min afreise fra Rom fik telegram fra «Dagbladet», om at der var sterk stemning for, at jeg skulde blive theaterchef, og om jeg vilde akceptere, hvis et tilbud blev rettet til mig. Jeg svarede naturligvis, at en sådan stilling kunde jeg ikke overtage.

Det er i sandhed komisk, at mens man derhjemme har vraget mig i politiken, hvor jeg dog har givet beviser på duelighed, tiltror man mig kapacitet i theateranliggender, som jeg aldrig har befattet mig med. Adskilligt har jeg foretaget mig i årenes løb. Jeg har været diplomat, avisskriver, tidsskriftsredaktør, forelæser i samfundslære, departementsmand, minister, og nu holder jeg på med et filosofisk værk. Jeg har altså været nokså mangesidig, men en theaterchefstilling har jeg riktignok ikke drømt mig.

Og nu er da kong Oscar død. Han var en af de humaneste og mest gjennemdannede personligheder, jeg har kjendt. Men politiker var han ikke. Havde han havt begavelse også i den retning, da vilde jeg i dette øieblik ikke have siddet på Capri. Men man må se til at gjøre det bedste ud af det. Trods al modgang føler jeg endnu kraft til at skabe mig en fremtid ...»

Efterat jeg hadde vært hos Sigurd på Capri og vi sammen var vendt tilbake til Rom, reiste Sigurd på et kort besøk til sin mor. Fru Ibsen var jo nu meget ensom; men hennes ånd var stadig like levende og hennes minner like unge. Hvor skrev hun ikke vakkert til mig, da jeg var i Sorrent med mine barn. Hun forteller lykkelig, at Sigurd er hos henne hver dag og hun minnes sin egen tid i Sorrent: «... Der lever man saa sorgløst i Varmen og svaler sig hver Dag — i Havet. Gaa en Dag ned og vis Tancred og lille Irene, hvor vi boede der, glem ikke det! Og hver Dag i den mest stegende Hede gik jeg op paa Klipperne. Det var en lang Tur, men jeg klatred dengang let; og deroppe var Græs og vilde Blomster. Der gaar Veien til Deserto; og der hviler en saadan eiendommelig Duft og Stemning over Stierne deroppe. Jeg kan endnu ligesom indaande den stærke krydrede Duft af Blomsterne og Urterne der, — det er Vejen til Massa ...»

Og om dikteren Jonas Lie, som nu ligger og drages med døden, skriver hun:

«Jonas Lie er nu nok meget syg. Ja, stakkel, han har vært Kong Lear i dette Aarhundrede — hans eneste Trøst efter Hustruens Død, har vist været hans Bror og fru Lie, som har vært saa kjærlig mod ham; der er han kommet hen et par Gange om Dagen. Men nu kommer Døden og løser op for ham. Naturen er barmhjertig!»

Ja, døden gjorde en rik høst i de årene. Det var som om alle de store trær i skogen falt. Med et års mellemrum døde Henrik Ibsen og Grieg og Lie; og nu i 1909 var også min far blitt så syk, at vi forstod det bar mot slutten. Det var hele Norges gullalder som med engang sank i graven.

Men for oss var det også noget mere. Det var hele vår nærmeste krets som gikk bort. Sigurds far og min far hadde jo stått Grieg og Lie så nær. Hvor ofte hadde jeg ikke sunget fars sanger sammen med Grieg og til Griegs egen musikk; og jeg hadde så mange minner om Jonas Lie, som venn av huset, om hans besøk hos far og mor, i Schwaz og i Paris. I denne by, hvor vi hadde oplevd så mange festlige stunder, skulde far nu også dø.

Straks han blev syk, sendte far bud efter mig. Jeg reiste til Aulestad og fulgte med ham på reisen nedover til Frankrike for å pleie ham, som jeg gjorde det like til det siste.

Sigurd og barna var også med mig her nede. Men dette kapitel av mitt liv hører annet steds hjemme.

Det var tungt å se min elskede far dø. Han sa selv til mig, da han lå syk: «Jeg hører livet til.» Og det gjorde han som ingen annen. Hvor underlig, at likesom Henrik Ibsen hadde talt om «det store mørke» han skulde gå inn til, talte far om den «store hvithet», han skulde gå op i. Så forskjellige i sitt syn; og så like i sin storhet.

For mig hørte de sammen i livet og gjør det også i døden. Da far var gått bort, blev hans båre ført den lange veien fra Frankrike til Norge. Og også ham fulgte et helt land til graven. Og også han blev jordfestet på Vår Frelsers kirkegård. Der hviler de nu begge i den samme lund, nesten ved siden av hverandre.

For år tilbake åpnet jeg en stor eske, jeg hadde gjemt. Der fant jeg Henrik Ibsens og min fars dødsskjorter, som ved et tilfelle var blitt lagt ned sammen. Og der skal de alltid forbli. Det er for mig et symbol: de hørte sammen; og jeg tror, at de er sammen.

Efter begravelsen gikk jeg like op til den kjære fru Ibsen. Hvor var det deilig å være hos henne efter alt det som var foregått!

Ingen kunde man tale med, som var så klok og forståelsesfull som hun.

Det var i 1910 far døde. Og samme år bad fru Ibsen Sigurd og mig om å bosette oss i Norge. Dette syntes Sigurd var ganske riktig. Fru Ibsen var ensom; og vi visste jo ikke hvor lenge vi fikk lov til å beholde henne. Men det var med blandede følelser Sigurd tok hjem.

På den ene side var Norge hans fedreland; og det var det eneste sted hvor han kunde få utløsning for sin praktiske virketrang. Men på den annen side hadde han møtt så megen motgang og motstand der, at han tiltross for nye håp følte sig usikker. Det kommer til uttrykk i forskjellige av hans brev til moren. I et av dem sier han:

«Gad vide, hvad fremtiden vil bringe. Foreløbig flytter vi altså tilbage til Norge. Jeg gruer for det; men indser samtidig, at forsøget må gjøres . . .»

I et annet brev sier han, at han tror han vil trives i vårt nye hjem:

«Men det vil for en stor del bero på, hvorvidt jeg finder mig en fast virksomhet . . .»

Han taler om mulighetene for å opnå en professorstilling og han sier:

«Gad vide, om man endnu vilde nægte mig posten, når min bog vidner om, at jeg dog har adskillig kompetence til at foredrage i samfundsfilosofi . . . Men hvorom alting er: søge en post vil jeg ikke. Derimod skulde jeg nok være tilbøielig til å modtage den, hvis den tilbydes mig . . .»

Det er som om bange anelser griper ham. Han skriver til mig:

«Jeg føler det, som om jeg begiver mig i fangenskab. Men jeg ved også, at for så vidt det står til dig, min elskede Bergliot, bliver buret forgyldt . . .»

Han blev meget glad over sitt nye hjem på Slemdal, som jeg hadde innrettet til oss, vår deilige eiendom «Villa Sole». Han kom dessuten hjem med den lykkelige følelsen av å ha fullført noe; for i den siste tiden på Mendel i Tyrol hadde han lagt siste hånd på sitt filosofiske verk «Menneskelig Kvintessens». Det vakte meget stor opmerksomhet i Norge, det kom hurtig i flere oplag og blev oversatt til mange sprog, selv japansk.

Især slog det an i Amerika. I mange år kom det til å bety noe lignende for det intellektuelle Amerika som Nietzsches verker for Mellemeuropa. Det er meget betegnende, at Amerikas store moderne dramatiker O'Neill i sitt skuespill «O, Wilderness», hvor han skildrer sin egen ungdom, lar helten eie «Menneskelig Kvintessens» blandt tidens andre revolusjonerende bøker.

Men dørene i Norge forblev lukket.

I det politiske liv hadde hans idéer utelukket ham; og ingen drømte om å gi ham en professorstilling eller på annen måte utnytte hans juridiske og økonomiske viden. Når Norge sender delegerte til Haagerdomstolen, velger de aldri ham. Han føler det, som om han er en fremmed, man ikke vil ha inn. Han får ingen fast stilling, men avisene optar hans artikler.

De vekker enda mere motstand. Hver dag kunde man lese nye angrep på ham. Men Sigurd firer allikevel ikke på sine politiske idéer. Han sa engang til mig: «Jeg vet, at jeg med et pennestrøk kunde ha vendt stemningen, som var imot mig. Men jeg er ingen kompromissets mann.» Nei, det var han ikke; han hatet å angle efter folkegunst og foraktet dypt de politikere som gjorde det. I denne forbindelse må jeg tenke på, hvad han skrev i et brev om den amerikanske president Theodore Roosevelt: «Jeg tilstår det, han er mig dypt antipatisk. Der tales bestandig om hans «energi». Men hvad har denne energi udrettet — undtagen for ham selv? Som jeg ser ham, er han i handling en egoistisk rovdyrnatur og i ord en brølende basun for hæderlige og selvfølgelige publikumssandheder. Det er sagtens slik en politiker skal være for at få massen med sig — den uhelbredelige dumme og sentimentale mængde, som altid vil mystificeres.»

De mange artikler Sigurd skrev dengang, kom samlet i en bok under titelen «Udsyn og indblik». Særlig den satire som han kalte «Jagthunden», la man merke til. Det var visst ingen hemmelighet, at han i skildringen av jakthunden, som løper foran vognen og skifter kurs med den, har tenkt på Chr. Michelsen.

I 1913 utgav han sitt første dramatiske arbeide, «Robert Frank», hvor han forutså proletariatets opgjør med den gamle verden.

Selvom han privat mottok mange anerkjennende ord for sitt arbeide — Chr. Collin betegnet det som et ekte dikterverk — fikk han offentlig ingen glede av det. Den norske kritikk slo det ubarmhjertig ned. Man tillot ikke Henrik Ibsens sønn å være dramatiker. Men det vakte allikevel stor opsikt i utlandet. Det kom på tysk, engelsk og fransk. Man ønsket det opført i Paris; og man ønsket det opført i Berlin. Men før dette kunde realiseres, kom den første verdenskrig; og man torde blandt annet ikke opføre det i Berlin, på grunn av de revolusjonære tanker som stykket rummet.

Den medfart stykket hadde fått i Kristiania, hadde deprimert Sigurd. Det var som om intet skulde lykkes for ham mere. Mot oss som stod ham nær, var han like kjærlig. Men utad lukket han sig mere og mere til, likesom faren hadde gjort. Vi så ikke mange mennesker hos oss; og bare med ganske få snakket Sigurd. Han gikk heller ikke i selskap. Men traff han nogen, dekket han sig bak diplomatens kjølige høflighet.

Hver formiddag skrev han, hver eftermiddag gikk han tur; og regelmessig besøkte han sin mor. Hans liv var blitt et urverk. Han passet tiden, men tiden passet ikke ham.

Fru Ibsen var ukuelig som alltid. Motgang hadde aldri slått henne ned. Ikke dengang da Henrik Ibsen var ute for de sværeste stormer, og heller ikke nu, da livet gikk Sigurd imot. Den dårlige kritikk brydde hun sig ikke om. Sigurd hadde jo lest stykket for henne. Jeg har aldri sett en slik glede og beundring, som hun la for dagen og hun talte nesten ikke om annet til sin død. Hun sørget bare over, at Henrik Ibsen ikke hadde fått opleve det. «Han er like så stor som sin far,» sa hun. At avisene ikke anerkjente stykket, syntes hun nesten å ta som en selvfølge. Allerede for lenge siden hadde hun skrevet til mig: «Nu er min største Glæde at tenke på Sigurds Arbeide; det blir også så fremfor sin Tid, så det får vel også så mange falske Bedømmelser, som hans Fars Arbeider har måttet gjennemgå.» Hun hadde profetert det, og nu var det slått til.

Fru Ibsen lot sig ikke slå ned av noget. I fjorten år hadde hun vært lenket til Arbiensgate. Hun gikk så dårlig, at hun brukte en halv time fra det ene værelse til det annet. Alltid hadde hun smerter, men hun klaget aldri. Hun lot som ingenting; og hun blev avvisende, når man spurte hvordan hun hadde det. En dame som kom op og besøkte henne, var så uforsiktig å råde henne til å reise på landet. Hun mente en luftforandring vilde gjøre fru Ibsen godt. Fru Ibsen svarte med den største ro: «Jeg har i min tid levet i Alperne og der har jeg fått så megen frisk luft, at jeg behøver ikke mer.» Dermed blev det ikke talt mere om det. Og da en intervjuer hadde satt i avisen, at hun kunde glede sig over en utmerket helbred, bortsett fra at hun hadde ondt i benet, da skulde man ha sett henne: «Hadde man hørt på maken — hun hadde sandelig ikke ondt i benet!» Men det var en stor sorg for henne, at hun ikke kunde gå til Ibsens grav. Jeg vet at hun en morgen prøvde på det, men ikke kunde komme ned trappen for smerter. Til mig sa hun bare, at hun nådde nok dit engang, men først når det blev for alltid.

I begynnelsen av 1914 var fru Ibsen begynt å føle sig dårligere og efterhånden forstod vi, at det ikke var langt igjen. Jeg kom nu hos henne hver dag, men hun lå ikke, hun satt i sin stol. Et par dager før hun døde, følte hun trang til å tale om det hun hadde vært for Henrik Ibsen. Noe av det

hun fortalte, har jeg skrevet ned. Med stort besvær sa hun: «Da vi var unge, kom mange såkalte venner til Ibsen, men dem fikk jeg vekk.» Efter en lang pause: «Jeg fikk mange ukvemsord for det, men det brydde jeg mig ikke om — — — for han måtte ha arbeidsro.» Efter ennu en lang pause: «Ibsen hadde ingen stålsatt karakter, — — — men den gav jeg ham.» Til slutt sa hun: «Jeg har aldri ligget syk en dag i min seng; og der vil jeg heller ikke dø. Jeg vil dø stående eller sittende.»

Skjønt Sigurd og jeg var hos henne hver dag, skulde vi ikke være til stede, da hun døde. Men hennes gamle pike Marianne fortalte oss, at om natten hadde fru Ibsen forlangt å komme op og bli hjulpet med å få på sig klærne. Hun hadde derefter sendt piken iseng igjen. Da Marianne kom inn neste morgen, fant hun henne i biblioteket. Hun spurte fru Ibsen, hvordan hun hadde det. Fru Ibsen svarte bare: «Å — trekk gardinet fra.» Og litt efter sa hun: «Hvor er «Robert Frank» deilig!» Så døde hun, sittende i sin lenestol, 78 år gammel. Sigurd mistet sin mor, og jeg mistet min beste venn.

Vår sorg var stor. Sigurd skrev engang til mig efter foreldrenes bortgang: «Det er en egen sag med de bånd, som knytter en til ens forældre; når de brister, kjendes det trods alt som en sønderslidelse, som bortrykkes en rod av ens egen tilværelse — —.

Jeg har elsket mine forældre mest — for hvad har de ikke gjort for mig!»

Ja, hvad har de tre ikke vært for hverandre! Det var deres ubrytelige samhold, som gjorde dem så sterke.

Høiesterettsassessor Lie, en av Henrik Ibsens beste venner, sa engang til mig: «Henrik Ibsen og Sigurd Ibsen er meget interessante mennesker, men fru Ibsen er ikke den minst interessante.»

Og Ibsen selv sa til mig: «Jeg kunde ikke undvære hennes storhet.» Hans sykepleierske, frøken Frölich-Müller fra Røde Kors, som var hos ham i den siste tid, skrev til mig, at hun hadde hørt ham si til sin hustru: «Du har vært min ledende stjerne. Du var min ørn, som viste mig veien til tinderne.»

Hvad hun hadde vært for ham, har han uttrykt i diktet «Tak».

Han hadde engang smilende vist henne det og spurt: «Vet du, hvem det er skrevet til?» Det visste hun ikke. «Les tite-

len bakfra,» sa han. Hun leste: Kat. Det var hennes kjælenavn fra de unge dager. Og her vil jeg ha lov til å gjengi det:

Tak.

Hendes sorg var de vånder,
som knudret min sti,
hendes lykke de ånder
som bar mig forbi.

Hendes hjem er her ude
på frihedens hav,
hvor digterens skude
kan spejle sig af.

Hendes slægt er de skiftende
skikkelsers rad,
som skrider med viftende
flag i mit kvad.

Hendes mål er at tænde
mit syn i glød,
så ingen fik kjende
hvo hjælpen bød.

Dog just for hun venter
ej tak engang,
jeg digter og prenter
en takkens sang.»

Sigurd satte to strofer av dette dikt på hennes grav.

Man har fortalt og skrevet meget om Ibsens forhold til kvinnene. Georg Brandes kom engang til Kristiania efter Ibsens død og vilde i et foredrag fortelle oss, hvilken kvinne Ibsen hadde elsket høiest. Sigurd, som meget vel kjente de tjenester Brandes hadde gjort hans far, så sig da nødsaget til å gjøre ham opmerksom på at hans teori var ubeføiet og at fru Ibsen ennu levet, så det overhodet var taktløst å drøfte emnet. Brandes skal ha blitt aldeles rasende over brevet, men foredraget blev ikke holdt.

Nu da fru Ibsen er død — og ingen kan mistenke mig

for av hensyn til henne å ville skjule sannheten — skal jeg fortelle hvad jeg vet.

Det er ingen tvil om, at Henrik Ibsen har hatt sine små svermerier. Men det tok fru Ibsen med den største ro. Hun kjente Henrik Ibsen og visste, at damene la en større betydning i det enn han. Deres forhåpninger om å komme til å spille en rolle i hans liv gikk bare i opfyllelse, forsåvidt som hver og en av dem blev brukt til roller eller en enkelt replikk i hans stykker. Vi kan også se hans uttalelser til den tyske oversetter, Dr. Elias, hvor knivskarpt han analyserer og gjennemskuer en type som frøken Bardach, mens hun selv trodde å være hans skjebne.

Bare en eneste gang tok fru Ibsen sig nær av sladderen. Hun satt i Monsummano, syk og nedbrutt av gikt og fikk samtidig et alarmerende brev fra sin stemor, Magdalene Thoresen. Hun fortalte, at Ibsen vilde skilles. Fru Ibsen må da ha skrevet et oprevet brev til sin mann, for han svarer henne i et brev som er i min besiddelse, og som er datert 7de mai 1895. Der sier han blandt annet:

«Det har gjort mig pinlig ondt at læse dit seneste brev, datert 1. Mai. Og jeg håber, at du nu bagefter, ved nøiere overlæg, fortryder, at du har sendt mig det...

Din stemors opskruede talemåder og forlorne dybsindigheder forstår jeg ikke. Har aldrig i verden forstået dem. Men når hun skriver noget om, at jeg «for enhver pris vil løs», så kan jeg høit og helligt forsikre og erklære, at jeg aldrig har tænkt eller ment noget sådant, og at jeg aldri vil komme til at tænke eller mene det...

Mit indstændige råd er, at hvis du vil bevare din sindsro, som er nødvendig for helbredelsen, så afbryder du enhver brevveksling med din tankefortumlede stemor. Det er vel muligt, at hun mener at gjøre alt på det bedste for dig. Men den kvindes indgriben i en sag eller i et forhold har altid vist sig at være uheldssvanger. Ønsker du ikke at sige hende dette, så skal jeg gjøre det. Men jeg må jo først ha dit samtykke dertil.

Og lad mig så snart få et beroliget brev fra dig. Og, fremfor alt, hold Dig heksebæsterne fra livet, dette er det bedste råd og ønske, jeg kan sende Dig...»

*

Dette brev taler jo et sprog, som ikke er til å misforstå; og fru Ibsen gjenvant sin gamle likevekt.

Men som alle berømtheter var Henrik Ibsen uhyre overhengt av beundrerinner. De var alle interesserte i å fremstille hustruen som hans onde ånd og sig selv som lyset og gleden.

Min far var godtroende og lot sig lett smigre; men jeg har ofte hørt Ibsen ironisere over disse frelsende englene. En dag kom han til fru Ibsen med et stort damefotografi og bad henne brenne det, idet han mumlet: «Disse påtrengende vesner.» Men fru Ibsen sa: «Du har vel endelig takket henne, Ibsen!»

Den store Ibsenforsker P. G. La Chesnais, som hadde lært sig norsk for å kunne oversette alle Ibsens verker til fransk, sa engang til Sigurd i Kristiania: «Jeg har studert alt om Deres far; og ett er jeg kommet til: Deres mor er den eneste kvinne han har elsket!»

Sigurd sa senere smilende til mig: «Det vilde man for lenge siden ha funnet ut av, hvis min mor bare ikke hadde vært gift med min far.»

Efter fru Ibsens død var der ikke noget som gjorde det nødvendig, at vi blev boende i Norge. Sigurd hadde gjort det siste forsøk på å finne en stilling; han hadde henvendt sig til redaktør Bætzmann i «Aftenposten» og spurt om han ikke kunde få overlatt utenriksavdelingen i bladet, men han fikk blankt avslag. Det var med sorg Sigurd så dette siste håp briste; og vi reiste til utlandet med våre to døtre; Tancred måtte bli igjen for sin utdannelses skyld.

Og nu begynte den tid, hvor vi reiste fra land til land. Sigurd kunde ikke finne ro noe sted. I Tyskland var vi et år for min helbreds skyld. Her skrev Sigurd «Erindringens Tempel», en åndfull og vittig enakter, som jeg håper man en dag vil opføre. At den ikke fant nåde for den norske kritikken, hadde vi nesten ventet. Men allikevel vender man sig aldri helt til de støt, man får. Hos Sigurd fremkalte det en slags håpløshet; og fra nu av foregår der en umerkelig forandring med ham. Han skriver nok artikler, kanskje de vektigste han nogensinne har skrevet; de kommer efter hvert, de vekker opsikt i Europa, og han utsendte dem samlet under titelen «Politikkens Motsetninger». Han grunnlegger et nytt stort verk, som han vil kalle: «Kampen mot Virkeligheten».

Men tross all denne aktiviteten er hans tanker ikke mere vendt mot realitetens verden. Han taler ikke mere om sine tidligere drømmer; han synes ikke mere å ønske noen føling med det praktiske liv. Hans politiske streben har forlatt ham. Han er gått inn i kontemplasjonenes verden. Han søker nu bare et blivende sted; men mange år skal gå, før han finner det.

Vi feirer vårt sølvbryllup i Lausanne. Det er i 1917. Vi er alene og ukjente i denne by. Fem og tyve år har vi levd sammen. Fem og tyve år er gått, siden den dag vi blev viet på fars kontor, unge og fulle av livsmot.

Jeg har det diktet han skrev til mig på sølvbryllupsdagen; jeg ser ofte på det og husker den morgen, det kom sammen med hans blomster:

«Så mange ting har skiftet,
nu stunder vintren til;
men du er blitt den samme,
for mig er du April.»

Fra den siste tiden i Lausanne har jeg et par brev fra Sigurd, som han skrev, da jeg sammen med Irene var reist på et kort besøk til Norge og han var blitt igjen sammen med Eleonora. Jeg gjengir et par avsnitt av disse brevene, fordi de gir et så godt bilde av Sigurds forhold til sine barn. Likesom hans far hadde talt til ham som til en voksen fra han var liten — behandlet Sigurd sine barn som var de hans likemenn; samtidig som hans omsorg var rørende. Han skriver således om sin trettenårige datter:

«Eleonora og jeg passer fortrinlig sammen. I den måned, du nu har vært borte, har der ikke været en eneste kurre på tråden mellem E. og mig. Det er vel valgslegtskab som gjør, at vi kommer så ypperlig overens. Hendes opførsel er mønsterverdig, og hun er præcisionen selv. Klokken 7¾ hver morgen gjør jeg badet istand for hende, da hun ikke tiltror Jeanne at iagttage den blanding, som giver vandet den riktige temperatur.» At Eleonora kunde gjøre dette selv, faller ham ikke inn! Han fortsetter: «Når hun har lagt sig om aftenen, sitter jeg en stund ved hendes seng og vi snakker da «filosofi», som hun kalder det.»

Og senere skriver han: «Eleonora og jeg snakker stadig filosofi. Hun er for tiden meget optaget av den idé, at ens eget jeg igrunden er den eneste eksistens man kan være sik-

ker på, og at kanske alle omgivelser både mennesker og ting, til syvende og sist er produkter av ens indbildning.» — Det moret ham alltid å finne slektskap i tanken. Overhodet elsket han å dra sine barn inn i en åndelig verden, i motsetning til så mange foreldre som bare tenker på å plasere sine barn i den materielle virkelighet. Han egget dem til diskusjoner og jo ivrigere diskusjonen blev, jo mere moret han sig. Og hvis en av dem i kampens hete gav ham en fin finte og satte kården på et sårbart sted, var hans glede større enn hans ergrelse.

Mere enn to år blev vi ikke i Schweiz. I november 1919 er vi i Italien. Og Sigurd synes lykkelig. Igjen vandrer han i Roms gater. Han søker heller ingen mennesker der; og vårt liv blir mere og mere isolert, likesom hans foreldres hadde vært i de unge dager. Men Sigurd var jo opvokset med denne isolasjon; og i grunnen tenkte jeg, at dette liv kanskje var en lykke for ham, nu da han helt og holdent kunde vie sig sine tanker. Norge og alt det han hadde oplevd der, lå så langt borte. Vi hørte bare om det gjennem de norske avisene. Det var også blitt stille om hans navn; man skrev ikke mere om ham.

Da husker jeg en dag Sigurd fortalte mig, at han av et stortingsreferat hadde sett, at man hadde ønsket en oplysning av ham. Men man hadde måttet opgi å innhente den, da man ikke lenger visste hvor han opholdt sig. Stortingsmannen som meddelte dette, hadde betegnet Sigurd som «Denne mann uten adresse».

Jeg ser oss ennu: jeg satt i stolen og sydde; og Sigurd stod henne ved vinduet. Våre døtre var der også. På mig gjorde ordene ingen særlig virkning og jeg sa bare: «De tror nok deroppe, at de har slått dig helt ihjel nu.»

Da hørte jeg Sigurd si: «Ja, det har de da også gjort grundig!»

Jeg så på ham. Han var så hvit i ansiktet som jeg aldri hadde sett ham. Han snudde hurtig rundt og gikk ut av stuen.

Da først forstod jeg, at den lille norske øen i det fremmede som vi nu bodde på, allikevel hadde en feil: den var ingen startplass, men en retrett. Slaget var slått.

Fra den dag hadde jeg bare det ønske å gjøre Sigurds liv så lyst, som det ennu var mig mulig. Og jeg tror nok, at det lyktes. Vi levde så harmonisk sammen, Sigurd og jeg og våre døtre. Efter et par år i Neapel fant vi endelig en eien-

dom helt efter vårt hjerte. Den lå i den egn, hvor vi begge uten å kjenne hverandre hadde oplevd så mange gode tider med våre foreldre: i Syd-Tyrol, som nu var blitt innlemmet i Italien.

Villaen ligger like ovenfor landsbyen Seis. Overfor den hever det mektige fjell Schlern sig og bak det ligger Dolomittenes Rosengarten. Fra min terrasse kan jeg peke: der ligger Riva, der ligger Bozen, der ligger Schwaz, der ligger Gossensass. Skog er der rundt omkring; og i haven blomstrer rosene. Vi ser ut over dalen: den er frodig som en dal i Norge. Vi var straks hjemme i dette landskapet. Og så var her så fredelig og stille.

Likesom på «Sole» lot jeg her på villa Ibsens grunn bygge et lite hus i haven, hvor Sigurd kunde arbeide uforstyrret. — Men i det lange løp kan jo ingen sorger holdes ute; og i disse år var Sigurd blitt syk. Hvor syk han var, visste vi ennu ikke. Den eneste ulempen han hadde, var at han var blitt hes og bare kunde hviske.

Men ellers kunde man ikke merke noget på ham. Han arbeidet, gikk lange turer; og om aftenen satt vi sammen. Han var nu helt hvithåret, men ellers like ungdommelig å se på. Ennu kunde han gå op og ned av gulvet og forme sine idéer for mig, sarkastisk og vittig, i spillende form. Om aftenen spilte vi ofte sjakk, det moret ham meget. Når han så at jeg holdt på å tape, satt han med et fint lite smil og iakttok mig. Da kunde det nemlig hende, at jeg tok alle brikkene og øste nedover hodet hans, så de trillet utover teppet. Da lo han så hjertelig, at jeg også måtte le. Han skrev engang til mig: «Irene og jeg spiller fremdeles schak. Men hun blir aldrig rigtig sint, når hun taber. Jeg savner dine ildevarslende blikke, det væltede bret, det omkringstrødde brikker. Ja, jeg kan vanskelig undvære dig . . .»

Men ofte satt han inne hos mig, bare for å være der. Jeg ser ennu hans høie panne og formen av hans fine hode bak den lette cigarrøken. Man kunde betrakte ham i timevis, men selv merket han det aldri. Hvert trekk var plastisk og utilgjengelig som hos en statue, blikket innadvendt, skuende inn i en verden han selv hadde skapt. En verden full av bitter erkjennelse og storhet. En verden som ikke fordret noe av andre, bare av ham selv. Av og til kunde han se op og nikke til mig. Så levde han videre med alt det, som bare fantes innenfor hans panne.

Han selv påstod alltid, at han var helt og holdent et

hjernemenneske; han hatet sentimentalitet. Men jeg har aldri møtt noen, som hjertet spilte større puss enn ham. Han, som foraktet medlidenhet, var selv den mest medlidende når nogen led. Han, som forfektet Nietzsches idéer, kunde ikke tåle at nogen hadde det ondt. Han, som erklærte, at han intet fedreland hadde, tok ærbødig hatten av for det norske flagg.

Engang — det var i 1924 — blev han opfordret til å delta i en internasjonal enquête om «Verdens fremtid». Det han da skrev og som nu bare finnes i en glemt avis, står for mig som hans politiske testamente og jeg gjentar det derfor her:

«Bestandig har folkene set op til et forsyn i tobenet skikkelse. I oldtiden het forsynet Ramses eller Xerxes, for ti år siden het det Wilhelm, Nikolai, Franz Josef, senere har det het Wilson, Poincaré, Lloyd George, Bonar Law eller Baldwin.

Et forsyn burde jo først og fremst forutse, men funktionen utførtes, som bekjent, meget dårlig. Ingen jernbanedrift vilde nyde tillid, som med hensyn til sikring mot katastrofer var så letsindig organisert som Europas storpolitiske regime. Ingen privat likvidation har i sin slags præstert et sidestykke til det kaos, som fredstraktatenes ophavsmænd, disse statskløktens præsumtivt beste hoder, har rotet verden ind i.

Alt dette forstår det politiske lægmandsskjøn. For det er regelmæssig fornuftigere end fagpolitikernes handlinger.

Hvorfor seirer da ikke den sunde menneskeforstand? Fordi den ikke ledsages av en sund respektløshet.

Hvad der trænges, er en åndsbevegelse i likhet med reformationens.

Reformationen utslynget en tanke av en dengang uhørt dristighet: intet midlerembede mere, ingen jordisk myndighet mellem Gud og menneske, hver troende kristen sin egen prest, i umiddelbart samkvem med sin skaber.

Denne tanke, som oprindelig også var Luthers, blev ikke ført til ende. Men skjønt protestantismen kom til at hvile på et kompromis, betegnet den dog et skridt henimot åndelig frigjørelse.

Nu gjenstår den nye, den politiske reformation. Dens grundtanker måtte lyde:

Intet mellemled mere mellem menneske og skjæbne, intet jordisk forsyn i skikkelse av styrere, halvblinde og famlende,

hvis eneste overlegenhet består i den anmasselse, hvormed de opkaster sig til folkenes formyndere.

Hvermand selvbestemmende i alt, som angår ham alene, og medbestemmende i alt, som bør utrettes i fællesskap.

Ikke underordning, men indordning, ikke tvang, men disciplin, ikke regjering, men organisation. Og avvisning av al anden autoritet end åndens, den, som støtter sig på kraft og ikke på makt.»

Måtte verden engang nå frem til en så høi erkjennelse!

I 1928, på sin fars hundreårsdag, hadde Sigurd en stor glede. Vi hadde tatt en tur til Meran sammen med vor datter Irene; og der møtte vi Sigurds gamle venn dikteren Nils Collett Vogt. Om aftenen på hotellet hadde verten stilt en salong til vår rådighet; og mens musikken spilte Grieg og nysgjerrige gjester stod bak de store glassdørene, satt vi til festmiddag ved bordet, som var pyntet med norske flagg. Det var en meget stemningsfull aften, som endte med at Nils Collett Vogt reiste sig og leste sitt praktfulle dikt til Henrik Ibsen. Norske ord fyllte rummet.

Nils Collett Vogt fulgte oss op til Seis. Han blev der i åtte dager, en tid som Sigurd husket lenge. Nils Collett Vogt fyllte stuene med varme, og han og Sigurd talte om gamle dager. Da N. Collett Vogt reiste, skrev han i min gjestebok: «Jeg er som en skog. Har den hvilt sig i skygge, så er det påtide, der snart springer solflekker i den. Takk fru Bergliot Ibsen for otte solfulle dager.»

Sigurd hadde forlengst opsøkt en lege, og fått vite at halslidelsen var ondartet. Det var ikke til å forstå. Ikke lenge efter måtte han underkastes en operasjon, og stemmen blev ennu mere hviskende.

Nettop i de dagene kom det en opfordring til ham fra Oslo, om han vilde holde et foredrag. Det hadde han gjerne gjort. Men det var for sent nu. Og Sigurd sa med et lite bedrøvet smil: «Jeg skulde altså mistet stemmen, før de bad mig om å tale.»

Efter en tid måtte Sigurd igjen opsøke sin lege i Freiburg, denne gang fulgtes han av vår sønn. Tancred hadde for sin utdannelses skyld måttet bli igjen i Norge i alle de år, vi var i utlandet. Han var blitt norsk offiser og hadde siden vært i Amerika for å utdanne sig som filminstruktør. Nu var han kommet hjem og Sigurds glede var stor over å se

ham og over å føle hans omsorg for ham. Han skriver til mig: «Tancred er hensynsfuldheten og tjenstvilligheten i person — hans omsorg for mig selv i de minste ting, er virkelig rørende.»

Men besøket i Freiburg hjalp ikke på Sigurds helbred, det blev verre og vi måtte reise til München til en ny undersøkelse. Der fikk han vite, at en ny operasjon var nødvendig.

Samtidig inntraff hans 70-årsdag. Jeg hadde selv vært meget syk av en influensa, men jeg kom mig op og vi feiret dagen så godt vi kunde. Vi bodde i Regina-Palast-hotel. I hans store salong, som han elsket, blev der om aftenen satt inn et rundt bord, som hotellet pyntet vidunderlig skjønt. Olaf og Dagny Gulbransson var våre eneste gjester. Sigurd så ut som han gledet sig, men jeg satt med redslen i mitt hjerte. For Sigurd var meget, meget dårlig.

I München fikk han lykkønskningstelegrammer fra de derværende myndigheter, men ikke et ord hørte han fra Norge.

Dagen efter tok han de norske aviser og gikk inn til sig selv. Efter en stund stod han i døren med avisene i hånden; han så lettet ut og han hvisket: «Tenk, Bergliot, denne gang har de ikke skjelt mig ut. De skriver bare vennlig om mig.»

Jeg var ennu syk, men reise måtte vi, for Sigurds operasjon skulde foregå i Freiburg. Da vi kom frem, var vi begge så svake, at vi måtte støtte oss til hverandre. Vi tok inn på hotell Zähringerhof, hvor vi bestandig blev vennlig mottatt. Vi var begge meget nedtrykt. Men Sigurd fikk ennu en respit; operasjonen blev utsatt noen dager.

En aften satt vi nede i restauranten og hørte på musikken. Sigurd satt i en lenestol og leste og jeg i en annen. Så begynte de å spille. Grieg! Imellem spilte de sanger, som jeg hadde innstudert i Rom med Grieg selv for å assistere ham på en stor konsert der nede. Litt efter gikk de over i musikken til «Peer Gynt»; og tankene fløi nu til Ibsens og til alle de lykkelige og vanskelige år, vi hadde med dem. Og med ett bruste tonene av Griegs musikk til fars «Sigurd Jorsalafar»; jeg husket fars og min store turné, hvor far leste av Viktor Hugo og jeg sang. Og nu hvirvlet tankene som i en storm fra det ene til det annet, som var det min siste time. Nu var far og alle de andre kjære borte. Tårene rant nedover kinnene på mig. Og nu skulde jeg kanskje også miste Sigurd, mitt kjæreste av alt — forferdelig, utenkelig!

Dagen før operasjonen satt Sigurd i en lenestol mens jeg

klippet håret hans, som jeg hadde gjort det i alle de årene vi hadde vært gift. Da jeg var ferdig, tente Sigurd en cigar og spaserte frem og tilbake på gulvet.

Og han sa til mig, som han så ofte hadde sagt til mig, når han følte sig bedre: «Ennu er den gamle løve ikke død.»

Jeg glemmer aldri den morgenen vi kjørte til klinikken. Det var en av de skjønneste dager jeg har sett. Så høi og lys var himlen. Sigurd satt og så ut, han så på det altsammen, som var det den siste gang han skulde se det. Og øinene slapp ikke trærne og alt det skjønne som lå der ute foran ham. Selv har jeg aldri sett ham vakrere enn denne morgen.

Sigurd kom aldri tilbake til oss. Operasjonen var forferdelig. Men i flere måneder kjempet han med døden, og var nesten hele tiden bevisstløs. Døden inntraff den 14. april 1930.

Jeg kunde selv for sorg ikke være med til hans bålferd. Men mine barn har fortalt mig om det. Hele krematoriet var smykket med hvite blomster, bare Beethoven blev spilt, Beethoven som Sigurd elsket mest. Men der blev efter Sigurds ønske ikke holdt noen tale. Bare seks mennesker hadde vært til sede.

Tancred reiste til Oslo med urnen. Jeg var for syk til å følge med opover.

Til begravelsen i Oslo var bare få av Sigurds venner til stede, slik visste jeg at han helst vilde ha det. Hans urne blev nedsatt i Henrik Ibsens og Suzannah Ibsens gravsted. Nu var de tre igjen sammen.

Jeg reiste tilbake til Seis. I alle kirker der hadde de bedt for Sigurd, og de tok alle kjærlig imot mig.

Nogen dager senere gikk jeg op i hans arbeidsværelse. Skrivebordet var ryddet; hans manuskript var der ikke lenger. Og så husket jeg, at i dagene før vi reiste, hadde papirkurvene vært fulle. Han hadde tilintetgjort sitt verk, revet det i stumper og stykker. Han hadde opgitt å føre «Kampen mot virkeligheten».

Jeg sitter her med hans nekrologer, fra de norske aviser. Og jeg leser hvad Aftenposten skriver: «Den første tanke som slår ned her hjemme ved denne dødsmelding fra utlandet, vil sikkerlig ta form i et spørsmål, som reiser sig op av en sår følelse: — kanskje her er øvet urett, — forbundet med inntrykket av et ganske urimelig forhold, noget meningsløst og trist. Hvordan kan det dog være, at Norge gjennem år ikke har hatt bud efter disse evner, slik kundskaps-

fylde, en sådan lysende intelligens, en så talentfull, mangesidig og dyktig personlighet? Hadde det virkelig ikke bruk for denne mann i nogen gjerning? Landet eier dog ingen overflod på menn som han . . .»

I et annet blad skriver statsråd Schöning: «Norge er ham stor tak skyldig. Den nye stilling, han førte konsulatsaken inn i, var et avgjørende moment i vårt selvstendighetskrav . . .»

Og igjen står det i en annen avis: «Det er sårt å tenke på, at han er borte.

Vi skylder ham så meget. Først og fremst melder sig jo hans andel i selvstendighetsverket. Det kan vanskelig vurderes for høit . . .

Men også siden har Sigurd Ibsens arbeide vært av den største betydning for oss . . .

Så meget er iallfall sikkert, at de siste årtiers Sigurd Ibsen er et av de mennesker vårt lille samfund vanskeligst kunne undvære . . .»

Og ved en annen leilighet sa statsråd Hagerup Bull om Sigurd:

«Han er den største tragiske skikkelse i vår politikk. Hvad var grunnen til, at denne begavete, kloke og kundskapsrike mann og varme fedrelandsvenn blev vraket i norsk politikk?»

Ja, alle disse spørsmål må Norge selv finne svaret på! Jeg kunde bare så inderlig ha ønsket, at man fra norsk side hadde sagt Sigurd bare litt av alt det, man nu sa efter han var død.

Min Sigurd, min Sigurd!

Velsignet være ditt minne!

DE TRE - det er Henrik Ibsen, hans kone Suzannah og deres søn Sigurd. Som svigerdatter i det Ibsenske hjem havde Bergliot Ibsen betingelser som ingen anden for at skildre disse tre betydelige mennesker. Bogen er da også blevet et af de mest værdifulde skrifter i norsk memoirelitteratur.

Først og fremmest kastes der nyt lys over Henrik Ibsen som digter og menneske, som ægtemand og far. Der føjes nye træk til billedet af fattigdommens og brydningens år, og der gøres op med en række myter. Gribende fortælles også om Sigurd Ibsen og hans kamp for Norges selvstændighed, hans tid som norsk minister i Stockholm og de efterfølgende bitre år.

DE TRE giver værdifulde billeder fra guldalderen i norsk digtning og fra stormfulde tider i norsk politik - med tre markante personligheder som forgrundsfigurer.

de tre

Bergliot Ibsen var datter af Bjørnstjerne Bjørnson. Hun blev født i Oslo i 1869 og voksede op på Aulestad. Efter sin debut som sangerinde i Paris i 1888 foretog hun langvarige koncertturneer i Europa og optrådte bl. a. ofte i København. I 1892 blev hun gift med Henrik Ibsens søn Sigurd, med hvem hun fik sønnen Tancred. Hun døde i 1953.

BORDING BOGTRYK